

M
70.552 OSZK
.....

MAGYART A
MAGYARNAK

MAGYAR
REGÉNYEK

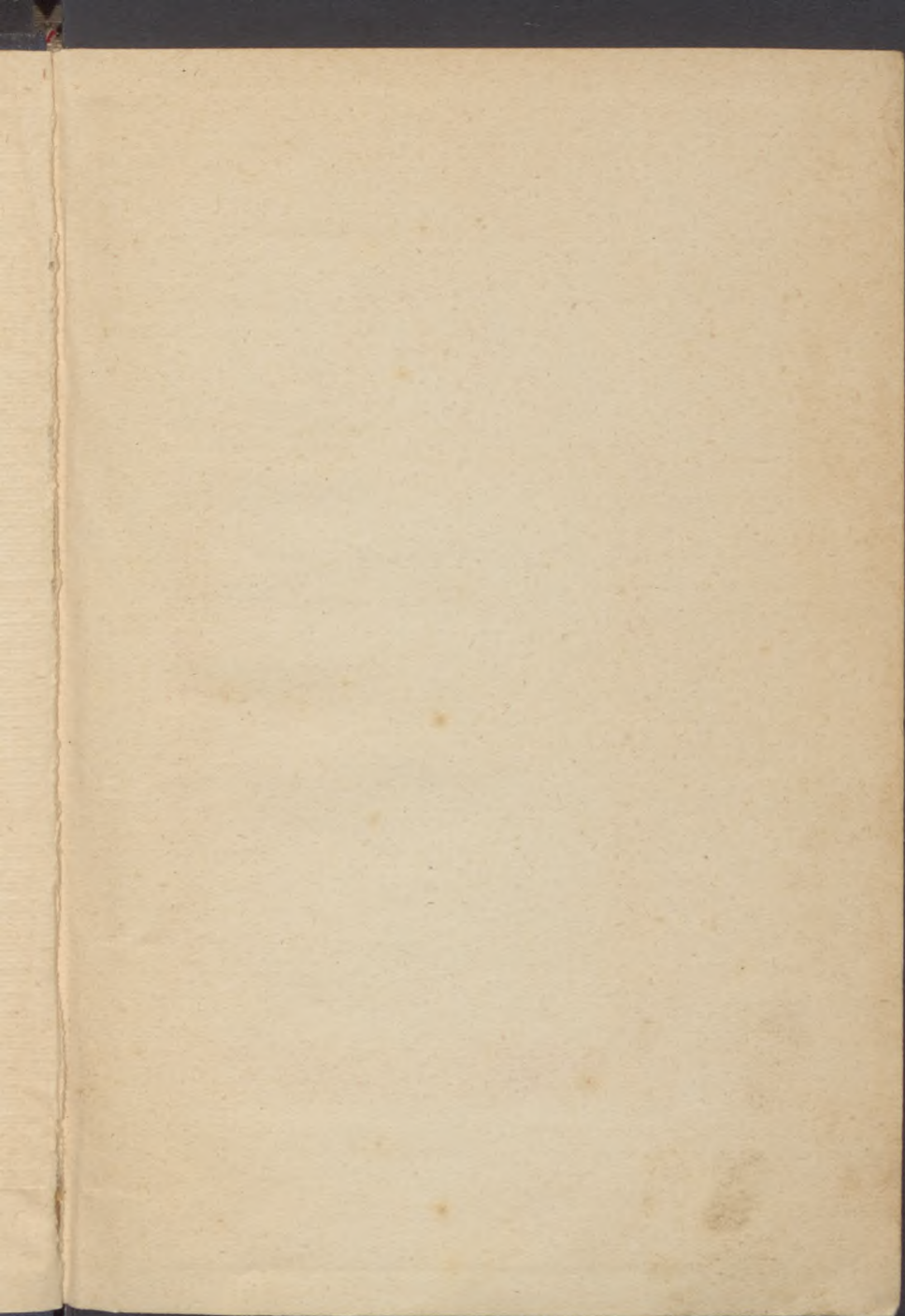

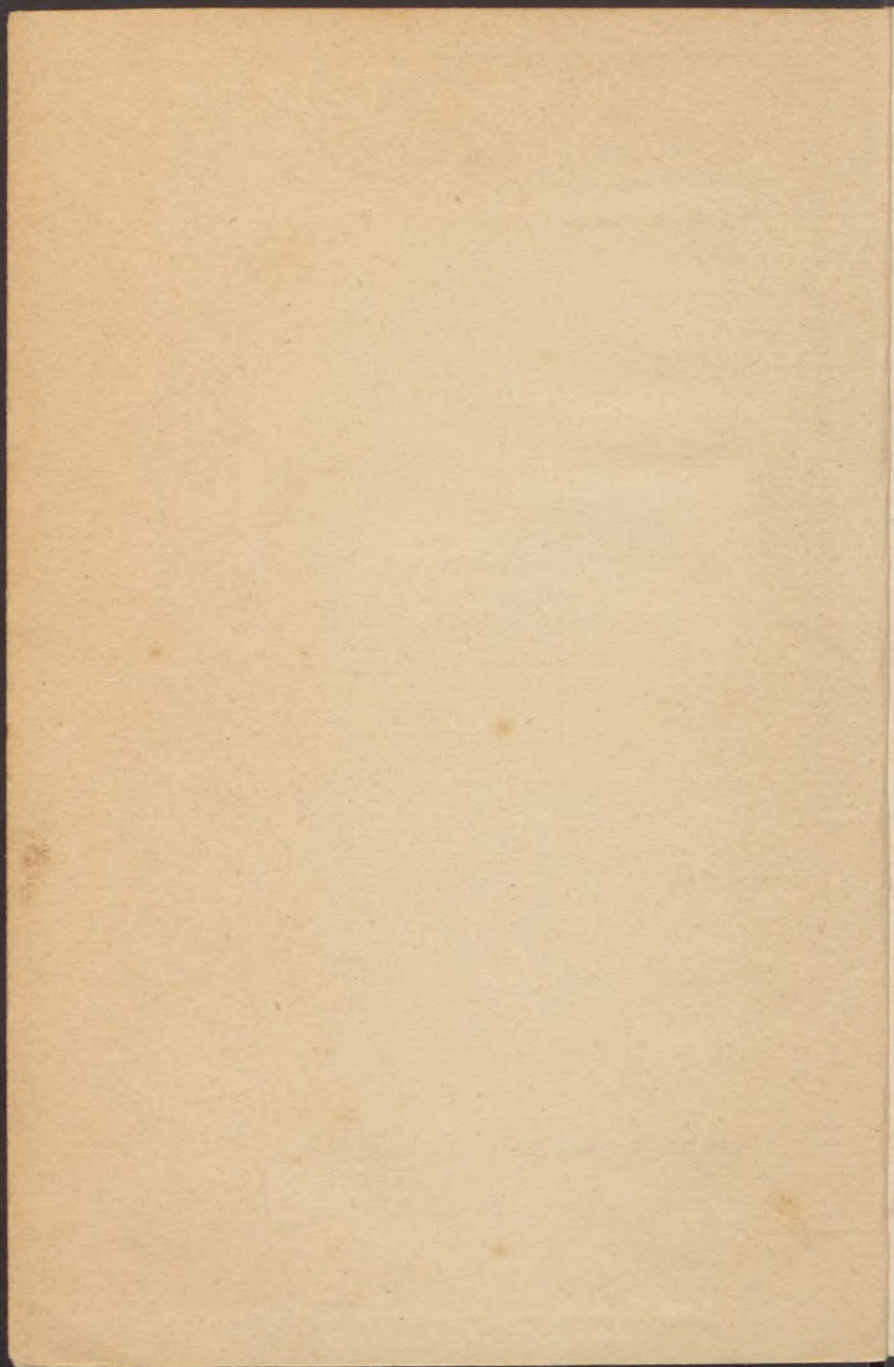
A PETŐFI TÁRSASÁG
küldi ezt az illetmény-
kötetet pártoló tagjának

-----
hálás köszönettel, hogy
résztvett abban a küzde-
lemben, amelyet az ér-
zés és a gondolat erejé-
vel és az írott szó ha-
talmával vívunk a ma-
gyarság jövőjéért.

NAGY LAJOS

HÁROM BOLTOSKISASSZONY

REGÉNY

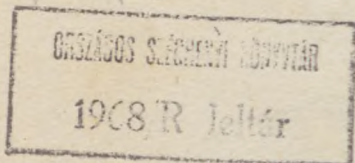

BUDAPEST,
SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET R.-T.
KIADASA

*Fenntartunk minden jogot, a fordítás, a színpadra alkalmazás
és a filmesítés jogát is.*

Copyright by Singer és Wolfner Rt., Budapest, 1938.

M 70.552

Budapesti Hírlap nyomdája. — Felelős: Nedeczky László.

I.

Odakinn kék az ég, süt a nap, ontja tüzes sugara-
rait, mintha fel akarná gyújtani Dunaszemest, a kis
alföldi falut. Benn a boltban hús és fűszerektől illa-
tos a levegő, szinte megenyhülés oda belépni.

A boltajtó fölé szerelt kis csengő reggel óta csak-
nem szakadatlanul csilingel, új és új vevő érkezését
jelezve. Kora reggel óta jöttek-mentek a fejkendős
asszonyok, kopogós sarkú papucsban, folthátánfolt
rékliben, a férfiak meztláb, vagy a rekkenő hőségben
is nehéz csizmában.

A férfiak nem vették le magastetejű, zsiros
kalapjukat, némelyik megpöccintette a kalapja szé-
lét, úgy köszönt, a másik csak úgy beledörmögte a
boltba az agyonistent. Az is megesett, hogy valame-
lyik legény vidám jónapottal állított be, de az ő sza-
vára is csak az Ilona halk, hidegen udvarias hangja
volt a válasz. Ez a hang elejét vette a tréfálkozás-
nak. A vevő kérte, amit venni akart, két levente
cigarettát, vagy egy csomag balkánt, megkapta, fize-
tett és ment.

Az asszonyokkal már nehezebben folyt a vásár.
Az asszonyok alkudoztak. Néha fitymálták az árut.
Fenyegetőztek is, hogy másik boltba mennek vásá-
rolni, hisz' van Dunaszemesen még hét. Ilona türel-
mes volt hozzájuk. Végigsimított a kendőkön, mor-
zsolta ujjai közt a vásznakat, a kékfestőt, megcsil-
logtatta a vevő előtt a műselymeket s dicsérte a por-

tékáját A férfiak kezéből kivette az ostornyelet, szíjat akasztott rá s az ostort megsuhogtatta a levegőben, — férfiember ostort, szöget, drótot, ást, kapát, de főként színivalót vásárolt.

Időnként gyerekek, fiúk és lányok, buktak be az ajtón. A kezükben szorongatott kétfillérest letették Ilona elé a pultra s már mondták is:

— Adjon ezért csokoládét.

A különféle csokoládécukorkák közül az egyik pólyásbabát, a másik ágyút, a harmadik csillagot, a negyedik pengőt kért, vágyálmai és egyéni izlése szerint.

Ilona gépiesen szolgálta ki a vevőket. Ha hirtelen megkérdezték volna tőle, hogy eddig mit adott el, hogy kinek adott a kék műselyemből babakocsi-takaróra, vagy ki vett éppen az imént kékkövet, hát bizony nem tudta volna megmondani. Pedig név szerint ismerte a vásárlókat. Tudta melyik hol lakik, hány gyereke van, vagy kinek ki az apja, az anyja, kinek hány hold a földje, a szőlője. Tudta, hogy a saját házukban laknak-e, vagy zsellérek, tartoznak-e a takaréknak, pazarló-e az aszony, italos-e az ember. Tudta, ki udvarol a nagylánynak, kit akar feleségül venni a legényfiú; elverte-e a jég ennek a szőlőjét, vagy szépen ígérkezik bora, lehet-e a másiknak hitelezni, vagy sem.

A kétezerhétszáz lakosú Dunaszemes nagyközség valamennyi lakosának az ügyes-bajos dolgait ismerte Ilona. Most azonban egész lelkével, minden gondolatával benn volt a szobában, a lakásba vezető tejüveges ajtón túl. Ilona okos lány hírében áll, de még ha valóság is az ő okossága, az is hiába. Nem tudja még csak elképzelni sem, hogy mi történik ott benn a szobában, Anna húga és Szemcsik András közt. Csak beszélgetnek-e, vagy már csókolóznak. Lehet, hogy túl vannak a csókolózáson is? Ilona kezében megremeg az olló. A feje tompán fájni kezd. A szeme

előtt színes karikák ugrálnak. Szédül. Fél. Szeretne felsikoltani. A gyomra émelyeg, talán éhes is. Hat órákor reggelizett, most már tizenegy óra és nincs ideje, hogy pár falást bekapjon. De miért is nem szól ez a Szemesik András? Talán, mert ő adójegyző, olyan nagy úr? Miért nem nyilatkozik? Miért nem kéri feleségül Annát? Igaz, hogyha férjhez megy Anna, akkor ki kell adni a részét. De ezzel Ilona már számolt. Eladják a szőlőt. Ha ugyan az árvaszék nem akadékoskodik majd. Mert itt van a legkisebb lány, Jolánka. Még csak tizenöt esztendő. Övé az örökség harmadrésze. Csak nyilatkozna már ez a Szemesik András! A többi azután megy majd sorjában. Mert ezt a bizonytalanságot nem lehet kibírni. Ő felelős Annáért, mert ő a nagykorú. Nagykorosították a rokonok, hogy legyen, aki tovább vezesse az üzletet. A boltajtó fölött ez áll a cégtáblán: *Máté Ilona vegyeskereskedése*. Künn áll a neve, pedig még ő is csak huszonkét esztendő. De hát, ha itt maradtak hárman, apátlan-anyátlan árvák! Ilona az édesanyjukra gondol, aki mult ősszel halt el, most fél éve. Ő, ostobaság, de szinte haraggal gondol rá. Hogyan lehet három lánygyereket itt hagyni a tanácstalanságban?... Anna! Mi lesz vele? És Anna nem mond semmit. Ő meg nem kérdezheti, nem faggathatja, hiszen nem az anyja. Anna egyre idegesebb. Nyugtalanul alszik, álmában nagyokat nyög. Az arca megsápadt. Vasárnap már a templomba sem akart elmenni.

Egy-két perc szünethez jutott a boltban s ez a kis idő is csupa töprengés volt.

— Két deka élesztőt kérek, — mondja az új vevő.

Ilona levág az élesztőből két dekányit. Indulatosan dobja bele a mérleg serpenyőjébe.

— Olyan szűken méri a kisasszony azt az élesztő-

tőt, mintha arany lenne, — békétlenkedik a vevő, Virágné.

Ilona már pakolja be az élesztőt és hadarja, mintha leckét mondana fel az iskolában:

— Jaj, Virágné lelkem, csak nem gondolja, hogy órák hosszat méricskélhetek két deka élesztőt! Nem keresek én azon az élesztőn semmit. Az ilyen áruk-tól éhen veszhetnénk. Csak a népek kedvéért tartom én a cukrot, lisztet, élesztőt. Csak azért, hogy itt mindent megkapjanak.

Van ebben valami igazság és Virágné el is hiszi. Mert szinte ijedten kapja fel a pultról az élesztős csomagocskát s olyan buzgalommal tolja Ilona elé a kezében szorongatott tízfillérest, mintha a boltos-kisasszony csakugyan szivességet tenni neki, ha ki-szolgálja.

Ilona hat fillért visszaad a tízből s már indul is befelé a szobába, de feleútról vissza kell fordulnia. Szurtos, négyesztendő körüli fiúcska fúrakodik be az ajtón:

— Kezitesókolom, tisztelteti a mamám a kisasz-szonyt, kérek ezért pörköltkávé.

Öt fillért tesz le a gyerek.

Ilona megrázza a fejét nagy mérgesen, de azért féldeka kávé kimér a fiúcskának.

— Beteg a nagy, oszt' nagyon kávé ihatnék, — magyarázza a fiúcska, miközben nem néz Ilonára, mert barna, kerek szeme sóváran tapad az üvegtar-tályokban látható színes cukorkákra.

Ilona látja az epedő tekintetet, de nem vesz tudomást róla. Nem lehet, nem szabad. Talán nem is illik. Még ez a pöttöm kis kúnfiú is kinevetné, ha ingyen adna neki egy szem cukrot. Járnának aztán csapatosan a többiek. A faluban meg is rónák. Prédálja az árvák vagyonát, — mondaná Kuszákné.

— Kezi-i-it csó-ó-ókolom! — s a kis fiú indul ki-

felé a boltból. Vahunkáné meg, a fiatal pékné, jön befelé.

Ilona már emeli a kávésdobozt, hogy föltegye a polcra. A keze megáll a levegőben, a szobából kitörnek az Anna dühös szavai:

— Menjen! Rögtön menjen! Nem tűröm. Nem akarom. Nem bírom tovább.

Ilona ijedten kémlel Vahunkánéra. Hallott-e valamit? A pékné nagyon is úgy tesz, mintha semmit sem hallott volna. Közönyös hangon függönynek való kelmét kér.

Ilona nagy buzgalommal rakja a pékné elé a fehér, drapp, nagyvirágos anyagokat. A keze ugyan remeg, de olyan nehéz is ilyen vég anyag egy fiatal, gyenge lánynak.

Vahunkáné nagy buzgalommal vizsgálja a grenadinokat, tüllöket, a batisztot. Egymás után tolja félre az előtte felhalmozott végeket.

— Haj, haj, — sóhajt fel olykor, — annyi baja van az embernek. Az anyósom, az a vén égetnivaló ma is...

Nem folytatja, csak néz Ilonára, várja, hogy az beszéljen. Ilona gondol is rá egy villanásig, hogy tanácsot kér ettől a Vahunkánétól. Ez mégis asszony s az asszonyok tapasztaltabbak. Ő végre is csak lány, sok mindent nem tud. És sok mindent... talán más-kép tud. Hiszen ő még nem is élt, boldog sohasem volt... Bár... talán Pesten. A Lujza néninél. Ott és akkor gyerek volt. Tanítónő szeretett volna lenni. De haza kellett jönnie. Meghalt az apja, az anyja is sokat betegeskedett, a tüdejével volt baja szegénynek. Azóta, hogy haza került, egész nap az üzletben kell dolgoznia. Amíg a mama élt, minden vasárnap elmehetett a templomba. Most már fél éve nem volt a templomban. Mert ezek a falusiak vasárnap is járnak a boltba. Hiába zárják be a boltajtót az utca felől, a vásárolni akarók az udvar felől kerülnek. Ha nem

szolgálná ki őket vasárnap, kiszolgálja a másik kereskedő. Lassan aztán elmaradoznának. A vevő pedig kell, mert kell a pénz, nagyon is kell. Anna minden nap új ruhát szeretne csináltatni. A Jolánka taníttatása is sokba kerül... Ez a Vahunkáné meg csak nem akar elmenni. Mennyi árut lehajtogatott neki! Félórába is beletelik, amíg valamennyit visszahajtogatja és a helyére rakja. És még az is lehet, hogy Vahunkáné nem vásárol. „Majd holnap bejövök.“ „Nincs valami városiasabb minta? Ezekkel tele van aggatva a faluban minden ablak.“ „Ez jó volna, de keresztbe fut a szála, nehéz vasalni.“ „A pesti nagynénémnél olyan mintát láttam, mint a szivárvány, éppen úgy volt szöve.“ És ha talál megfelelőt ez a Vahunkáné, akkor kezd csak alkudni. Szívósan, kitartással alkusznak ezek a dunaszemesi asszonyok. A legvégén keres is az árun a kereskedő, meg nem is.

Vahunkáné csak válogat. Új vevő érkezik. Lompos, nagyhasú, hervatag cigányasszony. Kócos haja a szemébe lóg. No, erre vigyázni kell. Enyves a keze, ragad. Egy darab leventét vásárol két fillérért. Apró fekete szemének a tekintete kutatva surran ide-oda. Megnézi Vahunkánét, de még alaposabban Ilonát. Jobbkezével a köténye zsebéből kártyát húz ki, amely kopott és piszkos:

— Megmondom a kisasszonynak a jövődjét. De még a kedves családját is. A kedves szüleiét is. Azt is megmondom, ki lesz a párja, — kinyújtja Ilona felé a kezét, — tegyen ide, lelkem kisasszonykám, valami kis pénzt.

Ilona, nagyon erőlyesen:

— Nem vagyok kíváncsi a hazudozására. Menjen Isten hírével.

A cigányasszony nem mozdul:

— Egy tapodtat sem, lelkem kisasszonykám. A sugalom nem enged mozdulni. A szellem rám paran-

esolt, hogy maradjak. Adjon már legalább egy szál gyujtót, virágszálam.

A cigányasszony a pulthoz lapulva áll. A szeme lobogva ég. Minden mocskossága, lompossága mellett is van valami lenyűgöző benne, nem csak a viselkedésében, hanem az egész látható, érzékelhető egyéniségében is. A hangja bársonyosan rekedt, a kezébőre durván barna, de a kéz formája finom.

Ilona meggyujt egy szál gyufát, átnyujtja a pulton. A cigányasszony rágyujt a leventére.

— Most már aztán igazán menjen, — mondja Ilona szelidebben. — Nincs időm a maga babonáit meghallgatni. Nem hiszek én az ilyen badarságokban.

A cigányasszony mélyen leszívja a cigarettafüstöt, azután belefujja az Ilona arcába. El is vigyrodik hozzá. Hogy ő azt csinálhat most, amit akar. És csúfondárosan kacsint. Ó, nagyon is jól tudja, hogy Ilona, de még a másik asszony is, kíváncsi arra, amit mondani fog. Ahogy szorosan oda lapul a pulthoz, olyan, mint egy ugrásra kész vad, félelmetes. Lapul, szinte eggyé olvad a barna fával. A felsőteste megnyúlik. Az arcával közelebb kúszik Ilonához. Tekintetét belefúrja a lányka szemébe. Gyorsan kirakja eléje a kártyalapokat. A Vahunkáné előtt tornyosuló anyagokat félrelöki a könyökével. Jobbtenyerét ismét Ilona felé tartja:

— Csak tíz fillért tegyen bele, kisasszonykám. Tíz fillért. Valamit, ami fényes és csörög.

— Egy fillért sem, — erélyeskedik Ilona.

— Tíz fillért és egy cigarettát. De ne ilyen bűdöset!

A cigányasszony ledobja a levente füstölgő csutkáját a földre és rátapos.

Vahunkáné nevet. Milyen szemtelen! — gondolja. De mert kíváncsi, hát biztatja Ilonát:

— Adjon már neki egy fillért, Ilonka kisasszony. Hallgassuk meg, mit hazudozik összevissza.

A cigányasszony szidni kezdi Vahunkánét:

— Hogy száradjon ki, mint ősszel a kóró, még engem gyaláz az élheterlen. Hercegisasszony volt az én dédanyám, hallod-é? Olyan volt annak keze-lába, mint a liliomszál. Ezer szolgáló élt a házában. Bűbajos volt, tőle örökölttem a tudást. Bizony kisasszonykám, — fordul ismét Ilonához a cigányasszony, — ne sajnáljon tőlem tíz fillért, eligazítom én a szerencsáját. Az lesz a párja, akit szíve szerint kíván. Mert jól áll magának a kártya, gyöngyvirágom. De még milyen jót mutat, itt a szívkirály, éppen maga mellett. Fusson ki a szemem, ha nem gyerek áll a házhoz. Már pedig ahol gyerekek mutatkozik, ott lakodalom lesz előbb. De milyen lakodalom! Még a főbíró úr lánya se látott olyant.

Ilona elmosolyodik:

— Ezt mind a kártyából látja?

— A kártyából is, meg az érzelemből is. De látok én mást is. Nagy bánatot a szívecskéjében, bubamadaram. Gondolatot egy legényhez. Ne búsuljon, bogárkám, az a legény is sokat gondol magára. De itt valami vénasszony áll közben. Éppen maga és a legény közt áll a máglyára való. No, tegye már a tenyerembe azt a húsz fillért! Elfordítok a feje felől minden rontást.

— Itt van négy fillér és kotródjon. Nem tud maga semmit, csak handrikál összevissza.

A cigányasszony kikapja Ilona kezéből a négy fillért, összesöpri a kártyáit és sompolyog kifelé. De az ajtóból visszafordul:

— Te sem teszed a fejedre a szűzkoszorút, fösvény kutya! — sziszegi Ilona felé s rázza az öklét.

Vahunkáné szörnyűködik. Azután leméret Ilonával hat méter anyagot az egyik végből. Ilona nyúl az ollóért. Az asszony megfogja a kezét:

— Ne vágja le mégse, Ilonka kisasszony, lehet, hogy még meggondolom a dolgot.

Ilona keze lehanyatlik. Az olló nagy koppanással esik a földre. Ilona sóhajt. Gépies mozdulatokkal hajtogatja össze a függönykelméket. Minden végen simít egyet, mielőtt a helyére teszi. Fölemeli azután az ollót a földről. Körélnéz. „Ez a bolt az élet, a mindenség, innen én soha ki nem szabadulhatok, csak ha meghaltam.“ Roppant kicsinek, gyöngének érzi magát. A falak megnőnek képzeletében és összéb nyomulnak. Fojtogatják a mellét, úgy, hogy elszorul a torka is. Ólomsúlyt érez a kezében-lábában. Szeretne felsírni, átkozódni, de csak ezt kiáltja:

— Anna! Anna!

— Mit akarsz? — csendül fel a szobából az Anna hangja.

És Anna nyomban be is lép. Kövérkés, csinos arcú lány. A haja aranyos-barna. A szeme zöld. Fekete szemöldöke és szempillája érdekesen árnyékolja tejfehér bőrét. Csak a keze és a lába árulja el paraszti származását. Meg talán a mozgása, a mozdulatai. Nehézkösen lép. A karjaival sem tudja hogy mit csináljon. Lassan eszmél. De most megérezte valamit az Ilona lelkében dülő viharból. megkérdezi:

— Valami bajod van?

Ilona megrázkódik. Mit mondjon a húgának? még kinevetné.

— Egy kis dolgom van. Te maradj addig az üzletben, amíg visszajövök.

Anna nem kérdezősködik tovább. Levesz a polc-ról egy ócska regényt, leül a sarokba és olvas.

A regényt már háromszor elolvasta. De nem lehet azt elég sokszor elolvasni. Hogyan bukik el az ármányos grófnő, aki alacsony sorból került fel a grófi rangra s hogyan lesz boldog a született grófkisasszony.

Ilona keresztülmegy a szobán, Szemesik András már nincs odabenn. A konyhába is bekukkant. A takaréktűzhelyen fő az ebéd. Julis, a kis szolgáló, éneklő hangon köszön:

— Kezit csó-ó-ókolom.

Napjában hússzor is köszön a háziaknak. Szolgalélek, de meg úgy véli, hogy nagyon meg kell magát becsülnie. Mert a fizetése hat pengő havonta s egy öltözet ruha évente. Ostoba, kissé ravasz, mégis érzelmes lány ez a Julis, ferde szemével és felemás képével. Három éve szolgál és száz pengő megtakarított pénze van. Gyerekes tudatlanságával azt gondolja, hogy ő nagyon gazdag. Már ki is számította, hogy még csak hat esztendeig kell szolgálnia s már egy hold homokost vehet a Hetényi-részen. Úgy tervezi, hogy a homokost beülteti szőlővel, csak a pusztá földet kell megvásárolnia, mert venyigét kap majd a faluban innen-onnan ajándékban. Minden kilenc évben egy hold szőlő, — szövi az álmát tovább, — hát három-négy holdat játszva szerezhethet az ember, persze csak ha megbecsüli magát és a kisasszonyok nem dobják ki. Amikor erről ábrándozik s ezt így szépen kiterveli, akkor felvidul és ha magányosan van és senki sincs még csak a közelében sem. akkor is kedve kerekedik, hogy hangosan elénekelje:

— Kezit csó-ó-ókolom.

Otthon a szülei, meg általában a falubeli idősebbek beléje oltották a gondolatot, hogy félni kell az öregségtől. Mindenkinek biztosítania kell magát öregkorára.

És ez a Julis tizenkilenc esztendő.

•

Jolánka az eperfára kötött hintán ül. Ölében a földrajzkönyv. Nem tanul, hanem bámul a levegőbe. Néha-néha nekifeszíti a lábát a földnek, a

hinta
ujjon
arca
a Jo
latok
tett,
sülly
A lé
lőle,
szők
Ann
apju
bású
lős
mít
Csis
fűző
Mer
mun
kitia

Ilon
kon
kios
eme

lom
a p
moz
mek
nen
az
tett
zöl
cső
em
ket

hinta meglódul, de nem nagyon. Nem száll a hinta
 ujjongó kedvvel a magasba, nem pirul ki a Jolánka
 arca, nem gondtalan gyermek ő már. Kamaszlány
 a Jolánka, akiben háborognak az érzések, az indu-
 latok. Néha a lelke felszínére kerülnek mélyen rej-
 tett, előtte ismeretlen vágyak. Máskor tudata alá
 süllyednek tegnap történt események emlékei is.
 A lélek forr, erjed a testben, nem tudni, mi lesz be-
 löle, édes zamatú bor-e, vagy fanyar löre. Jolánka
 szőke haja még aranyos-barnává érhet, mint az
 Annáé. De fehérszőkévé is fakulhat, mint az édes-
 apjuké volt. Pisze orra most még kicsit idétlen sza-
 bású, de kiformalódhatnak ingerlően bájossá. Szep-
 lős arcbőre szélfútta, durva, az évek azt is kifino-
 míthatják. Matrózruhája rosszulszabott, hiszen
 Csiszárné, a falu varrónője fabrikálta. Magasszárú
 fűzőscipőjét Julis ma reggel nem tisztította ki.
 Mert ilyen ez a Julis, szívesen megtesz bármilyen
 munkát a házban s a ház körül, de hogy a cipőket
 kitisztítsa, hát ahhoz, úgy látszik, semmi kedve.

Jolánka feláll. A ház felé les. Nem látható sem
 Ilona, sem Anna. Jolánka a földrajzkönyvet a
 konyhaablakba teszi, azután hátra-hátra pillantva,
 kioson a házból, a hátsó kerítésen keresztül. Két fel-
 emelhető deszkaléc itt a titkos kijáró.

Elpittyedt szájacskájának rángása belső izga-
 lomról árulkodik, de ránt egyet a vállán s megindul
 a piac-tér felé. Nagyon süt a nap, a levegő most
 mozdulatlan, régóta ilyen az idő, még a gyalogjáró
 mellett vonuló árok is egészen kiszáradt már. Eső
 nem esett öt hete. A falu, az egész határ szomjazza
 az áldást hozó zivatart. Hiszen az árok mellé ülte-
 tett akácfák levelei is inkább szürkék már, mint
 zöldek. Az ég kékje féhéren szikrázik. Ha szekér
 csöörtet végig az úton, nyomában sűrű, ködszerű por
 emelkedik s előnti a házakat, a kerteket, az embere-
 ket. A por belepi az ablakok üvegjét. És beszívárog

a szobákba. A por fojtogatja a torkot, elszorítja a mellet, ráarakódik az úton kapargáló tyúkok tollazatára.

A piac-téren három nagy épület tekint egymásra, némely szemlélőnek úgy is tűnhetik, mintha farkasszemet néznének. A katolikus templom, tornyán aranyos kereszttel, a református templom, tornyán a szélben forduló ércakasszal, a harmadiknak nincs tornya, de a legnagyobb és emeletes, ez a takarékpénztár. Az evangélikus templom csillagos tornyával távolabb van, de a falu főutcájában, a zsidó templom egy kis közben. A piac-tér közepén áll a Hősök-szobra.

A takarékpénztár épülete a legdíszesebb is. Dúsan zöldelő kertecske övezi. A kertet naponta kétszer, hajnalban és alkonyatkor, megöntözi Dutka bácsi, az öreg takarékpénztári szolga. Vízet lajttal szállíttat ide Vermes igazgató úr. Az igazgató úr szép lélek, szereti, ha a takaréknél virul minden, tehát a fák és növények is üdén zöldelnek, ha piroosan kacagnak a muskátlik, harmatosan kéklenek a nefelejtsek, színesen pompáznak a tulipánok. Mintha azt gondolná, hogy: na, így legalább ezek is tudnak törleszteni és kamatot fizetni.

Jolánka megáll a takaréknél. És úgy elgondolkozik, hogy a mutatóujját is ráteszi az ajkára. Majd tétován megindul. Hirtelen irányt változtat, átesap egy kis közön s egykettőre kinn van a marhalegelőn. A csorda, száz-százhusz tehén, ott lézeng a kút körül. Nyilván azért, mert a kút mélyen fekszik s a kis lapályban még itt-ott akad valami fücsomó. Nagyon is kevés ennyi marhának. Nem is legelnek az állatok, hanem csak mozdulatlanul állnak, vagy aléltnak hevernek a hőségmarta földön. Néha keservesen elbödül egy-egy.

Jolánka a csorda mellett vonul el. Kissé elkerüli az állatokat, mert fél a bikától. De érdeklődés-

sel m
éppe
dér
alá,

Dun
tásn
látja
átvá
széle

a ví
dók
ki-ki

nak.
néha
gást.
ják
legfő

nyok

hom
egyr
unna
futb
áttü
nak

csik
csak
kere
juko
lány

sel nézi őket. Két nagy tarka tehén, a csorda szélén, éppen a közelében fekszik. Ó, mintha valamely tündérkovács láthatatlan fujtatót szerelt volna bordáik alá, úgy lélegzenek egyenletesen, zihálva.

Keskeny gyalogösvény vezet a legelőn át a Duna-gátig. Jolánka szaporázza a lépteit, néha futásnak ered, eléri a töltést, fölkúszik rá. Innen már látja a csillogó Dunát, már csak a füzes erdőn kell átvágnia s eléri. A Duna vize most ezüstös-kék, egy széles sáv rajta a napsütéstől rótarany. .

A parton fürdőző emberek napoznak. Néhányan a vízben lubickolnak, a merészebbek, az úszni tudók messze benn vannak a vízben, csak a fejük s ki-kiemelkedő karjuk látszik.

Gyerekek, de még felnőtt nők is úszni tanulnak. Ezeket mások segítik. Kacagás hallatszik s néha egy-egy sikoly hasítja meg az egyhangú zsongást. De nem történik semmi baj. Az ijedezőt elkapják és a sekélyesbe, vagy a partra viszik a társai. legföljebb, ha egy-két hátbavágás éri.

— Jolánka! Jolá-á-ánka! — kiáltoznak a lányok, amikor a füzes-erdőből kibukkan az új pajtás.

— Siess! Szaladj!

— Ide gyere!

Külön-külön csoportban heverésznek a parti homokon a fiúk és a lányok. Nem vegyülnek el egymással. Dunaszemesen ez így szokás. Talán még unnák is egymást. A fiúk vitatkoznak, a vasárnapi futballról beszélnek, még politizálnak is. Ha nagyon áttüzesedik a testük, fölállnak, nekifutnak a folyamnak s belevetik magukat a hűs vízbe.

A lányok összebujnak, vihognak, csipkedik, csiklandozzák egymást. Olykor kézímunkáznak is, csaknem valamennyien. Ide a strandra is kihozzák kerek receterítőiket. Gyorsan jár a kezük, a munkájukon a szemük s közben pereg a nyelvük. Az egyik lány a lábujjába erősíti a kézímunka nagy hurkát.

Ötlete tetszik a többieknek, nevetnek rajta és próbálják utánozni.

— Nem hoztál fürdőruhát? — faggatja Jolánkát Balog Juci, az evangélikus tanító lánya.

— A ruhám alatt van, — nevet pajzánul Jolánka. — Már reggel fölvettem, de csak most sikerült megszöknöm hazulról. Azt akarják, hogy tanuljak.

A többiek kacagnak.

— Csak nem fogok a szünidőben is magolni.

— Nem is, — véli Balog Juci.

— Úgy se járok tovább iskolába! — mintha otthon feleselne Ilonával.

Lecsücsül a homokba, kezdi kifűzni a cipőjét.

— A nővérem azt akarja, hogy tanítónő legyek.

— Na 'iszen! — vihog Maris, — a tanítónők mind állás nélkül maradnak.

Ezt otthon hallotta valamely rokonnal kapcsolatlanban a kislány. De Jolánka máris helybenhagyólag bólint a fűzi ki a másik cipőjét. Sőt még tódítja, hozzá adva a maga értesülését:

— Meg egy se tud férjhez menni. Elég egy családban egy vénlány, nem igaz?

A lányok vidámak. Élvezik, hogy milyen komisz is ez a kettő, Jolán meg Maris, de meg hogy milyen okosak. Jolánka egy bokor mögé húzódik. Kibúvik a bluzából s felakasztja azt egy elálló kores kis ágra. Sorra leveti a szoknyáját, ingecskéjét és a nadrágját. Siet, izgatott, szeretne minél előbb a többi közt lenni. Így jó, így még jobb, hogy tilos, hogy úgy szökött meg, hogy tanulnia kellene. Kész, ott áll fakultan kopottas fürdőruhájában. Hát bizony még nagyon fejletlen. A combja fiúsan inas, a válla csontos. Karjai formátlanok, olyanok, mint két bot. A sőtartó — a két horpadás nyaka és válla közt — mély. Csak a mellecskéje sejteti, hogy a fürdőruhás kislány idestova mégis nagy nő lesz.

— Jön a hajó! — süvít fel hirtelen Balog Juci. Messze északon felbukkant a Pest felől jövő személyszállító hajó. Mindnyájan felfigyeltek. A vízben úszkálók, lubickolók kivonultak a partra. Az egész napozó, fürdőző csoport felállt, mintegy köszönetképpen helyezkedett. Most nem tréfálkoztak, még csak nem is beszélgettek, a várakozás izgalma öntötte el valamennyiüket. A hajó lassan közeledett. Fehérlő, szétfoszló teste lassan nőtt. Tíz perc múlva érte el a Dunaszemessel szomszédos Duna-Széplakot, mely egyszersmind a dunaszemesi állomás is.

Figyelték a hajót s mozgásának minden részletét megállapításokkal kísérték:

— Most kötött ki.

— Látom a füstjét.

— Vajjon melyik hajó?

— Az Albrecht.

— Nem, az tegnap jött.

Felharsant a hajókiált mélyhangú bűgása.

— Már indul.

A hajó lassan távolodott a messze stégtől. Kikerült a folyam közepére, majd egészen átvonult a túlsó dombos part közelébe, mert ott legmélyebb a víz. Irama mind gyorsabbá és gyorsabbá vált, az egész nagy alkotmány megnőtt és dunaszemesi mértékkel mérve óriásivá vált. Elvonult a kis csoport előtt. Látni lehetett, amint a folyam testét hasítja, hullámokat ver föl, forgó lapátkereke habossá veri a vizet s hallani lehetett csobogó-zakatoló hangját is. Csakhamar megérkeztek az első hullámok. És ez az. Ezt várták a fürdőzők olyan izgalommal. A fiúk hangtalanul vetették magukat a hullámokba, a lányok ujjongva sikoltottak. A felnőttek, férfiak és asszonyok, ők is gyerekekké váltak.

Jolánka lemerült a víz alá. És ameddig tüdővel bírta, lenn maradt. Ijeszteni akarta a pajtásait. Azok persze csak nevettek, mert tudták, hogy kitűnő úszó,

baja nem eshetik. Amikor felbukott, szétterjesztette a karjait és lábait, hanyatt fekve a ringató hullámon vitette magát lefelé az árral.

Sokáig mulattak, kacagtak, sikoltoztak, végre azonban elhaltak a hullámok és lassan, lassan a hajó is eltűnt. Először formás teste veszett a messzeségbe, majd a kéménye is, már csak a fekete füstje látszott. Mégis gömbölyű a föld, — ezt gondolta valaki, persze fiú.

Véget ért az igazi mulatság, a nap fénypontja. Sokan befejezték a fürdést. Ezek dideregve szárították magukat a parton, de egyszer csak eltűnt a nap. Szellő is kerekedett és délnyugat felől sötét fellegek tornyosodtak. Az ég percek alatt olyanná vált, mint az antracén tinta. A víz szürkepiszkos lett. Vad szél érkezett és végigrohant a parton, homokot, faleveleket szórt a didergőkre. Akik még a vízben voltak, kifelé menekültek. Mindnyájan sietve rángatták magukra a ruháikat. Kövér cseppekben kezdett esni az eső. A lányok fejükre borított szoknyával futottak hazafelé. De már későn. A falu messze fekszik a parttól, legalább egy kilométerre.

Ilona bezárta az üzletet. Julis négy személyre terít vacsorához. Vendég érkezik, Hamburger Izsó borügynök Pestről. Nyole hektóliter bor vár eladásra a pincében. Közeledik a szüret, el kell adni a bort, szükség lesz a hordókra.

Beállít Hamburger. Magas, vékony ember. Mintha idegsokkos lenne, úgy rángatózik minden porcikája. A szemhéjja is szüntelenül reszket.

— Pocsok egy ember, — gondolja Julis, — neki nem kéne, ha egyetlen férfi lenne is a világon.

Ilona kiszól a konyhába:

— Hozz fel a pincéből egy kanecso bort, te Julis.

Julis hozza a bort. Hamburger munkába veszi azt. Furcsa dolgokat művel vele. Egy kortynyit a szájába vesz, forgatja a nyelvét, azután kiköpi az italt.

— Nna! — csak ennyit mond. De mintha elismerés esendülne ki a hangjából.

Ilona nem szól. Eddig állt, most leül az asztalhoz. Csak hadd beszéljen ez a Hamburger előbb. Mert ha ő nagyon kínálgatja a bort, akkor vérszemet kap az ügynök.

— Hány fokos? — kérdezi Hamburger.

De be sem várja a választ, fokolót vesz elő a zsebéből. A fokolót beledugja a borba. Kihúzza, megnézi:

— Nem valami híres, — fitymálódik.

— Hát nem aszu, az bizonyos, de kitünő ízű asztali. — így Ilona, kissé ingerülten.

— Csak ne tessék megsértődni! Ilona kisasszony rögtön fenn van a harmadik emeleten. Még szerencse, hogy itt nincsenek emeletek.

Az ügynök nevet. Méltányolja a saját humorát. És működik tovább. A tenyerére bort önt, szétdörzsöli azt s szagolja a kezét:

— A zamata elég jó. Nna! De gyöngé. Meg aztán, bocsásson meg Ilona kisasszony s ne ugorjon megint, jobban szeretném, ha kadarka lenne. Piros bor kell nekem.

— Hát ez fehér, — Ilona a terítőt kapargatja.

Hamburger is leül. Ilonával szemben. Sóhajt:

— He-ej, ha vörös lenne! Persze az oportót eladják a tőkérl. A szegény ügynök vegye a rizlinget.

Ilona türelmetlenkedik:

— Ne okoskodjon már, Hamburger úr. Mondja meg, mit ad a borért. Kereskedők vagyunk mindketten, megértjük egymást.

Az ügynök szempillája szaporábban remeg:

— Nem akartam rizlinget venni. Eszem ágában sem volt. De egye fene, magától, Ilona kisasszony, megveszem a rizlinget is. Én úgy éljek, hogy a kocsmárosok kirugnak majd a rizlingemmel együtt.

— Még meg is esküszik rá, — csóválja a fejét Ilona.

— Mondja már, hogy hamisan esküszöm. Mi történik, ha meghalok? Jövőre másik ügynök vásárolja össze a bort Dunaszemesen. Az sem lesz olyan nagy szerencsétlenség, nem igaz?

— Jó, jó, Hamburger úr. Megfestik maguk odafenn úgyis azt a bort. Mondja meg, mit ad érte, aztán vagy adom, vagy nem adom.

Az ügynök ceruzát és papirost vesz elő. Elkezd számolni. Oszt, szoroz, kivon, közben mormol:

Fogyasztási adó, kövezetvám. Mondjuk, hogy tengelyen szállítom, úgy olcsóbb. Húsz százalékot nekem is kell keresnem, na nem igaz? Tőkekamat veszteség. — néz Ilonára, figyeli a hatást.

Ilona dobol a késsel az asztalon. Julis bekukkant a konyha felőli ajtón.

— Hozhatom a vacsorát?

Ilona haragos pillantást vet Julis felé, az visszahúzódik a konyhába.

— Adok érte tizenhét fillért — és Hamburger várakozóan néz Ilonára.

Ilona a konyha felé kiált:

— Julis, hozhatod a vacsorát. Legyen szerencsénk vacsorára, Hamburger úr. Tizenhét fillérért nem eladó. Inkább a tőkén rohadjon az egész szőlő, minthogy tizenhét fillérért herdáljam el a bort.

Julis behozza a vacsorát. Anna jön mögötte, tálcán kenyeret hoz és vizet. Macskalépteivel elősompolyog Jolánka is a másik szobából.

— Hol csavarogtál egész délután? — kérdezi Ilona.

Jolánka nem felel. Ránt egyet a vállán és leül a helyére.

— Majd ha magunk közt leszünk, elintézek, — fenyegeti Ilona a kislányt.

Paprikáscsirke a vacsora. A zsíros, vörös lé marja a Hamburger torkát:

— Ugyan tetszene már megmodani, miért főznek ilyen méregerősen?

Anna úgy érzi, hogy őt sérti ez a kérdés. Őt, aki olyan büszke a szakácstudományára:

— Csak kell, hogy az ételnek valami íze legyen, — veti oda kurtán.

— Mi az hogy valami íze? Ennek nem valami íze, hanem paprikaíze van. Borügynök létemre kénytelen vagyok inni, amit soha nem teszek. Na látják?

Már nyúl is a boroskancsóért.

Két-három kortyot iszik Hamburger, valahogy magához tér:

— Tizennyolc! — csak így röviden a számot mondja.

Ilona ugyanesak röviden:

— Huszonkettő.

Az ügynök eszik tovább. Egy csirkecombbal birkózik. Kaporja róla a húst. Kínlódik a késsel és villával, legszívesebben kezébe fogná a combot, de nem teszi. Nem lehet, nem szabad. Imponálni kell ezeknek a falusiaknak.

— Nem mondom, ha kadarka lenne. Na de rizling. Maximum huszat adok érte, de akkor már ráfizetek, szavamra ráfizetek, — bizonykodott Hamburger. — Csak azért adok huszat, mert maga olyan kedves, finom, okos és dolgos, Ilonka kisasszony.

Anna dühös pillantást vet Hamburgerre, Jolánka vigyorog.

— Ha nekem valaha ilyen feleségem lenne! — és Hamburger vágyakozóan pislog Ilonkára.

— Csak borunk van eladó, — mondja Ilonka ridegen.

Az ügynök nevet:

— Ó, nem kell túlkomolyan venni, amit én be-szélek. Az is az üzlethez tartozik, hogy a félnek egy kicsit udvaroljunk.

Most meg Anna nevet.

— Némelyik hölgy, már ahol hölgygel van dol-gom, direkt kívánja az udvarlást. Különben nem kell tőlem megijedni, vőlegény vagyok. Az én meny-asszonyom dupla művésznő.

A lányok mind a hárman gyerekes kíváncsiság-gal várják a Hamburger úr magyarázatát. Mi az a dupla művésznő?

— Először, aki az én jövedelmemből meg tud élni, az egy művésznő. Másodszor a menyasszonyom egy kávéházi énekesnő. Könnyű mesterség és nem árt a szemnek, na nem igaz?

Hamburger már megint nevet. Hosszasan, saját-ságosan, mintha sírna. A szemhéja rezeg, az ajka vonaglik. Sárgás, ritka fogai előtűnnek. Vértelen inye is látszik. Ilona szinte védekezik, nehogy meg-sajnálja:

— Huszonegy! — és Ilona nyújtja a kezét.

Az ügynök elkomorodik. Nemet int. És mert látja, hogy csak paprikás csirke a vacsora, hogy se tészta, se gyümölcs, se sajt, de még csak egy csésze fekete sem következik a csirke után, hát feláll az asztaltól, megtörli száját a zsebkendőjével mert hi-szen szalvétát sem tettek a tányérja mellé:

— Egészségükre! — meghajol, még a sarkát is összeüti.

Csak Ilonka felel:

— Egészségére, Hamburger úr. Úgy látom, ma nem csinálunk vásárt.

— Azt is megbántam már, hogy húsz fillért ígértem a borért.

Kis hallgatás után:

— De azért állom a szavam. Mit csináljak? Ha szép hölgyeket látok, rögtön könnyelműsködni kezdek.

Anna rosszalólag csóválja a fejét, most ő is megszólal:

— Ugyan már!

Ilona felsóhajt:

— Vigye a bort húszért, de a hordókat küldje vissza hamarosan.

Lekezelnek. Hamburger búcsúzóul Annával és Jolánkával is kezet fog. Sőt Jolánkának tréfából kezet csókol. A kislány elvörösödik és kiszalad a szobából.

— Remélem a hordóban is az a bor van, amit megmintáztott, — aggályoskodik még a kapuban Hamburger.

Miknek néz bennünket, Hamburger úr? Kereskedők vagyunk mi és nem csalók! — méltatlankodik Ilona.

Az ügynök furesa mosollyal kezdi magyarázni:

— Kereskedő és csaló, az nagy különbség. A kereskedelem művészet, a csalás pedig butaság. Csak külsőségeiben van a kettő között hasonlóság. Amíg meg nem csípi az embert, addig művész, ha megcsípték, akkor csaló. Na nem igaz?

És most nevet aztán igazán Hamburger.

— Lehet, hogy Pesten így van, — mondja Ilona.

Hamburger hirtelen elkomolyodva, mélabúsan:

— Az élet nehéz, Ilonka kisasszony, Pesten is, de azt hiszem még Dunaszemesen is. Na nem igaz?

*

Sötétség borult a falura. Az ég felhős, a hold a felhők mögé rejtőzött, csillag is csak itt-ott pislog.

Az utcák néptelenek, a dunaszemesiek már lefeküdtek, csak a kutyák csaholnak.

Julis a vacsoraedényt mosatlanul dugta el a kaminba. Most arról álmodik, hogy az egész konyha, a szobák, az egész ház tele van mosatlan edénnyel. Egyre több és több a kívül kormos, belül ételmara-dékos fazék és lábas. Egyre több a piszkos tányér, kés, villa, tál, használt pohár. Már az udvaron, az utcán is halomban áll, dombosodik, magasodik a rémítő sok mosatlan csetres. Ellepi a sok edény a falut, elárasztja, elönti. „Ó, ó... — jaj, nyög fel Julis, — Elkerget Ilonka kisasszony, a kegyetlen. Sohsem lesz szőlőm a Hetényi-részen, sem máshol a határ-ban, mehetek öregségemre koldulni.“

Ilona nem alszik. Tehát nem álmodik. Az utcán éppen az ablak előtt, részeg legények vonulnak el. Trágár kurjantásaik behallatszanak. Ilona hallja a szavakat, de csak a fülével, a tudatába el sem jut-nak. Megszokta már az ilyesmit. A szavak nem szül-nek képzeteket az elméjében s nem kapcsolódnak semmihez. Ilona fáradt. Aludni szeretne. A fejére húzza nesztelenül a takarót.

Jolánka egészséges szuszogása betölti a szobát. Ő alszik. Neki még nincs gondja, még nincs kínos álma sem.

Az óra tizet üt. Anna megrázkódik. Mintha az óraütés figyelmeztetné, sürgetné: múlik az idő! Fel-ül az ágyban. Ilona felé fordul a sötétben. Ilona nem mozdul, azért Anna érzi, tudja, hogy a nénye várja, lesi a szavát. Nyöszörögve kérdezi:

— Alszol, Ilona?

Csend, semmi válasz.

— Ugy-e nem alszol?

Ilona még mindig nem felel. A szíve hevesen dobog. Talán tettetni kellene az alvást. Nem kellene válaszolnia Annának. Mert Ilona már tudja, hogy

valami nagyon rosszat akar mondani Anna. Valami rémületeset.

— Te meg miért nem alszol? — kérdezi végre.

— Már régen szerettem volna elmondani neked, Ilona. Már két hete, talán három is...

Anna elhallgat.

— Csak mondd! Ha elkezdted, akkor csak mondd.

— Tudod, azt nem nagyon lehet elmondani. Ha a mama élne, neki nem mondhatnám el. De te fiatal vagy, te talán megérted.

A csönd mintha megreszketne a szobában, amint Anna elhallgat.

Ilona nagyon szeliden:

— Nem vagyok fiatal, Anna. Úgy érzem, nagyon is öreg vagyok, — Ilona is felül az ágyban. — De azért csak mondd, amit akartál. Nekem már mindegy. Én sok mindent megérték. Mi hárman árvák vagyunk.

Anna fojtott hangon zokog. Ilona nem kérdezi, hogy miért sir. Kicsit hallgat, azután beszél tovább.

— Velünk minden szerencsétlenség megtörténhet. Mert én azt hiszem, te valami olyant akarsz nekem elmondani, Anna.

Anna hüppög, csuklik.

— Én tudom, mit akarsz nekem elmondani, — Ilona hangja megtörik. — Mert ha én az üzletben szolgállok is ki, ha a határban bajlódok a napszámosokkal, ha a konyhában veszekszem a Julissal, akkor is tudom, ami veled és Jolánkával a szobában, az iskolában, a templomban, vagy a Dunánál történik.

Ilona is sir, de hangtalanul. Letörli a könnyeit a hálóinge ujjával.

— Mondd, miért nem vesz el feleségül? Nem vagy te olyan szegény lány. Kiadom a részed. Miért nem vesz el feleségül, ha már megesett a baj?

— Ő elvenne.

Ilonában fölcsillan a remény:

— Hát akkor?

— De én nem megyek hozzá.

— Nem értelek.

— Nem bírom. Nem akarom.

— De miért nem?

— Nem tudom. De nem bi-i-rom. Irtózom tőle, érted? Hányingert kapok, ha a közelembbe jön. Meghalok az útálattól. A gyűlölettől. Mert ő okozta a veszttem... Mit gondolsz, Ilona, alszik ez a Jolán?

— Lehet, hogy nem alszik. Az sem baj. Nem gyerek már, tizenötéves lesz az ősszel. De... remélem, hogy alszik.

Annát újabb síró roham lepi meg. Jajgatva sír:

— Segíts rajtam, Ilona. Ne hagyj elpusztulni. Te sok mindent tudsz, te négy évig éltél Pesten, öregebb is vagy, mint én. Te vagy az anyánk az édesanyánk helyett, I-i-lo-na.

Jolánka megfordul az ágyban, csap egyet a karjával, de alszik tovább.

— Hát ha elvesz... Menj hozzá feleségül, ha elvesz, — próbálkozik Annával Ilona.

Anna sikoltva ugrik ki az ágyból:

— Inkább még az éjjel beleugrok a kútba. Megértetted? Engem ne kényszeríts!

Jolánka fölriad a sikoltásra:

— Már éjjel is veszekedtek! — sírja el magát.

Ilona csitítja a hűgait:

— Hallgassatok! Aludjatok szépen. Feküdj le, Anna. Ne sírj, Jolánka, mert megverlek. Aludjatok szépen, kedveskéim. Én is szeretnék aludni, holnap piac lesz, korán kell fölkelnem.

Anna visszabújik az ágyba. Jolánka még szep egy kevéskét, azután elalszik. Anna is hamarosan alszik. Megnyugodott, mert elmondott Ilonának mindent. Most így jól van, gondolkozzék Ilona, tépelődjék, bánkódjék ő. Ő a család feje.

Csak Ilona nem tud elaludni. Mi lesz most, jó-ságos Isten, mi lesz most? — motyogja bele a pár-nába. Az egész rokonság, az egész falu őt fogja vá-dolni, miért nem vigyázott Annára, miért nem fogta szigorúbban. Fekszik Ilona lecsukott pillákkal, szo-rosan zárt ajakkal az ágyban. Gondolatban egyik rokontól, ismerőstől a másikhoz menekül. Taná-csért, vigaszért. Ha jóságosan néznének rá, ha mo-solyognának s megsímogatnák a haját és monda-nák: nem baj, semmi sem baj, nem kell félni. Lujza nénire gondol, a pestire. Nem. Ő nem segíthet, ő nem olyan jó, nagyon is erkölcsös. Weisz Erzsí! — suttogja bele a sötétbe. Weisz Erzsí Pesten iskola-társa volt, a polgáriban. Okos lány volt. A többiek nem szerették, mert mindenkit kiesűfolt. Gúnyolta a társnőit, a tanárnőket, még az iskolaszolgát is. Az arcán örökké ott ült valami gúnyos fintor. „Hol-nap írok a Weisz Erzsinek“ — határozta el végre Ilona. „Még holnap írok, írok, de ... hol is lakik? Az emlékkönyvembe beírtam a címét... ha ugyan azóta el nem költöztek a... igen, a Damjanich... nem, a Dembinszki-utcából.“

•

A piac reggel ötkor kezdődik. Ilyenkor a nap már régen fölkel és teljes a világosság. Először érkeznek a piacra az árusok. Ki csak úgy a kezé-ben hozza a kosarait, ki meg talicskán, targoncán. Van, aki kocsival jön, tanyáról, vagy valamelyik szemszéd községből. Két sorban, egymással szembe fordulva, ülnek az árusok, alacsony gyalogszékei-ken, de meg a földön is, valami cók mókot vetve maguk alá. Egész kis utca ez a két sor. Az áruik kis kosarakban, vagy zsákokban állanak, vagy hamvasokra rakják ki azokat. Van olyan is, aki egy kis asztalt hozott. Jönnek azután a vevők. Egyenként jönnek, de a Piac-térre nyíló minden ut-

cából, öt irányból is, úgyhogy hamarosan fölszaporodnak s egész rajokban hullámszanak az árusok két sora közt. Némelyek sietnek és buzgón tolakodnak keresztül a többiek közt támadt réseken, mások, anélkül hogy egymáshoz tartoznának, hármasával vagy ötösével, lassan vonulnak egyik vagy a másik irányban s minden portékát külön-külön meg néznek, azt is, amiből vásárolni eszük ágában sines; tanulmányozzák a helyzetet, hogy miből mi kapható s vajjon mennyiért. Az ismerősök köszöntik egymást, a jóismerősök megállnak egy kis beszélgetésre, tájékozódnak a legfrissebb eseményekről. Hangos a beszéd mindenfelé, kiabálás, kacagás, káromkodás is hallatszik, de mindezek alján zűrzavaros z sivaj tölti meg az egész teret.

Piac kezdetén az árusok maguk sem tudják még, hogy mit kérjenek egy-egy kiló szilváért, vagy egy kacsaért, az árak azonban igen hamar, egy negyedóra alatt kialakulnak, nagyjából csakugyan a kereslet és kínálat birkózásából. Szájrol-szájra fut a hír, hogy a pesti kofa mennyiért veszi a tojást, a rántani való csirkét, a tyukot, a libát.

A pesti kofa szétterült testű, kárminpiros képű asszonyság. Hangosan, rekedten alkudozik. Hirtelesen elfordul egy makacs polgárasszonytól, aki nem hajlandó a tojást napiáron adni s már egy másikat szólít meg:

— Hogy ez a csirkegalamb? — kérdezi és már emeli ki a Dávidné kosarából a lábánál fogva összekötött pár jércét.

Az indulatos Dávidné rászól:

— Miért volna ez csirkegalamb? Csirke ez!

— Mert elfelejtett megnőni a nyavalyás. Úgy éljek, galambnak nézném, ha maga nem mondaná, hogy csirke.

Dávidné nem tud dühében mit mondani.

A kofa még faggatja:

— Talán nem is eladó?

— Nem! Cifraságból állok itt. Pengő harminc, ha tudni akarja.

A kofa visszadobja a kerek kasba a jércéket:

— Pengő harminc! — nevet. — Bolondnak néz maga engem, lelkem? Még pengő harminc egy pár girhes verébért. De ne mondja, hogy rossz asszony vagyok, pengőért párját mind megveszem.

— Dehogyan adom pengőért, — méltatlankodik Dávidné. — Mit gondol maga, talán lopom én a szemet? Tudják is maguk ott Pesten, hogy mennyit felzabál az ilyen aprójószág. Dehogyan is tudják. Megenni, azt tudják. De az is bolond ám, aki kínlódik vele. Én reggeltől estig nyavalygok a baromfiakkal, maga meg csak az ülepét hízlalja. Aztán még ingyen akar mindent. Pengő húsz párja. Csak mert nagyon sietnék haza, szopósom maradt otthon.

A kofa minderre nem válaszol. Hátat fordít Dávidnének, arrább lép s Cselénével kezd alkudni.

— Pengő tízért vigye! — kiált a kofa után Dávidné.

Nagyon is hallja a kofa Dávidnét, hiszen várta is, hogy utána szóljon. De, ahogy mondják, a fülebotját sem mozgatja. Már azt is megbánta, hogy pengőt ígért a csirke párjáért. Mert ha tudta volna, hogy szopós kiesinye van otthon ennek a tanyai asszonynak és sietnie kell hazafelé, akkor csak kileneven fillért ígért volna.

— Vigye pengőért a csirkét, — mormogja Dávidné, ernyedten, mintegy csak magának, vagy csak úgy bele a levegőbe.

A kofa csodálatosképen meghallja a halk szót, megfordul és már megint ott áll Dávidné előtt. A kerek kasból sorra kiemelgeti és a földre dobálja a csirkepárokat, közben hangosan számol: egy, kettő, három... kilenc, tíz. Azután benyúl a

hasán átkötött bőrtáskába, pénzt vesz ki s Dávidné kinyújtott sóvár tenyerébe leszámol tíz egypengőst.

Dávidné zsebkendője sarkába köti a pénzt s a zsebkendőt keblébe rejti. Az üres kast felemeli a fejére s szapora léptekkel indul el a piacról, ki a faluból, a tanyák felé. Hallgat egy ideig, nézdegél visszafelé, nem tart-e vele egy irányban valaki. Nem jön senki, nem bírja tovább, magában kezd hangosan zsémbelődni:

— Törjön le a kezem, ha jövőre kotlóstyukot ültetek.

Még ezzel a haragjával is megjárja, mert szemközt baktat vele az öreg süket Vászson, aki látja, hogy az asszony szája mozog, valami hang is éri a rossz fülét, rávágja hát:

— Adjon Isten magának is!

A piac nyüzsgö tovább. Már mindenkire eljutott a hír, hogy a sütnivaló jérce párját egy pengőért veszik. A tojás meg három fillér darabja. Vasárnap még négy volt.

— De még három se, mert csak kilóra lehet eladni, — izgul Cseléné.

— Ingyen akarnak fölvásárolni mindent. Az is bolond, aki baromfival vesződik. Egyszer mérgemben kitekerem valamennyi pelyhes csibém nyakát. Ki én!

Csorbáné is haragos, üres bögrével indul hazafelé:

— Még hogy tizenhat fillér egy verdung tejfel. Lenyúznák ezek az emberről még a húst is.

Ő az árusokra haragszik, neki semmi sem elég olcsó.

Altalában izgatott a hangulat. Kiabál, veszekszik, föl-fölsívit a piac népe. Csak a pesti kofa nyugodt. Egyik árustól a másikhoz lép, sorra ürülnek ki a kosarak, az asszonyok sietnek haza takarítani, az állataikat etetni, főzni, vagy ki a föl-

dekre kapálni, a szőlőt tetejezni, permetelni. Csak az öregek állnak meg az úton egy kis beszélgetésre. A fiatalok közül néhányan még betérnek a Máté Ilona boltjába. Ők úgy mondják: ide az Ilonához. Kötényre, szoknyára, réklire valót vásárolnak. A nap már magasan jár és fáradhatatlanul ontja a fényt és melegét Dunaszemesre. A kék égen sehol egy báránnyelű, az utcák, a kertek tikkadtak, alig lehet elhinni, hogy tegnap délután zivatar volt és ömlött az eső. Legföljebb, hogy az útmenti akácfák nem olyan szürkék, nem olyan porosak.

Délután a boltban Anna szolgál ki. Rosszkedvű. Mogorva a vevőkhöz. Pénzesné el is megy:

— Majd visszajövök, — mondja.

De úgy gondolja, hogy majd holnap, ha már itthon lesz Ilona.

Ilona a koradélutáni vicinálissal átutazott Széplakra, a szomszéd községbe. Írt Weisz Erzsinek s a levelet nem akarta Szemesen postára adni. Nem azért, mintha gyanúsítani akarna valakit, de hát... az iskolai olvasókönyve utolsó oldalán több hasznos figyelmeztetés közt az állt s élénk emlékezetében maradt: „Az unalom rossz tanácsadó.” Hátha a postáskisasszony pusztán unalomból, szinte csak úgy véletlenül, felbontaná a levelét. És elolvasná! Minden kitudódna. Isten mentse meg ettől őket, három szegény árvát.

Kissé ravasz levelet írt az Erzsinek, legalább ő azt hiszi. Nem írta meg, hogy Annáról, a húgáról, van szó. Úgy írta, hogy „egy közeli leányrokonom, aki nagyon kedves nekem, akit jobban szeretek, mint önmagamat”. Azután leírta tüzetesen az esetet. Alig tudta megírni a levelet, mert piac volt, nagy volt a forgalom, ki kellett szolgálnia a vevő-

ket s folyton rejtegetnie kellett, amit már leírt. Levele végén tanácsot s ha lehet, segítséget kért.

Széplakon kiszállt a vicinálisból s bedobta az állomási levélszekrénybe a levelet. Ekkor döbbsen rá, hogy milyen ostobaságot művelt. Hiszen ugyanezt megtehetette volna otthon is! Ha a szemesi állomáshoz vitte volna ki a levelet, akkor sem lett volna semmi oka aggodalomra. Egészen megrémült önmagától. Istenem, talán az eszem is elhagy! — sóhajtott.

Mivel visszafelé csak késő este megy vonat s gyalogosan nem akart nekivágni a háromkilométeres útnak, besétált a községbe. Fáradt volt és összetört, ezért nem akart hazáig gyalogolni s ahelyett órákon át csatangolt. Talán azért is feledkezett meg az otthoni állomás postaszekrényéről, hogy így a családtól, az ismerősöktől távol, más faluban, órákon át egyedül lehessen.

Ez a Széplak jóval nagyobb helység, mint Szemes. Dunaszemesi lélekkel nézve csaknem város. Járási székhely, emeletes épület a szolgabírói hivatala. Van benne járásbíróság, tanítónőképző, polgári iskola, csendőrség. Milyen nagy a piac-tere, mennyivel szebb itt a „Hősök emléke“ — mint Szemesen. Cserépfedelű kőházak, nagy ablakkal, sorjában. Máshol vasrácskerítésű kertek, bennük villyszerű épületekkel. Több itt a mindenféle bolt is. Megáll Ilona egy vegyeskereskedés előtt s azt hosszasan elnézi. Üveg a cégtáblája, aranyfényű betűkkel. A kirakat telerakva olyan árukkal, mintha Pesten lenne az üzlet, valahol a Józsefvárosban, a Baross-utcában. Benéz a nyitott ajtón át. Milyen nagy helyiség. Egész hosszúkas terem. Segéd is van, mert ketten árusítanak odabenn. Jó lenne egy ekkora bolt. De annyi lehet vele a gond, hogy ő talán nem is tudná vezetni.

Csatangolás közben elkerül a Dunához. Szép-

lak egészen a parton fekszik, szélső házai csaknem benne állanak a vízben. Elnézi Ilona a Dunát, ő, Szemesen ezt sem tette már esztendőök óta. A víz nyugodt és szelíden, méltósággal hömpölyög. Nézi ezt a rejtelmes nyugalmat és fél tőle. Fél, valami feltámadó régi vággyal kell a lelkének küzdenie. Ha csak úgy nyugodtan belemenne a vízbe, menne tovább, addig gázolna előre, amíg az ár elkapná, lábai alól elhúzódná a fenék és ő elmerülne. Szemesen fognák ki, holtan. Nem, nem, nem is Szemesen, vinné az ár messzire, lefelé, ismeretlen tájak, a tenger felé s őt holtan sem látnák meg többé soha. A testvérei kiállnának a Duna partjára, néznék a vizet és sírnának. Siratnák őt, szeretnék őt. Akkor... talán szeretnék. És megeredtek a könnyei.

Korán, még világosan, visszament a vasúthoz. Egy kis kerülővel, a cigánynegyeden keresztül. Kolduló kis purdéknak két-két fillért adott. Közvetlenül a cigánynegyed mellett terült el a község legszebb része, tarka kertekkel. Azután... megérkezett az állomásra s a fapadon ülve, makacsul a földre nézve, várta a vonatot.

Amikor hazaért, Anna és Jolánka már régen megvacsorázott, az ő vacsorája ott állt hidegen az asztalon. Nem baj, hogy nem várták meg a vacsorával, éhesek voltak szegények. Enni kezdett. Nem ízlett neki az étel. Unottan, rágás nélkül nyelte a falatokat. Két falat közt odaszólt Annának, aki a szobában szeszmetelt:

— Te Anna!

Anna megrezzent. Az ablakhoz ment, kinézett a vaksötét utcára. Odakünn esett az eső, hallani lehetett a zuhogását s a lefolyóból kiömlő víz bugyborékolását.

— Esik! Tegnap is esett. Most már majd mindennap esik.

És Anna kaparásztá az ablaküveget.

— Te Anna! Írtam a Weisz Erzsinek.

— Olyan jó vagy hozzám, Ilona, — tört ki Annából hirtelen, hevesen, — hogy szinte félek tőled. Még csak meg se szidtál. Azt hittem, veszekedni fogsz velem. Talán meg is versz.

— Ó!

— Hagytam volna magam. Látod, akkor valahogy jobban elintéződött volna kettőnk közt az egész dolog. Így... olyan nyugtalanító!

Ilona csöndesen beszélt:

— Nem tudok én sem veszekedni, sem verekedni. Majd máskor jobban vigyázol magadra.

Anna szembefordult a nénjével:

— Néha olyan furcsa vagy. Olyan hideg, olyan merev. Az ember azt gondolja, hogy nem is érzel, nem szenvedsz. Te nem sírsz, nem nevetsz. Azt mondta András...

Anna elakadt. Szógyelte, hogy kicsúszott a száján annak a férfinak a neve, így, hogy András.

— Mit mondott András?

— Hogy te olyan vagy, mint a fából faragott szentkép. Mit gondolsz, válaszol az az Erzsi a leveledre?

— Biztosan. Nagyon rendes lány. Olyan megbízható, mint egy férfi.

Erzsiben annyira bízott Ilona, hogy most, ahogy a válasza, a segítségre gondolt, hirtelen felvidult s újra falatozni kezdett:

— Hol van Jolán? — nézett körül a szobában, önkénytelenül is, mintha ott lehetne a kislány, ha eddig nem is látta.

Anna nem felelt.

— Hol mászkál az a gyerek ilyenkor?

Anna ingerülten kezdte magyarázni:

— Átment a szomszédba. Nem akartam elengedni, de azt mondta, hogy én nem parancsolok neki. Rém szemtelen ez a kölyök, nem tudod nevelni. Azt

is mondta, hogy jobb lesz, ha magammal törődök. Tudod, hogy érti ezt?

Ilona felállt. Kínos érzés ömlött el benne. Hát még ez is. Ez a kicsi is elvadul már. Hiszen így nem lehet a családot összefogni, mindent jól elintézni, mindenkire vigyázni. Ezek ketten, ez a két lány, azt csinálnak, amit akarnak. Neki már semmi tekintélye, semmi hatalma felettük.

Elindult, hogy megkeresi Jolánkát.

Anna behívta a szobába Julist, hogy vesse meg az ágyakat. A kis eseléd, mialatt az ágytakaró csipkét hajtogatta, szemtelen fintorral az arcán, beszélgetésbe akart kezdeni:

— A kisasszony úgy hízik, hogy ha nem ismer-ném, hát azt hinném, másállapotban van.

— Az eszed tokját, te buta! Csak jártasd a szád, már holnap kirúglak a házból.

— Nem mondtam én semmit, — mentegetődzik hirtelen buzgalommal Julis. — Csak azt mondtam, hogy hízik a kisasszony. De nem is csoda, mert anynyit eszik, mint mi hárman együtt. Pedig nem jó az a húsevés. Az urak azért kövérek, mert sok húst esznek.

Anna nem engesztelődött ki:

— Menj a fenébe, buta dög!

Julis kisompolyog a konyhába. Lefekszik. Elalvás előtt a párnájába morogja durcásan:

— A szegény eseléd fogja be a száját. Mert ha kinyitja, akkor buta dög. Kirúg a házból. Ő kirúg. Azért akárhogy kiabál is velem, én látom, amit látok.

Ilona Jolánkát taszigálja be az ajtón:

— Nesze, ha nem hallgatsz a szép szóra. Haszon-talan kölyök! — és szeliden hátbavágja.

— Mostohább vagy a mostohánál, — szájal a kislány. — Nekem beszélgetni sem szabad senkivel.

Irigyled, hogy nekem udvarolnak. Mert tudod, mi vagy te? Vénlány vagy.

Ilona megriad:

— Nem igaz. Nem vagyok vén. Csak huszonkét éves vagyok és fogd be a szád, mert kaphatsz még néhányat.

— Nagyon félek tőled! Csak azért nem ütöttelek vissza, mert nem akarok verekedni. De ha még egyszer az életben csak egy újjal is hozzám nyúlsz, akkor...

— Akkor?

Jolánka végignézi Ilonán és gögősen kivágja:

— Hát azt nem ajánlom neked.

*

Formasapkás ember nyit be a boltba. Dunaszemesen a postási rangot a sapka jelenti. Egyenruhája nincs Padók Gyurkának. Vidám, tréfálkozó legény ő különben is, de így dél felé már a szesz is vidítja. Itt is, ott is megkínálták egy-egy pohár borral. Jutalmul, különösen ott, ahová nagyon várt levelet vitt.

Padók Gyurka lila borítékot vesz ki a táskájából s leteszi Ilona elé a pultra:

— Nincs ebben a levélben már egy betű sem, mind kiolvastam belőle.

Ilona a köpenye zsebébe rejti a levelet. Nem bontja fel, vevők vannak az üzletben. De átnyújt a postásnak tíz fillér borraivalót. Padók még valami mókát akar mondani a levélről, arról, hogy lila a színe, de hirtelen elkomolyodik. Sapkájához emeli a kezét, tiszteleg, úgy köszöni meg a pénzt. Tíz fillér nagy borraivaló, tíz fillérnek tisztelet jár ki. Halkan köszön Padók, újra tiszteleg és szinte lábujjhegyen megy ki a boltból.

Ilona türelmetlen. A borítékon megismerte Weisz Erzsi balradült betűit. Még a ruhán keresztül is

csiklandja, égeti combját a levél. De Vahunkáné áll a boltban és csak nem akar elmenni. Három vevőt is kiszolgál Ilona, gyufát ad, sőt ad, egynek éppen levélpapírt ad, Vahunkáné még mindig válogat a függönyre való anyagok közt.

Nyílik, csukódik az ajtó, sikongat a kis csengő, más és más vevő jön és megy. Elharangozzák a delet, amikor végre Ilona egyedül marad és feltépheti a levél borítékját.

Izgatott, reszket, táncolnak a betűk előtte, alig tudja olvasni:

„Kedves Ilu, drága, örökké drága barátnóm! Most majdnem azt írtam, hogy örömmel olvastam a leveledet. A közhelyek így akarnak bennünket befogni. Így határozzák meg az életünket, uralkodnak felettünk. Mert a sablon úgy-e az, hogy az ember örömmel olvassa a barátnője levelét. Tehát értelmesebben mondom, örültem, hogy tőled, rólad hírt kaptam, te hűtelen. A húgodat küldd fel Pestre, majd igyekszem bejuttatni a megfelelő *tanfolyamra*. Hogy hová és hogyan, még nem tudom, de majd csak eszembe jut valami okos dolog.“

„Magadról édeskeveset írtál. Azt tudom, hogy sőt és paprikát mérsz a falusi népnek. Mindannyian mérünk valamit és olyan mindegy, hogy mit mérünk. Különben ha érdekel, hát tudatom veled, hogy egyedül lakom. Garzón lettem. A borítékon elolvashatod a lakáscímemet. Vigyázz, nehogy a levél felbontásakor eltépd. — Vagy már későn figyelmeztetek?“

„Persze nem érted, hogy miért úgy: Elisabeth Veiss — és nem úgy, hogy Weisz Erzsi. Talán megérted, ha tudomásodra adom, hogy eljegyeztük egymást egy keresztény fiúval. Nem éppen ő miatta, mert ő nagyon is türelmes rendezetlen vallási viszonyaimmal szemben, de a szülei sohasem egyeznének bele házasságunkba, ha megtudnák, hogy zsidó vol-

tam s csak mostanában keresztelkedtem meg. Lehet, hogy egyszer meglátogatnak ezek a szigorú szülők. Nem csak a nevemet, a származásomat, de a szüleimet is titkolnom kell. Győző — mert így hívják Öt — azt füllentette otthon, hogy én német vagyok és a szüleim berlini lakosok. Kicsit mintha megöltük volna azt a két drága öreget ott a Dembinski-utcában. Ez olyan nevetséges, hogy sírni tudnék miatta.“

„Eddig csak elrendeztük a dolgot. Te azt gondold, hogy ezáltal minden akadályt eltüntettünk a boldogságunk útjából? Hát nem. Van más baj is, sőt éppen ez a más az igazi, mondhatnám az egyetlen baj. Győzőnek nincs állása. Nekem ugyan havi száznyolcvan pengő a fizetésem a bankban, de férjhezmenés esetén végkielégítés nélkül ki kell lépnem az állásomból.“

„Már arra is gondoltunk a vőlegénnyemmel, hogy titokban házasságra lépünk. Drága naiv, falusi barátnőm, Te még bizonyára nem tudod, hogy ma Budapesten nincs titok. Az igazgatósághoz naponta érkeznek a névtelen feljelentő levelek. Mindenkit mindenért mindenhol följelentenek. Az a gyanum, hogy valahol itt Pesten már megalakult a Névtelen Feljelentők Egyesülete és Klubja s abban a tagok előkelőségét az határozza meg, hogy ki mennyi életet tett tönkre, hány házasságot dült fel, hány szerelmezt haragított egymásra, hány embert kergetett a másvilágra.“

„A bankban az igazgatóság a névtelen feljelentők leveleit ugyan nem veszi figyelembe, hála a mi modern és felvilágosult szellemű vezérünknek, nálunk nincs ochrana, mint más hivatalokban, de — hátha névvel, bátran és büszkén jelent föl valaki? Hátha az igazgatóság, hála modern szellemű és felvilágosult vezérünknek, minden hónapban egyszer átnézeti a város, a megye, az ország valamennyi

anyakönyvét, mit lehet tudni? És végül érdemes-e a kockázatot vállalni? Érdemes-e, szabad-e összeházasodni két embernek, ha még egy-két gyerekük sem lehet?"

„Boldog vagy, Ilona, hogy egy kis faluban mérheted a sót, borsot, babérlevelet egyszerű embereknek. Boldog vagy, mert szabad vagy. Elképzellek most és magam előtt látom, amint kiállsz a boltajtóba s előtted a végtelenség. A Dunáról halszagot, vagy nem bánom csak vízszagot, a földekről füllátot visz Hozzád a szél, hát nem gyönyörű? A lábad előtt élő, mondd és írd: élő — és nem átvágott nyakú, koppasztott csirkék, kacsák, libák csipognak, hápognak és gágognak. Bár, most látom, hogy az átvágott nyakúakat, amilyenek itt Pesten a kirakatokban láthatók, nem is kellett volna a mondatomba bevenni, mert azok már nem csipognak, gágognak stb. Hidd el, hogy börtön ez a város. Hatodik emeleti összkomfortos garzónlakásom a cella. Az utcák a sétahely a börtön udvarán. A bank a munkaterem, ahol a jóviseletű foglyoknak szabad dolgozniok.“

„Ilu, drága barátnőm, Te azt hiszed ezek után, hogy napjaim, hónapjaim, éveim kesergéssel telnek. Majd mit mondtam! Nem hagyom magamat az életől lehengerelni. Sokat nevetek jókedvem van, szerelem a finom ételeket, az elegáns ruhákat. És szerelem... mit is szeretek még? Sok mindent, például a házmester macskáját is.“

„Most figyelj, kis butám! Egy fűszeres ismerősöm kioktatott egyetmásra. Ha rácsapod az árut a mérlegre, akkor többet mutat, mint amennyi a tényleges súlya. Vagy a kis ujjaddal ügyesen segítsz az árut tartalmazó serpenyőnek lefelé süllyedni. Ha a vevő panaszkodik, hogy rossz a petróleum, akkor add el neki ugyanazt a petróleumot császárolaj gyanánt, de tanítsd ki, hogy a lámpát hogyan kell tisztítani. Az eredmény fűszeres ismerősöm állí-

tása szerint meglepő. A tiszta lámpában a petróleum nagyobb fényt áraszt és te literenként hat-nyolc fillérrel többet kapsz az árudért. Gyűjts vagyont, testvér, mert a földön nincs boldogság semmi, de semmi, csak a pénz.“

„Értesíts Anna húgod érkezéséről...”

Itt Ilona leeresztette ölébe a levelet és elgondolkozott. Hát hiába akarta eltitkolni, hogy Annáról van szó. Kitalálta. Na persze. Csak mások meg ne tudják.

„Lehet, hogy megismerem, hat évvel ezelőtt láttam már. Meg bizonyára hasonlít is Hozzád. Mindenestre írjátok meg, hogy milyen ruha lesz rajta. Amíg az a *tanfolyam* tart, addig nálam lakhat. — Csókollak, Erzsi.“

Ilona elolvastatta Annával is az Erzsi levelét.

— Na és most mit csináljunk? — aggályoskodott Anna.

— Hát mit csinálnánk? Felmész Pestre.

Anna csak bámult a nényére.

— Igen, felmész. A többi majd elintézi Erzsi.

— Mit intéz el?

— Majd meglátod. Csak ne félj mindjárt.

— Én nem merek felmenni. Én félek idegenek közt.

— Muszáj! — Ilona gyöngéddé szelidült és még hozzá tette, — muszáj, szivecském.

— Nem merek.

— De mersz.

— Egyedül?

— Mindegy. Vagy elkísérlek, vagy egyedül. De... egyedül is mehetsz. Hisz' olvastad, hogy majd vár rád.

— És ha én nem leszek itt, ki vezeti a háztartást?

— Majd elvezeti a Julis, meg Jolánka.

Anna elbiggyesztette az ajkát:

— De jól ismered a húgodat! Jolánka bizony nem segít a Julisnak. Jolánka lusta és utálja a házimunkát. Rosszul neveltet, most majd magad is meglátod. Nem főz az meg neked egy ebédet, ha éhenvesztek is különben.

Ilona arca felvidult:

— Te Anna! Ezek csak kifogások. Te nem is akarsz felutazni Pestre. Talán meggondoltad magad és mégis férjhez mégy? Csak mondd meg, ha férjhez akarsz menni. Mert az lenne a legokosabb. Anna lesütötte a szemét, úgy mondta komoran:

— Nem gondoltam meg semmit. Nehogy hiába örülj!

— Kár. Hamarosan megesküdhethnétek. Másnak is született már gyereke hét hónapra. Kiadnám a részed. A szőlőt neked szántam. Na?

— Nem, nem és nem! — kiáltozott hirtelen kétségbeeséssel Anna. — Gyűlölöm Andrást, ezt értsd meg és ne kínozz tovább. Úgy gyűlölöm, hogy... jaj, meg tudnám ölni. Magamat is gyűlölöm. Pedig... én büntelen vagyok. Nem is tudom, miért történt, hogyan történt ez velem. Mikor én... csak szenvedtem. Ő az önző, a gonosz, neki tudnia kellett, mi vár rám. És mégis erőszakoskodott, könyörgött, fenyegetett...

— Ugyan mivel fenyegethetett? — csóválta a fejét Ilona.

— Jaj, ne gyötörj, ne faggass engem. Nem tudom én a szavakat. Én... elfelejtettem mindent. Csak most itt vagyok a szégyenemmel, a kétségbeesésemmel.

— Segítenek rajtad!

— Lehet így tovább élni?

— Élni sokféleképpen lehet, — és Ilona az Erzsi levelére bökött. — Olvastad. Láthatod, hogy neki is megvan a maga szerencsétlensége. Pakolj össze, Anna, és utazz fel Pestre. Még ma írok Erzsinek.

Ne törődj semmi mással. A háztartásra ne gondoldj, én azt hiszem, Julis tud főzni.

Beszólította a kis cselédet:

— Te Julis! Tudsz te főzni?

Julis nevetett. Mintha mindent értett, tudott volna, így felelt:

— Azt gondolja az Anna kisasszony, hogy a főzés olyan nagy tudomány? Amit ő tud, azt én is tudom, csak éppen nem pocsékolok úgy, mint ő.

Ilona is, Anna is megdöbbsent. De csak egy-két pillanatra, s máris nem törődtek Julissal. Még nevettek is a gonoszkodásán.

*

Vasárnap utazott el Anna. Csak Ilona kísérte ki a vonathoz. Elbúcsúztak, Ilona megcsókolta a hűgát:

— Aztán vigyázz magadra. És írdál rögtön. Erzsi is írjon. Ő írja meg, hogy mi van veled.

Anna sírt a vonatban. Úgy érezte, hogy valamit itthagytott a szülőfalujában. Meg félt ismeretlen sorsától s az ismeretlen nagyvárostól. Félt Weisz Erzsitől is, aki olyan okos lány, aki le fogja őt nézni, akivel talán nem is tud majd beszélni. Ő, hogyan is eszelhette ki Ilona ezt az egész dolgot!

A vonat tarlók, szántások és viruló kukoricatáblák mellett siklott el. Oly jó volt a hosszú, keskeny földszalagok körforgása, oly álombaringató. A homokos területeken szőlők következtek, görcsös kis gyümölcsfákkal. Egy öregedő férfi kapált az egyik szőlőben. De — ezt később vette észre Anna — egy asszony is, a férfi mögött néhány lépésnyire. Az asszony abbahagyta a kapálást, kiegyenesedett, hogy a vonatot nézze. Ekkor látta Anna, hogy az asszony várandós. Megriadt, hogy ez a nő úgy végzi a nehéz munkát. Riadtsága dühbe fordult. Arra a férfira ott, az asszony urára, haragudott. Micsoda ember! — már elhagyta őket a vonat. Micsoda em-

ber az ilyen, aki túri, hogy a felesége az utolsó időben is dolgozzék. A férfiak a bűnösök, a férfiak mind. Mi lesz azzal a gyerekekkel, ha megszületik? De mi lesz az övével? Idegenek közt nő majd fel. Nem ismeri az anyját, az apját. Ilona talán meg sem látja soha. Jolánka biztosan nem. Nem, nem, ő nem megy el idegenbe, nem, a legközelebbi állomáson leszáll, megvárja a szemesi vonatot s visszautazik haza. De mit mond majd — nekik?

Hosszú ideig futott a vonat, mire D. állomásra értek, már alkonyodott is. Új felbuzdulásába, hogy visszautazik, belefáradt Anna. Különben sem tudott volna mozdulni, oly jó volt ott a fapadon, az ablak mellett ülni. Oly jó volt, hogy a fülkében csupa idegen ült. Nem kellett senkihez szólania, hozzá sem szólhatott senki. Nem intézhettek hozzá kellemetlen kérdéseket, nem parancsohattak neki, békében maradhatott tőlük. Nem volt ott Ilona, sem Jolánka, sem András, sem senki ismerős a faluból. A kerekek minden utas fülébe egyforma közönyösséggel zakatoltak. Az ütemes, szünni nem akaró hang s az egyenletes rázás az embert kellemes bódulatba ejti, elcsitítja a lelkiismeret lázongását, elhalkítja a bánatot. Jaj, csak mindig így menne, zakatolna a vonat és — mégse közeledne Pest!

De Pest nagyon is közeledik. Az állomások táján egyre több és több sín pár fekszik egymás mellett, maguk az állomásépületek is nagyobbak s több egyenruhás vasutas sűrög-forog a vonatok körül. Lassan beáll a sötétség, de ez már nem olyan, mint Szemesen szokott lenni. Lámpák gyűlnak ki mindenfelé, egyszersak valami tündéri világosságot lát Anna, sok-sok lámpát, messze északi irányban, lehet tán millió is.

Nagy házak, kivilágított egész ablaksorok, benn a vonatban készülődés, az ideje is közeledik már,

hogy megérkezzenek. Mi lesz, ha Erzsi nem várja? Azt mondta Iloná, hogy Erzsi teljesen megbízható. A vonat befut a pályaudvar üvegtetős csarnokába s megáll. Kiszállás, kiáltozás, lenn várakozó emberek, hordárok kapkodják el némelyek csomagjait, Anna egy közepes koffert és egy kosarat cipel, alig tud lemászni a lépcsőfokokon! A közelében esőkolóznak, a hordárok tárgoncákat tolnak, egész emberár ömlik ki a vagonokból s egész embersereg várakozik távolabb, soha nem látott ennyi embert.

Megáll határozatlanul, nem is tudja, mely irányba induljon, indul a többiekkel, egyszer csak ezt hallja:

— Szervusz!

Egy női hang csendül föl mellette.

Anna fordul, rámered az előtte álló, mosolygó nőre. Ez lenne hát az Erzsi, az Ilona barátnője? Ez a vékony, elegáns úrinő? A nő a kezét nyújtja Annának. Anna pillantása ráesik a kézre, fehér és keskeny az, de Anna megrémül, mert a körmök vérpirosak. Felnéz a kézről a nő arcára. Keskenyre kitépett szemöldököt, tűzpiros száját lát. Még az Erzsi fejére csapott apró kalap is minha hetykén esúfolódna: Látod, te kis parasztbéka, nem félek attól, hogy leesek.

Anna csupa zavar. Erzsi elneveti magát. Annának jólesik ezt a csengő nevetést hallani. Megnyugtató, kibékítő ez a nevetés. Bizalmas és pajtáskodó. Két lányare símul most össze, egy-két pillanatra, köszöntésre. Két világ találkozik egymással a Keleti pályaudvar perronján. Találkoznak, érintkeznek, azután megint széjjelhúzódnak. Erzsi előzéken nyúl a kofferért:

— Majd én viszem.

— Nem, nem.

Anna nem engedi. Semmi áron. Nem is merné

engedni. Még hogy egy ilyen elegáns nő azt a nehézkoffert cipelje.

Már a taxiban ülnek, amikor Anna annyira nekibátorodik, hogy belenéz hosszasan az Erzsi szemébe, mosolyog és csak akkor mondja vissza:

— Szervusz!

Mindketten elnevetik magukat. Még Annának is van valami sejtelve arról, hogy na, ez igazán kedves volt.

Erzsinek tetszik Anna. Olyan is az, mint a primadonna valamely népszínműben. A kalapja kicsit esetlenül ül a fején, az igaz. Az arca rózsáspiros és Erzsi nem tudja, hogy csak most, az izgalomtól. Ajkai duzzadtak, de szépvonalúak. A szemében tűz lobog. Fehér pamutkesztyűk a kezén. Gyanútlanul lehúzza a kesztyűjét s akkor előtűnik durvavörös keze. Erzsit szánalom fogja el a kéz láttára.

Szót is alig válthatnak, már megáll az autó, megérkeztek. Liften mennek föl a hatodik emeletre. Anna tudja a levélből, hogy Erzsi a hatodik emeleten lakik. Még ettől is riadozott otthon. Erzsinek kulcsa van a lifthez, csak ketten vannak a szűk üvegketrecben, mely zajtalanul surran velük a magasba.

— Jaj, mindjárt rosszul leszek, — ijedezik megint Anna.

— Fenét. Hiszen még nem is látszik rajtad semmi, — nyugtatja Erzsi a lányt.

A lift megáll. Erzsi kinyitja a liftajtót, kituszkolja Annát a folyosóra, a koffert és a kosarat ő maga rakja ki, megnyom egy gombot, ő is kilép a kalitkából, az ajtót gondosan összehúzza és a lift megindul lefelé.

Anna úgy bámul a süllyedő szerkezet után, hogy a szája is nyitva marad.

Parányi előszobán keresztül vezet az út a la-

kás egyetlen szobájába, amely szoba egy csupaablak műterem. Anna ámul, bámul, mert azt hiszi, hogy Pesten mind ilyenek a szobák. A falakat rá-mákba fesztett mázlmányok tarkítják.

Erzsi elhelyezi a koffert és a kosarat, illetve csak úgy odateszi a fal mellé. A szoba egyik sarkát díszpárnákkal elborított, torontáli szőnyeggel letakart három méter széles pamlag foglalja el.

Erzsi felemeli a pamlagot borító szőnyeg-takarót:

— Mit szólsz ehhez? Saját találmány. Az egész vacak nem került többé hús pengőnél.

A takaró alatt közönséges szalmazsák van.

— Úgy-e, vicces? — kacag Erzsi. — Ül le, — széket tesz Anna alá. — Valahol azt olvastam, hogy az orosz cári családnak egy hat méter hosszú és három méter széles pamlag szolgált esti pihenőül. Innen merítettem az ötletet. Csak azért csináltam kisebbre ezt a micsodát, mert azt gondoltam, hogy az ember legyen szerény és ne utánozza a hatalmasokat, csak egy kicsit. Meg aztán, őszintén megvallva, akkora díván nem is fért volna itt el.

Ágy nincs a szobában. Anna kezd otthonos lenni, megkérdezi:

— Hát az ágyneműt hol tartod?

— A spájzban! — Erzsi megint kacag. — Így egész nap szellőződik. Meg mit is tartanék mást a spájzban, talán lekvárt? Ja, barátom, ez egy racionalizált háztartás. Nézd csak!

Erzsi most az asztalt borító s földig érő csipke-takarót hajtja félre. Festetlen fából kontárkézzel összeácsolt bútordarab válik láthatóvá.

— Nahát, öregem, most már tudsz is rólam mindent. — Erzsi nagy kört ír le a kezével. — Ebben a városban nagyjából mindenhol így van. Csak a külső a fontos, a felület. A takarók. Festék az arcon, finom beszéd, de hogy itt belül mi van, —

Erzsi öklével a mellére csap, — azt nem tudja senki. És azt nem mondja meg senki. Én megmondom. Kétségbeesés.

De Erzsi most is nevet, úgyhogy Anna, bármennyire meglepődik is, kénytelen mosolyogni. Erzsi folytatja:

— Csak a félelemtől megbutult lélek kendőzi magát.

Ezt Anna nem érti, de azért igen értelmesen néz Erzsire.

— Ujjé! Látnál engem reggel, mielőtt kikészítem magam. Nincs szájam, nincs szemöldököm. nincs színem. Fehér vagyok, sápadt vagyok, fakó vagyok, csúnya vagyok.

— Ezeket csak azért mondod, hogy nevessek.

— Hát csak ne vess. Mert amit eddig elmondtam, azon még lehet nevetni. De van valami, amit nem mondok el. Azt még magamnak sem mondom el.

De máris mondja:

— Hogy rendszeresen hülyítem magam. Tiszteséges könyvet nem olvastam már esztendőök óta. De minden este megeszek egy detektív-regényt. Jaj, erről jut eszembe, hogy enni is kellene. Éhes vagy, ugy-e?

— Nem, nem. Semmi étvágyam nincs. Meg ettem a vonatban.

— Nekem mesélhetsz, fiam. Vacsorát kapsz és meg is fogod enni, mert muszáj.

Erzsi bevezette Annát a fürdőszobába.

Anna gépiesen engedelmeskedett, megmosta a kezét, bár fogalma sem volt róla, hogy ezt miért kell tennie.

Erzsi tányérokat, majd kenyeret tett az asztalra s felvágottat bontott ki egy papírosból.

Megvacsoráztak. Anna egész jóízűen evett.

— Mit is mondtam legutoljára? — kérdezte Erzsi, persze önmagától. — Igen. Hogy minden este

megeszek egy detektiv-regényt. A ponyvaregények közül is kiválogatom azt, amelyikben sok a gyilkosság. A bankban így beszélünk az olvasmányainkról: ma olvastam a *Fejetlen embert*, tizenhat gyilkosság van benne. Tizenhat komplikált, vérfagyasztó gyilkosság.

— Ugyan, ne bolondozz!

— A moziban csak olyan darabot nézek meg, ahol az erény elnyeri a diadalát, azaz a hősnő végül férjhez megy. De te mindezt nem érted.

Anna csak csodálkozik és mosolyog.

— Holnapra szabadságot kértem a bankban. Majd elmegyünk egy orvoshoz, elintézzük a te dolgot

Anna most rémült tekintettel mered Erzsire:

— Hogyan érted ezt? Azt mondod, hogy elintézzük. Hogyan lehet az én dolgomat elintézni?

— Hát... azt én nem tudom, szívem. De az orvos majd megmondja. Ő bizonyára tudja. Csak ne ijedezz. Nem lesz olyan nagy eset az egész. Száz nő közül kilencven keresztülmegy rajta. Nem kell félni, akkor...

Félbeszakadt a beszélgetés, csöngettek. Győző érkezett, az Erzsi vőlegénye. Vidám, csinos, kisportolt fiatalember. Erzsinek kezét csókolt, Annának megrázta a kezét:

— Maga az a kislány? — kérdezte Annától.

Annát zavar öntötte el. Nem tudott felelni. És nem tudott a kérdéstől szabadulni. Csak nem mondott el Erzsi mindent ennek a férfinak? Az arcán vörös foltok ütöttek ki az izgalomtól. Szédült. Csak akkor kezdett megnyugodni, amikor látta, hogy Győző csak Erzsivel foglalkozik s ő mintha jelen sem lenne. Annyit tudott csak, hogy tréfálkozva beszéltek, de egy szavukra nem tudott figyelni. Magába süppedt, a szemét is lehunyta s mikor már izgalma lecsitult, oly álmos lett, majdnem elaludt.

Talán aludt is, mert egyszer csak Győző felállt, búcsúzkodott, hogy megy el.

Győző elment, Erzsi mindkettőjük számára megágyazott a széles pamlagon. Közben nem beszélt Annához. Mintha haragudott volna.

Lefeküdtek végre. Erzsi még mindig nem szólt, csak a legszükségesebbeket mondotta ki egy-egy szóval, hogy: a cipődet tedd oda, te ezen az oldalon fekszel stb. Az ágyban olvasni kezdett.

— Te, Erzsi! — szólalt meg végre Anna. — Hogyan értetted azt az orvost? Mert én... én semmiféle gyilkosságba nem egyezek bele.

Erzsi letette a *Sátán kacaját*. Ingerült lett. Talán azért, mert egy izgalmas párbeszéd közepette zavarta meg Anna:

— Gyilkosság! Gyerekes beszéd. Látszik, hogy falusi vagy. Bocssáss meg, azt nem akarom mondani, hogy liba. Ki gyilkolna? És kit gyilkolnának meg? Hogyan hívják az áldozatot? Hol lakik? Mi a neme és mi a vallása? Milyen a családi állapota, volt-e már büntetve, volt-e oltva?

Anna arca elkomorult. A száját szorosan összépréselte. Erzsi azt hitte, hogy meggyőző ereje van annak, amit mondott. Már nyúlt a regény után.

— Nagyon okos vagy te, Erzsi, — szólalt meg Anna. — Olyan okos, hogy én nem is tudok neked felelni. De azt tudom... hogy amire te gondolsz, abba én sohasem egyezhetem bele. Megverne az Isten.

— Ja, ha te még itt tartasz! — Erzsi letette a regényt és elkantatotta a villanyt.

Anna félt az új helyzettől, félt Erzsitől. A homlokán verejték ütött ki, a torkában vert a szíve. Csakhamar izzadság lepte el egész forró testét.

— Én nem tudnék úgy élni, bocssáss meg, Erzsi. Igazatok van. Mindenkinek igaza van velem szem-

ben, s jól tudom, hogy ti szerettek engem, de én nem tudnék tovább úgy élni.

Most Erzsi nem tudott mit válaszolni. Különös szavak. Különös hangjai valamely mélyből fakadó riadtságnak. Gondolkozott.

— Jó. Nem kényszeríthetlek semmire. Holnap keresünk neked lakást.

— Hazamegyek, — szepegett Anna.

— Mert itt nem maradhatsz, azt beláthatod. Én lány vagyok és a látszatot őriznem kell. Már csak Győző miatt is.

Anna elpityeredett.

— Ki vesz be engem ilyen állapotban a lakásába? Én hazamegyek, Erzsi, kérlek.

Erzsi átnyúlt Annához. Szeretettel végigsimított a haján:

— Kis csacsi. Ne sírj. Egyszerű becsületes emberek nem törődnek az ilyesmivel. Mi történhetik veled? Legrosszabb esetben matracos ágyban fogsz aludni. Legislegrosszabb esetben lepedővel leterített szalmazsákon.

•

Külső Józsefváros. Talán nem is város, hanem falu. Anna városnak nézhetné, hiszen csupa kő az utca, nincsenek benne akácsorok, nincs nádfődeles ház, se gazdasági udvar, kúttal, kazlakkal, disznóóllal, — de Erzsi egyedül járja az utcákat, Annát egy körüti kávéházba ültette be, hogy ott várjon rá.

Erzsi úgy érzi, hogy vidéki kisvárosban, vagy falun van, az ő számára nem rontja el a földszintes házak hangulatát az sem, hogy itt-ott többemeletes bérpalota is mered a magasba. Egy-egy magas ház, de tíz-tíz ablak a földszinten, melyekben piros muskátli virít. Ha a tágas kapukon benéz az ember az udvarokra, földdel telt, abroncsos zöld dézsákban leandert is lát. Itt több a virág, mint a belső város-

ban, az igaziban. De több a gyerek is. Lármás kis csibészek, bámész tekintetű, angyalian szelid és maszatos lánykák lepik el az utcákat, az udvarokat, de még a folyósókat is, amerre Erzsi be-befordul a házakba.

Mennyi, de mennyi gyerek! És Takács Józsefének egy sincs. Mert beteg az asszony. Nem úgy beteg, hogy dologtalanul lézengene, vagy feküdne és nyögne. Egészséges, dolgos nő a Takács Józsefné, csupán gyermeke nem születhet. Megmondta ezt neki már régen az orvos. És Takácsné rajong a gyerekekért. A szomszédok, rokonok, az ismerősök gyerekeit szereti. Neki van a legtöbb keresztfia, keresztlánya az egész Józsefvárosban. Ha végigmegy az utcán, mindenfelől éneklő gyerekhangok köszöntgetik.

— Kezét csókolom, keresztanya.

— Jónapot, keresztmama.

— Adj két fillért, drága édes keresztanyi.

De mindez nem az igazi. Már hogy Takács Józsefnének nem az. És a sóvárgás Takács Józsefre is ráragadt, mert ő meg sajnálja a feleségét. Esténként égő szemmel ülnek az asztalnál. Ülnek és egyik sem szól. Mindkettő egy képzeletbeli valakivel társalog, valakivel, aki nincs és aki nem lesz soha.

Takács József ezt a valakit matrózzruhas kisfiúnak látja, akinek fekete haja éppen olyan dacosan mered az ég felé, mint az övé.

Takácsné, csodálatos módon, ugyanezt a valakit szőkehajú lánykának képzelet el, nagy, kék szalagsokkal a hajában.

Erzsi a Takácséknál bérelt ki bútorozott szobát Anna részére. Őszintén elmondta az Anna esc-tét, úgy, ahogy ő tudta. Nehogy a lakásadóék később kellemetlenkedjenek a lakójuknak.

Délidőben érkezett el Erzsi a K.-utcai kis ház-

hoz, melynek kapuján téglalakú keménykartonlap hirdette a kiadó szobát. Előbb már húsz-harminc szobát is megnézett. De mindenhol vizsgatekintetek fogadták s valósággal keresztkérdések alá vették. És mindenütt szigorú elveket közöltek vele:

— Nőnek nem kiadó a szoba! — mondták mindjárt az első helyen.

— Van barátja a hölgynek? — kérdezte egy szúrósszemű asszony máshol. — Mert én csak tisztességes nőnek adok ki szobát. Nekem gyermekeim vannak!

Ismét máshol:

— Nincs barátja annak a hölgynek? Akkor nem kiadó a szoba, mert nem tud majd szobabért fizetni.

Nem sokkal később újabb lakásban:

— Nincs foglalkozása annak a hölgynek? Hiszen akkor egész nap itthon lenne! Hát arról szó sem lehet. Nem nézek idegen arcot egész nap. Elég baj nekünk, hogy ki kell adnunk a szobát. Mert valaha én is jobb napokat láttam ám, kereskedő volt az én apám, még hozzá nagykereskedő.

Máshol:

— Nálunk az a házirend, hogy reggel hétkor mindenkinek föl kell kelnie. Szeretem a rendet. Én, kérem, még egy teát sem engedek megfőzni a szobában.

És a szobák! Szűk lyukak. Bejárattal a bűzös konyháról, vagy egy emeletes házban a hátsó csigalépcsőről. Némely szobának az ablaka a világítóudvarra nyílt. A berendezés mindenütt ócska, töredező és düledező bútorokból állott, ágy, díván, — csak rájuk kellett nézni és már bizonyos volt, hogy aludni bennük nem lehet. A falakon a háziak szobájából kikerült kopott családi fényképek, idegen szá-

mára szomorúan szörnyű arcokkal. Erzsi egy helyen ezt gondolta egy bajszos családi ősről:

— Két évi fegyház, csak így pofa után!

Az első oázis volt a nyomorsivatagban a Takácsék szobája. Isten vezérelt ide, ha kissé kerülő úton is! — gondolta Erzsi. És valóban a szoba, bár egyszerűen bútorozott, de rendes és ragyogóan tiszta volt. A háziak, Takácsék, jóságos arcú embereknek látszottak.

Erzsi alku nélkül vette ki a szobát, foglalót adott rá és már rohant is vissza a kávéházba, Annához. Talán még ki sem fordult a kapun, amikor Takács ezt mondta a feleségének:

— Júlia! Nem találod különösnek, hogy a mi új lakónknak gyermeke lesz?

Az asszony arca átszellemült:

— Te Józsi! Azt a lányt a Jóisten vezérelte hozzánk.

Takács erre nem mondott semmit. Kevésbeszédű ember volt. De elképzelte, hogyan nyújtogatja feléje karcskáit az a pici fiú. És valami kellemes bizsergést érzett a mellében. Takácsné felé meg egy kislány nyújtogatta ugyanúgy a karcskáit.

*

Anna egész nap összegubbaszkodva ül a szobája egyik zugában. Az arcán barnás foltok keletkeztek, már nem mer a tükörbe sem nézni. Ha mégis föláll, akkor látja magát és érzi, hogy a tartása is félénk lett.

Takácsné napjában tízszer is bekopogtat hozzá:

— Sétáljon már egyet, kisasszonykám, lelkem. Ilyenkor mozogni kell ám.

Máskor:

— Káposztát főzök dagadóval. Mit tetszik gondolni, nem árt a kisembernek?

És ismét:

— Én már csak a temetőbe járok szórakozni. Nem messze van innen és olyan szép. De magával, lelkem, elmennék a népligetbe. Ott is szép ám. Kell ám a séta annak a kicsinek is. Nincs kedve hozzá? Anna tagadólag rázza a fejét. Mozdulni sem akar.

Takácsné nagy titokban babakelengyét hímez. Kell a kisembernek! Az ingecskék, párnák, takarók szaporodnak. A mosásba minden két hétben kerül egy-egy új darab. Ezeket a holmikat különös gondalal mossza, vasalja az asszony. Rózsaszín selyempapírral béleli a hófehér batiztokat. Még az ura ingeit sem mosta-vasalta ilyen buzgalommal. De hát gondját kell viselni majd a kicsikének.

Erzi Takácsné az Anna lelkében dúló kétségbeesést, sajnálja is a lányt, de hát hiába, az arca, ahogy Annára ránéz, egyre ragyogóbb lesz. Szombaton estefelé megint bekopog Annához:

— Három jegyet hozott az uram. És igen tisztelteti Anna kisasszonyt, hogy jöjjön el velünk a moziba.

Anna csak néz, nem felel.

— Mert mi nagyon szeretjük ám magát, kisasszonykám. Ugy szeretjük, mintha a családunkhoz tartozna. Jöjjön már el velünk.

— Köszönöm. Nem megyek sehova — dacoskodik Anna.

— Ej, ej. Biztosan szégyel ilyen proli népekkel együtt mutatkozni — mondja Takácsné, de ezt már inkább csak ártatlan ravaszkodásból.

És csakugyan Anna szó nélkül öltözködni kezd. Elmegy Takácsékkal a moziba. Az első darab valami bohóság. Anna elfeledkezik magáról és hangosan kacag. Azután úgy nevet, hogy az egész teste reng beléje.

Takácsné figyelmezteti:

— Csak vigyázzon! Talán nem jó a kicsinek.

Anna megrémül. Azt hiszi, bűnt követett el, hogy neki nevetnie sem szabad. Egy ideig nem tud figyelni az előadásra. Csak lassan nyugszik meg. Amikor hazafelé mennek, már Anna is vidáman nevetgél. Egyik oldalról Takács, másik oldalról Takácsné karolnak beléje. Védik a tolongásban. Legszívesebben felemelnék a levegőbe, mint egy gyereket.

Odahaza, mivel erősen lehült az idő, a háziasszony teát főz. Anna nem is megy be a saját szobájába. Kipirult arccal szürcsöli a teát, jól érzi magát. Szeretik, dédelgetik, mesélnek neki. Takács a diványpárnát is alája teszi a székre, úgy vigyáz rá.

Valamilyen iuresa borzongás fut át az Anna testén. Feláll. Takácsné iürgén ugrik melléje. Anna testét belülről egymásután két erőteljes lökés érte. Mintha apró ökölrel belevágtak volna.

— Megmozdult! — suttogja Anna verejtékező homlokkal.

— Megmozdult! — mondja Takácsné s valóságos irigységgel néz e percben Annára.

— Megmozdult! — dörmögi Takács és mosolyog.

Gyöngéden visszaültetik Annát a székre. Nincs baj.

— Parancsol még egy teát, Anna kisasszony? — udvariaskodik Takács.

— Nem, nem! — tiltakozik Takácsné. — Több teát nem szabad innia Anna kisasszonynak. A sok tea izgatja a picit.

*

Jolánka öltözködik. Már befűzte a cipőjét, de ki kell fűznie, mert egy lyukat kihagyott. Nem siet. A szoba homályos, odakünn szürke felhők borítják be az eget. Jolánkának rossz kedve van. A vasúti álomlás félórára esik a házuktól, jóval kívül a falun,

túl az országúton is, félórát kellene odáig gyalognia. Egy csöpp kedve sincs ehhez.

Ilona kukkant be a szobába. Szörnyű! Ilona vigyázó, szemrehányó arca mindig, mindenütt megjelenik:

— Siess, Jolánka! Lekésel a vonatról.

A kislány nem felel, csak haragos tekintetet vet a nénje felé.

Ilona ezt nem látja. Visszahúzódik a boltba. Vevő érkezett.

Julis megy be a szobába. Szétdobálja az ágynevet, mert az Ilona kisasszony veszekszik, ha azon melegében, ahogy fölkeltek, beágyaz. Úri bolondság, a városban tanulta el a kisasszony. Így azután mindennap délig szerteszéjjel a szoba. Julis haragszik Ilonára, de szereti Jolánkát. Jolánka ugyan sokszor összeszidja, de viszont beavatja a titkaiba is. Az Ilona kisasszony meg szóval, csak parancsolgat. Mintha bizony ő valaki más volna. Na hiszen. Az ő nagyapja is béres volt. A Julis nagyapjával együtt szolgált a grófi birtokon. Julis végtelen igazságtalanságnak érzi, hogy most ő a szolgáló. És Julis nevet, ahogy a készülődéssel, indulással vonakodó Jolánkát látja. Megy ki a konyhába s rágyújt egy nótára.

Ilona megint rányitja Jolánkára az ajtót:

— Az Isten áldjon meg, még mindig itt vagy?

— Jolánka, könyveit a hóna alá szorítva, már épen indult. Ilona sürgetése miatt vad ingerültség ömlik el benne. Levágja az asztalra a könyveit:

— Most már nem is megyek.

— Jolánka! Megörültél?

Jolánka visít:

— Mit üzöl engem? Mit hajtasz engem folyton?

— De Jolánka!

— Tudom, hogy a vagyonunkra pályázol. De abból nem eszel. Nem fogsz engem eldugni egy kis

faluba tanítónőnek. Hogy életem végéig ott vesződjek buta gyerekekkel. Nem fogsz, tudod! Meg úgyse kapnék állást.

— Hát nem akarsz tanulni? — ámul el Ilona.

Jolánka nem figyel arra, amit Ilona mond. Nem a kérdésre felel:

— Annát már elüldözted a háztól.

— Jolánka!

— De azért a mi vagyónunkat nem szerzed meg kisasszony. Hiába zavartad fel Annát Pestre, csak hogy ne kelljen kiadnod a jussát.

— Hazugság! Kitől hallasz te ilyesmit? Szörnyűség.

— Nekem sáпитozhatsz. Ismerlek nagyon is. Gonosz vagy. Szívtelen vagy.

Julis odakünn a konyhában szinte lábujjhegyen áll, úgy hallgatózik.

Vevő érkezik a boltba, jelenti a csengő. Ilona kisiet. Jolánka utána néz, megrántja a vállát, áll. Azután elindul, átmegy a szomszédba, Kuszáknéhoz, hogy ott, mint sértett és üldözött, jól kipanaszkodja magát.

Deákné a vevő. Ecetet és rizskását kér. Ilona szótlanul szolgálja ki.

Deákné előbb elveszi az árukat s csak azután mondja:

— Irja fel, Ilonka kisasszony a többihez.

Ilona önkénytelenül is megütözik Deákné kivánságán. Nem mintha új lenne az, hiszen már van kontója, hanem a módon, ahogy csinálja. Már nem is szól előre, már nem is mentegetőzik, hanem kiadatja az árut, elveszi s azután iratja fel. Hová vezet ez?

Deákné látja, érzi Ilona zavarát:

— Ne féljen, Ilonka kisasszony, megfizetek én a jövő héten. Fölvették az uramat Pesten a gyárba. Szombaton már fizetést kap.

Ilona bólint. Hogy Deákot felvették, azt már

tudja is, mástól. Megkérdezi az asszonytól, csakhogymondjon valamit:

— Rossz most magának, Deák néni, így egyedül?

— Ugyan, már miért lenne rossz? Legalább nincs aki kínozzon. Mert a szegény népek csak kínozzák egymást. A szeretetet is csak az uraknak találták ki.

Ilona keserűen mosolyog:

— Azért csak hiányzik az ura az embernek.

Deákné hevesen bizonykodik:

— Nekem aztán nem. Még hogy az uram! Egész nap pipázott. Tele bűdösítette a szobát füsttel. Meg nem tudta már, mivel tömje a hasát. Húst evett volna az mindennap háromszor is. Mi károm abból, hogy nincs itt? Azt az árva malacot, meg azt a félhold szőlőt ellátom én magam is. Azért a csekélyke dologért én fölöttem ne basáskodjon egy férfi. Nem mondom, ha nagygazdák lennének, kellene az ember a háznál.

— Na, jól mondja maga is, Deák néni. Mintha csak arravaló lenne az ura, hogy szántson, arasson, kapáljon.

— Hát mi a nyavalyának kellene nekem másra? Persze, maguk lányfejjel azt hiszik, hogy csókolózásból áll az élet. Ó, majd mit mondtam! Ők még csak elpasszióznának holmi bolondságokkal, de nekünk asszonyoknak máson jár az eszünk.

— Ugyan.

— Mink akkor is remegünk, mert mi lesz, ha gyerek születik? Ez a gondolat, kisasszonykám, előli ám az örömet még akkor is, ha az ember szereti az urát.

Ilona be akar nyitni megint a szobába. Nem tudja, hogy Jolánka már nincs ott, de iskolába sem ment. Habozik, fél megtudni a való helyzetet. Azért inkább tovább beszélget Deáknéval:

— Hiszen, azt mondják, maga is szerelemből

ment a Deák bácsihoz. Hallottam, hogy a kútba akart ugrani, mert a családja ellenezte a házasságukat.

— Akart a kórság. Szerelem! — dohog Deákné. — Hol van már csak a tavalyi hó is! Mi meg épen tizenhat esztendeje álltunk a pap elé. Hát... lehet, hogy akkor szerettem, de nem emlékszek rá.

Deákné most közelebb hajol Ilonához és bizalmasra halkítja a hangját:

— Én mondom, kisasszonykám, hogy a házasság egy hajítólát sem ér.

Ilonának muszáj elnevetnie magát.

— Hiába ácsingóznak úgy utána a lányok. Csak én még egyszer tizennyolc esztendőss lennék!

Ilona nem hisz Deáknénak:

— Még egyszer feleségül menne a Deák bácsihoz.

— Nem én.

— Honnan tudja?

— Már ha annyi eszem lenne, mint ma.

Ilona újra nevet. A Deákné beszéde egész jókedvre hangolja.

— Csak nevéssen, Ilonka kisasszony. Kinevethet, mert minden szó hiába, én már újra tizennyolc éves nem leszek. De maga, Ilonka kisasszony, még fiatal. Miért kínlódik ebben az átkozott faluban? Micsoda jövőre vár itt?

— Máshol talán jobb?

— Nem tudom! De itt megeszi a népeket a pletyka. Meg a gyűlölködés. Hát csak egészen más lehet az élet egy nagy városban, Pesten.

Ilona hallgat. Most Annára gondol. Mi lehet vele ott fönn, szegénnyel?

— No Isten áldja, Ilona kisasszony — köszön el Deákné. — Én csak itt beszélek, beszélek, otthon meg vár a tengersok dolog.

Ilona befelé fülel a szobába. Gyanusan nagy a csend. De hát... talán mégis elment Jolánka az is-

kolába. Benyit. Jolánka nincs, de a könyvei ott hevernek az asztalon.

Ilona az égre néz és fölsóhajt:

— Jóságos Istenem, mi lesz velünk?

*

Egyre ritkábban csilingel a csengő a boltajtó felett. Ilona meleg kendőbe bugyolálva ül a vaskályha mellett. Mennyit megeszik ez a kályha! Kitekint a boltajtó üvegén át. Mindenfelé havat lát. A Piac-teret, a beléje torkoló utcákat, messzebb látható kis közöket, mindent, de mindent belepett a hó.

Jolánka nem jár iskolába. Hiába fenyegetőzik, hiába könyörög Ilona, a kislány makacs, hajthatatlan. Most a konyhában gubbaszt a takaréktűzhely mellett. Julis kukoricát pattogat a Jolánka szórazoktatására. Nagyokat kacagnak, ha egy-egy kukoricaszem a menyezetiig ugrik.

— Lucanap van holnap, jó lenne ólmot önteni — mondja Jolánka.

— Ah! Összeszid bennünket az Ilona kisasszony.

— Te csak ne félj. Ha férjhez megyek, úgy is hozzám jössz szolgálni.

— Az még messze van — legyint a kis eseléd. — Gyerek még maga Jolánka kisasszony.

— Tudod mit, nincs is olyan messze. Ez megpukkad, ha megtudja — és Jolánka a bolt felé int a fejével.

Julis most úgy látja, hogy megeredhet a nyelve. A múlt héten eltört egy tálát s azért megszidta Ilona. Pedig a tál repedt volt. Azóta szüntelenül bosszút akar állni Ilonán.

— Azt beszélnek a faluban, hogy az Ilonka kisasszony mindennap pénzt küld a postán Pestre.

— Persze, hogy küld — mondja közönyösen Jolánka. — Fizetni kell a nagykereskedőnek.

— Egyszer csak úgy maradnak itt maguk, Jolánka, mint az ujjam.

— Ne beszélj már bolondokat.

— Mert nem a zsidónak küldi ám a pénzt, ahogy maga gondolja, Jolánka kisasszony, hanem valami nőnek. Még a nevét is mondták, csak most nem jut eszembe.

Jolánka tűnődik:

— Weisz Erzsinek?

— De biz' annak. Aztán sokat küld ám. Meg mindennap, — hazudja Julis rendületlenül, bár ő úgy hallotta, hogy „minden héten“. Folytatja:

— Maga még gyerek, Jolánka, magát könnyű becsapni. De az Anna kisasszonyt azért pusztította el a háztól, hogy ő szabadon garázdálkodhasson.

Jolánka komoran hallgat. Gondolkodik.

De másnap már maga is vádaskodik. Panaszskodik a rokonoknak.

Ezen a napon, Lucanapján, éjjel kiszökik Julis-hoz ólmot önteni. Az ólomalak szerinte nagyon hasonlít Csorvás Istvánra, a tanítóra. Juli ugyan azt erősítgeti, hogy az ólomalak egy lovaskatona. Az ostoba! Az ilyen parasztlány azt sem látja, amit néz.

*

A tél, mintha örökké tartana. Még szerenese, hogy hideg van s odakinn a tér, az utca, az egész határ meg van fagyva. Különben térdig sárban járnának a szemesiek.

Ilonához néha betér egy-egy asszony. Lerázza kendőjéről a havat, — ha éppen havazik, — s megtűrölgeti a szemét, száját a szoknyája sarkába s csak aztán köszön: agyon Isten!

Férfiember hétszámra nem jön vásárolni. A férfiak átalusszák a telet. Mit is csinálhatnának? Dolgozni a földeken nem lehet. A határt hó borítja. Legföljebb, ha trágyát lehet hordani. Szórakozásra

meg nem telik, Fillér sincs a háznál. Legalább is a férfiember nem tud egy fillérről sem. Az asszonyok nagy veszekedésre ha hoznak egyszer-egyszer egy pakli pipadohányt az uruknak, apjuknak vagy bátyjuknak. A sublótról, valamelyik bögréből, kerül ilyenkor elő a rejtegetett, végső aprópénz.

Az istállók melegebbek, mint a lakások. A férfiak legtöbbje az istállóban alszik... A szomszédok átlátogatnak egymáshoz. Ha ketten-hárman férfiak összekerülnek, hamarosan politizálni kezdenek. A világról homályos képük van. Kiki a maga elégedetlenségével lép be ebbe a képbe. A kisgazdák ellenzékiek. Legalább ők úgy tudják, hogy az ő érzés és gondolatviláguk ellenzékiség. Némelyik úgy mondja, hogy ő negyvennyolcas. A módosabbak a kormányhoz húznak, de szidják a karteleteket. A földnélküli, a zsellérember, az már nem is politizál.

Ilona csak ül benn a boltban, föl sem áll a kályha mellől, csak úgy köszön vissza a vevőnek. A vevő sem mondja rögtön, hogy mit akar vásárolni. Oda áll ő is a kályhához, összedörzsöli hidegtől merev két tenyerét:

— Csúnya idő van, — mondja.

Ilona bólint, csak amikor nagyon közlékeny, mondja rá:

— Bizony, nagyon csúnya idő van.

— Jó itt magának, kisasszony, a kályha mellett.

— Jó, — hagyja rá Ilona.

— Beállott az idő a kezembe, — folytatja a vevő a társalgást.

És nyomkodja az ujjait nagy kegyetlenül.

Ilona is, a vevő is, hallgatnak egy sort. Végül is a boltoskisasszony únja el a hallgatást. Föláll, a pult mögé megy és megkérdezi:

— Mivel szolgálhatok?

A vevő sunyin mosolyog. Így van ez rendjén, a boltos kötelessége, hogy érdeklődjék a vásárlónál.

— Sót kérek, meg petrólt.

A vevő, a kendője alatt, a felső karjával szorítja magához az üres üveget.

— Mennyi tetszik?

— Fél kiló sót, meg egy liter petróleumot adjon nekem, Ilonka.

Ilona az árupolcra leveszi az előre kimért, besomagolt sót.

— Tessék gondolkodni, asszony, nem kell-e a petróleumon kívül még valami. A petróleumot utoljára mérem, mert meg kell utána mosni a kezemet.

A vevő gondolkodik, nem hiányzik-e a háznál holmi apróbb meggyezés. Meg kell azt is venni, mert nem szívesen bujik ki az ember a házból ilyen cudar hidegben. Halálos méreg, ha elfelejt valamit. De... nem kell semmi más. Ilona kiméri a petróleumot. De még nem megy kezét mosni, a vevő még nem fizetett, csak ácsorog a kályha körül. Félóráig is elácsorog így, akkor látszólag könnyedén, de belső remegéssel mondja:

— Tessék felírni. Most már majd csak vége lesz ennek a télnek, azt' tojni kezdenek a tyúkjaim, kerül egy kis pénz a házhoz, hogy megfizethessem a tartozásomat.

Ilona sóhajt. Nagyon sokat sóhajtozik mostanában. Kihúzza a fiókból a stráfos vászonba kötött könyvet s beírja egy hosszú számoszlop alá a vásárló legújabb tartozását. De... pár fillérrel többet, mint amennyivel az adós maradt. Nagy büntudattal, szorongással. Pedig már megfontolta többször, hogy van adós, aki azután nem fizet, ennek a tartozását a többi adósnak kell viselnie. És mégis elpirul bele, amikor húsz fillér helyett huszonnégyet ír.

A számoszlopok egyre nőnek. Az összegeket a másik oldalra kell átvitelezni. Az áru egyre fogy a

polcokról, fiókokból, ládákából, zsákokból, pincéből, padlásról.

Pesten a nagykereskedő irodájában meg a Máté Ilona neve alá írt számoszlop nyúlik át egyik oldalról a másikra, harmadikra, negyedikre. És a nagykereskedő még csak nem is sóhajt. Vagy, ha sóhajt is, nem a Máté Ilona miatt sóhajt. A nagykereskedő levelet írat Dunaszemesre, Máté Ilona kereskedőnek: „Könyveim átvizsgálása alkalmával...”

Naponként érkeznek ilyen levelek Ilona címére. A boltoskisasszony számol, összeadja a követeléseit, összeadja a tartozásait — és a követelések összegéből ki akarja vonni a tartozások összegét. Nem megye sehogy a művelet. Nem lehet a kevesebből a többet kivonni. Nem érti tehát az egészet. Este a petróleumlámpa fénye mellett tovább számol. Jolánka szuszogva alszik a díványon. Az Anna ágya nincs fölvetve. A konyha üres, Julis átszökött a Kopa Pistához, aki pedig nem is hasonlít lovaskatonához, de egyedül alszik az öregszülei házában az istállóban. Még csokoládét is vitt a legénynek, a csokoládét úgy csente a boltból. Most már ketten álmodoznak a szőlőről, amit a Julis hozományul visz majd a Kopa Pistához. Ha meglesz a szőlő, nem három, hanem csak egy hold, talán akkor a Pista nagyanyja sem mondja majd a Julisról, hogy kol-dusivadék.

A szomszédban vonyít a kutya. Deákné levelet ír az urának Pestre. Egyésugyanazon levélben panaszkodik, könyörög és fenyegetőzik, mert Deák már megint nem küldött pénzt.

Vahunkáné félálomban elhatározza, hogy holnap megnézi, nem érkezett-e valami új mintájú függönyanyag az Ilona boltjába.

Odakünn szüntelenül tart a fagy, hetek óta. A levegő tiszta, most este van, az égen hideg fénnel ragyog a hold. A házakban, istállókban alusznak

az emberek, az istállókban és ólakban alusznak az állatok. Karáéknak van hét tyúkjuk, amelyek még ilyen téli időben is az eperfán alusznak. Hogy nem fagynak meg!

A falu csendes és most valóban békés, hiszen minden élőlény alszik benne. Álomképekben tér vissza a múlt, húsz, harminc, negyven esztendő emlékeinek foszlányai libbennek meg s furcsa, látszólag értelmetlen történetekben kavarnak, — de ez a külön álomvilág titkos, rejtett életet él, a múlt elveszett és csak egy-egy lélek keretén belül elevenedik újra, reggel visszasüllyed megint a semmibe s a való élet sodrába nem kerül belőle egy arc, egy mozdulat sem.

Ha valaki fordul egyet a vackán és kinyílik a szeme a félhomályban, úgy tűnhetik föl neki itt Dunaszemesen, hogy az egész világ alszik. Pedig máshol ilyenkor is élénk, izgalmas az élet. Odafönn Pesten Weisz Erzsi színházban van Győzővel. Na persze, amikor Győző két potyajegyet kapott egy színészbarátjától.

Odafönn Pesten, a külső Józsefvárosban Anna felül az ágyban:

— Megkezdődött, — suttogja.

Szőrnyű fájdalom hasít át a testén. Halkan kezd nyöszörögni. Takácsné felébred a másik szobában. Figyel, majd megérinti az alvó ura vállát:

— Hallod?

Takács mozdul, ébred, de nem hall semmit. Anna elcsöndesedett. A fájdalom elmúlt. Takácsné csak nem tud aludni. Felgyújtja a villanyt. Lelép az ágyról. Egy ingben, mezítláb áll a földön.

Néhány perc telik így el.

Egyszer csak sikoltás hallatszik Anna szobájából. Takácsné rohan be, Annához. Takács fölrántja a cipőjét, nadrágját. A télikabátját a hálóingére veszi föl. A kabát alól kilóg a nadrágtartója. Ahogy

lépdel, verdesi a lábát, de ő észre sem veszi. Ugy siet, hogy nem is megy el a kapu mellé felszerelt csengőig, hanem útközben megzörgeti a házmesterek ablakát:

— Tessék kinyitni a kaput!

Már jön is a házmesterné. Szerencse, hogy elég gyorsan. Csak úgy álmosan, félig alva pillant Takácsra. Nézi, látja, hogyan van felöltözve, de nem nevet rajta. Takács nem mond semmit, a házmesterné mégis mindent tud.

— Rosszul van? — kérdezi részvétellel, de még inkább kíváncsiságból.

Takács nem felel. Megy el. A házmesterné ki lép a kapun. Takács után bámul.

Anna összeszorított szájszájval ül az ágyában. Olykor felsikolt. Röviden, fokozva fájdalmának hangját. Takácsné mellette ül az ágy szélén, szorongatja a kezét:

— Egy perc még, kisasszonykám és már itt is lesz a bába. Csak még egy perc. Nem lesz semmi baj. Szép kis lányunk lesz mindjárt és aztán minden jó lesz.

Anna nyög, sóhajt. A szeme kidülled, a nyakán kidagadnak az erek. Néha megszűnnek görcsös fájdalmai s akkor megnyugszik.

— Csak jönne már a Takács bácsi — dadogja.

Takácsné nézi, nézi Annát. Oly különös, szeretne vele együtt nyögni, sikoltani, sóhajtani. Szeretne Anna mellé feküdni az ágyba s vele együtt vonaglani a fájdalomtól. Dermedt csodálattal irigyliz az Anna gyötrelmeit.

Megérkezik a bábaasszony. Úgy ront be a szobába, utána vonul Takács. Öregedő, nagytestű, kövér nő a bábaasszony, hordónyi fejjel, pici szemekkel, nagy, vastag, hóember-orral. Erős, szinte férfias hangon kezdi osztogatni a parancsait. Ránéz Annára, megfogja a kezét csuklónál, vár, figyel. Vizet mele-

gíttet. De már nyomban rá is ripakodik Takácsnéra, hogy ne szuszogjon, hanem egy-kettőre hozza azt a meleg vizet, tiszta körülközöt, szappant, körömkefét, ha van. Vár, Annához nem szól. Mossa a kezét, közben a mosdótál mellől is egy-egy csodálatosan közönyös pillantást vet Annára.

Anna jajong:

— Jaj, meghalok, jaj Istenem, nem lehet kibírni.

A bábaasszony szinte bosszúsan veti oda:

— Mindenki kibírja, majd kibírja maga is.

Megtörli a kezét. Az ágyhoz lép, lehajlik Anna fölé, rátapasztja fülét a hasára. Jóideig hallgatózik. Amikor fölemeli a fejét, mintha enyhébb lenne a tekintete s lágyabb az arca. Körülnéz:

Orvost kell hívni.

— Talán valami... — Takácsné szól, de elakad a szava.

A bába gépiesen megismétli:

— Orvost kell hívni.

— Valami baj van? — szól be Takács a másik szobából, a csukott ajtón át.

— Nem hallok szívhangokat — mondja a bába. Csend.

— Nem él a magzat! — mondja tovább a bába. — Mindenesetre szükség van orvosra. Maga ne féljen, fiam, magának nincs semmi baja.

Anna csak néz, fölfelé a menyezetre. Ért minden szót. De még sírni sem tud. A fájdalmai szünetelnek. Gondolatai csaponganak. Halott hát a kis szerencsétlen! Mit is keresne ebben a világban? Halálra ítélték őt a születése előtt. Az anyja, az apja. Ilona. Weisz Erzsi. Az emberek mind. Csak ez a két jóember itt nem, ezek a Takácsék.

De hát számít-e Takács Józsefnek és nejének a vágya, az akarata valamit ebben a nagy minden-

ségben. Porszemek ők. Még parányibb és szürkébb porszemek más porszemeknél.

Takácsné sír. Takács indul. Kelletlenül csönget be a házmesterékhez. Megint a házmesterné jön kaput nyitni:

— Csak nincs valami baj? — érdeklődik az aszszony.

— Orvosért megyek.

— Szegény nő! — mondja a házmesterné sóhajtván.

— Halott a gyerek.

— Szegény! Szegény!

Takács megy neki az éjszakának. A házmesterné megint kilép a kapun, néz utána egy ideig, még hangosan sopánkodik is. Odabenn fölkelte az urát. Elmondja neki, amit hallott. És most már hozzáfűzi a kialakult véleményét is:

— Ez az Isten büntetése azon a lányon.

II.

Anna csomagol. Takácsné segít neki. Anna a nyitott bőröndbe rakja a ruháit, amelyeket Takácsné egyenként adogat oda neki a szekrényből. Nagyokat sóhajt az asszony, amikor átnyújt egy-egy ruhadarabot.

— Hát ezekkel mit csináljunk? — rámutat a szekrény legfelső polcán felhalmozott gyermekkelengyére.

Anna közönyösen felel:

— Adja oda valakinek, Takács néni. Valami szegény asszonynak.

Takácsné ráborul a szekrényajtóra s keservesen zokog.

Anna elfordul a síró asszonytól. Nagyon haragszik. Sietve csomagol.

— Csak jönne már az az Erzsi. — Erzsi megígérte, hogy ma délután elmennek Annával Pestet nézni. Mert Anna holnap reggel utazik haza.

Takácsné letörli a könnyeit:

— Olyan szép volt szegényke, — suttogja.

Annát rémület önti el. Megháborodott ez az asszony? Még hogy szép volt! Az a lilafekete arc. Azok a merev szemek. Az a csupacsontbőr test. Megborzong. Lehúnyja a szemét. A kis senkivalaki csecsemőnek az arca kifehéredik, a pofácskáján rózsaszín pir ömlik el az Anna képzeletében. A kezecskéi gödrösen kövérkések, a comboeskája gömbölyű.

— Igen, nagyon szép volt. — s Anna már hiszi is amit mond.

— Magára hasonlított — szöpg Takácsné.

— Meg a nővéremre, Ilonára, — mondja Anna.

Hat hónapja lakik Anna Takácsnénál. Még sohasem beszélt Dunaszemesről, sem a családjáról. Most ömlik belőle a szó. Takácsné felbeszakítja a gyónászuhatagot:

— Szép kislány volt. Mindig is kislányra vágytam. Talán ha többet sétált volna, Anna kisasszony. És ha nem búsult volna annyit, — merő szemrehányás a Takácsné hangja.

Anna lehajtotta a bőrrönd tetejét. Ráül, mert nem tudja másképp bezárni.

— Szeretnék öltözködni, — néz Takácsnéra, hogy az menjen ki a szobából.

— Elmegy valahová a kisasszony?

— Igen. A nővérem barátnője eljön értem. Talán kávéházba megyünk.

— Csak nem megy most zenés kávéházba? — Takácsné bosszúsán rázza a fejét és kimegy a szobából.

— Nem, zenés kávéházba semmi esetre sem megyek, — mormogja Anna. — Meg az is borzasztó, hogy nincs egy fekete ruhám. A szegény kicsike mégis csak az én gyermekem volt. Különös, nem is tudom sajnálni. Mintha nem történt volna velem semmi. Mintha még mindig lány volnék.

Kényelmesen, lassan öltözik Anna. Erzsi csak nem jön. Pedig ő már türelmetlen. Föl is teszi a kalapját, a kabátját is. Kesztyűt húz. Végre. Erzsi ront a szobába.

— Kicsit elkéstem, — mondja lihegve.

És még mindig nem indulhatnak. Előbb kikészíti Erzsi az Annát.

— Egy kis pirosat az arcra! — nevet Erzsi. — Egy csepp vöröset a szájra.

— Nem, nem engedem, — védekezik Anna és elfordul, kezével védi a száját, valósággal birokra kel Erzsivel.

— Add ide a fésűd, te vadmacska. Megigazítom a hajad.

— Most fésülködtem.

— Nem értesz te ahhoz.

Anna engedelmesen meghajtja a fejét.

Erzsi megragadja az Anna kalapját. Messze tartja és vizsgálja:

— Nincs valami rendesebb tökfedőd?

A kalapról letépi a virágot, nyomkodja, gyúri, a térdén huzogatja a kalapot. Azután az Anna fejére illeszti:

— Nna! Egy félfokkal jobb.

Anna fölvidul. Érdeklődik:

— Hová megyünk?

— Bízd rám. Csak kávéház ugyan, ahová megyünk, de nagyon muris hely.

Anna kissé elkedvetlenedik:

— Én nem szeretek kávéházba menni.

Erzsi felkacag:

— Nem szeretsz? Hát ezt meg honnan tudod? Hiszen azt sem tudod, milyen egy kávéház.

— Hát nem voltam kávéházban a multkor? Azt mondtad, hogy az kávéház. Nagyon unalmas volt ott egyedül ülni.

— Csacsi. Az déltájban volt, amikor lakást kerestem neked. De most uzsonnaidőben megyünk. Na, gyere már!

Mennek. Az utcán még hűvös van. Anna felhajtja a kabátja gallérját. Erzsi beszél:

— Ebben az időben, úgy öt órától kezdve, minden pesti kávéház tele van. Itt nem úgy van ám, barátom, mint nálatok, Harpacsószajudáron.

Anna nem tudja, hogy ez elmésség, egyszerűen kijavítja:

— Dunaszemesen.

— Az mindegy. Szóval nem úgy van, mint nálatok, ahol ilyenkor bizonyára mindenki otthon ül a kuckóban.

— Bizony, mi otthon ülünk.

— Itt Pesten senki sem ül otthon. Itt, barátom, összeomlik egy nagy négyemeletes ház, eltűnik négy egymásalatti lakás és kiderül, hogy mindössze egy cseléd halt meg, mert a lakásokban senki sem tartózkodott. Itt, Budapesten, kérlek, van kétszáz kávéház.

— Kétszá-á-áz! — ámul el Anna.

— Annyi. Azon csodálkozol talán, hogy milyen kevés? Mert tudd meg, hogy kevés. Mondom, hogy ilyenkor uzsonnaidőben mind tele vannak, de úgy, hogy kilógnak belőlük az emberek.

— Kilógnak?

Erzsi már dühös. Hogy milyen buta ez a lány.

— Szóval tele vannak. Egymás hegyén-hátán ülnek. Egy kávéházba belefér háromszáz, négyszáz ember. Most szorozd meg négyszázzal a kávéházak számát. Illetve majd én megszorozom neked. Kétszázszor négyszáz, az... kétszázszor négy az nyolcszáz, tízszer nyolcszáz az nyolcezer, százszor nyolcszáz, az nyolcvanezer. Azaz Budapesten délutánonként, öttől-nyolcig, nyolcvanezer ember ül kávéházban. Na?

Anna ehhez nem tud hozzászólni. De valamit mégis mondani akar:

— Én, ne haragudj, szégyellek bemenni egy ilyen kávéházba. Az a sok ember. Biztosan mindenki rám néz.

Erzsiből ingerülten pattan ki:

— Te sem vagy mindenben ilyen szégyenlős!

Nyomban megbánja, hogy eljárt a szája. El is pirul zavarában. A nyílt utcán hevesen megöleli Annát:

— Nem kell ám engem komolyan venni. Én, tudod, sok mindent összelocsogok.

Az Anna szeme könnytől felhős.

Szóltanul lépdel egymás mellett a két lány. Egy keresztező útnál ennyit mond Erzsi:

— Itt villamosra szállunk.

A villamos zsúfolt. Anna és Erzsi egymás mellett állnak. Néha találkozik a tekintetük. Szinte megkönnyebbülnek, amikor valaki közéjük nyomakodik s így távolabb kerülnek egymástól.

Szóltanul érkeznek meg az Alexandria kávéházhoz.

Az Alexandria kávéház téren van, sarokházban, ott, hol a térbe egy hosszú utca torkollik. Erzsi törzskávéháza, szerinte a legszebb a budapesti kávéházak közt. Mór stílusban épült, karcsú oszlopok ékesítik s pompás hajlású ívek. Oszlopsor osztja két részre, egy külsőre s egy belsőre, a belsőben folyik a kártyajáték.

A két lány bemegy a kávéházba, Erzsi elől, ő a járatos, ő az idegenvezető. Kis kopasz férfi lép eléjük s szapora hajlongások közt üdvözli új vendégeit.

— Kezüket csókolom, — s már néz is szét a kopasz úr, hol adhat helyet a hölgyeknek.

— Köszönöm, ne fáradjon Brauner úr, — veti oda Erzsi könnyed fölénnyel. — Nem ülök középasztalhoz. Hiszen tudja.

Brauner úr széttárja karjait, jelölve annak, hogy megadja magát, meghátrál a vendég szeszélye előtt. De mosolyogva mondja:

— Ilyenek a vendégek! Mindenki ablakasztalt szeretne.

Erzsi sasszemével kutatja a termet. Anna félénken húzódik melléje. A teremben sok-sok ember, férfiak és nők, sűrű füst, zúgó zaj, Anna egészen elkábul, nem lát, nem hall. Erzsi fölfedez egy üres kis asztalt az oszlopsor mentén, az egyik oszlop

aljában. Siet arrafelé, vonja magával Annát. Leülnek. Kis diván van az oszlop alatt és még két szék az asztalka mellett. Erzsi leül a divánra, Annának a szék jut. Igen, Erzsi minden szívességre, udvariasságra hajlandó, áldozatot is hoz barátnőjéért, de — a kávéházban a kényelmesebb helyet nem engedi át neki. Ez már sok lenne.

Tódul hozzájuk ruhatáros, pincér, kenyereslány. Kabátjukat a ruhatárba adják. A pincérnél Erzsi rendel:

— Sötét kávé, sok habbal.

A pincér Annára néz, Anna Erzsire néz, zavart, ügyetlen. Erzsi rászól:

— Te mit akarsz?

Anna dadog:

— Nem is tudom. Nekem mindegy.

Erzsi:

— Oda is sötét kávé, sok habbal.

Erzsi két kalácsot vesz le a kenyereslány tálcájáról.

Anna most körülnéz. Önkénytelenül valami támaszpontot kutat a tekintete, a mozgó zürzavarban, hogy abban megkapaszkodjék. Erzsi beszél hozzá:

— Ne haragudj, Ancsur, fiam, én már ilyen vagyok. Néha eljár a szám. De azért hidd el, szeretlek.

Anna már el is feledte a sértést. De csak az értelmével. A szívében benne maradt a fulánk. Elmosolyodik, kényszeredetten. Erzsi azt hiszi, hogy már minden rendben van. Felvidul.

A pincér meghozza a kávékat. Kést és villát is hoz a kaláchoz. Erzsi késsel és villával eszi a kalácsot. Anna utánozza. Egész lenn, a kést a pengéjénél, a villát az ágainál fogja. Erzsi lopva körülnéz, szégyenli magát a barátnője miatt. Mert milyen ügyetlen is az! Még enni sem tud. Egy öregedő

hölgy, közeli asztalnál, az ujságja mögül gyakran pislant Annára. A megszokott, unt figurák helyett újszerű a lány, tetszik neki.

A pincér elviszi az üres csészéket. Tálcan poharakat s egy korsó vizet hoz. Anna, mintha a kötelessége lenne, rögtön megiszik egy pohár vizet. Erzsí gúnyosan mosolyog. Az oszlopsoron túl, egészen közel hozzájuk, asszonytársaság kártyázik. Erzsí szórakoztatni és tanítani akarja Annát:

— Látod ezeket itt? Nézd azt a szőke kövér asszonyt. Olyan az arca, mint egy angyalnak. Egész nap itt kártyázik. Néha egész éjjel. Az ura bankhivatalnok. Ha az asszony reggel sem megy haza, a férj behozza a kávéházba a lakáskulcsot, leteszi az asszony elé az asztalra s úgy megy a hivatalába.

Anna még csodálkozni sem tud.

— Az a barna ott, — suttogja tovább Erzsí, — egy gazdag gyáros felesége. Szintén kártyás. Néha bejön az ura is a kávéházba, leül a felesége mögé és kibicel neki. Na? Történik ilyesmi Dunaszemesen?

— Nem! — Anna nevet, büszke a falujára.

— És nézd meg azt a ferdeszemű nőt, a szőkétől jobbra, mert az se kutya ám. Az, kérlek, egy gazdag ügyvéd felesége. Gazdag családból való férfi, szegény családból való nő, nem laknak együtt, mert titokban házasodtak össze, a férfi szülei ellenezték a házasságot. Mindenki úgy tudja, hogy imádják egymást. De ez csak külszín. Az igazság az, hogy megölnék egymást egy kanál vízben...

Anna belefárad Erzsibe, a kávéházba, az egész világba. Nyugtalanul mozdul egyet, de azután hátradől a székén s maga elé néz a semmibe. Már nem ámul, már nem önti el tisztelet és irigység. Nem is hallgat Erzsire. Fölemeli a fejét, a tükörbe pillant. Ajkáról lekopott, leázott a rúzs. Előveszi a zsebkendőjét, letörli arcáról a pirostat. A kalapján

is igazít egyet s már megint csámpásan lóg a fején. Hunyorít Erzsire s egészen meglepöt mond:

— Jaj, csak már otthon lennék!

Erzsi tágranyilt szemmel bámul az értelmetlenre:

— Olyan remekül érzed magad abban a poros faluban?

— Ühüm! — Anna kötekedve nevet.

Erzsi nyeli a mérgét. Hogy hogyan nekibátorodott ez a parasztpesztonka. Még hogy már szeretne otthon lenni! Dunaszemesen. És ezt egy meleg, villanyfényes, csupamárvány-tükör kávéházban mondja.

Alacsony, kövér, villogószemű ember nyomakodik be a forgóajtón. Olyan dühösen tekint körül, mintha a kávéház valamennyi vendége haragosa lenne. Két kabátlehúzó is rohan hozzá. Az egyik jobbról, a másik balról tépi le róla a kabátot. Rájuk förmed érdes hangján:

— Menjenek a fenébe! Nem adom ruhatárba a kabátomat. Nem nevelek ingyenélőket. Lapátoljanak havat, ha nem tudnak megélni.

A ruhatári alkalmazottak elsompolyognak.

Brauner úr már ott áll az új vendég előtt és hajlong:

— Ne méltóztassék haragudni, ügyvéd úr.

— Ki mondta magának, hogy haragszom? A zsebem haragszik azokra, akik benne akarnak kotorászni.

Erzsi odahajol Annához, úgy súgja:

— A ferdeszemű nőnek a férje.

Az ügyvéd úr előre kacsázik. Két keze mint két evező lendül előre-hátra. Csak int a feleségének, de nem megy a kártyázó nőkhöz. Leül egy asztalhoz, amelyik szomszédos az Erzsiékével s éppen az előbb ürült meg. Kávét rendel.

Már javában kávézik, amikor mankós, rossz-

ruhájú, kopasz ember kocog az asztalához. Megáll. Félénken pislog:

— Szabad leülnöm, ügyvéd úr?

— Hozott pénzt?

A mankós leül. Mankóját ahhoz a székhöz támasztja, amelyiken éppen Anna ül. Anna elhúzódik a mankótól. A mankós látja ezt a riadt mozdulatot:

— Nem harap! — s vigyorogva pislant a mankójára.

Az ügyvéd ráförmed a mankósra:

— Hozott pénzt, vagy nem hozott pénzt?

— Ügyvéd úr, kérem, hallgasson meg!

— Szóval nem hozott pénzt.

— A jövő héten fizetek. Becsületszavamra.

— Maga Krámer, maga nem fizet nekem a jövő héten. Mert magát, kedves Krámer, holnap letartóztatják.

Az ügyvéd kezéből kiesik a félzsemlye és nagy loccsanással zuhan a kávéba. A kávé a Krámer arcába, szemébe fröccsen. Az ügyvéd hahotázik. Krámer törölgeti a szemét, arcát:

— Azt gondolja ügyvéd úr, hogy engem holnap letartóztathatnak?

— Mi az, hogy hatják? Magát letartóztatják. Csak ránéznek magára és per pofa kap két évet.

— Tessék eljönni velem holnap a tárgyalásra, — ezt Krámer könyörögve mondja.

— Ha ad most harminc pengőt.

— Nincs. Esküszöm ügyvéd úr, hogy nincs. Ma egész nap pénz után jártam.

— Nem a saját lábát koptatta! — s most az ügyvéd pislant a mankóra.

— Ügyvéd úr!

— Ne érzelegjünk. Adjon húsz pengőt.

— Nincs. Ne lássam a feleségemet és a gyermekeimet...

— Ne cigánykodjon. Adjon tíz pengőt. És akkor a jövő héten kapok még huszat.

Krámer előveszi az erszényét. Kinyitja, megfordítja, egy ezüst pengő hull ki belőle az asztal márványlapjára.

Az ügyvéd a pengő után kap, de Krámer fürgebb, rácsapja tenyerét a pengőre.

— Adja ide a pengőt! — sziszeg feléje az ügyvéd.

— A kávémat kell belőle kifizetnem.

— Ne fizessen. Maradjon adós. Ragaszkodom hozzá, hogy adja ide azt a pengőt. Nem a pénzért, hanem az elvért. Maga egy megátalkodott nemfizető. Én meg nem vagyok jótékonysági intézmény.

— Ezt már többször tetszett mondani.

— De még nem elégszer. Magának és másoknak.

Az ügyvéd felesége lép az asztalhoz. Leül. Nem szól. Krámer még mindig a pengőn tartja a kezét. Kis szélesend. Az ügyvéd cigarettára gyujt:

— Ide adja azt a pengőt?

Krámer bágyadtan fölemeli kezét a pengőről. Az ügyvéd fölkapja a pénzt az asztalról, feldobja a magasba, azután elkapja. Feldobja, elkapja. Közben mosolyogva nézi Krámert. A felesége meg mozdulatlan arccal nézi a játékot.

— Nesze! Neked adom szerencsepénznek, — az ügyvéd nyújtja feleségének a pénzdarabot.

— Nem kell! Elég szerencsés vagyok én így is.

Az asszony feláll s megy vissza a játékhoz. Inkább kártyázik.

*

Tavaszi van. Budapesten is, Dunaszemesen is. Budapesten a körúton, az Andrássy-úton rügyeznek a fák, a ligetekben, a parkokban virulnak a bokrok, zölden ragyog a pázsit. Dunaszemesen a természet a kertekben, a határban tárul ki. Állat, növény új életre készül. Az ember is.

Ilona kitárja a bolt ajtaját. Julis fölcipeli a vaskályhát a padlásra. Jolánka csavarog a határban és nagyokat szippant a friss, fanyar levegőből. Anna ruhát varrat Csiszárnéval. Sötétkek selyemből, fehér pikégallérral. A ruha szabása egyszerű, olyan mint az Erzsi ruhájáé. Anna elégedetlen Csiszárné munkájával. Ó, milyen másképp varrnak meg egy ruhát Pesten!

Anna megszépült. Valami bánatos vonás finomabbá tette az arcát. Az alakja megnyúlt. A szeme titokkal teljesen csillog. A keze kifehéredett Pesten. A mozdulatai biztosabbak, mint azelőtt.

Ilona sohsem kérdegeti Annát. Amikor Anna elmondta, hogy a gyereke halva született, Ilona felsóhajtott:

— Hála a Jóistennek!

Anna neheztel Ilonára, mert az fukar. A harisnyákat elzárta egy fiókba. A fiók kulcsát rejtegeti a hugai elől. Éjszakára a párnája alá teszi, a napi bevétellel együtt.

Julissal is veszekszik Ilona. Azt mondja, hogy Julis pocsékol. Mert Julis főz, Anna csak néha, ünnepnapon segít Julisnak. Olyankor is csak éppen megkeveri a tésztát, fölszeleteli a pecsenyét. Bizony, Julisra hárult minden munka a házbán. Hajnalban kél, későn fekszik. Egészen megsoványodott. Az arca keskenyebb lett, a hasa-melle behorpadt. A ruhája, a köténye mindig piszkos, nincs rá ideje, hogy gondozza magát.

Már nem álmodozik a Julis szőlőről, nyugodt öregségről. Csak szabadulni szeretne a szolgálói életből. Ebből az örökös robotból.

Anna elmegy Csiszárnéhoz. Csiszárné megígérte, meg is esküdött rá, hogy ma kész lesz az új ruhája. Viszi magával a varrás árát. Rejtelmes belső elégedetlenség nyugtalanítja. Ilona körül keringenek a gondolatai. Mekkora sóhajtott Ilona, amikor a tíz

pengőt kérte tőle! Úgy tesz ez az Ilona, mintha a magáéból adna. Megalázó, hogy mindent kérnie kell Ionától. Csak már megszabadulnék tőle! — villan át a vágy és gondolat az elméjén.

A ruha kész. Ez kellemesen meglepő. Anna fölpróbálja. Nagyobb hiba nincs rajta, ez igazán örvendetes. Gratulálni lehetne Csiszárnénak, hogy így — megfélelkezett magáról. Anna örül, nézi Csiszárnét, annak sápadt arcát, iparkodó mozdulatait, amint a fehér fércelőcérna maradványait még itt-ott kihuzogatja a ruhából, amint igazítja, simogatja a ruhát, hogy annak kisebb dudorodásait eltüntesse:

— Van munka, Csiszárné?

— Bizony kevés, — panaszolja a varrónő. És még hozzáteszi: — Hiszen, ha volna!

Na. Ezzel az érdeklődéssel az Anna a közkötelességnek is eleget tett, kifizeti a varrás árát s indul hazafelé. De milyen kényelmes, milyen uraskodó! Nem viszi magával a ruhát, hadd hozza majd haza Csiszárné.

Anna megy hazafelé. Az utcán komoly büszkeséggel fogadja a szegények köszöntését. Padók Gyurka biciklin hordja a leveleket, a biciklről szalutál Annának... Süt a nap, de fanyar szél fujdogál. Koratavasz van, az idő nehezen akar fölmelegedni. Itt-ott mégis már kis csibéket látni. Másutt kakas üldözi a tyúkot az udvaron. A tyúk fut, de úgy, hogy menekül is, nem is. Persze, hogy eléri a kakas. Egy másodperc, aztán a kakas egyet vág csőrével a tyúk fejébúbjára. Majd nekiáll, erősen megveti két vaskos lábát, megemeli a fejét és hangos, erőteljes kukorékolással adja hírül a világnak a kakasok győzelmét. A tyúk megrázkódik, jobbra-balra forgatja a fejét, esetlen kotkodácsolással nyujtogatja a nyakát. A világ él és élni fog. Anna gondolataiban merül el.

— Kezét csókolom, — csendül fel a jólismert férfihang Anna mellett.

Anna összerezzen. Már három hete, hogy megérkezett, sokat üldögélt ugyan otthon, de azért az utcán is járt már és eddig még nem találkozott Szemcsik Andrással. Most tűzpiros arccal néz le a földre.

Allnak egymás mellett mozdulatlanul, Anna és András. A nap ontja rájuk a sugarait, szinte ragyognak a fényben mind a ketten. Kuszákné persze hogy csak úgy véletlenül kiles a függöny mögül az utcára. Szokása ez. Naponta százszor is megteszi. Egy pillanatra lesett volna ki, de ott marad az ablaknál, kicsit félrehúзва tartja a függönyt és néz kifelé, közben erősen hunyorog... Ezekben a percekben fekete bogár mászik át az úton, az árok partján házából kibújt csiga rágesál egy fűszálat, pár napos libákat cipel a kosarában egy asszony, párnák közé ágyazva, hogy meg ne sérüljenek, meg ne fázzanak, nyilván eladta és most a vevőhöz viszi őket. Ilona előtt a boltban most is ott a csíkosfedelű könyv és számol, verejtékező homlokkal, Jolánka ponyvaregényt olvas, Julis főzi az ebédet, de a rántást már másodszor égette el.

Anna áll Szemcsik András előtt, némán és zavartan. Még a kezét is mellére szorítja, csitítaná, ha lehetne, a szíve heves dobogását.

— Anna! — csak ennyit mond András, de ebben az egy szóban annyi panasz, vád, keserűség van, hogy Anna fölemeli a tekintetét és belenéz az András szemébe.

— Mit tett velem, Anna? — kérdez, vádol Szemcsik András és olyan az arca, mint egy kisfiúé, mikor az anyja nem akarja dédelgetni.

Anna önkénytelenül védekezik:

— Maga az oka mindennek.

— É-én? — ámul el András.

— Maga.

— Bocsásson meg.

— Micsoda ember az, aki csak úgy elengedi a másikat?

— Én elengedtem magát?

— El. Maga miatt kellett annyi megaláztatást szenvednem.

Halk hangon mondja ezt Anna, látszólag nyugodtan, mintha közönyös dologról beszélne. Állnak az út közepén, Anna és András, beszélgetnek, mint jó ismerősök, arról is beszélgethetnének, hogy már mégis csak itt a tavasz, lassanként már meleg lesz, kezdődik a munka a földeken, az öreg süket Vászón meghalt, egyébként nincs a faluban semmi ujság. De a kerítések mögött itt is, ott is, asszonyfejek tűnnek elő s villanó szemek lesnek feléjük. Milyen kár is, hogy az embernek oly tökéletlen a füle, hogy az ötven lépésnyire elhangzó halk szavakat nem foghatja föl! Szemesik az óvatosabb, ő érzi a vizsga tekintetek tüzeit:

— Jöjjön egy kicsit velem! — ajánlja.

Anna habozik.

— Csak a falu széléig.

Jó. Indulnak. Szótlatlanul lépkednek egymás mellett. Egy elhajló kis utcába fordulnak. Itt lejtős az út, mert a falu magasabban fekszik, mint a határ szintje. Elhagyják a cigánysor utolsó putriját is. Itt a falu legszegényebbjai laknak, olyan népek, akik már nem is törődnek velük, senki sem bámulja őket. Kiérnek a földekre. Barna szántások, zöldelő vetések közt vezet az utjuk. Szemesik csak néha kérdez, még mindig csak azért, hogy éppen szóljon. Ő kérdez, Anna felel:

— Mióta van itthon?

— Három hete.

— Hogy van az, hogy nem láttam?

— Talán nem is akart.

— Lestem. Amikor csak tehettem.

— Nem igen jártam ki.

Még egy ferde ház következett, az út mentén, a falun kívül. Apró ablakai zárva voltak. Ebben még semmi különös sincs, de ha akarták volna is a ház lakói, akkor sem tudták volna az ablakot kinyitni, mert a hideg ellen, még a tél elején, trágyával tömték be a két ablaküveg közti rést. Szemcsik tekintete rá esik a kis házra, pontosan annak ablakára, s a fejét csóválja. Anna is oda néz az ablakra, de ő nem észlel semmit. Most különösen érzéketlen a külvilág iránt. Szemcsik megszólal:

— Anna, én nem engedtem el magát. Én nem úgy gondoltam, hogy maga... Én sokat szenvedtem maga miatt.

Megfogja szeliden az Anna karját. Most már messze vannak a falutól, amint óvatosan szétnéznek, messzesugarú körben egy lelket sem látnak, előttük a vak ház nem számít.

Anna nem huzódik el Andrástól. Hogy András megfogja a karját, ez kérdés volt, hogy ő nem mozdult, hogy hagyta, ezzel felelt a kérdésre. Még nincs mindennek vége!

András átkarolja Annát s magához vonja. És hirtelen fellobbanó szenvedéllyel megcsókolja a száját. Azután csókolja sokáig, lélegzete fogytáig.

Annát forró vágy önti el, különös, eddig ismeretlen érzés.

— András! András! — lihegi és hozzá simul szorosan a férfihöz.

Szemcsik András elégülten tekint szét, Anna zavartan pislog jobbra-balra, a viláért sem merne András szemébe nézni.

— Szeretsz? — kérdezi András.

Anna ráhajtja fejét az András mellére.

Kis csönd. Mozdulatlanok.

— Ma este megkérem a kezedet.

— Megkéred...

— A nénédétől. Ilonától.

Anna helybenhagyólag hallgat. Nyugodt. Talán most boldog.

András a karja alá vonja az Anna karját s így, kar a karban, sétálnak vissza a faluba. Most már nem törődnek senkivel.

Kuszákné megint kiles az utcára. Amikor meglátja a karonfogva andalgó fiatalokat, ráncba fut a homloka s csak röviden tör ki belőle:

— Oh!

Hirtelen megfordul és ráripakodik a békén pipázgató Kuszákra:

— Ugy-e nem ment be a takarékbba! Pedig mondtam, hogy menjen be. Azt a pipázó álomszuszékját az ilyen embernek.

Kuszák még néhányat szippant a pipájából. Nehezen szelel a pipa, szortyog a pipaszár. Ki kelene már tisztítani, gondolja Kuszák.

— Csak rágja, rágja azt a pipát, de azt nem csinálja, amit én mondok. Vén tehetetlen.

Kuszák most már rá néz az asszonyra:

— Kinyílt a szád.

— Ki ám! Még majd...

— Csak tátojj, tátojj, mert különben még megfulladsz a méregtől.

— Mért nem ment a bankba, ha egyszer azt mondtam, hogy menjen?

— Tudod te. Azért nem mentem, mert mondtad.

— Azért a kis pénzért.

— Nem kérek pénzt. Semmit sem csinállok asszonyész után. A pénzért kamatot kell fizetni.

— De mikor eladásra kerül a Máté-féle szőlő.

— Eladásra? Beszélj bolond, beszélj!

— Arra ám, eladásra, vén esztelen. Én meg belepusztulok, ha valaki elkaparintja előlünk azt a szép szőlőt.

— Miért kerülne eladásra?

— Azért, mert magának annyi esze sincs, mint egy kacának.

— Hát... ez már csakugyan ok lenne, hogy eladják.

— Azért, mert éppen most mennek karonfogva végig a falun a Szemcsik jegyző meg a Máté Anna.

— Aztán?

— Aztán, még ma lánykérés lesz Mátééknál. Én csak jobban tudom, mint maga.

— Te jobban. Mert te nem pipázol.

— Eladják a szőlőt!

— Nem engedi azt Szemcsik András eladni.

Kuszákné most leül az asztalhoz, szemben az urával. Halkra fogja a hangját:

— Maga csak menjen be a takarékbá, beszéljen azzal a Vermes igazgatóval. Ha lehet, már holnap vegye fel a háromezer pengőt, hogy itt álljon készen a házánál. Mert a szőlőt eladják, azt én mondom.

— Hát hosszú a nap, még te sokat mondasz máma.

— Örüljön, hogy adják. Csuda a mai világban... Oh, még hogy neki nem kell a pénz.

*

Melegedik az idő, többet tojnak a tyúkok, a szemesi asszonyok árulják a tojást. A tojást, de meg a csirkét is, kislibát, kacását. Azért a számoszlopok mégis egyre nőnek a Máté Ilona üzleti könyvében, már mint a követelések számoszlopai. Ami kevéske pénzt az asszonyok haza visznek, az kell a férfiaknak dohánnyra. A módosabb gazdáknál is gyűjtik a garast, mert ilyenkor tavasszal kell a segítő kéz, kitakaráshoz, szántáshoz, kapocskázáshoz. Az asszonyok tapasztanak, meszelnek, súrolnak, kell a mész, a lúgkő, a szappan, s az mind pénzbe kerül. Egy hétig szibériai hideg volt a télen, a vetni való krumpli megfagyott a vermekben, azt is venni kell.

Eke, szekér, lószerszám, minden, de minden javításra szorul. Várjon hát az a boltos arra a pár pengőre, amivel a polgárember tartozik neki. Keres az ügyis eleget a népeken. Hisz' az ember csak azt a kis legszükségesebbet vásárolja télen, nyáron, egész esztendőben. Csizmát ugyan nem vehet az, akinek elszakad és elrongyolódik, akár az egész életében, még húsz esztendő alatt sem. Mert miből? Honnan rakná rá félre a garast? Se csizmát, se szűrt, se új kocsit, vagy új ekét. Mindent nyű az ember, nyűvi azt, ami van. Már az olyan ember, akinek kicsi a földje, vagy semmije sincs. A boltost nem kell féltetni. Az igaz, hogy egymást eszik meg. Valamikor volt három. Még a régi jó időkben. A Gróf Jakab, meg a Paulik, meg a Basch. Akkora helyiségben kezdték, mint egy ól. Azután... csak a Bascht kell megemlíteni, az igaz, hogy két nemzedéken át gyarapodott a család, de végül is ezerötszáz hold földjük lett. Most viszont? Hát... most egy kicsit másképpen megy. Nem olyan jól, mint régen. De csak azért, mert kicsi a napszám, sokan eljárnak Pestre is, meg Földvárra. Azután, hogy heten vannak a kereskedők. hát... nagy a konkurrencia! Ellepték a falut, mint legyek a dögöt.

Ezt így megbeszélik a szemesiek, leginkább a férfiak, ezek közül is az öregebbek, mert ők tudják, hogy mi volt azelőtt 's ők mérhetik csak fel, hová jutottunk, — meg mert ez már csaknem politika. Mondja is Csele:

— A kereskedés ellen kell küzdeni. Az én emberem a képviselőnk, mert az azt mondja, hogy szövetkezet kell mindenben.

Virág ráhagyja, sőt tódítja az adatait:

— De neesak azokat a kávé-cukor-rizskása árusokat nézzük, hanem vegyünk másokat. A kofát, a fakereskedőt és disznókereskedőt! Én tudom, hogy a télen eladtam almát kilóját tizennyole fillérrel.

Aztán, mikor fenn voltam a lányomnál Pesten, hát láttam a boltokban, de meg idehaza is olvasni lehetett az ujságban, hogy ugyancsak az almának az ára hatvan, nyolevan fillér, de meg egy pengő is.

— Ötszöröse! — csóválja a fejét Darázs.

Így állna a dolog a kereskedőkkel. Ilona fiókjában meg halomban hever a sok felszólító levél. Remeg szédül, a feje fáj. És most még Anna is férjhez megy! — töpreng. Az árvaszék engedélye már meg is érkezett a szőlő eladására. Tegnap már ki is doboltatta Ilona — ezt így beszélték meg Szemesikkel — hogy önkénytes árverésen kerül eladásra a három hold szőlő, a venni szándékozók jelenjenek meg április tizenhetedikén, hétfőn, délelőtt a község-házán, ahol a szőlő a legtöbbet ígérőnek eladatik.

Így határoztak, bár Ilonának sehogys sem tetszett ez az „önkénytes árverés“. Hiába magyarázta neki Szemesik András, hogy azt mindenütt így szokták. És hogy azért kell így csinálni, mert így érhetik el a legmagasabb árat. Ilona újra és újra megütközött azon a vészes szón, hogy „árverés.“ Rosszat gondolnak majd róluk, az ő helyzetükről, a faluban — ettől remegett.

— Árverezik a Máté lányokat! — dugták össze csakugyan fejüket az asszonyok.

— Az nem úgy van, — intették le az asszonyokat a férfiak. — Önkénytes árverés, az megint más.

Cseléné vitázni kezdett az urával:

— No ugyan! Ha olyan okos vagy, akkor magyarázd meg, hogy mi az az önkénytes árverés.

— Önkénytes!

— Hát önkénytes. Akár önkényes, akár nem, mégis csak árverés. Elárverezik őket, aztán punktum.

— Bolond beszéd.

Cseléné most már haragra lobban. Hogy bosszantsa az urát, tovább piszkálja a dolgot:

— Nem is teszem én be többet abba a boltba a

lábam. Pazaroltak, uraskodtak, az volt a baj. Az ilyeneket még a Jóisten se segíti. Az egyik Pesten flangérozik évszámra, a másik meg, az a kicsi, a Jolánka, akinek még a szeméből se néz ki jó, nem dolgozik semmit, hanem az evangélikus tanítóval bóklászik egész nap a határban. Aztán még szolgáló kell nekik! Nem esne le az aranygyűrű egyiknek sem az ujjáról, ha kikotorná azt a szobát, vagy elsmátrálna azzal a kis edénnyel. Mi az? Nem is dolog.

Cseléné lánykorában szerette Mátét, a Máté-lányok apját. Már amikor az is még legény volt. Sohsem tudta elfelejteni, hogy Ötvös Ilona elszerette tőle a legényt és ő lett Máténé. Cseléné be is járja a falut, beállít a házakba, még a haragosaival is kibékül, hogy beszélhessen mindenkivel a haszontalan Máté-lányokról. Beszél hévvel, lihegve, kigyult arc-cal, uszít a lányok ellen s leszereli a föl-fölpislákoló jószándékokat.

Az már szinte csak mellékes, hogy az árverésen nem adták el a szőlőt. Aki vevő jelentkezett, az csak hitelben akart vásárolni. Egyedül Kuszák Béni tudta volna készpénzben kifizetni a vételárat, de ő meg keveset ígért, neki azért nem adták. Szemesik András mintha pórul járt volna az ötletével. Máté Ilona remegő izgalommal értesült az árverés minden mozzanatáról s a végén boldogan fellélegzett. Bár ha megkérdezték volna, maga sem tudja örömének, megnyugvásának okát adni. Hiszen a szőlőt úgy is el kell adnia.

*

Közeledett az esküvő napja. Testes csomagokat hozott a postás, Padók Gvurka, az Ilona címére, de az Anna számára. Csiszárné két kisegítő lánnyal éjjel-nappal varrta a kelengyét.

Sürgöny is érkezett Budapestről, Hamburger Izsótól. „Szoeloet nem eladni, vasaarnap vevoevel joevoek.“

Még aznap elterjedt a hír Dunaszemesen, hogy pestiek alkuszának a Máté-lányok szőlőjére. Pedig a sürgöny csupán Hamburger Izsó ötlete volt. Ilona írt neki levelet, sürgető levelet azért, hogy szállítsa el a bort, amit megvett. És ha már írt, egyúttal megírta, csak úgy mellékesen, hogy Anna férjhez megy s el kell adniok a szőlőt. Ha meg már ennyire benne volt a közlékenységben — azért, mert oly beszédes ember ez a Hamburger is! — hát csak úgy belefirkantotta a levélbe a kérdést is: „Nem tudna-e, Hamburger úr, a szőlőre valami jó vevőt? Mert eddig igen alacsony árat ígértek érte“. Azután még egy kis magyarázat következett. „Mert tudják, hogy sürgősen kell a pénz.“

Hamburger Izsó persze hogy nem tudott vevőt. Hogyan is tudhatott volna pesti vevőt, hirtelenében, egy kis dunaszemesi szőlőre? De azért sürgönyözött, hogy vásárlásra ösztönözze a szemesieket.

És jól számított. Az egyszerű, szinte ostobának látszó ötleteknek szokott sikerük lenni. Estefelé már beállított Ilonához Kuszákné. Először csak sót, paprikát, meg porcukrot kért. Megkapta az árut, de csak állt tovább a boltban és nézelődött. „*Igyon Szent Domonkos sört*“ — parancsolt rá egy plakát, melyen nagy hordó mellett barnaruhás barát állott, kezében sörtől habzó serleggel. Azután meggondolta magát Kuszákné és leült a kékköves zsák tetejére. Ült, várt, beszédbe elegyedett más vevőkkel. Végre megszólalt, messziről kerülgetve a tárgyat:

— Szegény, jó sógorasszony, drága Ilonám, hogy ezt meg nem érhettem a szentem! Üriasszony lesz a lánya. Hivatalos ember felesége, nagyságos jegyzőné.

Ilona már tudja, hogy ez csak bevezetés. Nem szól rá semmit, vár.

Kuszáknét megbűvölte a plakát. Nézi a barátot rajta. Milyen kövér! Milyen piros, vidám az arca.

„Igyon Szent Domonkos sört!“ — ez biztosan csak uraknak szól. A szegényember... áh!

— Hiszen jó lenne minden, csak azt a szőlőt ne kellene eladniok Ilonkáéknak. Mert nincs ám most ára a szőlőnek, se földnek, se jószágnek.

Pedig Ilona tudja, hisz' ennyit csak kell tudnia, hogy földnek is, jószágnek is éppen emelkedett az ára. Meg azt is tudja, hogy „mert exportálunk.“ Ő is ravaszkodni kezd:

— Már el is adtuk a szőlőt.

— Kinek? — tör ki Kuszáknéból az ijedtség.

— Bizony a nevét nem is tudom megmondani. Csak még a szerződést kell aláírni. Az előleg már a közvetítőnél van. Vasárnap jönnek Pestről, az ügynök meg a vevő.

— Pesti a vevő? — ütközik meg Kuszákné.

— Pesti. Mindegy az, csak fizessen.

— No már én inkább falumbelinek adnám el, ha volna eladni valóm.

— Ó, dunaszemesi ember mindent ingyen akar. Maguk is nyolcszázat ígértek holdjáért. Nevetséges ár.

— Nevetséges?

— Még ezerkétszázért is olcsó lenne.

— És az a pesti vevő mennyit ad érte?

— Hát... megadja az árát.

Kuszákné dühre gyúl:

— Biztosan zsidó.

— Mért lenne zsidó. És nem mindegy az?

— Mert ha pesti ember és itt vesz szőlőt, csak zsidó lehet. Seftelni akar vele. Mert mi másra kellene neki az a szőlő.

— Azt én nem tudom, ki az illető és mit akar a szőlővel, de ahhoz már semmi közöm. Pesti ember... de dunaszemesi származású.

— Ki a fene lehet?

— Fogalmam sincs róla.

— Mondja már meg, Ilonka drága, mennyit ígér érte?

Kuszákné így kérdezi, hogy „mennyit ígér?” Tehát egy kicsit kételkedik abban, hogy a vétel már megtörtént. Ilonának elég, hogy Kuszákné már felbuzdult s munkában van. Csak ennyit mond:

— Háromezerhatszázát a három holdért.

— Ó... hogy sülyedne el! Így fölverte annak a ragyás öreg szőlőnek az árát.

— Ez igazán nem sok érte.

— Nem ám, annak, aki kapja a pénzt. Annak még kevés is lehet. De akinek le kell számolni tiz pengőnként, annak aztán végtelen sok. Még hogy háromezerhatszáz! Hisz a tőkék már száradnak ki belőle... Én azt hiszem, maga csak tréfál, Ilonka kisasszony.

— Nincsen nekem kedvem tréfálni.

Vevő lép a boltba. Utána még kettő. Kuszákné ott ül tovább a kékköves zsákon. Nem mer elmozdulni. Attól fél, hogy mihelyt kilép a boltból, rögtön megveszi valaki a szőlőt. Akkor pedig az ő szíve megszakad. A sörplakát mellett egy kisebb plakát ékeskedik, azon nagy betűkkel rajta: *Sevill*. Egy vidám kis inasgyerek pucol egy óriási cipőt, mely csaknem akkora, mint maga a gyerek.

— Ilonka kisasszony!

— Tessék.

— Várjon már estig. Majd átjövök az urammal.

— Csak jöjjenek. Tudja, hogy maguk mindig szívesen látott vendégek nálunk.

— Tudom, tudom, lelkem Ilonka kisasszony. Lánykori pajtásom volt nekem az édesmama. Senkit úgy nem szerettem a faluban, mint őtet. Szép lány is volt ám. Mint az a harmatos róza. Aztán vidám! Ki hitte volna. Istenem... De ígérjen meg nekem valamit, kedves Ilonka.

Ilona már nevet Kuszáknén:

— Mit ígérjek meg Kuszák néninek?

— Hogy estig nem áll szóba senkivel a szőlő végett.

— Na jó. Megigérem. De csak estig. Nem a pénzért, hanem mert már szeretnék az egész dolgon átesni.

•

Öltöztetik a menyasszonyt. Lányok, asszonyok sűrögnek-forognak körülötte. Az egyik szobában a nyoszolyók kipirult arccal sugdolóznak. Irigylik Annát, de meg sajnálják is. A vőlegény, Szemcsik András, még nem érkezett vissza a vasútállomásról, ahová a szülei elé ment ki.

A másik szobában az asszonyok csodálják az Anna kelengyéjét s arról tereferélnek:

— Szép a menyasszony, csak egy kicsit sápadt.
— mondja Csiszárné s hozzá toldja a magyarázatot is — fél az asszonyi élettől.

Vahunkáné körülnéz a szobában. Senki rokon nincs benn, mert a rokonok és lánypajtások a menyasszonyt veszik körül:

— No, a mai lányoknak nincs sok félni valójuk, — gonoszkodik Vahunkáné.

— Ma már nem úgy van, mint régen, — hagyja rá valaki.

— Amikor még mi voltunk lányok, — zúdíttja Balogné.

Julis is benn fülel a szobában. Az asszonyok komoly képpel bólogatnak, Julis nevet azon, amit hallott.

Pintérné büszkélkedik:

— Az én Erzsikémért tűzbe teszem a kezem.

— Nono! Még megégeted.

Ilona nyit be, az asszonyok elhallgatnak.

Ilona sötétkéék ruhát visel, csipkével díszítve. Komoly, szinte tisztelet keltő az arca. És olyan anyás a tekintete.

Jolánka kukkant ki a másik szobából, ahol a menyasszonyt öltöztetik:

— Gyere csak, Ilona. Azt mondja Etelka néni, hogy te tűzd fel a menyasszonyi fátylat és a koszorút az Anna fejére.

Ilona mosolyogva megy át a másik szobába.

Vahunkáné sugva mondja:

— Még hogy a menyasszonyi fátylat. Ennek a lánynak. El kell a világnak süllyedni.

Az asszonyok egymást értőn pislognak össze.

Kocsi áll meg a ház előtt. Szemesik András először az anyját, majd az apját segíti ki a kocsiból. A hintót a Hetényi uraság adta kölcsön az esküvőre. Karonfogva vezeti be az édesanyját Szemesik a házba. Az öreg Szemesik János kétfelé törli hegyesre pödört bajuszát s katonás léptekkel indul a felesége s a fia után.

Az anya töpörödött, koravén asszony. A Szemesik Andrást ismerők közül senki sem képzelte ilyennek. Olyan kicsi, mint egy tizennégy esztendőös lányka. A feje reszket, a keze is reszket. A szemei savókékek, mélyen benn ülnek az üregükben. Mintha mutogatná magát Szemesik Jánosné azzal a szüntelen reszketésével, a kis természetével s a gyengeségével, szinte fokozza, túlozza a reszketést is, a kicsiségét és gyengeségét is, már ahogy lehet. Nyilván ez a három együtt az ő ereje, ezekkel uralkodik azon a termetes, bajuszos, keményarcú Szemesik Jánoson.

Szemesik János erőteljes férfi. Ősz haja kurtára van nyírva, de sűrűn borítja nagy kerek koponyáját.

Az Anya és András már el is tűntek a belső szoba ajtajában, amikor az apa beér a lakásba. Nagy hangosan úgy köszön a szobában levőknek, mintha vezényelne. Sorba kezét fog mindenkivel s bemutatkozik:

— Szemcsik János asztalosmester.

Odább lép és megint elmondja:

— Szemcsik János asztalosmester.

Senki nem érzi ezt nevetségesnek. Talán így kell. Van is ebben valami szép. Mindenki tudja már róla, ami tudni való. Jó mesterség lehet az az asztalos-ság, ha hét gyermeket föl lehet belőle nevelni. Négy lányt férjhez adni, három fiút kitaníttatni. Jó mes-terség *volt!* — mondaná Szemcsik János, ha érthetné a körülállók gondolatát.

A anya a másik szobában, de már az ajtóban ki-húzta karját a fia karja alól s fürgén siet a meny-asszonyhoz. Nem is reszket a keze, amikor az Ilona kezéből kiveszi a mirtuskoszorút:

— Ezt a koszorút már csak én tűzöm fel! — mondja erélyesen.

Annának le kell hajolnia, hogy anyósa csak-ugyan a fejére tehesse a koszorút. Az öregasszony sokáig babrál az Anna fején, miközben szüntelenül beszél:

— Hát te leszel a menyem. Hiszen jól van. Ezt a koszorút, úgy hiszem, érdemes személy fejére tűzöm most. Mert jegyezd meg jól, lányom, az asszonyi élet-ben legfontosabb a tiszta erkölcs. Én mindig hű fele-ség, jó anya voltam. Tőled is elvárom ami a köteles-séged.

A koszorú végre fenn volt az Anna fején s az öregasszony is belejezte a mondókáját... Egy lépést hátra lép s nézi Annát. Savószinű szemében nem lob-ban fel sem a szeretet, sem a gyűlölet fénye. Fakó, ráncos arca nem pirul ki az örömtől, de bánat jelei sem látszanak rajta. Megöleli Annát és megcsókolja. Megöleli aztán Ilonát is, Jolánkát is, megcsókolja őket is, de előbb csókra nyújtja fáradt, ráncos, agyondolgozott kezét.

Újra Annához fordul:

— Légy jó felesége a fiamnak. Beteg öregasszony vagyok én, nyugodtan szeretnék meghalni.

Az ablakon beáramlik a napiény. Odakinn felragyognak a tárgyak, eperfa lombja, ól szürke teteje, benn a szobában tündöklük a fehér menyasszonyi ruha s fény ömlik el a tizenkét egyformán világoskékbe öltözött nyoszolyólányon. A lányok arca belső tűztől ég. Az ágyakon, asztalon s padon, rózsaszínű selyempapírral bélelt kelengye. Künn az udvaron levegőző dunnák, vánkosok és csillogó selymű paplanok. A nászajándékok végtelen sokasága a másik szobában. A lakás ajtaja nyitva, az ajtó előtt tarkatollú tyúkok kaparásznak, közelükben földről ágakra, ereszre, onnan vissza kíváncsi verebek röpködnek s ha egy-egy percre megülnek, élesen csipognak. Lenn a pincében csapra verve áll a legnagyobb boroshordó. A konyhában mérhetetlen főzni és sütnivaló van felhalmozva. Már munkában is vannak, akik a sok jó ételt majd elkészítik. Bodonné meg másik két asszony. Tarka, mozgó, reménykedő élet mindenütt... visszhang nélkül szállt el Szemcsik Jánosné szava a halálról.

Szemcsik János már kezét fogott mindenkivel az első szobában, beszélt is kivel-kivel egy-két szót, belép a másik szobába. És kezdődik előlről:

— Szemcsik János asztalosmester.

Anna előtt megáll Szemcsik János. Hátrább lép nyomban. Mustrálja a fia menyasszonyát. Még nem vonja magához, nem öleli meg, előbb a feleségére villan a tekintete:

— Szép! — félig állítás, de félig kérdés ez.

Az öregasszony szaporán bólogat. De máris ezt mondja:

— A szépség nem minden. Az asszony legyen dolgos és hűséges.

— Nono! — véli Szemcsik János, azután kinyújtja a karját, keblére vonja Annát.

És cuppanós csókokkal borítja el az arcát. András nevetve húzza el az apját Annától:

— Hagyjon nekem is valamit a menyasszonyomból, édesapám.

Az öregasszony pislog:

— Mindig ilyen nagy betyár volt.

Szemesik János büszkén néz körül. Jól mondta az asszony! Mert úgy igaz az. Most azután, ha már mindig nagy betyár volt, Ilonát ragadja meg, őt vonja magához s ugyancsak össze-vissza csókolja.

Ilona kacagva vergődik, de Szemesik János tartja erősen. És a csókok közt mondja:

— Rokonok volnánk, vagy mi. Sohse ficáncoljon hát, kis nászom. Mert úgy sem ficáncolna, ha én huszonöt éves legény volnék, igaz-e?

Ilona végre kisíklík a Szemesik János karjaiból. Enyvszaga van! — gondolja.

Hamarosan körülveszik az öreget a nyoszolyó-lányok s ő elmulat velük. Örömnap van, nagy vigaságra készül, produkálja magát. Néhány tréfás kiszólás után előveszi a zsebkendőjét s abból nyulat, madarat, egeret formál, persze a nyúl is, egér is, de még a madár is végig fut a lányok meztelen nyakán. A lányok kacagva sikoltoznak.

Szemesik Jánosné beleül az egyetlen karosszékekbe, — Deákné kelt föl belőle, hogy helyet adjon az öregasszonynak — Julis egykettőre még zsámolyt is tesz a lába alá.

Megérkeznek a vőfélyek. Csupa fiatalember, nagyobbbrészt a Szemesik András barátai. Van köztük gazdalegény, takaréki könyvelő, a szomszédos Duna-széplakon működő tisztviselő. Ugy jöttek meg egymás után, mintha találkát adtak volna valahol s onnan vonulnának föl együttesen. Jolánka vő élye Csorvás István, az egyik evangélikus tanító. Amint egymásba merülten beszélgetve látja őket a Julis,

mindjárt arra gondol, hogy talán még valóra válik majd a lucanapi látomás.

A községháza közel fekszik, gyalog mennek odáig a polgári házasságkötésre. A főjegyző, aki egyúttal az anyakönyvvezető is, rövid beszédet intéz az új házasokhoz. A jelenlevők gratulálnak, ott van dr. Dura, az orvos, ott az állomásfőnök, Vermes úr, a takaréki igazgató. Weisz földbérlo s még többen. Ha volna Dunaszemesen helyi lap, mondjuk *Dunaszemesi Hírlap*, vagy *Dunaszemes és Vidéke*, az néhány úr nevének rangsor szerinti felsorolása után bizonyosan úgy írná: „...és a többi előkelőségek”.

A főjegyző mindjárt kimenti magát, hogy a lakodalomra nem mehet el, mert beteg, az orvos a kötelező beteglátogatásaira hivatkozik, de megígéri, hogy majd „elnéz pár percre”! A helybeli előke.őségeknek általában gondot okoz a lakodalom, mert Szemcsik András jegyző ugyan, tehát úriember, de... a fiatalasszony polgárcsaládból származik, meg különben is népies lesz a lakodalom, mert az Ilona boltjának vevői közül sokat meg kell hívni, már csak üzleti érdekből is. Pedig a társadalmi elkeveredés a néppel, sőt „mindenféle néppel”, meg nem engedhető.

A községházáról visszamegy a násznép a Mátéházhoz. Nyomban következik azonban az egyházi esküvő. Pántlikákkal, művirágokkal feldíszített kocsi viszik a násznépet a templomba. A templom is közel van ugyan, oda mégis nagy kerülővel mennek. Bejárják a falu főbb utcáit. Sem Andrásnak, sem Annának nincs ugyan ehhez kedve, de az az érzésük, hogy muszáj a régi szokásokat megtartani.

Amerre elvonulnak, mindenütt kiállnak az emberek a kapukba, leginkább persze az asszonyok. Menet és nézőközönség kölcsönösen megbámulják egymást. A nézők szótlanok, de amikor már elvonultak előttük az ifjú házasok, megered a nyelvük.

Tüzetesen megbeszélük őket. Hogy melyik kicsoda, azt mindenki tudja, de sorra kerül a férfinak, a nőnek minden rokona, szóval melyik milyen családból ered, ki volt apja, anyja, kik voltak a nagyszülei, kik a testvérei, egyéb rokonai és fontos mindig, hogy a szobakerülőnek miye, mennyije van. Hogy a Szemesik jegyző apjának bútorgyára van Kecske-méten. Fene aki eszi, asztalosmester. Jómódú ember, megszédte magát, amíg lehetett, de egyszerű mesterember az, nem ám hogy gyáros lenne... A gyerekek, mintha valami különös okuk lenne az öröme, cigánykereket vetnek a gyalogjárón. Egy fiatal nő önfeledten rebegi a menyasszonyról:

— Milyen gyönyörű!

Egy anyóka felsóhajt:

— Hogy a Jóisten áldja meg őket erővel, egészséggel, életük fogytáig.

És hogy a sok jóézés így kitört belőle, sírva fakad és hangos zokogással vonul be a házába.

Az evangélikus templom ajtaja tárva van, az oltár előtt áll már a pap, Szirotka Vince főtisztelendő úr, derűs, de mégis komoly arccal. A templomban a padokban szerteszét ül egy-két öregasszony, öregember. A menyasszony lesütött szemmel halad végig a padosorok közt. Szemesik Jánosné hangosan sír. Ilona komoly, merev, még inkább szomorú. Szemesik János tekintetét már messziről a papra szegzi. A nyoszolyólányok meg-megbotlanak szokatlan uszályos ruhájukban. Csak a vőlegény mosolyog vidámar, fesztelenül.

Búg az orgona.

Az udvaron egymás mellé rakott asztalokon terítették a lakodalmi vacsorához. Asztalokat és székeket is a gazdakörből hozattak. Edényt, tányért, poharat, evőeszközöket a szomszédoktól. Jó idő volt, vendég akadt annyi, hogy alig fértek el.

Nagy tálakban hordják körül az asszonyok a ragulevest. Az aztán a leves! Harminc pár csirke lába, szárnya, mája, zuzája, nyaka és feje főtt ebben a levesben. Bodonné maga hozza ki a konyháról az első tálát, ő kínálja Szemcsik Jánosékat. Vahunkáné az asztal végén felsziisszen:

— De nagy komédiát csinálnak abból a vén-asszonyból! Hogy még Bodonné kínálgatja.

Szemcsik Jánosné kimer a tálból egy-két kanál levest, megkóstolja és körül néz:

— Én pár szem gombát is szoktam a ragu-levesbe tenni.

Bodonné, aki már Szemcsik János előtt tartja a tálát, elpirul. Ezt látja Szemcsikné, szövi hát tovább, mintha csak úgy beszélgetne:

— És én nem hosszúmetéltet főzök bele, hanem csigatésztát. Ünnepi levesbe csiga dukál.

Bodonnét a guta kerülgeti. Majdnem elejti a tálát. Hogy még egy mesterasszony ítéli meg az ő főztjét. Amikor a főispán úr is kétszer kért az ő pörköltjéből, húsz esztendővel ezelőtt. Valami gorombaságot szeretne mondani, de csak éles hangon felel:

— A csiga, az szép, szép. A formája miatt főzik a levesbe. De a finom metéltnek nincs párja a világon. Ezt én mondom! — és ránéz Szemcsiknére haragospiros arccal.

Szemcsik Jánosné savanyúan mosolyog és hallgat.

Leves után marhapörkölt következik. Az is olyan, amilyennek lennie kell. Meg is tárgyalják, de már előre kifejtette Bodonné a nézeteit, már azoknak, akikkel főzés közben beszélgethetett. A pörkölt leve nem piros, hanem barna. Ezt tudni, az ám a tudomány. Még pedig azért barna, mert a húst valósággal meg kell pörkölni. Lesütni a hagymás, paprikás zsírban. És lassan, melegvíz kanalan-

ként való hozzáadásával, puhára párolni. De még milyen puhára! Szét kell omlania a falatoknak a szájban.

Na hát, arról már nem tehet Bodonné, hogy sokféle az ízlés és a Rajos kovács, amint a szájába veszi az első húsdarabokat, fitymálja az ételt. Azt mondja, hogy a puha hús olyan, mint a gombóc... A hús arra való, hogy kemény legyen. Ő úgy szereti, ha alig lehet megrágni. Hadd harsogjon a fog alatt. Legalább tudja az ember, hogy eszik.

A pörkölről való tudományok teljességéhez az is hozzá tartozik, hogy a pörköltből nem kell krumpli. Csak savanyúság. No, meg bor. Szemcsik János tetejeseen megrakja a tányérját hússal. A felesége csak nézi, nézi és aggódik:

— Nem lesz az sok, Jánosom?

A Jánosom csak nevet:

— Nekem?

— Csak ne legénykedj.

— Hogy én? Még hogy én ne legénykedjek?

Hát ki legénykedjen itt, ha nem én?

És szétnéz az egész lakodalmi népen.

— A legkisebb fiam lakodalmán ne legénykedjek? Amikor még az unokám menyasszonyát is én akarom majd először táncba vinni.

A vendégeknek jó az étvágyuk. Egyre-másra ürülnek meg a pörkölttel megrakott tányérok, második porciót csak a gyenge jelleműek vesznek, mert a rendes emberek tudják, hogy sok minden következik még. Hozzák is már a túróslépényt. A túróslépény sárga tésztája remeg. A lépényről az a nézet, hogy azt forrón kell enni. Azért épp abban a percben vették ki a tepsiből. Hadd égesse a száját, a nyeldeklőt, hadd melegítse a gyomrot, mert így jó aztán hűsíteni borral. Hisz' az ember tudná mit hogyan kell, csak úgy lenne miből, de minden áldott nap.

A lepény után rôtessel megrakott új tálak kerülnek az asztalra. Fogy az étel, de fogy a bor is. Talán... a népek előre készültek a lakodalomra. Az Agárdi Sándor talán tegnap óta nem evett, hogy legyen elégséges hely a hasában. A vőfélyek alig győzik a bort töltögetni. Pedig ők is akarnak enni, inni.

Az asztalsor vége a lugast éri. Ott már hangolnak a cigányok. Némelyek felfülelnek a hangokra, leeresztik kezüket asztalra, székre, persze a késsel, villával, s így tartanak egy kis szünetet az evésben. Idősebb férfiak, titokban, egy lyukkal bővítenek a nadrágszíjukon.

Fölemelkedik Szemcsik János, int a cigányoknak, azok elhallgatnak, s nyul a poharáért. Balog Anti ugrik hozzá, önt neki, csurog az üvegből a piros bor a pohárba. Egy cigány, az értelmetlen, cincogni kezd újra, valaki rászól:

— Ácsi! Csend legyen, bibást!

És az illető boldoggá válik, hogy ezt és így mondhatta.

Szemcsik János megszólal:

— Tisztelt násznép! Kedves fiamuram és menyasszony!

Hát ezt, mindjárt a megszólítást, szépen kigondolta Szemcsik János asztalosmester. Igaz, hogy a felesége is segített neki, még otthon, az ünnepi beszéd megszerkesztésében.

— Minden azért él a világon, hogy legyen. Sokasodjon és szaporodjon. Éppen azért házasodnak is az emberek.

Hangok morajlanak, de hogy ki mit mond, csak a szomszédjai hallják:

— Jól mondja a vén huncút.

— Nagy betyár lehet.

Szemcsik János folytatja:

— Jó házasság az, ahol van mit aprítani a

tejbe. Az én feleségem, aki okos asszony, felbecsülte Annusunknak a kelengyéjét. Van abban minden, ami egy házban szükséges.

Szemesik János most egy papírlapot húz ki a zsebéből, még nem tudni mit, s azt kitergeti maga előtt. Még a pápaszemét is előkotorja s a szemére illeszti:

— Szóval Annusunk szép kelengyét visz a fiam házához. A fiam meg nagy tudományt.

Szemesik András elvörösödik, kénosan izeg-mozog. Az apja menthetetlenül folytatja:

— Ha az a sok ing, párnahuzat, abrosz, szalvéta, ágybeli, lepedő, törülköző, bútor, edény, szákba került, hát az én András fiam taníttatása meg...

András kérlelően szól közbe:

— De édesapám, ez talán mégsem...

Az apa leinti:

— Most hallgas, fiam! Tudom én, mit beszélek. Ezt én elmondom, mert neked is tudnod kell, hogy az embernek annyi szava van a háznál, amennyi gazdagságot oda visz.

A násznép összepislog, némelyek mosolyognak. Csak Szemesikné bólogot helyeslően.

— Itt a lista. Tíz esztendő kora óta minden fillért följegyzett a feleségem, amit azután fiam taníttatására költöttünk. András Pesten járt gimnáziumba.

Szemesik János fölemeli a listát és olvas:

— Koszt, lakás, mosás az első évben, tíz hónapra négyszázhatvan korona negyven fillér. Két öltözet ruha, két pár cipő, két talpalás, egy fejelés, fehérnemű, más kiadások, összesen száztizenöt korona húsz fillér.

Szünetet tart, körülnéz:

— Az első esztendőben tandíjat is fizettünk érte. Tandíj, könyvek, irkák, zsebpénz, apróbb

kiadások, száztíz korona és húsz fillér. Az első gimnáziumi év belekerült hát hatszáznyolevanót korona nyolevan fillérbe. De most már rövidre fogom a számadást. András fiam taníttatása tízezer koronán felüli vagyona került. Hát, tisztelt nász-nép, a mi igen tisztelt és kedves Annusunk nem mondhatja, hogy valami ágrólszakadt szegényemberhez ment feleségül.

— De nem ám! — kurjantja el valaki magát.

— Azért remélem, hogy megbecsüli az én fiamat. Azt a fiút, akit kétkézi munkából neveltünk emberré és úrrá, én és a feleségem, ez a derék, jó asszony, akit a Jóisten velem együtt sokáig tartson meg erőben, egészségben.

— Éljen, éljen! — zúgott fel. A jelenlevők felugráltak s poharaikkal a kezükben Szemesik Jánoshoz, meg a fiatal párhoz járultak, hogy koccintsanak. A cigányok is rázendítettek.

A szemesieknek tetszett a felköszöntő. Csak Ilona és Jolán bámultak egymásra, de aztán ők is elmosolyodtak.

A konyha felől új szállítmány érkezett, kacsa és csirkesülttel megrakott tálak. Valamennyien újra nekiláttak az evésnek. De már kisebb buzgalommal. Némelyik már nem győzte étvággyal. Akadt, aki egész combokat hajigált az asztal alá. Kutyák, macskák verekedtek a húsdarabokért. Azután már hiába is kínálták tortával s más süteményekkel a vendégeket, éppen csak egy-egy nő kószolgatott bele az édességekbe, még dr. Dura evett meg egy szelet tortát, aki ígérete szerint mégis csak bekukkantott pár percre a lakodalomra, gratulált, kezelt, leült az asztalhoz, az új pár mellé, bort semmi áron sem volt hajlandó inni s a kínálgatást mindig ezzel az elmésséggel hátrította el:

— Öl, butít és nyomorba dönt!

Az almával meg a dióval már csak egymást

hajigálták a fiatalok. Hanem az italt, azt győzték. A férfiak. Volt ugyan mértéktartó is, de a legtöbben elszántan ittak.

— Butulni akarok, — ordította Csorvás a tanító, s ez óriási hahotát keltett.

Egyik-másik fiatalember felállt, valami beszédbe kezdett, fel akarta köszönteni a fiatalpárt, szavai azonban belevesztek a zshivajba.

A főzőasszonyok sietve takarítják le az asztalokat. A vendégek közül az idősebbek behúzódnak a szobákba, a fiatalok az udvaron félretolják az asztalokat, felrakják rájuk a székeket. Szabad a tér. A cigányok csárdásra zendítenek. „Ritka árpa, ritka búza, ritka rozs...” Szemesik János odalép Annához, meghajlik előtte, táncra kéri.

Az egyik nyoszolyólány rózsákkal telefestett tányért tart Szemesik János elé. Aki a menyasszonnyal táncol, annak fizetnie kell. Szemesik János egy húspengőst húz ki a mellényzsebéből és úgy ejti a tányérra, hogy mindenki lássa.

— Gavallér egy ember! — mormogja Deákné.

— A maga családjának adja, — fitymálja az egész ügyet egy gazdalegény s titokban a zsebében előre elkészített egypengőst egy kétpengőssel cseréli ki, ha már muszáj.

A fukarabbak félrehúzódnak, vagy besompolyognak a házba. Most érkezett el az a pillanat is, mikor a megígért „pár perc” letelt s dr. Dura Vince is felállt és búcsúzik, igen meleg gratulációkat adva le mégegyszer. Egy ifjú úriember, a vőfélyek egyike, mosolyogva néz a tányért eléje tartó lányra, de nem nyúl a zsebébe. Azt már nem! Ő bizony nem fizet a más feleségének, — véli.

Azért szaporán gyülik a pengős, kétpengős, öt-pengős a rózsavirágos tányérban. Nagygazda meg rokon bankót is ad. A menyasszony egy-kettőt forog mindenkivel. A haja már megbomlott, az arca

kifényesedett, a ruhája összegyűrődött. Fáradt. Szemesik András elkéri Balog Antitól és egyszer csak hogyan, hogyan nem, a fiatal pár eltűnik a násznép közül.

Senki sem vette észre, amikor eltűntek, de mindenki tudja már, hogy nincsenek jelen, hogy haza mentek új lakásukba. A fiatalság felszabadultan veti magát a táncba. A lányok arca tűzpiros, egy-egy legény szeme szinte ködbeborultan mámoros. Aki jól járja a táncot és szaporán tud forogni, azt irigykedve bámulják. Schwarcz földbérő ugyan-csak kitesz magáért. Egyedül táncol. Két kezét fel-emeli, hátul a nyakán összekulesolja, úgy járja a maga szerzette táncot, oroszosan le is guggol, inog, ingatja a fejét, törzsét, sőt a lábait is ki-kirúgja kozák módra. Van, aki dalolni próbál, de nem tud lépést tartani a bandával, vagy pedig elszorul a torka, elfullad a hangja és kénytelen belátni, hogy az éneklés sem könnyű mesterség. Könnyebb csak úgy egy-kettőt kurjantani, hogy sohse halunk meg, hogy húzd rá az apád, meg hogy Marika hej, ihaj csuhaj és a többi. Olyan szavak is elhangzanak, amelyeket szemesi mértékkel is illetlennek szokás tartani, de senkit meg nem botránkoztatnak. Az idősebbek már nincsenek jelen, a fiatalabbak pedig — úgyis csak az idősebbek kedvéért mutatnak hol-mi megütközést.

Az idősebbek már ülnek bent a szobákban, kisebb csoportokban összebújva. Az asszonyok suttognak, a férfiak isznak tovább és igen emelt hangon beszélnek. Politikáról is, háborúról is, amelyben jó-részüik megfordult.

— Mikor én a fronton voltam, — így kezd valaki valami mesét.

— Helyben vagyunk. Van, aki hallgatja, van, aki máris únja. A másik a helybeli képviselőről beszél, aki nem más, mint a szomszéd falubeli gróf:

— Hát fene egy beszédet mondott a választáskor, az szentigaz.

— Nem is beszélt!

— De beszélt az! Csak... keveset. Fölállt az asztalra a Puskás-kertben, és azt mondta: Maguknak ugy-e van adósságuk? Ráhagytuk, hogy van ám, és még mennyi. Akkor ő azt mondta: No hát nekem is van! Éppen az a cél, hogy se nekem, se maguknak adósságuk ne legyen, hogy mit kell tenni, azt majd elmondja ez az úr!... akkor felállt melléje a titkárja vagy miye és az tartotta meg a beszédet.

Szemcsik Jánosné elhúzódott a beszélgető aszszonyoktól, egymagában ül. Ő is fáradt, meg álmos is, el-elbóbiskol. De amikor a szemét lehunyja, akkor is lát mindent, ami körülötte történik. Talán hallja is a szavakat, amikor Pintérné a sarokban azt súgja Deáknénak:

— Hanem ezt a száraz Szemcsiknét sem veti föl az öröm.

— Minek örülne? — szövi tovább Deákné. — Kapott feleséget a fia, de milyent.

— Az.

— Mert el lehet ám mondani arról az Annusról, hogy...

Itt Deákné közelebb dugja a fejét Pintérnéhez, vizszont már erősebb hangon mondja:

— Felül rangos, alul mocskos.

Ezt Pintérné is megsokalja:

— No ugyan! Már miért volna mocskos? Van annak mindene. Inge huszonnégy. Megszámoltam. Selyem is van köztük hat. Még a lepedő szélén is csipke van.

— Ez meg valami úri bolondság lehet.

— Hát az. Csupa azsúr, hímzés a cihák mind. Akkorák a törülközők, mint egy abrosz. Kettő köz-

tük bolyhos. Olyant magam is vennék. Az ám a puha.

— Nem is volna nekünk való, mi?

Nevetnek. De azért Deákné csak nem nyugszik:

— Parádés koldusok ezek. Bérbe mentek lakni a fiatalok. Ha már elherdálták azt a szőlőt, legalább egy kis házat vettek volna.

— Ami igaz, az igaz. Nekem kisülne a szemem, ha az én Erzsím árendába menne lakni.

Szemcsik János most oda ül a feleségéhez:

— Na, min évődöl itt magadban, asszony?

— Jó hogy odaült, mert Szemcsikné éppen mondani szeretett volna neki valamit:

— Te János!

— No mi az? Van valami baj?

— Baj nincs, de neked megmondom, hogy nekem ez a nő, ez az Anna, sehogysem tetszik.

Szemcsik haragra lobban:

— Már kezded! Pedig annyit mondok, hogy ezt az asszonyt azután hagyd békén. Ott van a három másik menyed, azokat sanyargathatod, ahogy akarod. Azok már megszokták. De ettől nyughass.

Ugyan ne beszélj már bolondokat.

— Ettől nyughass! Mert... de ez nem is engedi majd magát nyaggatni.

Szemcsikné elkeseredve rázza a fejét:

— János, János, te részeg vagy.

— Én részeg?

— Részeg vagy.

— Na és? Van valami bajod?

— Nekem nincs. De te berúgtál.

— No és?... És ha már berúgtam volna a legkedvesebb egyetlen fiam lakodalmán.

— Ó, ó! Egyetlen.

— Hát mert nincs több olyan kedves fiam.

— Be vagy rúgva.

— És ha be lennék rúgva? Amint hogy nem

vagyok berúgva. De nemcsak, hogy nem vagyok berúgva, hanem még ezután sem rúgok be.

— Ó, ó!

— Mert ha igaz, hogy be vagyok rúgva, amint hogy nem vagyok berúgva, akkor, ha be vagyok rúgva, ezután már nem rúghatok be.

— Jó, jó. Nem vagy berúgva — és Szemcsikné sóhajt. — De azért ne igyál már többet.

— Miért ne igyál, amikor nem vagyok berúgva? Ha meg feltéve, de meg nem engedve, hogy már úgys be vagyok rúgva, akkor meg miért ne igyál? Ha már úgys be vagyok rúgva!

— János!

— Végre is a mi egyetlen legkisebb fiúnk házasodik...

Ezt már olyan hangosan szavalja Szemcsik János, hogy mások is oda figyelnek és valaki nevetve szól közbe:

— Van még három, Szemcsik bácsi!

— De legkisebbnek ez az egyetlen.

Pintér Erzsi libben Szemcsik János és a felesége közé. Hölgyválasz van, Erzsi táncra kéri Szemcsiket.

Szemcsik János feltápszkodik. De inog, sehogysen jut egyensúlyba:

— Megyek, kisasszonykám, megyek. Ha ilyen szép lány hív, elmegyek én még a mennyorsz... akarom mondani a pokol fenekére is. Bár nejem önagysága azt mondia, hogy be vagyok rúgva. Hát igaz lehet ez, angyalkám?

— Dehogys. Szemcsik bácsi nincs berúgva, csak egy kicsit sok bort ivott.

— Sok bort ittam? É-én? Kutya... láncos... teremtettem... sok bort ittam.

Szemcsik János indulni akar, de vissza zuhan a székre:

— Még, hogy sok bort ittam.

Pintér Erzsi riadtan fut el, másik táncost keresni. Egy legény nevetve szól oda neki:

— Csorvás tanító urat ajánlom.

A legény táncosnője is nevet. Mert Csorvás tanító úr már eszméletlen részegen fekszik a ház végében. Hárman is körülveszik és tanakodnak, hogy mit csináljanak vele, mert a hideg földön még meghül.

Éjfél után hideg sültet és kocsonyát szolgálnak fel, az asszonyoknak tejeskávét kuglóffal. Az éjszaka hűvöses, de ez nem zavarja a táncolókat. Az idő gyorsan múlik. Korán kezd virradni. A cigányok fáradtak, álmosan lóg a fejük, a szemük bebecsukódik. A lakodalmások már régóta szállingóznak s most aztán csapatosan szélednek szét. Előbb a még ottlévő öregek távoznak a nászházból. A lányos mamák nógatják a lányait, akik reggelig, de talán másnap estig sem hagynák abba a mulatóságot. A ház mögött elcsattan egy-egy tilos csók.

A belső szobában megágyaznak Szemcsik Jánosnak és a feleségének, ők csak holnap este utaznak haza. Jolánka harisnyásan dőlt el a dívánon, nagyon álmos lehetett. Julis a konyhában már régóta alszik. Sokat evett-ivott ő is, most erősen horkol. Ilona fáradt arccal ül az ágya szélén. Ül, ül, sehogysen álmosodik el. Pedig reggel korán kell fölkelnie és dolgoznia kell, éber munkát végeznie. Egészen izgatott lesz attól a gondolatától, hogy alig pár órát alhatik s másnap majd egész nap összetörten kell robotolnia. Izgalma miatt most már reménye sincs arra, hogy elaludjék. Nem is próbálja meg, hogy lefeküdjön. Feláll. Hálóingben jár-kel föl és alá a szobában. Talán, ő az idősebb, ő még lány, nem mer a hűgára gondolni. Rendezget, rakosgat. Sóhaj. A szemhéja vörös. A haja zilált. Vágyakozva tekinget a vetett ágyra. Azután lábujjhegyen, mintha valami vétket akarna elkövetni, kilopózik a boltba.

Megborzong a hajnali hidegtől. Levesz a polcra egy gyapjúkendőt s azt a vállára teríti. Ásít. Leül a pénztárfiók elé. Megforgatja a kulcsot a zárban. Néhány pillanatig így eljátszik. Kihúzza a fiókot. Kiemeli a zöld-szürke csíkos könyvet. Csak úgy találalomra fölnyitja. Kónyi András, — olvassa a nevet hangosan. És elkezd számolni. Gépiesen adja össze a Kónyi tartozásait. Majd tovább lapoz. A nyitott fiókból számlákat húzgál ki. Ráncolja a homlokát. Rágja a ceruzája végét. A betűk ugrálni kezdenek. Értelmetlen görbe vonalakká torzulnak. A számok meghíznak, megnőnek, kilépnek a könyvből. Óriásokká terebélyesednek. Ilona szeme már lecsukódott. Most a feje is lehanyatlik. Úgy alszik el a nyitott üzleti könyvre borulva.

III.

Egyszerű parasztház, ahol Szemcsik Andrásék laknak. A lakásuk mégis egészen kellemes. Középen a konyha, jobbra-balra egy-egy szoba. A ház végével illeszkedik az utcába. Az egyik szoba ablakai az utcára nyílnak. Nagy ablakok, ha nem is városi méretűek. Mindkét szobának deszkapadlója van, amelyre szőnyeget terítettek. Az utcai, a nagyobbik szoba, a hálószoza, a másik afféle vegyes, meghatározhatatlan, mivel íróasztal is áll benne, meg könyvek, talán kinevezhető a Szemcsik András dolgozószobájának. Anna osztotta így be a lakást. A konyhát is ő rendezte be szobának. Közepébe állított egy ebédlőasztalt, aköré hat nádfonatú széket. Az egyik sarokban csőgarnitúra, a másikban két bőrkarosszék, köztük alacsony asztalka. Ugyanebben a szobában, illetve konyhában, az utcai szobába nyíló ajtó mellett áll a tükör, a talapzata tulontúl megrakva apró csecsebecsékkel. Konyhául a kamra szolgál. Jó is így, Anna legalább meg van elégedve, mert a kamra ha egy kicsit sötét is, épen azért hűvös. Nyáron már ez maga kellemes, meg aztán nem eszik meg a gazdasszonyt a legyek. Télen... no, még nem lehet tudni milyen lesz télen, de alighanem hideg lesz egy kicsit. Az sem nagy baj, tüzelni így is, úgy is kell.

Anna és az ura beszélgetnek, túl vannak a vacsorán. András pipára gyújt. A pipázás már há-

zassági újítás nála. Tudniillik a pipa olcsóbb a cigarettánál. Egyik levante, másik levante, olykor az ember megédesíti a hosszú sort egy-egy finomabbal, memphisszel vagy extrával, hát egy nap füstöl el annyit, amennyi árából a pipához egy hétig futja.

— Az ember egy almát sem ehet, — zsémbéskedik Anna. — Itt csupa göres terem.

András mosolyog. Valóban a szemesiek lassú tempóban tanulják meg, hogy bármiből is hogyan kell létrehozni a jobbat.

— Tanítani kellene a szemesieket. Elsősorban gazdasági ismeretekre, — mondja András.

— Tanulnának is azok. Meg sem hallgatnák.

— Csábítani kellene őket. Mindennek meg van a módja... Az almafát ápolni kell. Védeni a kártékony rovaroktól. Az meg persze nem olcsó multság.

És így lassan, békésen, pipaszó mellett, egymással szemben ülve. Anna is rágyújtana egy cigarettára, de nem mer kérni Andrástól, talán, mivel pipázik, hát nincs is neki.

András megemlíti, hogy két nap múlva meglátogatja a jegyzői hivatalt a széplaki főszolgabíró. Kicsit elmereng, eztán még hozzá fűzi:

— Ilyenkor legjobban szeretnék a fenébe menni. Megszökni.

— Miért? — csodálkozik Anna.

András legyint:

— Ha látnád ilyenkor a főjegyzőt! Ideges, mint egy örült. És követelőző. Drukkol. Mintha volna neki miért. Kell mellette nyelni, azt mondhatom. A főszolgabíró modora szintén nem leányálom. Goromba. Azt is hallgatni kell.

Anna bámul Andráusra. Nem tetszik neki, amit András mond. És persze hogy nem az a baja, hogy

miért nincs ez máskép, hanem hogy miért beszél így András, a férfi, az úr, az ő férje.

— Irigylem ilyenkor az apámat, — mondja tovább András, — mert ő egyszerű, de független iparos. Csak nem függni, csak nem alárendeltnek lenni! Irigylem még azt a parasztot is, aki ha tíz hold föld túsásából is, de meg tud élni és amellest a maga ura. Paraszt, kereskedő. Tudod te, milyen úr egy boltos? Még az Ilona is.

— Ilona becsapott bennünket az elszámolásnál, — mondja Anna.

András elámul:

— Ugyan.

De érezni lehet a szavaiból is, a tekintetéből is, hogy nem azért csodálkozik, hogy Ilona becsapta volna a testvéreit, hanem mert Anna ezt állítja. Anna ingerülten folytatja:

— Nem is lesz áldás rajta. Ebül szerzett pénz ebül vész el.

András:

— Annusom, drágám, ne légy ilyen kicsinyes. Ne gyanakodj a testvéredre.

— Kicsinyes! Könnyen beszélsz te. Csakhogy nekünk majd... gyerekünk lesz, akiről gondoskodnunk kell. Ő meg egy magányos vénlány.

— Vénlány. Hogy mondhataszilyent? Huszonhárom éves.

— Huszonnégyszáz. És a kor mindegy. Vénlány. És becsapott bennünket.

— Ne gyötörj engem ilyesmikkel. Nem szívesen hallgatom. Én békét akarok. Nekünk, hála Istennek, megvan amire szükségünk van és mindig is meglesz.

— Nahát igen rosszul számítod. Nekünk addig kell iparkodnunk, amíg fiatalok vagyunk. Valamit szereznünk is kell.

András még nyugodt. Csak pöfékel. Arcán szé-

lesen terül el valami békés, öreges derű. Annát, ha ilyenkor ránéz Andrásra, valami különös érzés önti el, valami ingerültség. Ha szembe merne nézni ezzel az érzéssel, talán... Uram bocsáss meg, gyűlöletnek is mondhatná azt. Mert a férfi, az asszony ura, ne legyen békés! A férfi, ha az asszonyát sérelem éri, gyuljon haragra. Szoruljon a keze ökölbe, ugorjon fel és... álljon bosszút az igazságtalanság miatt. Ó, nincs szörnyűbb, mint ha egy ember, egy férfi... pipogya.

— Én nem hiszem, hogy Ilona megkárosított volna benneteket, — mondja András. — Hogyan támadt ez a gondolatod?

— Ugy, hogy tudom.

— Dehogyan tudod. Te ezt nem tudod, mert nem is tudhatod.

— Nem. Mert én olyan buta vagyok.

— Nem azt mondtam, fiacskám. Hanem azért nem tudhatod, mert vagy valamit félreértesz, vagy valaki felbujtott. Egészen meglepő az indulatod Ilona ellen. Pedig gondolj csak arra, hogy milyen szépen viselkedett Ilona a te ügyedben akkor, amikor még azt hitted, hogy én nem állok melletted...

Anna közbevág:

— De nagyon pártolod! Tudja ő mindig, hogy mit miért csinál.

— Annuskám, ne légy ennyire kíméletlen.

— Örült akkor, hogy elsimíthatja a dolgot s marad minden a régiben. Hogy én nem megyek férjhez s nem kell kiadnia a részemet. Tudom én jól. Látod, hogy eladta a szőlőt.

— Persze hogy eladta. A ránk eső részt...

— Ne beszélj ránk eső részről. A bort is eladta. Hát annak az árából kiadott valamit nekem, vagy Jolánkának?

— Hiszen Jolánkát eltartja.

— Két esztendeje, hogy meghalt az édesanyánk. Két esztendő óta minden jövedelmet ő vág zsebre.

— Téged is eltartott.

— Anya szerzett a boltból. Ő meg mindent elherdál.

— Akkor jobb viszonyok voltak.

— Miféle viszonyok? Ezt nem értem. Ez csak olyan buta beszéd... ha már feldühösítesz.

— Jobb volt az emberek keresete, többet vásároltak.

— Az nem igaz. Többet... A mama is azt mondta...

— Ó, az én édesanyámra ne hivatkozz. Ő bizony sok mindent mondott már. Szegény. Életében mindig bajkeverő volt, azt el kell ismernünk.

— Az mindegy. Nekem a javamat akarja. Azt mondta, ha tudni akarod, hogy nekünk elszámolást kell kérnünk Ilonától... Például miért nem kezeled te a Jolánka vagyonát? Te vagy a férfi a családban.

Anna elhallgat. Néz az urára. Vár.

András lenéz a földre. Minden amit hallott, amit tapasztalt, meglepte. Valósággal megrendítette. Egymást szerető férfi és nő együttélését nem így képzelte el. Azt hitte, hogy soha közöttük még csak nézeteltérés sem lesz. Azt remélte, hogy csupa engedelkenység lesznek egymáshoz egy egész életen keresztül. Hogy soha ingerültség meg nem lepi egyiküket sem, a másik irányában. És most... Kinos, amit tapasztalnia kellett. A legkínosabb az, hogy Anna szenvedélye, gyűlölete, okoskodása, erőszakossága benne is ingerültséget vert föl. Először érezte ezt a rossz, ezt a bűnös érzést. Ezt a szomorú érzést. Nagyon szelídre fogta a hangját:

— Figyelj rám, Anna. Én békeességben akarok élni. Veled is, de a testvéreiddel is. Arra kérek hát, hogy ne acsarkodj Ilonára. Ne gyűlölködj. Senkivel szemben ne gyűlölködj. Nem méltó ez hoz-

zád. Hiszen... te egy jólelkű, szelíd nő vagy. Ilyennek ismertelek eddig.

Anna felállt. Kicsit megnyugodott, legalább is nyugodtabban beszélt:

— Te nem gondolsz a jövőre, András. Gyerekeink lesznek, azok pénzbe kerülnek ám. Azokat ruházni, taníttatni kell. Az embernek öregségére...

András nevetve ölelte magához feleségét:

— Kis bolond. Hol van még az öregség? Hol vannak a gyerekek?... Inkább kapj magadra valami rendesebb göncöt s gyere járjunk egyet. Bekukkantunk a lányokhoz is.

Anna arca kigyult, a szeme vad tűzzel lobogott s szinte rekedten kiabálta:

— Ilonához? Oda aztán nem. Én Ilonához soha ebben az életben nem megyek többé. Ezt nekem ne is merd ajánlani. Megértetted!

•

Másnap délben, amikor András hazament ebédre, három személyre volt terítve az asztal. Kérdezően nézett a feleségére.

— Jolánka van itt, — felelte Anna.

András még mindig nem szólt, csak a tekintével csodálkozott.

— Nálunk akar lakni az esküvőjéig.

— Meddi-ig?

— Az esküvőjéig.

— Ejha! Csak nem akar férjhez menni az a csitri?

— Miért ne akarna?

— Hiszen még gyerek.

— Tizenhét éves lesz a jövő hónapban. Nagy lány.

— No és hová bujt? Talán fél tőlem?

— Künn van a konyhán. Palacsintát süt.

— Úgy? Akkor komoly a dolog. Már gyakorolja magát a gazdasszonyságban.

— Tudod milyen ügyes? Csak bámulom. A süttővel feldobja a levegőbe a palacsintát és úgy fordítja meg.

András lenézően legyintett:

— Nem nagy tudomány. Inkább iskolába járt volna. A madame Cury biztosan nem tudott palacsintát sütni, pedig ő...

Anna dühösen vágott közbe:

— Kicsoda?

— Madame Cury. Na persze. Csak úgy mondtam.

— Ó te! Sokszor éppen olyan utálatos vagy, mint Ilona. Nagyképű majom vagy.

András egy kicsit megsértődött ezen a gorombaságon. Új hang, tegnap óta. Tegnap is... mit is mondott tegnap? Buta beszéd, — így mondta. Most meg nagyképű majom. Tehát így is tud. Vajjon... mit is mondjon ő erre? Ha ő is goromba lesz, akkor összevesznek. Meg ő... nem is tud goromba lenni. Azaz tud, de csak akkor, ha igazán dühös, ha haragra lobban. Haragudjon a feleségére? Mire vezetne az?... És már megint Ilonához jutottak el. Palacsintasütéstől, vagy mi más számárságtól az Ilonához. Minden út Ilonához vezet. Hogy ő éppen olyan utálatos, mint Ilona. Hát ami őt illeti, ez csak üres gorombaság, de hogy Ilona utálatos, ez már határozott, szüntelenül ismétlődő vélemény. Ilona, úgy látszik, rögeszméje lett Annának. Érthetetlen. Anna gyűlöli Ionát, ez bizonyos és ez is érthetetlen. Semmi látható oka nincs rá. Hiszen Ilona jó, dolgos, szerény. Fiatal nő, küzd az élettel, minden becslést megérdemel.

Jolánka betoppant. Hozta a levest. András leült az asztalhoz. Rossz kedve volt, nem tudta Jolánkát elég vidáman üdvözölni. Jolánka előzékenykedett. Ő merte a levest András tányérjára. Bableves volt,

füstölt kolbásszal. Andrásban ellenállhatatlan egészséges örömrészlet kelt a finom étel láttára. De különös ötlete is támadt. Ezek ketten rá akarják őt venni valamire. A kedvenc ételeit készítették ebédre: bablevest kolbásszal és palacsintát, feltéve, hogy a palacsinta túróval lesz töltve. A ravaszok. Mit akarhatnak? Illetve... hiszen Anna már meg is mondta. Jolánka itt akar maradni, a házasságáig. Hiszen... ebben nem lenne semmi különös, de... ha így hízelegnek neki, akkor mégis csak van valami baj a kréta körül.

Szóltalanul ettek. Anna figyelte, hogy András néha szürcsöli a levest. Ez nagyon is nem tetszett neki s azon járt az esze, hogy egyszer majd figyelmezteti... rút szokására. De most nem. A bableves csodafinom volt. Hiszen tudnak ezek ketten, ha akarnak. Mert bableves ugyan csak bableves, de ezt a jó ízt megadni neki, az már művészet... Jolánka ment ki a palacsintáért.

— Jól főz ez a pocok, — mondta Anna.

— Ő főzte? — kérdezte András.

— Ő.

— De... nem ő találta ki, hogy mit kell főznie.

Jolánka hozta a palacsintát. Ránézni is élvezet volt. Sárgás tésztából készült, tejjel, és nem sajnálták belőle a tojást. És csakugyan túróval volt töltve. A túró friss, zamatos, benne itt-ott mazsolaszemek. A palacsinta tésztája nem félig nyers és sehol sincs oda égetve, hanem pontosan olyan, amilyennek lennie kell, kis barna foltokkal, mintegy szeplőkkel behintve. (András mondta egyszer úgy, hogy a jó palacsintának szeplősnek kell lennie.)

A gondos tervszerűség tehát nyilvánvaló. Hát még amikor ezt kérdezte Anna:

— Iszol egy feketét?

Anna sohasem kínálta Andrást feketével. Ha

pedig kérte a feketét, ellenezte, legalább is kelletnül adott, pazarlásnak tartotta a feketézést.

— Minek köszönhetem a szerencsét? — kérdezte András tréfás gúnnyal.

— Hát tudom, hogy ma volt a főbíró úr látogatása. Ilyenkor, magad mondtad, szenvedsz. A mai ebéd egy kis kárpótlás.

— Fájdalomdíj, — kacagott Jolánka.

Jolánka hozta be a feketét is. Még hozzá tette:

— Különben is vendég volt ebédre.

— Vendég? Ki lett volna? Nem is láttam.

— Én!

— Vagy úgy. Már azt hittem, hogy a konyhában ültettétek le a vendéget.

András rágyújtott a pipájára. Fölállt az asztaltól, megfogta a Jolánka karját és az ablakhoz vezette. Az ablakban befőttes üveg állt, abban András leveli békát tartott. Ügyes kis létra is állt az üvegben, azt is András faragta, mert a békának az időjös fontos szerepét kellett betöltenie. András mutatta a békát Jolánkának és magyarázta, persze csak tréfásan, hogy ha szép idő ígérkezik, akkor a béka fölmászik a létrán, ha pedig csúnya idő várható...

Egyszer csak a nyakába ugrott Andrásnak Jolánka, erősen átölelte és kérlelni kezdte:

— Mondja, sógor bácsi, nem kerget el a háztól?

— Én téged? Hogy elkergetnélek? Miattam akár estig is itt maradhatsz.

— De nem estigről van szó.

— Hanem?

— Hanem... sokkal hosszabb időről. No ne ijedjen meg, nem olyan hosszúról.

— No mégis?

— Hát... czentül itt lakok maguknál.

— Csak nem?

— De igen. Ha...

András közbevágott:

— Ha Ilona beleegyezik. Csak akkor!

Jolánka arca kedves durcásra vált:

— Dehogyis egyezik bele. Éppen hogy szidni fog engem és fenyegetni fog.

— Hát már neked is bajod van Ilonával?

— Irigykedik rám.

— Ez már sok. Te is olyan ostoba vagy? Mi történt veletek?

— Velem semmi. Csak ő azt szeretné, hogy én is vénlány maradjak.

András ugyan dühös volt, de most el kellett magát nevetnie:

— Ma-radj? Hát már vénlány vagy? Látod, milyen számárságokat beszélsz.

— Hogy én is vénlány legyek. Azt akarja.

— Dehogy akarja! Ki verte a fejedbe ezt a bádarságot?

Anna a Jolánka segítségére sietett:

— Ha férjhez akar menni Jolánka, hát menjen. Örölnünk kell, ha egy lánynak kérője akad ebben az istenhátamögötti faluban. Ha most elszalasztja az alkalmat, ilyen kérője nem akad még egyszer.

András:

— Most már mondjátok meg hát, ki az a dicső férfiú?

— Csorvás! — felelték egyszerre Anna is, Jolánka is.

András elámult:

— Csorvás?

— Igen. Csorvás.

— Az a... kölyök. Száztíz pengő havi fizetésre akar nőszülni? Hiszen... még talán húsz esztendő sines.

— Huszonkettő. A szülei beleegyeznek a házasságba.

— Beleegyeznek. Egy lehetetlen alak! Iszákos. Minden este részeg.

Anna:

— Azt mondja, hogy bánatában iszik. Ha Jolánka hozzá megy feleségül, majd megváltozik.

— Tüzes menykőt változik.

— Hidd el, hogy az úgy szokott lenni.

— Éppen azért nem hiszem el, mert nem úgy szokott lenni. Az iszákosság betegség. Alkoholizmus. Al-ko-ho-liz-mus! Az csak ürügy, amivel az iszákos ember megindokolja, hogy ő miért iszik. És az csak hiú álmodozás, amikor azt hiszi, hogy ha ez lenne, vagy az lenne, akkor ő nem inna. Ha most bánatában iszik Csorvás úr, akkor majd, ha megnősül, örömében fog inni. Legalább is eleinte. Mert hamarosan bánatában fog inni azután is. Hát... ezt a Csorvást én nem helyeslem. Talán nincs jogom belebeszélni ebbe a dologba és nincs rá módom, hogy megakadályozzam ezt a házasságot, de annyit mondhatok, hogy nagyon helytelenítem. Kész szerencsétlenség lenne.

Anna hallgatott. Jolánka elkezdett sírni. András még csak azt sem tudta, hogy vigasztalja-e. Vesztébe rohan ez a kislány, — így érezte.

Megnézte az óráját, már mennie kellett. Elköszönt a feleségétől, kezet fogott Jolánkával, vigasztalásul mindössze hogy a fejét megsimította — és indult a hivatalába.

Meleg, napsütéses idő volt, András fehér vászonruhát viselt, világoskék inget, sárga cipőt, oly előkelőnek látszott, mintha legalább ezerholdas birtoka lett volna a határban. Akikkel az utcán találkozott, azok tiszteletteljesen köszöntötték, persze csak gyerekek és nők, mert a férfiak odakünn dolgoztak a földeken. Egy öregasszony, aki pedig elég vagyonos gazda felesége, egyébként katolikus, éneklő hangon így köszönt neki: Kezi-i-t csó-ó-ókolom. András elpirult. És oly bosszús lett, hogy szeretne volna az öregasszonyt megállítani s össze-

szidni. De csak a fejét csóválta és ment tovább.

Még volt néhány pernyi ideje, betért az Ilona boltjába. Cigaretta-t vett, hadd legyen a pipa mellett tartalékul cigaretta is a zsebében, meg otthon, mégis inkább ürügy volt csak a cigarettavásárlás. A boltban azért rágyújtott egy leventére.

— Nalatok van Jolánka? — kérdezte Ilona.

András bólintott.

— Akkor talán már tudod is, hogy férjhez akar menni Csorváshoz. Mit szólsz hozzá? Én csak nem elájultam, amikor ezzel előállt. Borzasztó. Én ezt nem engedhetem meg.

— Nem, — hagyta jóvá András.

— No ügye. Meg is mondtam neki rögtön. Csak láttad volna, mit csinált. Sírt, ordított, jajveszékelt, fenyegetőzött. Tegnap este. Tört-zúzott. Olyan volt, mint egy őrült. És hallom, hogy Anna még bujtogatja.

András halgatott. Helyben vagyunk! — gondolta. Mert persze, hogy Anna bujtogatja. Ő hallja, hogy Anna mit csinál, Anna hallja, hogy Ilona mit csinál, mindenki hallja, hogy mit mond, mit csinál, mit gondol a másik. Ez már így van ebben a faluban, de talán minden faluban. Az öreg Sóti Nagy Mihály reggel ráfordul a feleségére s azt mondja neki, hogy vén boszorkány, — azt délben már mindenki tudja. Még akkor is, ha senki nem volt Sóti Nagy Mihályék közelében s azok délig ki sem léptek a házukból, de meg náluk sem járt egy lélek sem. Mintha a csibék, a malacok, a növények értenék az emberi beszédet s azok adnák tovább, vagy a szél, a levegő terjesztené a híreket. Valami férfiember jobban megnéz egy tenyeres-talpas lányt, még aznap beszélnek róla: tetszik ám neki a Varga Julcsa, igen feni rá a fogát. Egy menyecske jól kihúzza magát, kissé gangosan megy el az utcán, mondjuk, egy kicsit riszálja is magát s barátság-

san köszön vissza Dudás Péternek, — már mondogatják ám róla: nagyon kellett magát Dudásnak az a piszok!

És mégsem minden hír terjed. Van, amelyik megreked, mint megrakott kocsí a kátyúban s egy métert sem mozdul a helyéből. Valaki például, akár egy egész család, két hétig csak krumplit eszik, mert nincs más. Ezt még a szomszéd sem tudja meg. Mert Uram bocsáss... talán még valami jótét angyal egy malacot vinne a koplalónak ajándékba. Úgy ám. Szóval csak azoknak az eseményeknek, tetteknek, kijelentéseknek a híre terjed, amelyeknek a következménye valami baj, vagy károsodás lehet. Ezért van, hogy: Ilona már hallotta!

Ilona egy kisleányt szolgált ki, az elment s most szembefordult Andrással és folytatta:

— Azt is híresztelik Anna is meg Jolánka is, hogy én becsaptam őket az osztzkodásnál. Pedig... te férfi vagy, András, tanult ember, nézd át az üzleti könyveket és minden följegyzésemet. Az igazság az, hogy tönkrementem.

Úgy látszott, hogy Ilona most sírva fakad. De nem sírt, csak a szeme fénylett tompa, bánatos fénnel.

— Ostoba pletyka! — csak ennyit tudott mondani András. — Ezt a Csorvást, már hogy ilyen emberhez menjen feleségül Jolánka, én sem akarom.

— Csorvás iszik, — mondta Ilona mintegy önmagának.

— Tudom.

— Az iskolában veri a gyerekeket. Még ott is meggyűlik egyszer a baja.

— Az állását is elvesztheti.

— Megveri Jolánkát is, ha már a felesége lesz.

— Jolánka már most megérdemelne néhány nyaklevest. A haszontalan.

— Küldd haza.

— Azt nem tehetem, Ilonka. Beláthatod, hogy ha már a mi vendégünk, én nem dobhatom ki. Annust ez felizgatná, vizzály, veszekedés lenne és ezt nem akarom. Hiszen... gondolhatod. Még csak azt akarom neked mondani, Ilona, hogy rám ne neheztelj, mert ha most mást is mutatna a látogat, én téged szeretlek és becsüllek.

— Jó, jó, de azért Jolánkára vigyázz.

*

Anna durcásan húzódott el az urától, mikor az este hazaérkezett s meg akarta őt csókolni.

— Te Ilonával trafikáltál ebéd után.

Andrásnak még a lélekezete is elállt. Bámulatos! Már ezt is tudja. Megint csak ott tartunk, hogy mindenki mindent tud. Mindent, amit nem kellene tudnia.

— Szóval ott voltál, beismered.

— Bementem a boltba cigarettát venni.

— Fülösleges volt. Volt még a tárcádban, látam délben. Meg úgyis pipázol.

— Sajnálom. Vettem néhány cigarettát és mentem tovább. Ennyi volt az egész.

— Úgy. És azt ki mondta, hogy jó lenne, ha Csorvás megverné Jolánkát, mert akkor legalább semmi sem lenne a házasságból.

— Ezt? Hogy ki mondta? Ezt igazán nem tudom.

András, hogy végét vesse a faggatásnak, bement a másik szobába. Ott találta Jolánkát és Csorvást összebujva.

Csorvás hirtelen felugrott és színlelt örömmel, különben nagy zavarral üdvözölte Andrást:

— Szervusz.

— Szervusz.

A két férfi kezet fogott egymással.

Csorvás állva maradt, nem mert visszaülni Jolánka mellé. Zavarában húzgálta apró bajuszát s igazgatta a nyakkendőjét.

— Ülj le, kérlek, — szólt András.

— Ha megengeded, kérlek, — és Csorvás leült egy székre, távol Jolánkától.

András széket húzott a pamlag mellé, ő is leült. Megkínálta Csorvást cigarettával. Rágyujtottak, hallgattak. Végül is András Jolánkához szólt:

— Fityfirty kisasszony, menj ki a konyhába segíteni Annának.

Jolánka kelletlenül állt fel. Tudta, hogy róla lesz szó. Kisompolygott a szobából.

— Parancsolj, kérlek, — ezt Csorvás mondta.

— Te István! Azt hallom, hogy te feleségül óhajtod venni a sógornőmet.

— Igen. Szeretném, ha Jolánka a feleségem lenne. És remélem...

— Szép. De... de bocsáss meg az okvetetlenkedésemért, egyetmást kérdezek tőled.

— Parancsolj, kérlek.

— Miből éltek majd meg?

— Miből? — és Csorvás úgy tett, mintha nagyon csodálkozna a kérdésen. — A fizetésemből.

— Nem tudom elképzelni, hogyan.

— Az én fizetésem meg a Jolánka vagyona éppen elég ahhoz, hogy abból két szerelmes emberpár megéljen.

— Csak egy emberpárról van szó. Az ember kettő, de a pár egy. A te fizetésed azonban ahhoz is kevés.

— No és te meg Anna?

— Nekem több a fizetésem.

— Az igaz. De ti bérben laktok, tehát több a kiadásotok is. Mi azt már kiterveltük Jolánkával. Házbért nem fogunk fizetni, sőt még kapunk is bért az üzlethelyiségért.

— Miféle üzlethelyiségért?
 — A boltért! — felelte Csorvás dacos elszántsággal.

— Ti... bért akartok szedni Ilonától?

— Csakis!

— Képtelenség.

— Szó sincs róla. És miért éppen Ilonától? Kiadhatjuk mi másnak is a helyiséget. Annak, aki többet fizet érte.

— Másnak... kiadni.

András nem tudott tovább ülni maradni, fölállt s föl-alá kezdett járni.

— Igen, másnak. Föltéve persze, hogy más többet fizet, mint Ilona.

Csorvás félig lehunyta szemmel nézett Andrásra. András elfordult tőle és hallgatott. A kínos csendet Anna megjelenése szakította meg:

— Kész a vacsora.

Csorvás Anna felé fordult, egy kicsit meghajolt, mintha búcsúzkodni kezdene, Anna marasztalta:

— Remélem, Pista, maga is itt vacsorázik.

András majd hogy ki nem mondta: Nem! Ehe-lyett azonban szótlánul ment át a másik szobába, előre, nem törődve a feleségével, sem Csorvással.

Kínos hangulatban folyt a vacsora. Éppen csak Jolánka és Csorvás váltottak egy-két szót. Csorvás ivott, ha kínálták, ha nem. Ha teletöltötték a poharat, egy hajtásra kiürítette.

Szemesik András alig tudott valamit enni. Vacsora után rögtön cigarettára gyújtott s egyiket a másik után szívta. A borosüveg kiürült, Anna újat akart behozni, András indulatosan tiltakozott:

— Nem!

— Talán féltesz? — gúnyolódott Csorvás.

— Magamat féltem, — mormogta András a kétértelmű választ.

Mindnyájuknak megkönnyebbülés volt, amikor

Csorvás fölállt, megköszönte a vacsorát, kezét csókolt Annának, kezét fogott Andrással, hetykén, de meg hízelegve is odaszólt hozzá:

— Azért ne haragudj rám, kérlek, — és indult.

Jolánka kikísérte.

Mialatt Jolánka odakünn volt, András megszólalt:

— Te, Anna!

— Tessék.

— Szeretted te Jolánkát?

— Különös kérdés. Persze, hogy szeretem. A testvérem.

András keserűen mosolygott:

— A testvérek... nem mindig szeretik egymást. De ha csakugyan szeretted, akkor verd ki a fejéből ezt a bolondságot ezzel a Csorvással. Ez egy züllött alak. Egy gazember.

— Neked senki sem tetszik. Te mindenkit elítélsz.

— Csak a jellemtelen embereket ítélem el. Legálább is óvakodok tőlük. Tőlem élhetnek, csak velem ne legyen semmi dolguk. Csak ne a közelemben éljenek... Képzeld, ez a Csorvás házbért akar szedni Ilonától.

— Na és?

— Hát te nem érzed ennek az ideának a képtelenségét? A... bectelenségét?

— Nem. Ne haragudj, nem. Az csak természetes, ha házbért akar. Jolánkáé a ház. Nem mindenki olyan mulya, hogy ki hagyja fosztani a feleségét.

— Úgy. Értem. A mulya, az én vagyok.

— Azt nem mondtam.

— De mondtad, angyalom. Bár az most nem fontos, hogy mondtad-e, vagy sem. Legyek én csak mulya a te szemedben. Most ezt hagyjuk. Most csak az a fontos, hogy ezt a gyereket észre térítsük. Neki, Jolánkának, kell meglátnia, hogy milyen veszed-

lembe rohan. Magyarázd meg neki, kérlek, hogy miről van szó. Csorvás alkoholista, beteg és züllött ember. Ki kell a karmai közül mentenünk Jolánkát.

Anna leszedte az asztalt, kivitte az edényeket. Csak amikor visszajött, felelt az urának:

— Ez az Ilona műve.

— Ne beszélj ostobaságokat.

— Látom, hogy egy húron pendülsz vele.

— Neki ugyanaz a véleménye, mint nekem, ez tény.

— Szóval nem is tagadod, hogy szerelmes vagy Ilonába... Hiszen tönkretennél te engem is, a feleségedet, meg Jolánkát is, a szegény árva gyereket, csakhogy az Ilona kedvében jársz. Gyalázat!

Anna leborult az asztalra és keservesen, jajgatva zokogott.

András megrémült. A felesége vádja, gondolata szörnyű hatással volt rá. Micsoda logika! Uram, Teremtőm, nincs ellene védelem. Ezekben a percekben kétsége volt afelől, hogy Annának józan az esze. A keserves zokogás meg elszorította a szívét. Megtörtén kezdte a feleségét csitítani, vigasztalni:

— Anna, Annusom, kis angyalom. Ne sírj. Már nem akarok tőled semmit, nem törődöm semmivel, csak te ne sírj. Minden úgy lesz, ahogy te akarod... Bánom is én Ilonát, Csorvást, Dunaszemest, az egész világot. Csak neked ne legyen bánatod... Na, kis bogaram... Nézz a szemembe... Ne vess, kis bolond. Kis buta. Zöldmajom. Sáska. Vadkacsa. Fülesbagoly.

Anna abbahagyta a sírást. Letörölte a könnyeit s komoran, hallgatagon bámult. András megcirógatta az állát:

— Legalább mosolyogj.

— Hagyj békén! — Anna eltolta András kezét.

Jolánka jött vissza. Kendő volt a vállán. Megállt, egy percig habozott, majd így szólt:

— Szervusz, Anna. Jóestét, sógor bácsi. Akkor én megyek haza.

— Itt maradsz! — rendelkezett Anna.

— Persze, hogy itt maradsz, — hagyta rá András.

•

Odaszól egyszer, egy két hét múlva, Ilona a Julisnak:

— Pakold össze, ami holmija Jolánkának még ittmaradt. Ha besötétedett, akkor targoncán átviszed Anna nagyságáékhoz.

Julis csak állt, hallgatott, de látszott, hogy valamit mondani akar. Nem mozdult. Zavartan gyömszölte a köténye szélét.

— Most menj dolgozdra, — és Ilona indult vissza a boltba.

— Kisasszony, kérem.

— Na?

— Kisasszony, kérem, ne tessék haragudni... — Julis elakadt.

Ilona türelmesen várt. Julis akadozva beszélt tovább:

— Ne tessék rám... kisasszony, kérem... ne tessék haragudni... ha már a Jolánka is végleg elment a háztól... akkor...

— Akkor?

— De igazán ne tessék haragudni... hanem akkor én is...

— Mi az, hogy te is? Nyögd már ki!

— Én... úgy gondoltam... ha nem haragszik meg a kisasszony... — Julis mélyet lélegzett — elsején én is elmegyek.

Ilona elámult. Majd rémület öntötte el. A rémületnek valóságos testi fájdalma. A karja elszibbadt, a gyomra görcsösen összeszorult. A lábai ólomnehézekké váltak. Hát még ez a lány is! Ez is elhagyja őt. Mindenki elhagyja. Hogyan lehetséges ez? Ta-

lán... menekülnek tőle? De miért? Micsoda átok ül rajta? Micsoda vész áramlik belőle?

És néz némán Julisra. A kis cseléd arca ég az izgalomtól. Félénken pislog, nem mer az Ilona szemébe nézni.

— Jól van. Mehetsz, — mondja Ilona.

— Mikor? — tör ki Julisból.

— Még ma elmehetsz. Akár rögtön. Pakolj és menj azonnal. Egy óráig sem tűrlek a házban.

Ilona reszket az indulattól.

Julis ránt egyet a vállán.

— Jó, jó. Csak összeszedem a Jolánka ruháit.

Ilona úgy érzi, hogy Julis szemtelen. Igen, szemtelen, mert vidám az arca és hetyke a tekintete.

— Hát csak szedd össze azt a lomot és menj! — Ilona nem akarja mondani, de mégis kicsúszik a száján: — Hálátlan paraszt!

Julis fölveti a fejét:

— Maga is paraszt!

Ilona Julishoz lép. A kezét ütésre emeli. De nem üti meg a lányt. Pedig alig tudja leküzdeni indulatát. Mint az egyszerű nyers emberben, úgy dül benne is a harag, lendíteni akarja a karját, megvonaglanak az izmai, szeretné ezt a gonosz kis bestiát a hájánál fogva megragadni, lerántani a földre, végighúzni a szobán, ki az udvarra. Szeretné megrúgni, szeretne ököllel a fejére verni, megbüntetni őt másokért is, Annáért, Jolánkáért, bosszút állni rajta mindenért, ami fáj.

De lehanyatlik a keze. Lassan megfordul és indul kifelé a szobából. Megtörtén, szegénnyel terhesen. Gyengének érzi magát. Jónak érzi magát és életveszejtő akadálnak a jószágát. Vele mindenki azt teheti, amit akar. Tőle nem fél senki. Mert ő nem tud bosszút állni. De még csak védekezni sem tud. Micsoda szegény, micsoda megaláztatás minden, ami vele történik. És az az igazi, elviselhetetlen szegény,

hogy vele mindez megtörténhetik. Ő talán nem is jó, hanem... gyáva. Mások merészek. Mások kemények. Mások, ha az érdekük úgy kívánja, akár el is tiporják őt. Mások fesztelenül, szabadon hűtlenek hozzá. Másokban nincs belátás, nincs szív. Ó, mások, a másféle emberek a szerencsések.

Megy ki a szobából. A háta görnyedt. A szeme körül fekete-sárga karika. A két karja, az egész teste, elernyedtt. Hátra megy, az udvaron keresztül. Melléje sompolyog a szomszédék kutyája. Kedves, szelid állat. Hozzája símul, hozzája törleszkedik. Piros, meleg nyelvével megnyalja a kezét. A kutya hú, a kutya jó. És most mégis Ilona, ereje végső megfeszítésével belerúg a kutyába.

— Takarodj, te dög!

A kutya felsír és elszalad.

Ilona áll és néz a kutya után.

A kutya csak néhány lépést szaladt, keservesen vonyított, majd elcsitult. Fejét leeresztve, testét összehúzva, riadtan sunyított Ilona felé. Ilona állt, magát megkeményítve nézte a kutyát. A kutya lassan megindult s görnyedten, szinte hasoncsúszva közeledett újra Ilona felé. Három lépésnyire tőle megállt, hasával csaknem a földet érintve, fejét fölemelte, a nyakát nyújtotta, vékony hangon nyöszörgött s esdeklőn nézett Ilonára.

— Hát... így kellene ezt mindig csinálni! — mormolja Ilona.

És nagyot sóhajt.

Julis ottmaradt a szobában, de a nyitott ajtón át bámult Ilona felé... Legszívesebben utána szaladna. Zavart. Homályos sejtelem támad benne arról, hogy ő helytelenül cselekedett. Sírni kezd. Eleinte szepteg, majd jajgatva sír. Sírva, zokogva megy a szekrényhez, kinyitja, sorra leaggatja a Jolánka ruháit. A kékselyem nyoszolyólányi ruhát kiteríti az ágyra. Lassan kisimítja. Egyszer csak

előnti valami vad gyűlölet, öklével belevág a ruhába:

— Ne te szemét! — veri a ruhát. — Ne te csak! — zuhognak az ütései.

Elfárad, megnyugszik, már csak szepeg megint. Szépen összehajtogatja a ruhát.

Szemcsik András ebéd után beül a dolgozószobájába és kérvényt szerkeszt. A kérvényben arra kéri az árvaszéket, hogy kiskorú Máté Jolán gyámjául az eddigi gyám, Takács Gyula helyett, őt, mint a család egyetlen férfitagját és „fentnevezett kiskorú“ közeli rokonát rendelje ki a nagytekinetű gyámhatóság!

Egyik ív papirost a másik után tépi össze András. Hol azért, mert a kérvénynek egy betű értelme sincs — látszik, hogy nem szívesen csinálja —, hol meg azért, mert pocát ejt a sűrűn teleírt papirosra. Csak a felesége unszolására vállalkozott erre a gyámi szerepre. Meg úgyis rövid ideig tartó tisztség lesz az, hiszen ma van a Jolánka eljegyzése. Este, szűk családi körben.

Végre, ha akadályokkal is, elkészült a kérvény, András indul a hivatalába.

— Korán gyere haza! — kiált utána Anna.

András megígéri, hogy korán otthon lesz. És mintha csak azért történt volna aztán, hogy estig nem tudott elszabadulni a községházáról. A késő délutáni időben ugyanis összegyűlt a kupaktanács. Több fontos ügyet kellett megtanácskozni, ezek közt a község villamosvilágításának az ügyét is. Megint csak el kellett határozni, hogy a villany bevezetését elhalasztják, mivel nincs rá pénz. A főjegyző úgy mondta, „fedezet“. Ez finom megkülönböztetés, mert amikor van is valamire pénz, akkor még nem biztos, hogy van is rá fedezet. Azaz, van pénz, de az másra kell. Járdaeépítés, portalaní-

tás, tűzoltóeszközök szaporítása, — minderre megint csak nem volt fedezet, mint már esztendők óta soha, mert a pénzt arra fogják fordítani — a kupaktanács csaknem egyhangú határozata alapján, — hogy a község a főjegyző számára házat építsen. Elhatároztatott ugyanis, hogy megveszik a vasúthoz vezető utcán, a Széchenyi-utcában, a Santa Szabó telkét, a rajta roskadozó vityillóval. A vityillót lebontják, s helyére modern, villaszerű épületet emeltetnek, nem kerül az egész többbe, telekkel együtt persze, tizenennyole-húszezer pengőnél. Sok pénz, de hát eddig a főjegyző úrnak úgy bérelték a lakást, a Mészáros-féle házat, s az nem maradhat így tovább. Ezért kell a villannyal megint várni.

A tanácskozás során nem igen volt vita, de mindenki sokáig beszélt, dadogva és akadozva. Fölállt az öreg Vanyur Mátyás is és mint minden esztendőben, megint csak elmondta filippikáját a villany ellen. Hiába zavarták meg többször is az öreget, hiába ismételtették neki, hogy kár a nagy hévért, hiszen úgyis csak arról van szó, hogy a villany bevezetéséről most nincs szó, — azért ő csak beszélt és minden érvét felvonultatta. A villanyvilágítás hasznos lehet ott, ahol kell, — mondta Vanyur Mátyás, — ahol éjjeli munka folyik, például valamiféle gyárban, hasznos lehet a vasútnál, hajózásnál, de nincs rá szükség Dunaszemesen. Dunaszemesen az áldott nap világosságára van szükség s a nap pedig, hála a Jóistennek, még Dunaszemesre is süt, bár vanank egyesek, akik nem érdemlik meg, hogy rájuk süssön.

Általános kacagás, sőt röhej jelenti a szónok sikerét:

— Neveket kérünk! — hangzott a közbekiáltás.

— Nevet nem mondok, — jelentette ki komoly méltósággal Vanyur Mátyás, — de nem ajánlom,

hogy még egyszer kívánja valaki a tisztelt gyülekezetből azokat a neveket.

Dunaszemesen mezei, állattenyésztési és szőlőmunka folyik, — magyarázta Vanyur Mátyás. — Ezt a munkát nappal kell elvégezni. Még pedig a dolgoz embernek hajnalban kell kelnie s napnyugtakor lefeküdnie, hogy ki legyen pihenve és bírja a munkát. Már most mit akarnak azzal a villany-nyal? — vetette föl a kérdést Vanyur Mátyás. — Azt akarják, hogy a falu utcái ki legyenek világítva és az emberek éjszaka is az utcákon csatangoljanak? Vagy hogy szomszédoljanak, elrabolják maguktól az éjszakai nyugalommal s éjjel kellemes kivilágításban sétálhassanak haza? Mit akarnak? Bálokat akarnak rendezni nyakrafőre? Éjszaka csak az urak szolgálói meg a legények kószálnak együtt, azok meg jobb szeretik, ha nem világítanak rájuk, nem úgy van?

Csak helyeselni lehetett Vanyur Mátyásnak. Valaki fölemlített egy fontos szempontot:

— Olvasni mégis csak jobban lehet villany mellett, mint petróleumvilágításnál!

— Olvasni? — csudálkozott Vanyur Mátyás, de nem hagyta magát: — Ne tessék olvasni! Mi szükség van az olvasásra?

— Ilyent aztán mégsem lehet mondani, — szólott közbe rosszalólag Vermes takarékpénztári igazgató úr.

— Nem-e? Pedig én ezt mondom. Majd rögtön megmagyarázom én, hogy miért mondom. Mert nem vagyok ám én olyan maradi vén számár, mint amilyenekről az urak a vicclapokban olvasnak, hogy én még a disznóvész elleni oltást is helyteleníteném. De nem ám. Én azt mondom, hogy ha bibliát olvasnának és az által lélekben gyarapodnának, hát nem szólnék semmit. De aki olvas, az mind regényeket olvas, olyan kis sárga, meg kék,

meg fene tudja, micsoda színű füzeteket, tele tolvajlással, gyilkolással, meg más efféle bolondsággal. Az csak elcsavarja a fiatalok fejét, mert azok olvassák. Hát ezt az olvasást nekünk nem kell villannyal támogatnunk.

— Ujságot is lehet olvasni — szólt közbe újra Vermes igazgató.

— Ujságot? Az meg még az öregek fejét is elcsavarja... Hiszen ha igazat írna az ujság, akkor nem bánnám én a villanyt. De így... a villany bevezetésével gyarapítsuk az ujságolvasókat? *Egy* ok lenne itt a villanyra, azt az egyet belátom magam is. Már hogy a Dura doktor úr, ha éjnek idején elhívják valahová, ne botorkáljon a sötétben. De hát ez az egy ok kevés. A doktor úr úgyis visz magával zseblámpát, vagy viharlámpát.

Meg kell adni, hogy Vanyur Mátyásnak nagy sikere volt. Csaknem helyeselte mindenki, amit mondott. A sikerén felbuzdulva tette még hozzá:

— Ámbár, ha én lennék a doktor, én a feléhez sem mennék el azoknak, akik hívnak.

— Jó, hogy nem maga a doktor.

— Hát jó is, némelyeknek. Mert ha igazi beteg valaki, azt nem bánom, hadd menjen el hozzá a doktor, bár úgyis hiába megy, de tél idején, amikor valaki disznótoron részegre zabálja magát, hascsikarást kap, aztán doktort hív, ha már tagja a segélyzőnek — abban nincs igazság. Szóval ilyen betegség esetén még a doktor úr számára sem szavaznám meg a villanyt.

Leginkább Vanyur Mátyás miatt történt, hogy már nyolc felé járt az idő, amikor András elszabadult a községházáról és siethetett haza.

Az utcán találkozott Csorvással. Barátságosan üdvözölte. Ha már meg kellett hátrálnia a felesége akaratossága előtt, igyekezett az érzéseit elleplezni.

Otthon Anna, Jolánka és Julis buzgólkodtak

egyesült erővel. Anna főzi a vacsorát, Jolánka és Julis terítenek. Az eljegyzési lakomán mindössze négyen lesznek: András, Anna, Jolánka és Csorvás. Anna bekukkant a szobába, hogy megterítettek-e már:

— Minden pillanatban itt lehetnek! — sürgeti a terítést.

— Már itt is lehetnének, — türelmetlenkedik Jolánka.

— Azért a Pista szülei eljöhetnek volna, — véli Anna.

— Majd eljönnek az esküvőre.

Anna tréfásan:

— Nem kellene meghívni az esküvőre Ilona nénédet is?

Jolánka gúnyos fintort vág:

Julis kimegy a poharakért. Futva jön vissza:

— Jönnek az urak!

— Teremtőm! — sikolt fel Anna. — Már Pista is jön? Még fel sem öltöttem.

András és Csorvás beállítanak. Leülnek, András barackpálinkával kínálja Csorvást. Az elhárító mozdulatot tesz:

— Nem kérek, nekem ne tölts!

András csodálkozva néz rá.

— Én nem iszom szeszt.

András meglepődik. Nem tudja nevéssen-e, vagy bosszankodják:

— Mi ez? Tréfa?

— Nem, nem. Nem iszom. Megfogadtam Jolánkának, hogy többé szeszt nem iszom.

— Szegény Jolánka! — sóhajt András.

— Csorvás gúnyosan kérdezi:

— Azt hiszed talán, hogy nem tartom meg a fogadásomat?

Szemesik András nem csak azt nem tudja, hogy

mit mondjon, hanem még azt sem, hogy mit gondoljon:

— Egyszer-egyszer azért ihat az ember.

— Szerintem soha! — jelenti ki Csorvás lelkesen.

— Az ilyen fogadalmakkal mindig baj van. Nem a fogadalom a fontos, hanem amit az ember cselekszik. Az ember... ne fogadkozzon.

— Én pedig fogadkozom.

András egy ideig szótlanul nézi Csorvást. Kár érte, — gondolja. Mert igazán csinos ember. A haja fekete, selymes. A szeme tüzze lobogó. Keze-lába kicsi; Jolánka, aki sok ponyvaregényt olvasott már, bizonyára úgy mondaná, hogy nemes formájú. Nem csoda, ha Jolánka szerelmes ebbe a... haszontalan fráterba.

Belép Anna, üdvözlí Csorvást, megcsókolja Andrást, kikiált a konyha felé, hogy hozhatják már a vacsorát. Asztalhoz ülnek, Jolánka jön, ő hozza a levest. A világoskék nyoszolyólányi ruhája van rajta.

Erre a vacsorára nagyon is készültek a nők. Ki akartak magukért tenni. Jolánka kölcsönkérte a papné szakácskönyvét s abból állították össze a menüt. A levest csészékben tálalják, András csodálkozik. Ugyan, ki hallott már ilyen bolondságot? Levest csészében! Azt sem tudja az ember, hogy egye-e, vagy igya.

Anna és Jolán fesztelenül vidámak. Addig készültek, addig okoskodtak, hogy — habár kacagva és egymást csúfolva — áttanulmányozták a „Hogyan kell enni“ című kis füzetet is. És most gyakorolták a tudományukat. Anna új tudományának magaslatáról figyelte a két férfit, Andrást és Csorvást. Csorvással meg volt elégedve, de Andrásban sok kifogásolni valót talált. Különösen... ó, való-

sággal libabőrös lett a háta attól az átkozott szür-
csőléstől.

A második fogást már Julis hozza. András-
t újabb meglepetés éri, mert Julisból meg valóságos
maskarát csináltak. Fekete ruhába bujtatták, a kö-
ténye fehér, a fején himzett szobalánybóbita, de
akkora, hogy csaknem elrepül. Grófi szobalányt
csináltak belőle, kissé tökéletlenül, mert — a
körmealja fekete.

És a második fogás valami hideg hal, mártás-
sal. András fanyalog. A mártás savanyú is, de meg
édes is. Feltalálják ezek itt a citromos uborkasalá-
tát is.

A kappanhoz beföttet ad Anna. Sült, sós, zsíros
húshoz édességet! Rémes. András alig eszik. De
még leplezi rosszkedvét.

Csorvás vidám történetekkel mulattatja a tár-
saságot. Jolánka felé fordul, mintha csak neki me-
sélne, képezdés korából. Jolánka nézi, bámulja a
vőlegényét, kipirult arccal, átszellemülve.

— Csokorra gyűjtöttünk, — meséli Csorvás, — az
igazgatónk lányának a születésnapjára. Persze
mindnyájan szerelmesek voltunk a kisasszonyba.

— Maga is szerelmes volt beléje? — duzzog Jo-
lánka.

— Az csak olyan gyermekszerelem volt. Nem
számít. Különben is öt évvel idősebb volt a leány,
mint mi... Szóval csokorra gyűjtöttünk s mikor
együtt volt a pénz, azt kellett eldöntenünk, ki adja
át a kisasszonynak a csokrot. Minden évben sors-
húzással állapítottuk ezt meg. És minden évben én
nyertem.

— Szerencsés ember maga — lelken-dezik Anna.

— Szerencsés fickó, — javítja ki András.

— Nem kellett ahhoz szerencse, — magyarázza
fölényesen Csorvás — inkább csak ész kellett hozzá.

— Hogy nyerjen a sorshúzásban?

— Hogy *nyerjek*. Könnyű volt nyernem, mert, hogy úgy mondjam, számtani előnyöm volt. Az én nevem több cédulán szerepelt, — Csorvás nevet — legalább tizen.

— Szóval csaltál, — állapítja meg András.

— Szerelemben nincs csalás. — Csorvás végigsimít a Jolánka kezén. — Szerelemből mindent szabad.

— Szép, — mondja András, — talán még ölni is? Csorvás dacosan üti fel a fejét:

— Úgy van! Még ölni is.

És elszántan, szemtelen elszántsággal néz az András szemébe.

András tréfára akarja fordítani a dolgot:

— Hallod, Jolánka?... Még meggondolhatod a dolgot.

— Félek is én tőle! — kacag Jolánka, gyerekes elbizakodottsággal.

— Ha Jolánka például megcsalna engem, — szavalja Csorvás — hát én megölném... én anynyira szeretem őt.

András:

— És... önmagaddal szemben is ilyen szigorú vagy?

— A férfi, kérlek, a férfi... az más. Bár én az abszolút hűség híve vagyok, azért az a véleményem, hogy ha egy férfi kirúg a hámból, attól még nem dül össze a világ.

— A világ akkor sem dül össze, ha egy nő... Anna közbevág:

— Ami szabad a férfinak, az nem szabad a nőnek! — jelenti ki meggyőződéssel.

András tovább okvetetlenkedik:

— Azt mondd meg nekem, Csorvás, — így mondja, hogy Csorvás, mert nehezére esne úgy mondani, hogy Pista, vagy István — ha egy nő,

akárki, én nem Jolánkáról beszélek, feleségül menne hozzád...

Csorvás ingerülten:

— Tudtommal Jolánka nem csak jönne hozzám feleségül, hanem a feleségem lesz valóban. Azt hiszem, hogy a kézfogónkat ünnepeljük most.

— Jól van, én általánosságban beszélek és nem a konkrét jelenlevőkről.

— Akkor miért aposztrofálsz, kérlek, engem?

— Mert te kuriózum vagy az olyan nézetekkel, amikről most tettél bizonyosságot. Szóval, ha egy nő feleségül menne hozzád, mert szeret téged, de később, mondjuk megesal, nyilvánvaló jeléül annak, hogy már nem szeret, mi történik akkor?

— Számomra összeomlana az egész világ.

— Számodra. Na látod. Nem gondolod, hogy akkor mégis csak jobb lenne az afféle gyilkos hajlandóságú úriembernek, mint te vagy, ha a nő helyett önmagát öli meg?

— A nő lenne az oka szerencsétlenségemnek. A bűnösnek lakolnia kell. Ez az igazság.

— Sokféle bűn van a világon. Ha igaz az, hogy a bűnösnek lakolnia kell, akkor... te már *most* felakaszthatnád magad.

Csorvás fanyarul mosolyog. Nem tehet mást, tréfának fogja fel a sértést. Anna is mókának tekint a dolgot s kezével befogja az András száját:

— Azt hiszed, hogy mi hárman nem tudunk elhallgattatni? Tévedsz. Mert sok lúd disznót győz ám.

András lefeiti az ajkáról Anna kezét, de aztán ő is mosolyog, hadd legyen hát tréfa, évődés, ugratás az egész. Hiszen Csorvás állja, szemrebbenés nélkül, a szemérmetlen emberek bámulatos lelki erejével.

Julis jön. Hozza a tejszínhabos csokoládétortát. A torta egykettőre elfogy, abból András is két da-

rabot eszik. A feketét is megisszák, Julis szedheti le az asztalt. Amikor kimegy, András megint csak zsémbeskedik:

— Ezt a lányt nem kellett volna ide vened a házhoz.

— Miért ne vettem volna ide? Én tanítottam be. Én kínlódtam vele. Amikor hozzánk jött, semmit sem tudott. Még mosogatni, megágyazni és söpörni sem. Egyszer a dagasztóteknőben akarta kimosni a zsebkendőket. Most meg olyan ügyes, hogy nagyuraknál is megállná a helyét.

— Mégsem kellett volna idevenned. Vannak szempontok, amelyek...

Anna hevesen vág közbe:

— Ne képviseld mindig a drága sógornőd érdekeit. Majd kap ő még más szolgálot, van még Sze-mesen, hál' Istennek elég.

— András nagy Ilona-párti, — jegyzi meg Csorvás. — Tőlem azt kívánta, hogy menjek el és kérem meg Ilonától is a Jolánka kezét.

Anna rosszaló csodálkozással néz Andráusra:

— Csak nem?

— Legyen nyugodt, — folytatja Csorvás — én erre nem voltam kapható.

— Mert van esze! — böki ki Jolánka is a véleményét.

Andrást különös érzés fogja el. Hallgat, cigarettázik, Anna ingerültségében ezt is a szemére veti, mert megjegyzi:

— A pipáról már megint visszaszokik a cigarettára. Csak azért, mert az drágább.

Andrásban dúl, kavarog a különös érzés. Valami zűrzavar az, elcsodálkozás, megriadás, megbánás, a szabadulás vágya. Szét kellene ezek közt vágni! Csorvást kidobni a nyakánál fogva. Jolánkát hazakergetni, a Julist elűzni, s amikor már megtisztult a ház, odaállni Anna elé és röviden

csak annyit mondani neki: Elég volt, most már hallgass! Ebben a házban ezentúl az fog történni, amit én akarok... Igen, így kellene cselekednie, ezt kellene mondania. Mert két összesímulni nem tudó értelem és akarat nem kormányozhat még csak egy ladikot sem.

De hát meg lehet-e ezt tenni? Nyilvánvaló, hogy nem. Mit tegyen hát? Mit tehet egyáltalában? Nincs más, mint most hallgatni. Visszavonulni, várni és... mindent újra meggondolni.

Igen ám, de nem csak tőle függött, hogy mi történjék. Anna szól:

— Ilona miatt fogunk összeveszni, már látom, András:

— Nézd, Annuskám, én igazán nem értem, miért haragusztok ti mindketten Ilonára.

Csorvás:

— Mind a hárman!

— Te nem számítasz! — inti le Csorvást András. — Ez nem is harag, több annál, gyűlölet. Ez a gyűlölet megmérgezi mindnyájunk életét. Már mások is észrevették ezt, már beszélnek róla. Én őszintén megvallom, hogy már szegyenlek a falun kericsztülmeni. Az öregasszonyok összebujnak és sugdolóznak a hátam mögött...

— De nagyon szegyenlős lettél.

András folytatja:

— Hát helyes ez így? Mondd meg nekem. Nem jobb lenne a békesség?

— Ilona kezdte, — pörög a Jolánka nyelve. — A szőlő az Annusé, a ház az enyém, ő meg a drágalátos megtartotta magának a boltot. Mert az jövedelmez legtöbbit.

— Anyátok rendelkezett így, — magyarázza András.

— Igen, mert Ilona rávette. El nem mozdult az ágya mellől, amikor haldokolt szegény.

András legyintett. Hogy ez ostobaság, ez nem igaz.

— Különben is ő a kereskedő, — mondja András. — Ő vezeti az üzletet. Ti nem tudátok a bolttal semmit sem csinálni.

Jolánka:

— Az üzlethelyiségért négyszáz pengőt ígért a Buxbaum.

— A Buxbaum? — ámul el András. — Az is boltot nyit? Az egyik vegyeskereskedés a másik hátán. Így mindegyik tönkremegy majd.

— Minket az nem érdekel.

— De miből fog fizetni? Mert ígérni könnyű.

— Miért menjen ő tönkre? Majd tönkremegy más.

— Szóval, amint látom, már elhatároztátok, hogy felmondtok Ilonának.

Jolánka bólintott.

— Nem szégyenled magad?

— Nem. Mi nem lehetünk szentimentálisak.

— Szentimentálisak... te pocok!

— Nekünk muszáj ezt megtennünk. Pistának még nagyon kevés a fizetése. Ilonának meg van pénze.

Csorvás közelebb hajol Andrásához:

— Pedig mi téged akartunk megkérni, hogy beszéld meg Ilonával a dolgot. Buxbaum már november elsején meg akarja nyitni a boltot.

— Azt már nem. Én ebben a gazdaságban nem nyujtok nektek segédkezet. Elégge szégyenlem, hogy nem tudok ennek az egész hajszának véget vetni... Különben is hogy képzelitek ti ezt a dolgot? Két hónap alatt költözködjön ki Ilona az üzlettel? Egy magányos nő? Akit mindenki cserbenhagyott... A törvény is félévet ír elő. De meg a törvényen túl... még méltányosság is van a vilá-

gon. Nem hogy testvérrel, hanem még idegennel szemben is.

— Ha te nem vállalod az ügyet, — mondta Csorvás nyersen, — majd én elintézem. Esküvő után azonnal kitelepítem Ilonát a házból.

— Nekem a négyszáz pengőre szükségem van, — tódította Jolánka. — Bútort kell vennünk. A ke-lengyém is hiányos. Buxbaum egy évre előre ki-fizeti a házbért.

— Derék ember az a Buxbaum.

— Aki pénzt ad, az csak derék ember lehet, — állította Csorvás. — Én már így nézem a világot, tudod, én idealista vagyok, — s kacagott.

András fölállt s a nyitott ablakhoz lépett. Ki-tekintett rajta. Ezer és tízezer csillag fehéren sz'k-rázott az égen. Talán mindegyik egy-egy világ, rajtuk étellel, élő lényekkel. Vajjon olyanokkal-e, mint itt a föld? Vajjon él-e ott is ezen vagy azon a csillagon holmi Csorvás? És Buxbaum?

András már többször olvasott arról, hogy semmi biztos tudásunk nem lehet sem a csillagok, sem a más naprendszerek életéről. Még csak föl sem tételezhetjük, hogy a Földön kívül a világűr-ben máshol is van élet, de arra sincs semmi ala-punk, hogy azt mondhassuk: nincs. Kiki okoskod-jék, vélekedjék a hajlandósága szerint... Ha van máshol is szerves élet, ha léteznek máshol is élő-lények, a földi emberekhez hasonló természetű kép-ződmények, úgy elképzelhető-e másképp az életük, minthogy ők is bántják, megszólják, gyűlölik és üldözik egymást? Talán ez elképzelhető, de... más képzelőtehetséggel, olyannal, amilyen a Földön még ki sem alakulhatott... Milyen jó lenne, milyen szép lenne, ha legalább a csillagok élettelen, hideg égitestek lennének... Az iskolában úgy tanítják, hogy Isten a saját képére teremtetten az embert. Végtelen az Isten bölcsessége, de... hogyan jött

létre Csorvás? Mi szüksége volt a Jóistennek Csorvásra, Buxbaumra, de meg akár... akár erre a haszontalan kölyökre, erre a Jolánkára is. És...

András a maga gyötrelmes elakadtságában már-már Annára gondolt. De azután... mégis csak úgy vélte, hogy Anna, az más. Annának hibái vannak, Annát félrevezették, Anna valami mélyről fakadó beteges képzelgés megejtettje, de azért Annának van szíve. Annában van jóság is.

Anna megérezte András gyötrődését:

— Na jöjj, igyunk egy pohár bort!

András még állt, mintha habozott volna, majd megfordult és visszament az asztalhoz:

— Maga is iszik ám egy pohárral, Pista!

— Nem, nem. Ki van zárva, — és Csorvás megragadta az Anna kezét, nem engedte, hogy neki is töltsön.

— Ne erőltesd! — intette Annát András.

Kis szünet után Anna tovább egyengette a békességet:

— Mi történt a községházán? Mit határozatok a villanyról?

— Semmit. Azaz elhatároztuk, hogy a villanyról megint nem határozunk semmit.

András aztán részletesen elbeszélte a tanácskozás lefolyását. Ismertette Vanyur Mátyás beszédét. Ezen mindnyájan mulattak.

— A barom! — mondta Csorvás a vén Vanyurról.

Később Csorvás a nők kérésére énekelni kezdett. Magyar nótákat énekelt. Szép bariton hangja volt. Sok-sok nótát ismert. Bármit kívánt tőle Anna vagy Jolánka, rögtön rákezdte. András ivott és cigarettázott. Lassanként fölmelegedett, megmámoreosodott és ő is énekelni kezdett. Gyerekesen örült, amikor olyan nótákkal is előállt, amelyeket Csorvás nem ismert. Gyerekkori emléke volt ez a népdal:

Nagy Lajos: Három boltozkisasszony.

*Katona már az én nevem,
Baloldalon a fegyverem.
Hogyha én azt megpengetem,
Sirat engem a kedvesem.*

*Sirat engem a madár is,
Földre hajlik még az ág is.
Az is azért hajlik földre,
Szólna hozzám, ha lehetne.*

*Ez a barna kis menyecske —
Szólna hozzám, ha lehetne.
Szólna hozzám, de nem szabad,
Fáj a szíve, majd megszakad.*

Megtapsolták Andrást a nótáért. Csorvás rögtön hozzálátott, hogy a szöveget leírja s a dallamot megtanulja. Háromszor meg kellett Andrásnak a nótát ismételnie.

Éjjel két óráig maradtak együtt. Anna álmosodott el először. Sűrűn ásított. Csorvás fölállt és elbúcsúzott. Távozása után Anna is, Jolánka is dícsérgették állhatatosságáért, hogy egész este nem ivott egy korty bort sem.

— Neked nincs igazad Pistával szemben, — mondta Anna nyugodtan az urának.

— Lehet, — hagyta rá András, aki már elfáradt a küzdelemben.

Csorvás a sötét utcán sietett hazafelé. Csend volt, mintha a falu kihalt volna és sehol nem pislákolt egy fénypont. Felhők takarták el a csillago-

kat is. Csorvás útja az Ilona boltja előtt vezetett el. A redőny egy kis részén be lehetett látni a boltba, mert... odabenn égett a lámpa. Ilona ült a pultnál, a lámpa sárga fényében.

Ilona este bezárta a kiskaput, bezárta az üzletet, de bezárta a szobaajtót is, mert egyedül volt az egész házban és félt. A szoba ablakait pokróccal aggatta be. Amikor az egyik ablakra a pokrócot felakasztotta, kitekintett az égre. Az ég akkor még tiszta volt és tündököltek a csillagok. A nyári éjszaka ragyogása azonban nem ejtette meg Ilonát. Nem mérülhetett el a csillagos ég szépségében, nem ábrándozhatott világról, mindenségről, végtelen távolságokról, még csak egy könnyet sem ejthetett, mert az ő esztét, lelkét betöltötte a végtelen aggodalom. Aggodalom a sorsa miatt. Mi lesz vele?

Kiment a boltba s megint csak elővette az üzleti könyvet. Éjjeli két óráig kínlódott a számolgatással. Éjjeli két óra volt, amikor a könyvet becsukta s betette a fiókba és mozdulatlanul ülve maga elé meredt. Éppen akkor lesett be a redőny részén Csorvás. Csorvás csóválta a fejét, egy pillanatig arra gondolt, hogy meg kellene verni jól a redőnyt, ráíjeszteni Ilonára. Hadd rémüldözzön. De azután, csak úgy lustaságból, hagyta elszállni az ötletét s ment tovább.

Ilona még nem feküdt le. Megint belekezdett valamibe. Levelet írt. Pestre, Hamburger Izsónak. Hamburger volt az egyetlen, akihez tanácsalanságában fordulhatott. Mert a faluban senkihez nem szólhatott őszintén, más kereskedőt pedig nem ismert. Tanácsot kért Ilona Hamburgertől. Ő talán tudja, mit kell tennie a kereskedőnek, ha megállapítja, hogy tönkrement.

A Jolánka esküvőjét nem követte lakodalom. Egyszerű vacsorára ültek össze Andráséknál. Eljöttek Zalából Csorvás István szülei is. Két szikár öreg,

alig-alig szóltak egy-egy szót az új rokonokhoz. Másnap reggel már utaztak haza. Búcsúzáskor az öregasszony odasúgta a Jolánka fülébe:

— Csak inni ne engedd, édes lányom! Jó fiú ez, de ha iszik, nem lehet vele bírni.

Jolánka nevetve mesélte még aznap a férjének:

— Édesanyád figyelmeztetett rá, hogy ne engedjelek inni. Mégis csak részeges voltál te, Pista.

— Az lehet. De tudod, hogy elhatároztam, hogy soha ebben az életben egy pohár bort sem iszom.

— Juj, Pista, csak ilyen nagyot ne mondanál.

— De ha egyszer elhatároztam.

— Még András is iszik néha.

— Azt az embert pedig nekem ne emlegesd. Mert én ki nem állhatom. Megértetted?

— Azt hittem, hogy... szereted.

— Én csak téged szeretlek.

— Te hízelgő, drága, te!

— Megvallom, hogy az egész családot nem nagyon szívelem. Az Ilona nénédet pedig...

Jolánka közbevágott:

— Ilona már pakol!

Ilona már pakol, bár még nincs bolthelyisége. Volna két üres ház, az egyik a Piac-téren, a másik meg távolabb, a Duna-utcában. A Duna-utcai nem jó hely üzlet számára, a Piac-téri helyiséget meg a tulajdonosa nem akarja Ilonának kiadni. A gazdák általában húzódoznak Ilonától. Azt tartják, hogy nem tud majd bért fizetni, hogy tönkreteszi őt a Buxbaum egészen. Hiszen ha már odajutott, hogy a jó helyről el kell költöznie!

A polcokról, a fiókokból átvándorolnak az áruk ládába, zsákokba. A boltajtóra kifüggesztett tábla hirdeti, hogy: „Költözködés miatt zárva!”

Ilona megfogyott, megsápadt. A szemehéja vörös, a szemealjja feketesárga. Napokig nem eszik főtt ételt.

Egyszer hallja Ilona, hogy nyílik, majd becsapódik a kiskapu. Valaki megzörgeti az ablakot. Ilona nem mozdul. Jót úgyse hozhat a jövevény, bárki is. A sürgető kopogás megismétlődik az ajtón, most már erősebben. Ilona lassan tétován megindul. Ajtót nyit. Hamburger áll előtte. Ilona kissé felderül:

— Maga az, Hamburger úr?

— Ki lehetne más? Hát törődik magával még valaki rajtam kívül?

Hamburger belép, megy előre, a konyhán, a két szobán keresztül egyenesen a boltba.

— Jóságos Isten! Hát így állunk?

Hamburger nézelődik, tapogatja a ládákat, csóvalja a fejét:

— Azt a két bestiát, a maga Anna meg Jolán testvérét, bocsásson meg Ilonka kisasszony, el kellene égetni.

— De Hamburger úr!

— Nekem maga beszélhet! Tőlem kikérheti magának a gorombaságokat. Nekem megvan a véleményem arról a két nőről. Én már tudok mindent. Nekem maga semmi ujságot nem mondhat. Én most csak csodálkozok. Én ámulok. Egy ilyen virágzó üzletet tönkretenni! Szszsz...! De maga is nagy mafla, Ilonka kisasszony, bocsásson meg. Mért hagyja magát? Tessék perre menni. Én nem írténém ki a helyiséget. Nekem a Buxbaum itt dögölhetne meg az ajtó előtt. És a maga hugai! Szszsz...!

Ilona most sír. Hangtalanul, a könnyeit töröli.

— Csak ne sírjon. Nem szeretem a sírást. Pláne a női sírást. Inkább nevéssen. Hiszen ha akarom, ez az egész nevetséges... Hát megkértem a kényszer-egyezséget a maga nevében. December kilencedikén lesz a tárgyalás.

Ilona figyel. Már nem sír, de nem is nevet.

— Magát ugyan nem lehet egykönnyen meg-

nevettetni. — Hamburger leül egy teli zsákra. — Holnap már megkezdheti a költözködést.

— Hová?

— Na látja, még azt sem tudja. A Kuszák házába.

— Hová-á?

— A Ku-szák há-zá-ba!

— Nem értem. Hiszen...

— Jó, jó. Már éppen eleget vitatkozott. Azt akarja mondani, hogy nincs is a házban bolthelyiség. Hát van. Áttöreti a falat, ajtót csináltat.

— Kuszák nem adja bérbe a helyiséget.

— Már bérbe is adta. Csak a maga aláírása hiányzik még a szerződésről.

— Csodálatos.

— Persze, hogy csodálatos. Megvettem a Kuszák borát. És mit tesz az ember alkudozás közben? Egy kicsit beszélget az eladóval. És miről tud egy Kuszák beszélni? Elmondja, hogy maga is tönkrement. Mit csinállok én erre? Nevetek.

Ilona nevet. Muszáj nevetnie.

— Maga csak ne nevéssen. Egyelőre én nevetek. De még hogyan nevetek! Kiveszem a pénztárcámat, a pénztárcám tele van pénzzel, na ja, üzleti pénz, nem is az enyém. Mutatom a pénzt a Kuszáknak.

— Mennyi pénzt? — kíváncsiskodik Ilona.

— Éppen eleget. Negyven darab százast.

— Annyi pénz van magánál?

— Annyi. Még ez kevés is. Mert most minden bort meg kell venni, ami csak termett. Háború lesz.

— Háború?

— Igen, háború.

— Lehetetlen.

— Na tessék! Maga is éppen úgy beszél, mint az én feleségem.

— Maga megnősült, Hamburger úr?

— Mi az, hogy megnősültem? Én már tíz éve nős

vagyok. Hogy magának nem mondtam meg? Na ja. Nem tartozik az üzlethez. De most jó, hogy megkérdezte és megmondhattam. Mert maga még képes lenne azt hinni, hogy szerelmes vagyok magába.

Ilona csodálkozik, majd újra elkezd nevetni. Kacag, hosszan, szívből. Hamburger tovább beszél:

— Meglobogtatom Kuszák előtt a százasokat. Ide nézzen Kuszák bácsi, mondom, ez mind a Máté Ilona pénze. Most hozom neki Pestről... A Kuszáknak leestett az álla. Csak nem? — mondja ő. Én rosszul mondom, nem az álla esett le, hanem a szeme ugrott ki... Ezt mind a testvéreitől lopta el a Máté Ilona, — mondom én.

Ilona összerezzzen:

— Hogy mondhatott ilyen?

Hamburger nekidühösödik:

— Majd magától kérdezem meg, hogyan csapjam be a felet!... Csak látta volna maga azt a Kuszákat. Hát annak öt centire kijött a szeme az üregéből. Én nyomtam vissza, szavamra mondom.

— Most majd elterjed a híre, hogy én megloptam a testvéreimet.

Hamburger átszellemült arcot vág és sóhajt:

— Bárcsak igaz lenne!... Tudja mit? Velük is jót tett volna. Mi lesz ezekből, ha maga nem áll a hátuk mögött? Az a Jolá-án. Ilyen egy blőd. Tudja, miket hallok én arról a Csorvásról?

Ilona tudja. Mégis elsápad és megremez.

— Iszik! A mult héten olyan részeg volt, hogy megverte a cselédjüket.

— Istenem!

— Csak maga azért ne sápítozzon. Bár a feleségét verte volna meg.

— De kérem, Hamburger úr!

— Jó, jó, tudom, hogy magának jó szíve van. Maga szívbetegségben szenved. Nagy vice mindenkinek megbocsátani. Az embernek néha haragudni

is kell. Haragudni és gyűlölködni. És úgy védeni a maga érdekeit. Nem csak szó nélkül kiköltözni, mert a Jolán önagysága kapzsi és mert a Buxbaum, az a pióca, többet ígér a helyiségért.

— Az a Buxbaum talán nem is oka semminek.

— Nem oka? Hát én megpukkadok, ha maga még egy ilyent mond... Hogyan képzei? Egy kereskedő, aki a másik kereskedőt csődbe kergeti, olyan... mint... mit mondjak magának? mint a katona, amelyik a saját bajtársát szúrja le hátulról... De ezt maga nem érti. Azért ment maga tönkre. Egy kereskedőnek első, kérem, az üzlet. Azután nem következik semmi. És csak azután jön a család, a rokon, a barát.

•

Andrásnak, mikor a hivatalába megy, el kell haladnia a Kuszák-ház előtt. Egy pillantást vet ilyenkor a három dolgozó „kőművesre“, Szklenárra és két emberére, akik a falat vágják át s az ablakot megnagyobbítják, hogy kirakatul szolgáljon. Kőműveseknek nevezik őket, bár követ alig látnak. Vályoggal, vertfölddel, habareccsal dolgoznak s csak éppen hogy valami téglával. A munka megy előre, egyszer csak fönnáll az ajtó fölött a cégtábla: *Máté Ilona vegyeskereskedése...* Szaporán csilingel a boltajtó fölé szerelt csengő.

— Az Ilonának pénze van! — ujságolják egymásnak az asszonyok és hunyorognak hozzá.

— Okosabb, mint a hugai. Azoknak csak a puccon jár az eszük.

— Eldáridóznák még az ördög köntösét is.

— Már csak inkább megyek az Ilonához, mint a Buxbaumhoz!

Buxbaumra haragusznak a szemesi asszonyok. Még pedig egyszerűen óvatosságból. Azt hiszik, hogy aki a Buxbaumnál vásárol, annak nagyon a

körmére néz az adónál a Szemcsik jegyző úr. Mert persze tudják, hogy Szemcsik András az Ilona pártját fogja. Tudják ezt a Julis pletykáiból, de meg százféle más forrásból is.

Buxbaum csak a bolthelyiséget bérli a Máté Jolán házában. A lakásba vezető ajtót befalazták. Ha Jolánka kinéz az ablakon, szemébe ötlük a Máté Ilona cégtáblája. Azért nem néz ki.

Ha Ilona kiáll a boltajtóba, ő meg három lefügyönyözött ablakot lát. Hogy mi történik a lefügyönyözött ablak mögött, azt nem láthatja, azt tudja a vásárló asszonyoktól.

Ilona ebédel. Kenyeret és szalonnát eszik, semmi mást. Takarékoskodik, meg nincs is aki főzön, ő maga negyedórára sem szabadulhatna a boltból. De a szalonna finom, a kenyér is jó. Szalonna és kenyér oly étel, amit sohasem lehet megúnni. Mások, akik tehetik, különb ételeket esznek ebédre, vacsorára. De vannak, akiknek még szalonnájuk sincs. A déli harangszó az ebédidőt is jelzi. Duna-szemesen déli tizenkettőkor három toronyban konganak a harangok. Szép, gyönyörű harangszó! Ha egyszer elállítanak, ha nem zengenének, nem búgnának többé, valami különös suta érzés fogná el a szemesieket. Az ember... talán még az élettől is elvesztené a kedvét.

Megkondulnak délben a harangok s a szemesiek ebédhez ülnek. A jómódúak asztalán finom leves párolog. Krumplileves friss tejföllel, vagy bableves, benne ízesítő disznócsülök, esetleg tésztaleves, paprikás zsírral jól elkészítve. Leves után főzelék, vagy tészta következik. Túrós vagy mákosmetélt, nulláslisztből, tojással gyúrt tésztából csinálva. Az urak húst is esznek mindennap. Marhahúst, disznóhúst, vagy baromfit... nem baj ha nincs is hús, de a szegények nem igen adhatják meg az ételnek a

módját. Pedig a módon múlik ám minden. Mert van finom krumplileves, meg kitűnő zöldségleves, de van meleg lötty is, amelyik csak olyan, mint a meleg víz. A főtt tészta ha szegényes, olyan mint a sár. Ragad és ízetlen... Az igen szegények csak krumplit esznek sóval, vagy kukoricakását, esetleg üres gombócot. Ha metéltet csinál a gazdasszony, akkor ebédre más nincs is. A metéltre piritott dara vagy rántás kerül. Esetleg reszelt szentjánoskenyér... A tojást, a vaját mindenki eladja. A tejet jóformán senki sem szereti. Akad olyan eset, hogy a tejet, ha nincs rá vevő, kiöntik a moslékba, de meg nem isszák.

Ilona megebédelt. Iszik egy pohár vizet. A szemesi víz jó, amióta artézi kutak vannak a faluban. Jólesik Ilonának. Féligmeddig szinte rágondol, hogy az iskolai olvasókönyvében ez állt: a víz a legjobb és legegészségesebb ital... Néhány percre kiáll a boltajtóba. Hideg van, vastag kendőt borít magára... Egy tántorgó alak tűnik fel az utca kanyarulatában. Részeg ember, juj, nem szégyeli magát! Délben, fényes nappal az utcán, az egész falun végig. Még hozzá úriformájú.

Ilona megbűvölten áll a boltajtóban. Szeretne befutni, magára zárni az ajtót és sírni, sírni, zokogni. De nem képes mozdulni.

A tántorgó alak közeledik. Most már bizonyossá válik a rémes sejtés, ő az, Csorvás, a tanító, a Jolánka férje.

Egy, kettő! Egy, kettő! — vezényel önmagának a tántorgó ember. — Egy, kettő! Szúrd, vágd, nem apád! Egy-kettő! — Ilona előtt megáll, szétvetett lábakkal, ingó testtel: — Egy-kettő!... Szép jóreggelt kívánok, sógorasszonyka. Ne féljen ám tőlem... Mert látom, hogy nagyon megijedt... Szeretem én magát, drága egyetlen sógorasszonykám... s kit

szeretnék, ha tégedet nem szeretnélek... szentegyház keblem belseje, oltára képed, te állj s ha kell, a templomot eldöntöm érted.

Ilona áll, meredten néz a Csorvás szemébe.

— Szóljon már egy jó szót, anyyali sógor-asszony... Mondja, hogy nem vet meg... Inkább igyon maga is egy pohár bort. Megvéd a hüléstől, kolerától és ... a hajhullástól... No meg rögtön jobb kedve is lesz... Vagy tán attól van megijedve, hogy valami baj lesz velem? Hogy netán kirúgnak az állásomból? Nana! Nem csapnak engem el, mert az én apám rektor Zalavárszegen. Rektor úr! És ha kirúgnak? Éppen azt akarom. Elmegyek katonának.

Csorvás dalolni kezd:

— Szép élet, gyöngy élet, soha jobb, soha jobb nem lehet... Egy-kettő! Egy-kettő!

Ilona behúzódik a boltba, becsukja az ajtót, megfordítja a zárban a kulcsot.

— Itt hagyott, mint szent Pál... Szent Pál... mint az oláhok szent Pált.

Csorvás egyet lép a boltajtó felé. Ilona elhúzódik az ajtótól, Csorvás megáll, tiszteleg, fordul és indul:

— Egy-kettő! Egy-kettő!

Tántorog hazafelé.

Jolánka a konyhában van. Főz. Csorvás berugja a konyhaajtót és elordítja magát:

— Egy-kettő! Egy-kettő!

Jolánka kezében a főzőkanál. Hirtelen, önkénytelen mozdulattal az ura felé üt vele. De nem éri el.

— Fúj, részeg disznó!

Csorvás kacag. Jolánka néz rá, izzik a dühtől és szégyentől.

— Csend legyen! — üvölti Csorvás. — Egy, kettő! Holnap bevonulok katonának. Elég volt a tanításból. Meg aztán úgy is kirúgnak az állásomból, na nem?... Engem kirúgnak! Egy rektornak a fiát! Föl tudod te fogni, hogy mi ez? A te tyúkeszeddel?... Engem rúgnak ki, akinek még a szép-apja is iskolamester volt... De mi volt a te szép-apád, galambom? He?

Csorvás kötekedve nyúl a felesége karjához, meg akarja fogni.

Jolánka hátralép. Csorvás nyomakodik feléje. Jolánka keze ökölbe szorul s rá üt az urára. Egyszer, kétszer, többször... Julis éppen egy kosár fát hoz a kamrából. Ledobja a kosarat, hátulról átkarolja Csorvást és húzza be a szobába. Csorvás röhög. Julis elvonszolja a dívánig. Ott le akarja dönteni, de Csorvás magától végigvágódik a dívánon, mozdulatlanul marad, még felröhög, de mindjárt elcsendesedik s elalszik.

Jolánka ül a konyhaszéken. Nem sír. Ránéz Julisra. Julis tapintatos, nem néz rá vissza.

— Megmondta ezt Ilona előre, — suttogja a fiatal asszony, inkább csak magának.

Julis:

— És igaza volt az Ilonka kisasszonynak.

— Igaza volt! — hagyja rá Jolánka.

— Tudtam én is, hogy ez lesz a vége.

Jolánka nem szól semmit. Julis folytatja:

— De hát énnekem nincs szavam.

Jolánka:

— Jól van. Csak most már hallgass.

— Én hallgatok. De azt az egyet megmondhatom, hogy legjobb lenne, ha ki tetszene békülni az Ilona kisasszonnyal.

Jolán háttal fordít Julisnak. Fölkapja a főzőkanalat. A tűzhelyen halk bugyborékolással fő a húsleves. Jolánka elkezd kavargatni.

Julis:

— Ne tessék felkavarni a húslevest. És tessék elhúzni a tűzről, hisz' lekvárrá fő az a hús.

Jolánka állva ráborul az egyik szék karfájára. Hangtalanul sír. Vonaglik a válla, a sírás rázza a a testét.

IV.

A piac-téren három asszony beszélget:

— Ez az Ilona már megint bezárta a boltját. Fölment Pestre szórakozni, — ujságolja Kuszákné a másik kettőnek.

Deákné legyint:

— Úgy van az, ha nincs szülő a háznál. Ott az a Jolán, az a görcs is. Annak is úgy kellett férjhez menni, mint ahogy a harmadnapos hideglelés kell az embernek.

Miskeiné beszél és ő csak tudja, hiszen az ura presbiter:

— Igen haragszik a főtisztelendő úr arra a Csorváásra. Szégyent hoz az evangélikusokra. Most, amikor úgyis államosítani akarják az iskolákat.

— A katolikusok járnak nagyon a felsőségeket. Azt akarják, hogy fizessék fentről a tanítókat.

— Koldusok azok itt Szemesen mind! — mondja Kuszákné.

— Igen, mert azt szeretnék, hogy a Jóisten kapáljon, kaszálgon helyettük.

— Azért szép hit! — sóhajtja Miskeiné. — Aztán a plébános úr!

— Hát, ami igaz, az igaz. Olyan szép embert is ritkán látni, mint a plébános úr. Egyenes az, mint a fenyőfa.

— Könnyű neki. Nem kapál.

— A mi papunk talán nem szép?... Én azt

mondom, hogy a pap tudjon prédikálni. Pedig úgy, mint a mi főtisztelendő urunk, nem prédikál még egy az országban. Híre van neki.

— Az. Milyen szépen elmagyarázta vasárnap is, hogy miért kellett a Mosszulíninak Afrika ellen megindítani a háborút. Még hogy azok az elvete-mültek sanyargatják a saját vérüket. De itt van egy nagy úr, nem császár, nem király ez a Mosszulíni úr, de becsületes ember és nem akarja megengedni, hogy rabszolgák legyenek Afrikában.

— Micsoda náció az a Mosszulini? — kérdezi Kuszákné.

— Francia.

— Csodálom pedig, mert a franciák igen-igen rossz emberek.

— A fene aki eszi őket. Ott is csak úgy van, mint másutt, van jó is, meg rossz is.

Szemcsik András megy keresztül a téren, a községháza felé. Előre köszön az asszonyoknak, nem úgy, mint a főjegyző.

— Jó dolguk van ezeknek, — mondja Miskeiné, csak úgy általánosságban az urakról.

— Az az Ilona se menne férjhez polgáremberhez. Nagyravágyó az is.

— Van annak valakije Pesten, — véli Miskeiné.

— Ugyan! Kell is annak férfi. Nem kell annak csak a pénz. A pénzt viszi fel Pestre a takarékbá.

— Hanem ilyen áldott jó ember nincs még egy — tekint Deákné Szemcsik András után.

— Szerencsét csinált vele az Anna.

— Már jó vastag a menyecske. Láttam vasárnap a templomban. Úgy megy az, mint a tömött kacsa.

— Hát... a gyerek, az hamar megvan.

— Hamar. Aztán az is baj, ha van, meg az is baj, ha nincs... Nekem az a bajom, hogy nincs gyerekem, — ezt már elmenőben mondja Deákné.

Alig lép hármat, Kuszákné odaságja, de nem is olyan halkán, Miskeinének:

— Ó, a tehén!
Miskeiné nevet.

Ilona Pesten Lujza néninél szállt meg, a Her-nád-utcában. A néni nagyon szívesen fogadta, nem győzte ismételgetni:

— Csakhogy téged is lehet már egyszer látni!

Azt nem is kérdezte, hogy miért jött fel Ilona Pestre. Magáról beszélt:

— Csak megvagyok. Mint aféle szegény öreg-asszony. Kevés a nyugdíj. De hát akinek az sincs.

Később mentetgőzött:

— Nem mehettem el a lányok esküvőjére. Nem mozdulhatok én ki hazulról... Nem hagyhatom én itt élelem nélkül a verebeimet.

Ilona kacagott:

— Még mindig Lujza néni eteti a környék verebeit?

— De bizony én. Idejárnak, Ilonkám, nem csak a környékeliek, hanem még a ligetből is, meg innen a kertből, tudod ahol az állatorvosi iskola van.

Ilona összecsapja a kezét.

— Talán még Budáról is jönnek, — dicsekszik Lujza néni. — Tudod, amelyiknek sárga agvag tapad a lábára, az Budáról jön. Úgy vélem a Nap-hegy tájáról... Azért azt a Jolánkát nem kellett volna még férjhez adnod. Bábú kell annak, nem férj.

Ilona hallgat. A néni megfogja a húga mellén a ruhát:

— És te miért nem mégy már férjhez?

— Ó, — Ilona csak ezt tudja mondani.

— Nagyon kérdez ám rád a Klüger Tóni.

— A Tóni? — Ilona megint kacag. Jókedve van.

— Egyszer megvert a Tóni.

— Na, most már nem verne meg. Nagyon rendes ember. Jó hivatala van... A városnál... Csak egy kicsit mulatós. Nem veti meg a bort.

Ilona ezt még néhány hónappal, talán még néhány héttel ezelőtt is közönyösen hallgatta volna. De most Csorvásra gondol. Ingerültté válik:

— Én, néni, nem megyek férjhez soha.

— Nem ám, amíg nem visznek. Minden lány azt mondja... De te! Keresett ám téged egy ember. Fel is írtam a nevét. Ejnye, hová is tettem azt a cédulát?... Azt mondta, hogy délután megint eljön.

— Hamburger?

— Az az! Hová is tettem...

— Nem baj. Már tudom.

— Te... csak nincs köztetek valami?

— Ugyan néni. Üzleti ügy.

— Azért. Mert olyan ember, hogy... kiszűrne a szemem.

— Nős ember. De nekem igazi jóakaróm. Sok mindenben van segítségemre.

— És mondd! Rendesen viselik magukat az új férjek? Azaz András és...

— Pista. Csorvás István.

— Az. Nincs baj egyikkel sem?

— Nincs.

— Milyen szerencse! — áradozik Lujza néni. — Anna is, Jolánka is kifogtak maguknak két diplomátát.

Ilona nevet. Lujza néni *diplomást* akart mondani.

— Te Ilona! Én mégis meghívom vacsorára azt a Klügert... Mondjuk szombatra.

— Szombaton már utazom haza, néni. Különben is hagyjuk ezt. Én még nem akarok férjhez menni!

Ilona elpirul, nem tud védekezni.

— Hogy még nem! — morfondál Lujza néni. — Hát mikor? Eljár ám az idő, Ilonkám.

— Akár eljár, akár nem, inkább legyek vénlány, minthogy egy részeges emberrel kínlódjak.

— Nono! Azt már nem mondtam, hogy a Klüger Tóni részeges. Hanem mint aféle fiatalember. Mások is mulatnak, amíg meg nem nősülnek.

Ilona felnyitja a bőröndjét, előszed belőle néhány holmit. Lujza néni megérti, elhagyja hát a Klüger Tónit s rátér megint a verebekre:

— Hát tudod, én mondom neked, hogy a leg-hűségesebb élőlény a veréb. Nincs a világon párja. Sokan azt mondják, hogy nem szép. Mert szürke. Hát kell annál hercegebb kis állat, mint a veréb? Még azt is jobb szeretem, hogy nem lépked, hanem ugrál, Olyan, mint egy kis gumilabda. Jaj, hogy a kezembe tudnám fogni, azt' — simogatni, de nem hagyja ám magát!

•

Hamburger valóságos leckeórákat ad Ilonának. Magyarázza neki, hogy mit kell majd mondania az egyezkedési tárgyaláson. Biztatja, hogy okvetlenül fakadjon sírva. Tanítja, hogy mikor sírjon majd és hogyan sírjon.

— Zokogjon, Ilonka kisasszony, kérem! Vádolja a testvéreit!

— Mivel vádoljam őket!

Azzal, ami gázságot magával elkövettek. És szidja a parasztokat!

— A parasztokat?

— Nem is a püspököket! Nem a püspökök vásároltak magánál hitelben, hanem a parasztok... Tudja milyen jó hatással lesz azokra a kereskedőkre, ha maga szidja a parasztokat? Félig nyert ügye lesz, azt én mondom magának.

— Én ezt nem értem. Mit szidjak rajtuk? Nem tudnak fizetni, mert nincs keresetük, jövedelmük.

— Már megint makacsodik. Muszáj, hogy szidja a parasztokat. És a két finom testvérét.

— Úgy félek oda menni arra a...

— Hitelezői értekezletre. Még mindig nem tud semmit! Hogyan várja akkor az ember magától, hogy viselkedni tudjon?

— Egyedül...

— Azt is megmagyaráztam már százszor, hogy nem megy egyedül. Ügyvéd is megy magával. Dr. Hart Nándor lesz az ügyvédje.

— Dr. Hart?

— Igen. Az lesz a maga ügyvédje. Maga csak szívődögleszteni megy oda. Azt csak nem gondolta, hogy ügyvéd nélkül engedném el abba az... orosz-lánbarlangba? Megennék magát.

— És így?

— Így... az ügyvéd majd védi magát. Igaz, érintkezésbe léptem a sógorával, azzal a Szemesikkel. Felvett a takaréokban ezer pengőt. A kamatokat maga fizeti. Mert pénzt akarnak ezek a hiénák látni.

— Andrástól nem kellett volna... Mi lesz, ha Anna megtudja?

— Nem fogja megtudni... A hitelezők ügyvédje, az a Göröncsér, híres rossz ember... Tudja Ilonka kisasszony kérem, vannak olyan rossz emberek, akik temetésekre járnak nevetni. Hát ez a Göröncsér még azoknál is rosszabb. Ez már nem is jár temetésekre nevetni, nehogy örömet okozzon a halott ellenségeinek.

Ilona ezt nem érti, de azért Hamburger zavar-talanul kacag. És mondja tovább:

— Egyszer elterjedt a híre, hogy ez a Göröncsér repülőgépen jött haza Bécsből s lezuhant vele a repülőgép... Valaki rögtön kételkedett: Nincs az emberiségnek olyan szerencséje! Hát nem is volt. Mert nemcsak hogy nem ült a repülőgépen, de még csak a gép sem zuhant le.

Lujza néni lép a szobába. Két csészében kávét hoz. Leteszi a csészéket, egyiket Ilona elé, a másikat, amint leül, magához húzza. És Ilonától kérdezi:

— Ugyebár, a tisztelt úr nem iszik kávét? — és ellenséges pillantást vet Hamburgerre.

Hamburger felel:

— Isten ments! Privát háznál kávét inni, az föler egy villamoselgázolással.

Ezen aztán végleg felbőszül Lujza néni:

— Az úr nős ember? Hogy így beszél.

— Sajnos, nős vagyok.

— És hol iszik kávét, ha nem otthon?

— Hol? Tudtommal az ember a kávéházban iszik kávét.

— Az ember?... Az nem ember, az korhely, aki kávéházba jár kávézni.

Lujza néni föláll, kezébe fogja a csészéjét és kivonul a szobából.

Ilona zavart, az arca vérvörös. Mentegetni akarta Hamburgert a néninél, most a néni menteti:

— Ne haragudjon rá, Hamburger úr. A néni öregasszony, elavult nézetei vannak.

— Öregnek öreg, de azért neki is igaza van. Mert a kávéház sokba kerül. Nekem a kávéház többbe kerül, mint az egész háztartásom... De nekem is igazam van. Mert én a kávéházban kötöm az üzleteimet.

*

Csorvás mintha megszélidült volna. Nagyon ijedt, mert fegyelmi vizsgálat folyik ellene. Két hét óta nem ivott egy pohár bort sem. Mogorván járkel a házban. Az iskolában kérlelhetetlenül szigorú a növendékeihez. A legkisebb vétség miatt intőcédu lát küld a szülőknek.

— Ma kézvizsgálat lesz, — jelenti ki az osztályban. — Kezeket a padra! — vezényli.

Ötvenkilenc pár gyermekkéz emelkedik, majd lehull és rátapad a padra. A kis kezek remegnek. Sok köztük a piszkos és feketekörmű.

— Kit gyászolsz? — rival Csorvás a Pintér Ferkóra.

— Tanító úr, kérem...

— Hallgass! Ma nem mégysz haza ebédelni.

Az egész osztályt bezárja a tanító úr. Még pedig valósággal bezárja, mert rájuk zárja az ajtót s megy haza.

Ebéd után valami olyan lépésre szánja el magát amin már régóta töprengett. E körül jár minden gondolata. Lépdel föl-alá a szobában, izgatott, végül fölveszi a kabátját, fejére csapja a kalapját s elmegy hazulról. Távozáskor nem köszön a feleségének. Most még nem, hanem... talán majd azután, ha megjön.

Durához megy, a községi orvoshoz. Az orvos éppen a divánon szendereg. Az éjszaka nem aludt, mert éjjél után fölverték s messze Nagykút tanyára vitték egy súlyos beteghez. Dr. Dura felüti a fejét, amikor belép a szobába Csorvás:

— Á-á, Isten hozott, szervusz. Minek köszönhetem a szerencsét?

Csorvás zavart, akadozva beszél:

— Há-át... valami... bajról volna szó.

— Bajról? Mi más baja lehet ma az embernek, mint hogy kevés a pénze?... Közös bajban szenvedünk, testvér.

Csorvás mosolyog, hallgat. Izgatott, az egész lelke remeg. Kérdést vár, nem tudja, hogyan kezdje másképp.

— Csak nem vagy beteg? Gyujts rá kérlek — s dr. Dura a diván előtt álló kis asztalkán felnyit egy cigarettás dobozt. — Ül le már.

Csorvás leül. Még mindig hallgat.

— Van valami panaszod talán?

— Igen... Azért jöttem.

— No! Csak nincs szapora szívverésed? Mert már az is terjed a faluban. Barátom, már a paraszt is ideges. Ez a legújabb. Palpitatio cordis nervosa! Hehe!

Csorvás halkán, csak úgy morogva beszél:

— Az én bajom nagyobb annál. Hiszen... tudod.

— Hogy a fenébe ne tudnám? A te bajod az, barátom, hogy fegyelmet akasztottak a nyakadba.

— Hát ez is amiatt történt.

— Na persze. Amiatt, hogy fényes nappal részegen vonultál végig a falun. Megbotránkoztatad azokat, akik nem fényes nappal szoktak berugni. Hehe... A többi részegeseket. Bocsáss meg, kérlek...

Dr. Dura nevet, elégedetten csap a saját térdére.

— Igen, — motyogja Csorvás. — Belátom, hogy beteg ember vagyok.

— Beteg? — csodálkozik dr. Dura. — Ugyan mi bajod lenne? Úgy nézel ki, mint a makk a fán.

Csorvás lemondóan legyint:

— Én tudom, hogy az betegség... Az, hogy nem tudok lemondani az italról.

— Betegség? A fene, aki eszi. Ne beszélj bolondságot. Rossz szokás, kérlek alássan.

— Ne nyargaljunk a szavakon. Betegség... mert a vesztemet okozza.

— Hát ne igyál! Nagyon egyszerű. Csak töléd függ, hogy iszol, vagy nem.

— Igen... De ez... tulajdonképpen betegség. Én... alkoholistá vagyok. Érzem. Tudom.

— Helyben vagyunk már. Te is tudományos beteg vagy. Jobban akarsz mindent tudni, mint én,

az orvos?... Az alkoholizmus, magyarul megrögzött iszákosság, az csakugyan betegség. De hát te nem szenvedsz alkoholizmusban. Te egy... bocsáss meg, te egy haszontalan fráter vagy. Ne fogd te, kérlek, a saját hibádat senkire és semmire. Ne mentegesd te magad betegséggel. Nagyon is rossz úton jársz akkor. Ez éppen olyan, barátom, mintha valaki neki megy fejjel a falnak s azután azt mondja, hogy fejbajban szenved. Ne menj a falnak! Kerüld el a falat. Ne igyál és kész. Alkoholista... te! Bolond beszéd. Az igaz, hogy a szesz öl, butít és nyomorba dönt. De hát ki parancsolja neked, hogy igyál? Én még azt sem mondom, hogy ne igyál. Igyál, mondjuk, naponta félliter bort. De egy korttyal sem többet. És akkor majd nem fogsz tántorogni az utcán. Ez tisztára a te dolgod... bocsáss meg, én nagyon szívesen látlak, örülök, hogy itt vagy és beszélgethetek veled, de... tulajdonképpen miért jöttél és mit kívánsz tőlem?...

— Azt gondoltam...

— Mit gondoltál? Hogy én majd éjjel-nappal ott állok melletted és vigyázok rád? Hát ezt, ugyebár, nem tehetem meg.

— Hogy mivel betegség... talán lehet gyógyítani. Talán van valami szer...

— A-a-a, csuda van, nem szer. Szanatórium, az van. Ahová bedugják az alkoholistát és nem engedik inni. Amikor aztán leszokott az ivásról, akkor kész, haza küldik. De te nem vagy alkoholista. Az alkoholista, barátom, egész másképp néz ki. Az lila, barátom, lila és kék. Szederjes az arca és reszket az egész teste. Te egy számár vagy, kérlek. És az ellen nem lehet szert beadni.

Csorvás megtörténül s lenéz a földre. Az esze kavarog, nem is gondolkodik. Szeretne fölállni és elmenni. De nem tud mozdulni. Zsákmánva lett a vele szemben ülő szerencsésebb embernek. Nem tudja

magát védeni. Reménye szétfoszlott. Pedig azt hitte, hogy talán van számára valami segítség. Ha valaki... a vállára tenné a kezét és valami jóságosat mondana.

Dr. Dura kicsit megenyhül:

— Nézd, kérlek. Neked nincs semmiféle betegséged, hanem van egy rossz szokásod. Hogy ez ne legyen, egyedül tőled függ. Például... mikor ittál utoljára?

— Már két hete nem iszom.

Dr. Dura arca kikerekedik, ajka széles mosolyra húzódik, föláll és szinte kiáltja:

— Hát akkor mit akarsz? Hiszen egyenesben vagy!... Amit az ember két hétig kibír, azt kibírja négy hétig is. Azután négy évig is. Látod, hogy csak elhatározás dolga. Be kell látnia az embernek, hogy a mértéktelen ivásnak nincs értelme s akkor már rendben is van az egész. Nekem nem lehet holmi lelki kényszerről beszélni, mert az ostobaság. Csak nem vagy te valami... freudista? Hisz' azt sem tudod ugyebár, hogy mi az. Az is egy marhaság, barátom... Hát ha elmegy innen haza, máma fogsz inni?

— Nem! — jelentette ki Csorvás határozottan.

— És holnap?

— Nem! — ismételte meg Csorvás.

— Na látod... Nem is érdemes erről tovább beszélni.

Csorvást ez a nagy határozottság megragadja. Kezd hinni Dr. Durának. Kicsit felderül és mosolyog. Valami olyasmire gondol, hogy... ha nem is lehet egészen úgy az ő bajával, mint dr. Dura mondja, de talán Durának is van valami igaza. Ha talán... elő is fordul majd, hogy kisiklik, hogy valami baj esik meg vele, akkor majd megint eljön dr. Durához. És... igen, nem fog inni. Rajta múlik. Nem, nem, egy kortyot sem, soha!

— Én nem iszom, — mondja szárazon dr. Dura.
— De azért nem, mert nem szeretem az italt. Nekem is megvan a szenvedélyem. Én meg sokat cigarettázom. Barátom, a nikotin! Az is mérge. Veszedelmesebb, mint az alkohol. De hát az ember számár. Nem kíméli magát. Pedig, rám férne egy kis kímélet. Mert ez a foglalkozás, kérlek alássan, felőrli az embert.

Csorvás érdeklődéssel, csodálkozva néz az orvos szemébe. Hogy még az is panaszkodhatik, arra nem számított, az meglepi.

— Tudod, kérlek, ma éjjel is. Már napok óta nem állok valami jól, környékez ez a nyavalyás influenza. Lefekszem este tízkor, már el is alszom, erre megzörgeti valaki az ablakot. Fölriadok, hallom újra a zörgést. Na jól nézel ki, Dr. Dura barátom, gondolom. Fáradt vagyok, álmos vagyok, izzadok, kérlek, erre jön az a bűdös paraszt, föl kell öltöznöm és éjszakának idején, hidegben, ködben, sötétben, kérlek alássan, el kell mennem. De hová kell mennem, kérlek? Nem ide a szomszédba, hanem ki a pokolba, Nagykútra. Itt állott a házam előtt a kocsis... Beteg a felesége, nagy forrósága van, köhög. Hát ha valami hasfájás lett volna, nem is mentem volna el. És ha köhög? Ha láza van? Akkor meg van hűlve, mit csinálhatok vele? De mennem kellett. A kötelesség, barátom... Tüdőgyulladás van az asszonynak. Negyven fokos volt a láza. A szíve se valami jó. Adtam neki egy injekciót. Lehet, hogy meggyógyul, lehet, hogy nem. De nekem menni muszáj, ha hívnak... Még nyáron istenes dolog, de télen! Tudod, hogy irigyelek én télen valami más beamtert, akár a tanítót is, például téged is irigyellek. Kímégy az iskolából és elvetetted másnapig a gondját. De nekem soha sincs egy órai igazi szabadságom. Mert bármely percben jöhetnek értem. Úgy ám. Néha mintha akasztófára vinnék az embert.

Csorvás nevet.

Egy ideig még elbeszélgetnek. Csorvás akkor távozik csak, amikor egy nagy, erős gazdaember állít be kétségbeesett arccal s úgy nyöszörög, mint a kiskutya. Fáj a lyukas foga, ki kell húzni. És szörnyen fél a húzástól.

Csorvás frissen, megkönnyebbülten siet hazafelé. Boldog, mert reménykedik, hogy megszabadul élete átkától, az ivástól. Lehetséges, azt mondja dr. Dura. És ő is úgy érzi most már, hogy lehetséges. És akkor minden másképen fog történni. Minden, de minden. Még talán a gyerekek tanításában is örömet leli majd. Jolánkával békességben élnek. Nem veszekednek egymással, szeretik egymást... Haza érkezik. Köszön Jolánkának. Az szomorú, haragos, nem fogadja a köszönését.

Csorvás sóhajt. Le akart egy kicsit heveredni, de most már nem tud. Föl-alá jár megint a szobában. Már alkonyodik, amikor eszébe jut, hogy bezárta az osztályt. Megrémül. Rohan az iskolába, hogy kieressze a gyerekeket. Bizony, nem találta ott őket. Ötvenkilenc közül csak két kislány didergett, egymásba bujva a hidegben. A többiek kinyitották az ablakokat és azokon keresztül kimásztak. A két kislány épen csak betette az ablakokat, de becsukni nem tudta... Csorvás haza küldi őket. Gyöngéden végig simít a fejükön. Ő is megy vissza, haza. Bánja, hogy megbüntette az osztályt. Bán mindent, az az érzése, hogy mindent rosszul csinált eddig.

Jolán betálalja a vacsorát. Szótlanul megvacsoráznak. Vacsora után sem beszélnek egymáshoz. Csorvás bámul a levegőbe, az asszony harisnyát stoppol. Egyszer csak, mintha hosszas megfontolás után tenné, megszólal Csorvás:

— Te Joci!

Jolánka rábámul az urára. Az már régen nem szólította őt a becenevén.

— Te Joci. Ugye, rongy ember vagyok én?

Jolánka sóhaj.

— Mondd ki bátran, ugye, hogy rongy ember vagyok?

— Miért beszélsz most ilyesmiről?

— Mert tudom, hogy rongy ember vagyok. Alkoholista vagyok.

— Most nem iszol.

— Mindegy. Alkoholista vagyok. Rongy ember. Legokosabb lenne, ha itt hagynál engem.

— Itt hagyni?... Nekem nincs hová mennem.

— Menj vissza Ilonához. Hagyj engem el! Buxbaumnak holnap felmondok. Ilona költözzön vissza a házba, én meg... elmegyek.

— Hová még?

— Mindegy. Megyek. Eltűnök... Úgyis elcsapnak.

— Bolondokat beszélsz. Ilona engem úgysem vesz vissza. És a Buxbaum sem megy ki a helyiségből. Szerződése van.

Csorvás keserűen mosolyog:

— Szóval... csak ez érdek az egészben. Hogy mit csinál Ilona és mit csinál Buxbaum. A válásba belenyugszol.

— Te akarsz elhagyni! Senki sem tart vissza, — Jolánka föl sem néz a munkájáról, úgy beszél tovább. — Én megmondom, Pista, úgyis meg kellett volna egyszer mondanom, én nem bánom, ha elválunk.

— Úgy?

— Nem bánom. Én már... nem szeretlek. És ezen nem lehet változtatni.

Csorvás megdöbben. Elsápad. Döbbenete hirtelen haragra változik:

— Tehát így állunk! Nem szeretsz. És nem is fogsz szeretni... Akkor nem válunk! Tőlem nem szabadulsz meg olyan könnyen. Majd én még megtanítlak téged. Velem nem bánsz el... Én megjavultam. Én teérted lemondtam az ivásról. De most már annak is vége. Mert te egy nyomorult gonosztevő vagy. Te meg akarsz engem ölni... Na hát majd meglátjuk.

Csorvás szinte rohan ide-oda a szobában. Az arca lángol, a kezével hevesen hadonászik. Oda megy a fogashoz, csak úgy vállára kanyarítja a kabátját, fölteszi a kalapját és gúnnyal, dühvel kiáltja:

— Jóccakát!

Elmegy, döngve csapódik be utána a kapuajtó.

Jolánka föláll, sápadt, mozdulatlanul mered maga elé. Julis besompolyog a szobába:

— Megágyazhatok?

Jolánka bólint, hogy igen.

Julis átmegy a másik szobába, megágyaz. Visszajön. Áll és nézi az asszonyát:

— Nagysága, kérem.

— Na mit akarsz?

— Ha az Ilonka kisasszony hazajön Pestről...

Julis elhallgat.

— Beszélj már! Mit akarsz az Ilonka kisasszonytól?

— Én... elmegyek hozzá.

— Menj. Téged talán visszavesz.

— És... akkor... mindaketten visszamegyünk?

— Julis elkezd sírni.

— Ne bögj! Még te is kínozol? Van nekem elég bajom úgyis.

Julis kimegy. A konyhában tovább sír. Jolánka áll, majd visszaül a munkájához. Nem tudja folytatni. Nyugtalan, valakivel beszélnie kellene, akárkivel, hogy legalább kimondja a sok kérdést, ami

az elméjét feszíti. Ez a Julis... nem is olyan ostoba.

— Julis! — kiált ki Jolánka a lánynak.

Julis megjelenik az ajtóban.

— Mondd, Julis... érted te ezt?

— Mit?

— Hiszen hallottad! Hogy a tanító úr... hogy az uram, előbb hazaküldött, hogy váljunk el, azután meg...

— Tudja is az úr, mit akar! — vág közbe Julis.
— Ő csak inni akar. Az ilyen embert legokosabb megétetni. Ha nem félnék, hogy kitudódik...

— Megbolondultál? Neked nincs tökéletes eszed.

De bizony. Ha nem félnék, hogy kitudódik, hát én elpusztítanám.

— Te örült vagy, Julis. Hogyan gondolhatsz ilyesmire? Hidd el, hogy a tanító úr nem is rossz ember. Még... megváltozhat.

Julis határozottabb, mint az asszonya:

— Az? Soha! Nekem beszélhet Jolánka kisassz... nagysága. Tessék elhinni, hogy mindig inni fog. Ez már nem lesz jobban soha. Tudom én. Tessék elhinni, legokosabb lesz, ha kibékülünk az Ilona kisasszonnyal. Maga még olyan fiatal és szép... tessék elhinni.

Julis elhallgat, Jolán nem szól semmit. Derék lány ez a Julis, — gondolja. Azután csendesesen mondja:

— Menj aludni.

Jolánka is levetkőzik, lefekszik. Nem tud aludni. Tudja, hogy mi történik most Csorvással. Tudja... és nem akadályozhatja meg. Túrnie kell. Majd... hajnal felé jön haza. Borzasztó, hogy az ilyesmi lehetséges. Fetreng a gondok és kínok közt.

Csorvás a kocsmába ment. Egy kis kompániát talált ott. Négyen ültek együtt és boroztak. Embe-

rek, akik írtóztak a hazamenéstől, a korai lefekvéstől, akiknek esténként még befejezetlen volt a napjuk, akik vártak, hajszoltak valamit, maguk sem tudták, hogy mit.

Csorvás egymásután három pohár bort iszik.

— Nem adhatok annyi fórt nektek — mondja.

Percek alatt lesz mámorossá. A szeme ragyog, az arca kitüzesedik, egész lénye felderül, hangosan beszél, nevet, káromkodik, szid mindenkit, az egész Dunaszemest, az egész világot. Fenyegetőzik. A többiek mulatnak rajta, ugratják. Kara Ferkó biztatja, hogy igyon még, mert ők már messze tartanak, megittak fejenként egy-egy litert. Csorvás mámorosan is megérzi a rosszindulatot. Iszik, de beleköt Karába. Kara szemtelen, nem tiszteli a tanító urat. Csorvás fölkap egy poharat és Karához vágja. Arcán találja a legényt. Kara meglepődik, az arcához kap, végigsimít rajta, megnézi a kezét, hogy nem véres-e az arca, s csak ennyit mond:

— Megvesztél?

Csorvást előnti az izgalom. Fölugrik, ordítani kezd:

— Még ma megölök valakit. Disznó betyárok. Engem mertek ti bántani?... Széztúzlak benneket.

Megint egy pohár felé kap. Megragadják, lefogják. Lenyomják a székre. Csorvás birkózik, ki akarja magát szabadítani. De erősen fogják. Csorvás rúg, harap, hiába. Végre elfárad. Lehanyatlik a feje, zihál, majd elkezd keservesen zokogni:

— Rongy ember vagyok én. Olyan rongy ember vagyok, akinek a felesége a szemébe mondta, hogy már nem szereti... Ne haragudj, komám, megütöttelek?... drága egyetlen cimborám.

Ilona mint egy szorongó álmodat élte át a kényszerregyezségi tárgyalást. Olyan volt számára, mikor eltávozhatott s kilépett az utcára, mint a fölélrebrés. A tárgyalás menetére ép úgy nem emlékezett, mint ahogy az ember a hosszú gyötrő álmából csak képfoszlányokat tud felidézni. Tulajdonképpen nem is értette, hogy mi történik vele. Csak az volt a fontos, hogy az ügyvédje, dr. Hart, gratulált neki s kijelentette, hogy most már minden rendben van. Még a híres gonosz Göröncsér is nevetett. Nevettek, mosolyogtak, kopasz kövér emberek, mintha őt kinevetnék volna. Nem baj, fő, hogy minden rendben van, amint az ügyvéd úr mondja, majd Hamburger elmagyarázza azután, hogy voltaképpen mi történt. Annyit tudott csak, hogy a végső veszedelemre megtakargatott ezer pengőjét oda kellett adnia, de még azt az ezret is, amit Szemesik András vett fel a szemesi takaréktól. András, mélységes titokban, a segítségére volt! Csak a tartozásának harmincöt százalékat kellett megfizetnie... Ott forogtak az ügyvédek és a megjelent hitelezők kezében az üzleti leltár sokszorosított másolatai. Még a tartozásokról és követelésekről is a pontos kimutatások, melyek ugyancsak Hamburgertől eredtek. Milyen pontosak is voltak ezek a kimutatások. Még a követelések közül is külön felsorolva a kétesek. Hamburger ott-hon tőle ilyen kimutatásokat kért és egyszer egy egész hosszú délután tanulmányozta a könyveit és jegyzeteit. Akkor azt hitte, hogy mindez csak buzgó érdeklődés a Hamburger részéről.

De mindegy. Fő, hogy meg van mentve. Leg-alább egy időre. Majd talán... jobbra fordul a sorsa.

Ilona nem tudta, hogyan jutott el a körút és Király-utca sarkára... Állt a sarkon, át akart menni a körúton, de zúgtak, robogtak a villamosok, robantak az autók. Láta, hogy valami fényjelző készüléket igazgat a rendőr, de annál kevésbé tudta,

hogy mit kell tennie. Egy mosolygó, kedvesarcú nő-höz csatlakozott, nagy ravaszul elhatározta, hogy azt csinálja, amit az a kedvesarcú nő. Vele együtt indult. Úgy ment mellette, mintha egymáshoz tartoztak volna. Még az út közepéig sem jutottak, megállította őket a rendőr:

— Szóval kegyeteknek hiába állt tilosra a lámpa!

Iлона ijedten nézett a másik nőre. Jaj, most már segítsen az órajta is! A kedvesarcú, mosolygó nő még jobban mosolygott. Csak úgy ragyogott a szeme, az egész arca, ránézett Ilonára, mintha az lenne a hibás. Önkénytelenül Ilonára fordult a rendőr szigorú tekintete is:

— Együtt vannak?

— Nem, nem vagyunk együtt! — sietett a mosolygó nő a válasszal s már indult is.

A rendőr utána szólt:

— Tessék csak várni!

Megint Ilonához fordult és már húzta is elő a noteszát:

— Hogy hívják?

— Engem?

— Csakis magát. Hát kihez beszélek?

— Máté Iлона.

— Hol lakik?

— Dunaszemesen.

— Kegyed vidéki?

— Igen.

— Na, most átmehet, szabadra van állítva.

Iлона már futott is. A járdáig meg sem állt. Onnan tekintett vissza. Láta, hogy a mosolygó nő csak mosolyog tovább, nevet, beszél, el akarja bűvölni a rendőrt, aztán magyarázkodik, feléje mutogat, de — hiába. A rendőr kérdezőgeti sokáig, s írja be a feleleteit a noteszába. Iлона mosolyog s megy tovább. Milyen jó napja van ma! Hiszen...

az emberek nem is rosszak. Talán nem is olyan a világ, mint ahogy ő otthon a szemesi boltban látta. Vagy csak itt Pesten lennének ilyen jók, ilyen kedvesek az emberek?

Megéhezett. Nem csoda, reggel óta nem evett egy falatot sem. Otthon Lujza néninél is csak egy üres kávéit ivott reggel. Nem is volt étvágya. Nagyon, de nagyon félt a tárgyalástól. De azután, mintha az emberek összeesküdtek volna az ő megmentésére... Elindult, hogy egy büffét keressen. Nézegette a cégtáblákat. Egy-egy kirakat előtt meg is állt, arra gondolt, hogy most mit vásárolna, ha pénze lenne, sok-sok pénze. Egy bőröndös kirakatban retikülőket látott, feketéket, barnákat és szürkéket, különféle formájúakat, volt köztük krokodilbőrből készült is. Bőröndök, retikülök, pénztárcák, erszények, tele volt a kirakat szebbnél-szebb tárgyakkal. Ilona sóhajtott. Ha legalább egy kis erszényt vehetne, mert az övé már elszakadt. De... nem lehet. Hiszen annyi minden kellene! Leginkább cipő és harisnya. Két pengő egy olyan szép kis barna pénztárca. Kevés a pénz. Takarékoskodni kell. Még jobban, mint eddig.

A bőröndös után egy óra- és ékszerüzlet következett. Kis karkötő-órák egész sora egy fémrúdra kiaggatva. Állóórák, faliórák. Egy falióra az üzletbe is kellene. Hiszen volt, de már elromlott. Régi jószág volt, még az édesszüleit is szolgálta. Pusztul minden. Még jó, hogy otthon a toronyóra ütéséről mindig lehet tudni az időt. De meg a vevők érkezéséről is. Deákné mindig tizenegykor állít be. Ha nem hallaná véletlenül a toronyórát, meglátja Deáknét... Gyűrűk, nyakláncok, ezüstdobozok, karperecek, mennyi drágaság! Ilona kiválaszt egy karkötőórát. Már csak úgy, hogy azt venné meg, ha lehetne. És megy tovább. Férfidivat-kereskedés, — ez nem érdekli. Bútorkereskedés... Fűszer- és

csemegekereskedés! Ó, ez az ő szakmája. Egy ilyen üzlet kellene neki. Micsoda finom áruk! Gyönyörűség még nézni is. Ő üne a kasszában, a segédek kiszolgálnák a vevőket, ő meg szedné be a pénzt. Őmiene a pénz, sok-sok pénz. Istenkém, nem is kellene olyan sok, csak annyi, hogy az embernek egy kis nyugalma legyen. Hogy ne kelljen szüntelenül aggódni a jövő miatt. Micsoda remek gyümölcsök! Alma, narancs, mandarin, még szőlő is. Szemesen ilyesmire bizony nem akadna vevő... Félóra is eltelt, amíg elérkezett a büfféhez, amely a saroktól talán a harmadik-negyedik házban volt. Már úgy gyötörte az éhség, hogy szédült.

Mohón nézte a kirakott ennivalókat. Kétszer is elindult az ajtó felé, de csak megint visszalépett a kirakathoz, ott állt és habozott. Végre is rászánta magát, bement a büffébe. A büffé tele volt ebédölőkkel. Magányos asztalt nem látott. Föl-alá járt a két asztalsor közt, nézte az embereket; egy asztalnál csak ketten ültek, volt hely, oda letelepedett. És várt. Pincérek jöttek-mentek, ételeket hordtak a konyháról, üres edényeket cipeltek vissza, rá s pillantottak Ilonára. Ő ült és várt, táan negyed-óraig is, akkor fölállt, kibotorkált az üzletből. Amint kilépett az utcára, már szégyelte az ügyetlenségét és gyávaságát. Bizonyosan szólnia kellett volna valamelyik pincérnek, erélyesen, követelően kiáltania, — gondolta... A büffétől nem messzire meglátott egy kávéházat. Bement a kávéházba, leült az első asztalhoz. Türelmetlenül nézett szét, nekibuzdulva, nehogy úgy járjon, mint a büffében. De máris ott állt előtte a fehér munkakabátos pincér:

— Tetszik parancsolni?

— Kávét kérek.

A pincér meghozta a kávét. Ilona egy zsemlyét vett el a tálcáról, kettétörte és lassan, kortyonként

itta a kávé. Jó, jobb, mint otthon, vagy a Lujza néninél, — állapította meg. Szétnézett a kávéházban. Különös, fanyar, csipős szagot érzett, amelyről nem tudta, hogy mi lehet. De a szemnek nagyon kellemes volt a terem, minden tárgyával, márványasztalaival, tükreivel együtt. Különösen az óriási ablakok tetszetek Ilonának. Az ember benn ül a kávéházban és mégis, mintha az utcán lenne, a szabadban. Sarkon volt a kávéház, két utca színes, nyüzsgő életét látta. Az emberek mind sietnek. Egészen másképp mennek, mint a szemesiek. Mintha itt frissebbek, fölényesebbek lennének az emberek, a szemesiek pedig lassúbbak, nyugodtabbak, pihentebbek, mégis talán szomorúbbak. És milyen sok szép nőt látni! És milyen szépen vannak felöltözve!... Elfogyott a kávé, a zsemlye, Ilona még mindig éhes volt, szívesen meg-evett volna még egy zsemlyét, de nem tudta, hogy illik-e, szabad-e egy kávéhoz két zsemlyét enni. Ujságot is tettek eléje. Mintha most már muszáj lett volna olvasnia, kezébe vette a lapot. „*Borzalmas gyilkosság a Remete-utcában.*“ „*Egy állástalan kádár-munkás vadállati kegyetlenséggel agyonszurkálta a feleségét...*“ Borzasztó! Ilyesmi Dunaszemesen nem történik. Vannak hát itt, ezen a Pesten, rossz emberek is.

Fizetett és elindult. De nem hazafelé, hanem hogy fölkeresse Weisz Erzsit. Meg kellett kérdeznie valakitől, merre van az R.-utca. Két férfi haladt el mellette, azoktól nem merte megkérdezni, mert ketten voltak, mert férfiak, különben is siettek, már el is távolodtak... Egy másik ember nagyon elegáns, urias volt. Csak nőt fog megkérdezni... Igen, azt a szegényes öregasszonyt.

— Merre van kérem az R.-utca?

Az öregasszony megállt, nem értette a kérdést. Ilona megismételte:

— Nem tudom, szívem, nem tudom. A rendőrt tessék kérdezni.

Végre megtudta, mely irányban kell mennie. Az R.-utca nem volt közel, jó félórába tellett, amíg odaért... Csak otthon legyen Erzsi. A szíve hevesen dobogott, hogy újra látja majd régi barátnőjét, annyi idő multán. Bement a tizenhetes számú házba. Háromszor is végigolvasta a lakók névsorát. Weisz Erzsi nevét nem látta. Bement kérdezősködni a házmesterhez. A házmesterné, álmosképű, kövér asszony, kelletlenül forgatta a névmutatókönyvet.

— Weisz Erzsi, Weisz Erzsi... Weisz Hermann van itt. Weisz Erzsit nem látok.

— Egész biztos, hogy itt lakott, R.-utca tizenhétben.

— Mikor?

— Még egy év előtt is.

— Mink csak fél éve vagyunk itt. Az előbbi házfelügyelő nagyon rendetlenül kezelte a ki- és bejelentéseket.

A szobából most kilépett a házmester.

— Valami Weisz Erzsit keres a hölgy.

— Meghalt! — mondta nyugodtan a házmester. — Ép egy héttel azelőtt temették, hogy mi ide beköltöztünk.

Ilonával fordult egyet a házmesteri konyha. Hazudik, hazudik! — szerette volna annak a szörnyű embernek a szemébe kiáltani. Erzsi nem halhatott meg. Azt én megéreztem volna. Hiszen úgy, olyan reménykedve, várta most is a viszontlátást. És éppen ma mondja ezt, ez a szörnyű ember, ma, amikor ő boldog, amikor az ő életét megmentették, amikor oly jó és szép minden a világon.

Ilona szó nélkül megfordult és sietett el. Már csak magának mormolta:

— Köszönöm szépen, jónapot kívánok.

A házmesterné még mindig nézte, lapozgatta a névmutatókönyvet.

— Itt van! A szimpla V-nél, Veisz Erzsi. Elköltözött májusban. A Tátra-utcába. Ejnye, szaladj már utána.

— Nem szaladok én. Ha nagyon kíváncsi, jöjjön vissza.

— Én utána megyek.

— Nem mész! Hagyd... Biztosan kérni akart valamit attól a Weisz Erzsitől. Amilyen gyámoltalannak látszott. Meg úgy sem érnéd már utol.

Az asszony csak nem nyugodott meg:

— De miért mondta neki, hogy meghalt?

— Nem mindegy az? Meghalt, vagy elköltözött. Úgy emlékeztem, hogy azt az öreg nőt, aki meghalt, Weisz Erzsinek hívták.

•

Ilona este korán lefeküdt. De nem tudott elaludni. Reszketett az ágyban. Istenem, Erzsi meghalt! — riadozott. Meghalni ilyen fiatalon. Holnap talán rám kerül a sor. És még nem is éltem. Nincs férjem, nincsenek gyermekeim. Nincs apám, nincs anyám. A testvéreim nem szeretnek. A testvéreim gyűlölnek. Minden pusztul körülöttem... Igaza volt Hamburgernek. Nem lett volna szabad kiköltöznöm a házból. Nem kellett volna Jolánkát szabadjára engednem. De én jó voltam... Talán nem is voltam jó, mert rosszat csináltam. Gyenge voltam. Meg kell változnom. Talán... Istenem, adj erőt! Nekem élnem kell, még sok mindent jóvá kell tennem. El kell rendeznem Jolánka ügyét, a boltot, ki kell békülnöm Annával. Elmegyek hozzá. Maholnap megszületik a gyereke. Én leszek a keresztanyja... Buxbaum tönkre akar tenni. Talán... megvéd majd András sógor. Erzsi oly okos volt. És ő is meghalt. A Hamburger és András sógor, azok segítettek rajtam.

— Te nem alszol? — kérdezi Lujza néni.
 — Nem.
 — Hogy olyan nyugtalan vagy.
 — Nem tudok aludni.
 — Szoktál te imádkozni?
 — Szoktam.
 — Hát... talán imádkozzál még.
 — Néni, kérem, ne haragudjon, de annyi mindent szeretnék kérdezni.

— No csak kérdezz. Mert én sem tudok ám aludni.
 — Olyan bolondság jutott az eszembe... Lujza néni sohsem gondol a halálra? Hogy egyszer mindnyájan meghalunk?

Csend. Lujza néni nem válaszol.

— Ne haragudjon rám, Lujza néni. Úgy-e, butaságot kérdeztem? De muszáj volt megkérdeznem, mert én olyan nyugtalan vagyok ma. Megtudtam, hogy a Weisz Erzsi meghalt.

— Weisz Erzsi?
 — Igen.
 — Ki volt az a Weisz Erzsi?
 — Az a lány, aki velem járt iskolába. Itt laktak a Dembinszki-utcában.
 — Ó... az a csunya szeplős?
 — Az a szép barnahajú lány.
 — Az a nagyszájú. Meghalt? Ugyan ne mondd.
 — Az az okos lány. Jó lány volt, nagyon szerettem.

— Én bizony a halottról is megmondom az igazat, ki se állhattam.

— Pedig jó lány volt. És hozzám különösen jó volt.

— Nem akarlak megbántani, Ilonka, de te mindenkitől el vagy ragadtatva. Ettől a Hamburgertől is. Még a szeméből sem néz jó ki. Nekem elhiheted. Ismerem én az embereket. Még az én kávémat fity-

málja! Ó!... És azt is tudom hogy a lányok rosszul mentek férjhez.

— Lujza néni, ez nem igaz. A Szemcsik András nagyon becsületes rendes ember.

— Na látod a Szemcsik Andrást! De mért nem beszélsz a Csorvásról?... Látod hogy nem vagy hozzám őszinte.

— A Pistának a Csorvásnak csak az a hibája, hogy iszik.

— Az még nem lenne olyan nagy baj. Az én boldogult férjem, a te Kálmán bátyád is ivott. Az apád is ivott. Az még nem olyan nagy szerencsétlenség, ha egy férfi iszik. A nő, az egészen más... Hogy gondolkod-e a meghalásra?

Lujza néni elhallgat. Ilona egy kicsit vár. Félenken mondja azután:

— Bolondságot kérdeztem.

Lujza néni beszélni kezd. Ömlik belőle a panasz:
— Egyébre se gondolok! Az ször-nyű-sé-ges! Kitágnl a szoba, elmennek a falak... nem véd semmi. Hiába csukom be a lakásajtót, a szobaaajtót, az ablakot, valami réműletest nem tudok kizárni a falak közül. Mintha egy gyilkossal aludnék egy szobában. Olyan jó, hogy most veled tudok erről beszélni. Ilonkám, te vagy a legkedvesebbem a földön. Mindent rád hagytam kislányom. Ha meghalok, az ingóságokról a leltárt megtalálod a fehérneműs szekrényben, az abroszok alatt. Én, Ilonkám, nagyon félek, nagyon félek. Te okos lány vagy, mit gondolsz te, mi lehet odaát?

Ilona sóhajt:

— Nem tudom.

— Nem tudod? — Lujza néni is sóhajt. — Senki sem tudja. Mit ér akkor a sok tudomány a földön? Mert engem csak ez az egy érdekel. De ne is beszéljünk róla többet, Te még fiatal vagy. Előtted az

élet, te ezt nem értheted. Te holnap már csak nevetesz rajtam. A verebeim... Csak a verebeim maradnak utánam. Azért gondozom őket, szegényeket.

Ilona utazik haza. A Kelebia felé vivő vonaton. Külön kocsi van a vonathoz kapcsolva, melyet majd K.-n leakasztanak s átkapcsolnak a helyiérdekűre. Ilona erre a kocsira szállt fel, óvatosságból, nehogy K.-n elmúlassa az átszállást. Harmadosztályos kis szakaszban ül. Egyetlen útitársa van a szakaszban, egy vele szemben ülő sovány, szinte csak csontbőr nő. Eleinte többen voltak, de a többiek részint Soroksáron, részint Dunaharasztnin leszálltak. Jóideje utazott már a két nő kettesben, amíg végre beszédbe ereszkedtek egymással. Ilona volt a kezdeményező, ő maga is csodálkozott rajta, hogy ilyen barátkozó a hangulata.

Az asszony eszik. Előbb sonkát, majd kirántott húst. Jó sokat. Azután süteményt, utána almát. Majd megint húst vesz elő a cókémokjai közül, úgy látszik, sült borjúhúst és azt eszi.

— Ha nem eszek semmit, akkor megfájdul a fejem, — magyarázza Ilonának, mintegy mentegőzve.

— Persze, — hagyja rá Ilona, bár már egészen megbotránkozott a véget nem érő faláson.

— Maga nem éhes?

— Nem szoktam napközben enni.

A sovány asszony csodálkozva rázza a fejét:

— Különös. Némely nőnek milyen furesza szokása van.

Így mondja „nőnek“, mintha az nem is számíтана, hogy a férfiebbereknek milyenek a szokásaik.

A sovány asszony megeszi a borjúsültet, újra almát szed elő, két darabot megeszik. Azután még kotorász a kis kofferjában, egy papirzacskót húz

elő, abban csokoládébombonok vannak. Kínálja Ilonát:

— Tetszik egy kis csokoládé?

— Köszönöm, nem kérek.

Ilona a csokoládéra nem vágyik. Megszokta otthon a boltban, hogy előtte hever csokoládé, cukor, nápolyiszelet és soha egy szemet sem vesz el az áruból. Annyira nem, hogy soha nem is kívánja meg az ilyesfélét.

— Vegyen már belőle! — nyujtja az asszony a zacskót. — Csak egy szemet. Még nézni se tudom, ha valaki nem eszik. Különösen a vonaton. A vonat rázza az embert, az ember gyomrát is, ha nem eszik, megfájdul a feje... Tudja maga, lelkem, hogy mennyit fáj az én fejem? Különösen a vonaton... Ahogy Pestre érkezem, rögtön megszűnik a fájás... Na, vegyen egy szemet! Nem is étel, csak nyalánkság.

Ilona most már kivesz egy bombont. A szájába teszi, a bombon elolvad, jó, de Ilona máris megbánta, hogy elfogadta. Az az érzése, hogy megint csak a más ember akarata győzött felette.

A sovány asszony egymásután tömi magába a bombonokat és beszél:

— Valami baj van a fejemmel. Én csak Pesten érzem jól magamat. Ott az a sok ember, az az élénkség, az a zaj. Jaj lelkem, én a csendet ki nem állhatom. Csak a nagy nyüzsgést szeretem. Sok-sok ember és mind idegen, az jó. Meg sem látnak, észre sem vesznek. Otthon? Áh! — legyint a kezével. — Maga gyakran jár Pestre?

— Nem. Már évek óta nem voltam fenn.

— Ne mondja. Hogy tudta megállni?... És most miért volt fenn?

— Egy barátnőm halt meg, — feleli Ilona s maga is meglepődik, nem érti, miért adta éppen ezt a választ.

— Temetésen volt? — az asszony hangja inkább csodálkozó, mint részvétteljes. Az Ilona kalapját nézi, a kalap kék bársony.

Ilona úgy érzi, hogy egy kicsit elpirult. Meg kellene magyaráznia... illetve el kellene mondania, hogy mi történt vele Pesten. De csak hallgat.

A csokoládé bonbon elfogyott, az asszony csak úgy elhajtja a zacskót s az leesik a padozatra. Föláll most az ülésre, leemel a poggyásztartóból egy kosarat, felnyitja s a kosárból valami sárgásbarna csillogó masszát vesz elő.

— Birsalmasajt, — mondja nyugodtan.

Megint eszik, Ilonát már nem is kínálja. Kinéz az ablakon. A vonat lassít, majd megáll. Odakint téglafalú kis emeletes épület, fészerek és néhány ember.

— Lacháza, egy perc! — hangzik a kalauz kiáltása.

Az asszony felugrik és riadtan kezdi összekapkodni a holmiját. Ilona csodálkozik, szinte szorong, mert hát egy perc alatt aligha készülhet el az asszony:

— Le tetszik szállni?

— Dehogy. Majd a következő állomáson... Jaj, a kesztyűm!... megvan. Mit gondol, fölvegyem már a kabátomat, nincs itt nagyon meleg?... Hová is tettem a sálam? Ebben a percben még itt volt a kesztyűm...

A vonat sípjelet ad, indul, mind gyorsabban ismétlődnek a kattogások.

— Jaj, mindjárt Halomszegen leszünk és még minden szanaszét van... Azt sem tudom, hol a fejem.

A poggyásztartóból, a pad alól, az ülésről összesen nyolc darab csomagot halmoz össze az asszony egy boglyába.

Ilona ül némán, összekuporodva a sarokban,

még a lábát is fölhúzza, hogy kevesebb helyet foglaljon el . . . A padlón papírdarabok, almaesutka, csirkecsont. Jaj, hogy mer ez az asszony ilyen piszkot csinálni? Mi lesz, ha a kalauz bejön és rászól. Hogy mit is meg mer magának engedni némely ember. Ilona megbotránkozik, de lelke mélyén irigylit az asszonyt.

— Ejnye, nem látta az esernyőmet? — kérdezi az izgatottan.

— Nem, — feleli Ilona.

Valósággal össze kell szednie Ilonának magát, hogy ne segítse keresni az esernyőt.

— Talán el sem hoztam hazúlról.

Kicipeli a csomagjait a kocsifolyosó végébe. Még egyszer átkutatja az üléseket, az ülések alatti üregeket. Felkapaszkodik, hogy a csomagtartót ismételten átnézhesse. Kezével tapogat mindenfelé, leakasztja az Ilona kabátját s nem akasztja vissza a fogasra, hanem csak ledobja a fapadra.

— Hát én megyek.

Ilona feláll, hogy elbúcsúzzon utitársnőjétől. Az kutató pillantást vet az Ilona helyére is.

— Isten vele. Biztosan itt felejtettem valamit.

Kezet fognak.

— Maga meddig utazik?

— Dunaszemesig.

— Ó! Miért nem mondta előbb? Ismerem azt a falut. Micsoda porfészek! Ronda egy falu, ne haragudjon . . . Jaj, ha előbb szól, hát kérdeztem volna . . . Ismeri a Káveckiékat?

— Ismerem, — Ilona arca felélénkül.

Érdekes lenne, kellemes lenne, valamit hallani a falujáról, a falujabeliekről nem oda valótól. De már késő.

A vonat sínol, lassít, megáll. Az utitársnő már ki is szállt s dobálja le csomagjait a földre. Leszáll ő maga is.

— Na, ez is segíthetett volna! Nem tört volna le a keze, ha leadogatja a podgyászomat, — mormolja mérgesen.

Ilona meg benn a kocsiban gondolja:

— Vajjon, hogyan bodogult azzal a sok holmival? Ejnye, leadogathattam volna, szegénynek.

Egy szeméthalmazt próbál begyömöszölni a lábával az ülés alá. Hogy legalább ne lássa. Még még azt hiszi a kalauz, hogy ő csinálta. Megakad a lába valamiben. Lehajol, előhúzza, egy nő esernyő... A vonat már elindult.

A kalauz megy el a kupé ajtaja előtt. Ilona kikiált:

— Kalauz úr!

A kalauz visszafordul, belép. Ilona odanyújtja neki az ernyőt:

— Itt felejtette...

A kalauz nevetve vág a szavába:

— Ez csak természetes, kérem. Ez az utas mindig itt felejt valamit. Attól tartok, hogy egyszer még ő maga is itt marad.

— Kalauz úr ismeri?

— Mint a rossz pénzt! Legalább hetenként kétszer felutazik Pestre. Egy nyugdíjas vasutas felesége. Vajat, tojást szállít fel. Egész szépen keres. De könnyű neki, mert az utat csaknem ingyen teheti meg.

— Így aztán könnyű haszonnal kereskedni! — mondja Ilona, aki beszédessé vált, mert nagyon csinos legény a kalauz.

A kalauznak eszébe sines, hogy tovább menjen, mert nekitámaszkodott a kupé falának s úgy nézi, fürkészi Ilonát. Egy kis hallgatás után szövi tovább:

— Hová is tetszik... ja, igen, Dunaszemesre.

— Igen.

— Kegyedet még nem láttam ezen a vonaton. Pedig én már öt esztendeje teljesítek itt szolgálatot.

— Ritkán utazom.

— És talán inkább a hajóval...

— Igen, a hajóval, — füllenti Ilona.

Ilona egyszerre felvidul. Megörült neki, hogy benne is van egy kis élelmesség. Nem állt elő vele, hogy ő csak egy kis szürke rab, egy falusi bolthoz kötve, aki onnan még csak ki sem teheti a lábát. Füllentett. Más szóval hazudott. Bár ártatlan hazugságot mondott.

Igen tetszik Ilonának a kalauz. Kedves, barátságos ember, szép ember, kis nyírott bajusza van és olyan csinos a formaruhájában, mint egy úri katona. Érzi Ilona azt is, — ó, hiszen van öneki annyi esze —, hogy ő is tetszik a kalauznak... A kalauz alaposan kikérdezi. Megtudja, hogy Ilonának boltja van Szemesen, ő árul benne, hogy testvérei vannak, hogy a jegyző a sógora, szóval a kalauz sok mindent megtud Ilonáról... Szalutál, elbúcsuzik, mert következik Dunaszemes. A kalauz megígéri, hogy egyszer ha szabadnapos lesz, bemegy Dunaszemesre.

Ilona vidám, örül, boldog. Lám, nem olyan egészen gyámoltalan valaki ő. Nem elveszett teremtés. Mihelyt kimozdul hazulról, mindjárt másképp forog körülötte a világ. Csak olyan rab ne lenne!

*

A Petőfi-utca és a Duna-utca kereszteződésénél verődik össze néhány asszony. Ez a kereszteződés valóságos tér, területileg talán nagyobb, mint a Piac-tér, bár leginkább azért, mert a Piac-tér kicsi. Az Agárdi-féle házban bolt van — a Laczkó vegyeskereskedése —, a bolt előtt ártézi kút, három házzal odább, benn a Petőfi-utcában — hentesüzlet. Hogy mennyi minden szaporodott el ezen a Szemesen!

Például borbélyüzem három van, holott az egyszerű gazdaember hetenként egyszer borotválkozik, akkor is odahaza maga, a haját meg ha félévben egyszer nyíratja le. Cipész talán tíz is van. Persze csak kinn áll a tábla a házuk falán, idétlen fekete cipő pingálva rá és a név, hogy Dvornyczki András cipész, de cipőt soha nem rendelnek egyiknél sem, legfőljebb egy kis javítási munka akad itt-ott. Cipészek ugyan a cipészek, de nem a mesterségükből élnek, hanem aféle kevert a foglalkozásuk, malactartás, libatenyésztés, egy kis saját szőlő művelése, esetleg napszámos munka, ha máskor nem, hát aratáskor.

Az egyik asszony, Szalánczainé, az artézi kútnál áll, várja, hogy megteljék a bádogvödör vízzel. Vékony sugárban folydogál a víz a kútból — ez csak olyan másodkút, mert a főkút a Piac-téren működik. Talán félóraig is eltart, amíg a vödör megtelik. Szalánczainé már jó régóta áll ott, Bolemanné ép jön ki a Laczkó-féle boltból. Persze hogy megáll beszélgetni Szalánczainéval:

— Egy kis cikóriát viszek, meg cukrot. Kávém még van egy kevés...

Így kezdődik, máskép folytatódik a terefere. Tárgyakról csakhamar áttérnek személyekre. Ki mit csinál, ki mit mondott, kiről mit hallani. Épen ott tartanak, hogy a szegény öreg süket Vászón meghalt, — ő ezt csinálta —, amikor csatlakozik hozzájuk Csiszárné. Ő a Vedres-házban volt, a lánynak ruhát csináltatnak. (Nagyon is le akarják alkudni a munka árát, mert hogy igen gazdagok, hát ingyen akarják dolgoztatni a szegény varrónőt.) Később beáll a beszélgetők csoportjába Deákné is, majd Vahunkáné, a pékné.

— A Csorvás tanítót most már biztosan elcsapják — ujságolja az egyik asszony.

Van aki már hallotta a hírt, van aki most hallja először, de mindannyian szörnyűködnek rajta:

— Fiatal házas!

— Mi lesz azzal a Máté Jolánnal?

— Hogy nem tudta magát az a Csorvás megbecsülni!

— Az Isten is annak adja a sarkantyús csizmát, aki nem tudja viselni. Itt van a Tót Feri, három éve elvégezte az iskoláit, milyen gyönyörű a hangja is, azt' nem kap állást. Egy ilyen Csorvás meg leissza magát, úgy állít be az iskolába.

— Verte a gyerekeket.

— De hiszen, ha nekem lenne gyerekem, csak azt verné!... Még a keze is száradjon le az olyanak, aki ártatlan gyerekekre emeli...

— Azért milyen áldott ember ez a mi főtisztelendőnk. Kikisérté a kapuig. Még vigasztalta is.

— Én azért sajnálom ezt a Jolánt, — mondja Csiszárné.

— Talán magadat sajnálod! — nevet Deákné. — Mert majd nem telik a nagyságának minden héten új ruhára.

— Az. Nem fértek már ezek a bőrükben! — tódítja Vahunkáné. — Ugy uraskodtak. Még abból a senki Julisból is valóságos maskarát csináltak. Tarajt raktak a fejére. Hogy hol tanulták az ilyesfélét. Talán az Anna fent Pesten... Ott tanulta ki a felsőbb iskolákat.

— Tanulta ám, a majd mit mondtam. A szégyentelen... Deákné haragosan rázza a fejét.

Szalánczainé:

— Az ujságokból! Megbolondultak a népek egészen. Gyilkolnak, meg uraskodnak és azt mind az ujságokból tanulják... Vasárnap is megvette az uram a Kis Ujságot. Mert falja az az ujságokat, csoda, hogy egyszerre hatot nem vesz.

— Mind olyan a férfi. Pipa, meg ujság kell neki, meg ital... Most mehet a Csorvás úr oda, ahol a part szakad.

— Majd hazamegy az öreg szülei nyakára. Mert a kölykök megcsinálják a bajt, a szülők meg nyögjék.

— Nem megy az haza! Adnak az ilyennek állást. Az csak olyan szemkidugás, hogy innen kicsapják... Beteszik máshová.

— De meg ha nem teszik... Úgyis elpusztulunk mindnyájan. Mert háború lesz. Azért van a nagy drágaság. A petróól is drágult két fillérrel. Arról meg már nem is álmodhat az ember, hogy egy rongyot vegyen magának.

— A kenyér meg hat fillérrel drágult — mondja Csiszárné s vádolóan néz Vahunkánéra, a péknére.

— Ha minden drágul, akkor mit csináljon a pék?

— De a búza nem drágult, miért drágult hát a kenyér? — kérdi Bolemanné.

— Majd drágul a búza is!

— A gazdaember jól is jár. Csak akinek nincs semmije, az megbolondulhat — panaszkolja Deákné.

— Na csak te ne beszélj! Az urad fizetését kiadják a gyárban minden szombat este.

Vahunkáné irigykedve:

— Azt nem veri el a jég! Vasszekrényben őrzik a szobában.

— De mindig kevesebbet ér ám. A fizetés is, a napszám is.

•

— Most már elég volt, megértette? Egy percre sem élek tovább magával, — Jolánka ráborult az ágyra és zokogott.

— Ne magázz! Ne magázz! Igazad van. Rongy ember vagyok. Részeges bitang vagyok, csak ne magázz.

— Mehetek koldulni, — Jolánkát rázta a sírás.

— Majd csak... Majd csak... Bevonulok katonának. Aztán majd...

Csorvás elakadt. Nem tudta mivel vigasztalni a feleségét.

— És ez a székely! Részegen állít be az iskolába. De miért?... Miért iszik?

Jolánka felegyenesedett. Letörölte a könnyeit. Feleletet várt. Hogyha talán megmondja, meg tudja mondani az okot, akkor... hátha van még segítség!

Csorvás:

— Mondd meg te, Joci, hogy miért iszom. Mert én... nem tudom. Nem is szeretek inni. Utálom a bort. És mégis iszom. Mert — Csorvás a mellére üt — mert itt benn van a hiba!... Mit gondolsz, Joci, van szabad akarata?

— Magának nincs akarata.

Csorvás keserűen nevet:

— Nekem nincs. Nekem semmim sincs. És neked, azt hiszed, van? Hiszen te legszívesebben viszszaemennél Ilonához szopni.

— Durva fráter!

— Hiszen te Ilonát szereted és nem engem.

Jolán bámul Csorvásra. Oly ingerültté válik, hogy nem tud mit mondani.

— Első perctől kezdve tudom én ezt. Figyelek. Az ablakfüggöny mögül lested Ilonát. Ha kiállt a boltajtóba, hát összerezte. Téged csak ez a Julis bujtogatott. Tagadd le, amit a saját fülemmel hallottam: tegnapelőtt azt mondta, hogy megy Ilonához.

— Ó! Még az Ilona lesz az oka, hogy maga mindennap részegre issza magát.

— Ő az oka! Ő is, más is. Te is. Mindenki. Az egész világ ellenem van. Anna nővéred már alig fogadja a köszönésemet. András pedig, az a díszszarvas...

Jolánka elsápad:

— Mit beszélsz maga?

— Csak ne szenteskedj, ártatlan angyal! Mindenki tudja a faluban, hogy Annának gyereke volt lánykorában.

— Hazudik! Hazudik! — visítóz Jolán. — Most már takarodjon ki a házból. Még minket gyaláz. A szemtelen. Mit hozott maga ehhez a házhoz? Gyalázatos... Julis...! Julis...!

Julis máris ott áll az ajtóban.

— Pakold össze az úr holmiját! Majd megmondja, hogy hová vidd utána. Egykettő. Mozogj, mozogj!

— Igenis, — Julis ugrik. Arcán előmlik a boldogság.

— Ezt aztán nem lehet! — kiabál Csorvás. — Én elmegyek, ha akarok. De csak akkor. Ezt így nem lehet.

— Ne-em? Hát azt lehet, amit maga velünk csinált?

Julis fürgén megy föl a Csorvás ládájáért a padlásra.

— Mit csináltam én veletek?

— Most is megrágalmazta Annát... Még ha lett volna is Annának gyereke, pedig nem volt, mert ha lett volna, akkor én tudnám. De ha volt, annak a gyerekeknek csak András sógor lehet az apja.

Csorvás gúnyosan vigyorog:

— Én nem voltam, az bizonyos.

Jolánka erre már nem mond semmit. Bemegy a másik szobába, kezdi kirakni a szekrényből az ura fehérneműjét. Nem sír. Összeszorítja a szájaszélét. Julis a hátán hozza a ládát, nagyokat nyög. Kezdi a fehérneműeket a ládába rakni:

— Az utazókosár is kell. Hozd le, — rendelkezik Jolánka. — A láda, a ruhakosár és a kofferja... az elég lesz.

Csorvás ül a másik szobában és cigarettázik. Hallgat. Egyszer csak föláll és hangosan, csaknem kiáltva, ezt mondja:

— Hát jó!

Két fiatalember járja a falut. Külön-külön teszik meg útjaikat, nem tudnak egymásról, nem is ismerik egymást. Pesti mindakettő. Az egyik beállít a községházára, a főjegyző úrral akar beszélni. Megkérdezik tőle mit óhajt. Adatokat kér Dunaszemesről. Micsoda adatokat? Egy cikk számára. Cikk? Nem értik a dolgot. Szemesik Andrásához vezetik. Egy kis szociográfiai felvételtől van szó csupán, egy irodalmi folyóirat számára, — magyarázza a fiatalember. Szemesik Andrásnak van valami sejtelve az ilyesmiről. Kelletlenül érzi magát. A fiatalembert nem utasíthatja el, pedig tudja, hogy ha bármicsoda felvilágosítással szolgál, abból csak baj kerekedik.

— Hát tessék! Mi érdekli önt?

— Hány lakosa van, kérem a falunak?

— Pontosan kétezerhét-száznegyvenhárom.

A fiatalember jegyez.

— Mekkora a község területe, illetve határa?

— A határ hatezernégyszáz katasztrális hold.

— Hogyan oszlanak meg, kérem, vallás szerint a lakosok.

Szemesik felel. Ujabb kérdés:

— És hány zsidó van?

— Ugy nyolcvan, kilencven körül.

— Pontosan nem tetszik tudni?

— Biz én nem tudom egész pontosan.

A fiatalember mintha mosolyogna. Szemesik zavart érez. Mi ez? Gúnyos mosoly? Hogy ő ezt nem tudja?

— Hogyan oszlik meg a földbirtok? Illetve

először azt tessék megmondani, van-e a határban nagybirtok.

Szemcsik felel. A kérdések végtelen áradata következik: Mennyi a földtelen napszámos?... Hány ház van a községben? Hánynak cserép és hánynak szalma vagy zsup a teteje? A házak falai miből épültek? Jó, vályogból, vagy vertőldből. De hány épületnél alkalmaztak úgynevezett szigetelést? Hány ház épült téglából és melyek azok? Van-e itt téglagyár? Ha nincs, honnan hozatják a téglát és darabonként mi az ára?... Mekkora a legnagyobb és legkisebb típusú ablakok?... Van-e deszkapalló, vagy téglázás, ha igen, hány házban?... Hány tehén van a faluban? És hány tízéven aluli gyermek? Mi a születési és mi a halálozási arányszám? Milyen betegség a leggyakoribb halálok? A tuberkulózis-esetek száma hogyan alakult az utóbbi tíz évben?... Járnak-e a lakosok templomba? Mely vallásfelekezetek tagjai, mily arányban látogatják a templomokat? Van-e analfabéta, illetve mivel biztosan van, hát hány van? Mennyi a község napi húsfogyasztása? Mi a legszegényebb lakosok szokványos napi tápláléka?

Szemcsik András sok kérdésre nem tud, csak nagyon is hozzávetőleges feleletet adni. Türelmetlenné válik s ez a feleleteiben érezhető is. A fiatalember azonban nem zavartatja magát. Szemcsik föláll és nagy lépésekkel föl-alá jár a szobában.

— Még csak néhány kérdés, — mondja a fiatalember.

És kérdez tovább, újra végeláthatalanul:

— Mennyi a község évi szőlőtermése? Milyen gyümölcsöt termelnek még? Külföldi exportra termelnek-e? Mi egy tízholdas kisbirtokos átlagos évi keresete?... Tehát a meggy a legprimább terményük. Hány meggyfa van a határban?

Szemesik András nem felel. Szeretne rákiáltani a fiatalemberre: Elég! Most már mehet. De azonnal! Persze hallgat. A fiatalember pokoli nyugalommal állapítja meg:

— Szóval ezt nem tetszik tudni. Akkor még valami mást. Van-e a községnek szegényháza?... Van-e a határban erdő? Ugy. A Duna partján egy füzes-erdő. Mekkora annak a területe?... Hogyan állunk a kriminalitással?... Mikor történt a községben gyilkosság?... Ugy. Békés emberek ezek a dunaszemesiek, azt meg kell adni... Milyen a helybeli takarékpénztár forgalma?...

Szemesik most már végét akarja vetni a vallásnak:

— Bocsásson meg, kérem, de azt hiszem, már befejezhetnénk. Nekem más dolgom is van. Odakünn mások is várnak.

A fiatalember becsukja a noteszát, zsebreteszi a ceruzáját és föláll:

— Sajnálom. Még csak egy-két kérdésem lett volna.

Szemesik most már nem áll kötélnek. Hogy a nyaggyatást befejezze, ő kérdez:

— Mi készül ezekből az adatokból tulajdonképpen?

— Egy szociográfiai tanulmány. A címe: Egy alföldi kisközség mindennapi élete.

— Kisközség?

— Persze.

— Dunaszemes, kérem, nagyközség.

A fiatalember gúnyosan nevet:

— Önnek! Nekem, megbocsájt, kicsi.

— Nem arról van szó, hogy kinek nagy és kinek kicsi, hanem minden olyan községnek, melynek jegyzői hivatala van, a közigazgatási neve: nagyközség. Kisközség az, amely más községgel együtt tartozik egy körjegyzőség alá.

A fiatalember szeme kidülled:

— Úgy? Ezt nem is tudtam.

Előveszi a noteszát és valamit beleír.

— És hol fog megjelenni az a... tanulmány?

— Egy elsőrangú folyóiratban. A Földünkben.

Bizonyára ismeri.

— Nem ismerem.

— Nem ismeri? — s a fiatalember nem győz csodálkozni. — Talán az én nevemet sem ismeri, Tetem István vagyok.

— Nem ismerem.

— Ne-em? A könyvemet sem olvasta? *Békás falu multja, jelene és jövőjét?*

— Nem.

— Bá-á-ámulatos. Uram, bámulatos, hogy a vidék mit produkál.

Szemcsik finoman kidobja a fiatalembert. Kezét nyújtja neki és erőlyesen csak ennyit mond:

— Szívesen álltam rendelkezésére. Volt szerencsém.

— Ajánlom magam, — mondja a fiatalember.

De az ajtóból még visszafordul:

— Pardon, még egy utolsó kérdést! Hány éves a legöregebb ember Dunaszemesen?

— Kilencvenkettő. Az öreg Szöllősi Miklós.

— Van-e még kilencvenen felüli lakosa a falunak?

— Kettő.

— Csodálatos, — mondja a fiatalember és győztesen távozik.

•

Mialatt az egyik fiatalember Szemcsik Andrásnak adta fel a kérdéseket, azalatt a másik beállított az Iona boltjába. Előbb nagy sétát tett és bejárta, még inkább körülsétálta az egész falut. Szürke, sáros, földszínű a táj. Ha valaki, akárcsak a Deákné

is, tudná, hogy a fiatalember a tájban óhajt gyönyörködni, oda szólna neki: á-á, ne most tessék, hanem májusban, vagy júniusban! Akkor szép ám itt minden. Úgy hullámszik a búza meg a rozs, mint a tenger. És micsoda kukorica terem itt! Van olyan magas, de az már csak augusztusban, hogy egy ember ha fölnyújtja a kezét, hát nem éri el a bokré-táját... A fiatalember csak tapossa a sarat rendületlenül, nézelődik, szimatol, vízszagot érez. Az ég derűs, a nap ragyog, de a hűvös levegőt a Duna felől áramló szél teszi még fanyarabbá... A község két-három méterrel magasabban fekszik, mint a határa. De a Duna nem látható erről az emelkedésről sem. Kár, — gondolja a fiatalember. A panoráma, hát kérem, a panoráma vacak, — morfondál tovább az ifjú, — de egy kis jóakarattal csinosnak mondható. Csak azért persze, mert a határt dé'nvugat felől dombsor övezi, ugyancsak dombok láthatók a Duna tulsó partján is. még pedig szakadékos. szeszélves vonalú, agvagbélű hasadt dombok, tetejükön sorban vonuló fákkal. Na, ez határozottan valami... A fák azonban? Itt Szemesen? Azt csak a Jóisten tudja, hogy milvenek lehetnek nváron. teljes pompázatú lombjaikkal, de most hitvánvak. görcsös. girhes karók. Ugvan kérem! Mi ezekhez képest egy hatalmas nyárfa a Dunántúlon, vagy egy terebélyes platán... Csupa sár minden. Csak csizmában lehetne itt járni. A házak! Hát nem fehérленek, legalább is nem villognak fehér falaik a napfényben. Ellenkezőleg olyanok, mint a disznók, miután meg-hemperegtek a sárban s azt a szél és nap rájuk szá-rította. Pedig mondhatná ám a fiatalembernek akár Bolemanné, akár Kuszákné: Majd két hónap múlva tessék megnézni, mert még csak ezután tapasztunk, meszelünk, kívül, belül.

A falu, viszonyítva a lakosai számához. nagy-terjedelmű. Tulajdonképen egy igen hosszú, jó-

nagyokat kanyarodó utca, melyből néhány kisebb utca ágazik ki, azokat is itt-ott utcák, házsorok kötik össze, ez az egész. A nagy terület nyilván mutatja, hogy vannak nagy udvarok, kertek, beépítetlen területek a faluban. Csakugyan lehet itt valami a szemnek kellemes vegetáció tavasszal és nyáron, hiszen ezek a fagörsök ha görsök is, — és bizonyára csaknem mind akác — sokan vannak. Ja, az utóbbi évtizedek fásítása!

A fiatalember csupasár cipőjével, nadrágjával, beállít Ilonához. Benézett ő már egy-két házba, beszélt a bennük lakókkal, megállított gyanútlan balagókat s kikérdezte őket, amennyire lehetett. Hanem a bolt jó hely lesz, — gondolta, — ott összefutnak a szálak, a boltos sokmindenről adhat felvilágosítást, de meg mialatt a boltossal beszélget, vevők is érkeznek, még pedig ha szerencséje lesz, aféle jó falusi kabinetfigurák.

A fiatalember belép a boltajtón, köszön, rögtön sajnálattal állapítja meg, hogy nő van az üzletben, baj, baj, de hát mit lehet tenni, szétnéz, már iparkodik a boltnak, egy falusi vegyeskereskedésnek a képét jól megrögzíteni. Minden esetre vásárol valamit, hogy joga legyen néhány kezdő kérdést föltenni:

— Ilyen csokoládésat kérek! — mutat az üveg-lap alatt álló bonbonokra.

— Mennyi tetszik?

— Elég lesz öt deka.

Hamarosan megkapja a bonbonokat kis egyszerű papírzacskóban. Mielőtt enne belőlük, megkínálja Ilonát:

— Parancsol?

— Köszönöm, nem kérek.

— Na egyet! Kóstolja meg kegyed is. Mert biztosan nem szokta fogyasztani a saját áruját.

— Köszönöm, nem kérek.

— Milyen szigorú!

Ilona mosolyog. Hogy ő nem szigorú, csupán nem kér a csokoládéból.

Kis szünet. Azután:

— Mondja, kérem...

Így kezdi a fiatalember. Azután kérdez, ő is végeláthatatlanul, mint talán ugyanabban az órában a másik fiatalember a községházán, Szemesik András szobájában... Hány ilyen vegyeskereskedés van a községben?... Nyolc? Lehetetlen! Hát hogy tudnak ennyien megélni?... Mégis, mi például az Ilona boltjának egy napi bruttóbevétele? Változó? Na természetesen. De mennyi volt például tegnap?... Szóval ez díszkrét ügy. Na jó. Hány vevője van a boltnak általában és körülbelül?... Milyen árucikkekben van a legnagyobb forgalom? Mennyi kávé, mennyi cukrot ad el naponta? Meg tudná-e mondani, hogy hányféle cikk van az ilyen „fántásztikus potpurriban“, mint ez a bolt?... Mióta áll ott fenn a polcon az a nagy kék mosdótál? Hát ilyen árura is akad itt vevő? Mert a falusiak, bizonyára a dunaszemesiek is, ugyancsak furesán állnak a mosakodással... Hogy miért gondolja ezt a fiatalember? Ó, ő ezt nem gondolja, hanem tapasztalásból tudja. Volt már néhányszor vendégségben falun, hát akkorka edényben kellett mosdania, mint egy tányér... Milyen finom ez a csokoládé! Ki vásárol itt ilyesmit? Nem lenne jó itt csak aféle törmelék?... Mit vásárolnak az egészen szegény lakosok? Mondjuk a zsellérek... A jómódúak nem Pestről hozzák, vagy hozatják mindazt, amire szükségük van?

Egy szegényesen öltözött asszony lép az üzletbe. Na, itt a kabinetfigura! Foltos, kopott kendő a fején, szakadozott a harisnyája, csupa rongy a cipője. Tegnap kiölti vesz, hat darabot. Á, a nyo-

mor! Itt áll a nyomor a fiatalemberrel szemtől szemben.

— Bocsánat, de kíváncsi vagyok rá, miért kér tegnapi kiflit? Talán olcsóbb?

— Kis gubát csinálok, — feleli az asszony.

— Micsodá-át?

A fiatalember csodálkozik. A szegény asszony is csodálkozik:

— Gubát!

— Hát az meg mi?

Ilona magyarázza meg:

— A kifliket földarabolja, azután leforrázza tejjel, vagy vízzel, meghinti mákkal, vagy túróval...

— Túróval! — ezt az asszony mondja.

— ...és kész a guba.

Az asszony is magyaráz:

— Úgy szokták sütni a tésztáját, az jobb is, de én már csak kiflit használok. Kevéske kell egy pár embernek, nem nyavalygok dagasztással, sütéssel.

A fiatalember jegyez. Ilona még fölvilágosítja valamiről:

— Bobálykának is nevezik ezt az ételt.

— Minek, kérem?

— Bobálykának. Bo-bály-ka!

A fiatalember tovább jegyez.

— Pesten biztosan jobbat esznek az emberek.
— mondja a vásárló nő.

— Azt nem mondhatnám! — tiltakozik ez ellen a fiatalember.

Ilona szívesen felel minden kérdésre. Őt nem idegesíti a faggatás. Inkább még érdeklik a kérdések. Ilyen furcsa nyomozást még nem hallott, határozottan van benne valami mulatságos. Azt sem szégyenli, ha valamit nem tud. Hogy milyen magas az evangélikus templom tornya. Honnan tudhatná ő azt? Meg hogy átlagban mennyi levél érkezik

naponta a postán. Hány napilapot fogyaszt a község és miféléket, illetve melyeket. Azt, hogy mit színek leginkább az ő vevői, hát azt tudja. A legolcsóbb pipadohányt, zöld paklit, egy pakli hét fillér... Egy öreg ember, a Csorba János, áll már negyedórája a boltban, meg is kapja a maga pakli dohányát, de csak áll, hallgat, mosolyog. Háttha ő is kabinetalak, tőle is kérdez egyet-mást a fiatalember. Tud-e írni, olvasni. Volt-e már külföldön? Hol járt élete folyamán, a faluján kívül? Az öreg igen csaváros feleleteket ad. A falun kívül? — kérdezi. Tegnap is kinn jártam a határban! Az is a falun kívül van... Aztán azt mondja az öreg:

— Hanem, uram, majd én kérdezek valamit.

— Tessék!

— Azt mondja meg nekem, hogy vetik-e a krumplit, vagy ültetik?

A fiatalembert előnti a zavar, Ilonára néz, hátha segít neki valahogy.

— Ültetik, — feleli csak úgy találomra.

Az öreg Csorba nevet. Ilona is. De nem szól egyik sem. És a fiatalember nem tudja meg, jól mondta-e, vagy rosszul.

— Hát azt tessék megmondani, hogy mi a kukorica, meg mi a csalamádé?

— A csalamádé... a kukorica... a kettő tulajdonképpen ugyanaz.

— Hát igaz. No, de mégis!

— A csalamádé kis kukorica.

Óriási nevetés. Maga a fiatalember is nevet.

— No még egyet! Hiszen tartozik vele, ha már az Ilona kisasszonyt úgy kivallatta. Azt tessék megmondani, mi a lúdtalp.

— No, öreg, azt már tudom, elhiheti.

Az öreg végignézi a fiatalembereket:

— Tapasztalásból, úgy-e?... Szóval akkor van egy kis tudomány. Mert akad ám olyan városi úr is, aki nem tudja, hogy a lúdtalp az ő talpa, hanem azt hiszi, hogy a lúdé... No, Isten áldja.

A fiatalember most újra jogot vált egy kérdéshez: cigarettát vesz. Tíz darab memphist. Megkínálja cigarettával Ilonát is, Ilona csak a fejével int nemet. Várja a kérdéseket. Mindjárt az elsőre nem tud felelni. Nem tudja megmondani pontosan, hogy hány lakosa van Dunaszemesnek. Talán kétezer. Pénzesné lép a boltba. Darát vásárol meg ecetet. Segít Ilonának. Á, van talán négyezer is.

A fiatalember jegyez. „Senki sem tudja, hogy hány lakosa van a községnek. Az egyik kétezeret mond, a másik négyezret. Senki sem tudja, hogy a szomszéd községek milyen távolságra vannak. Az egyik azt mondja, hogy Dunaszéplak hét kilométerre van, a másik meg, hogy ötre. Nem ismerik a község távolságát a fővárostól. Nem tudják a helyiérdekű vonat pontos menetrendjét.”

— Még egy kérdést csak! Szokott kegyed álmodni?

— Hogyne. Ma éjjel is álmodtam.

— Hát ez nagyszerű! Nem lenne szíves elmondani az álmát?

Ilona nevet, habozik, nem akar belekezdeni.

— Na?

— Minek mondjam el? Nem érdekelheti az magát.

— Hátha mégis. Valami miatt... kíváncsi vagyok rá.

Ilona vonakodik. Csak úgy részletekben szakad ki belőle:

— Egy kalauzról álmodtam.

— Kalauzról? Ejnye. Biztosan csinos kalauzról.

— Igen. Nagyon szép ember volt... álmomban.

Én egy szobában ültem, a kalauz bejött az ajtón... de mintha ez vonaton lett volna... vagy itt a bolt-

ban, egészen összekavarodott az egész... én nyujtom neki a jegyet, ő meg olyan fényes eszközzel... átlukasztja a kezemet... Nem fájt, csak nagyon féltem, a kalauz nevetett, erre fölébredtem.

Csorvás elutazott. Hazament a szüleihez Zalavámbérre. Onnan írt a feleségének, hogy a holmiját, ami még nála maradt, küldje el. Pénzt is küldött, negyven pengőt. Pedig neki pénz nem lehetett. Ez már az öreg szülők megtakarított fillérjeiből telhetett csak. De milyen gavallér ez a Csorvás! Még mentegetődzött a levélben, hogy „ez idő szerint” nem áll módjában többet küldeni... A fegyelmi ügyével, hogy mi lesz, azt nem is lehet tudni, mert Csorvás tulajdonképpen lemondott az állásáról. Vajon mi lesz belőle? Csak egy a szerencséje, hogy még fiatal.

Anna és András beszélgetnek a levélről és Csorvásról.

— Mi lesz Jolánkával? — kérdezi Anna aggódó hangon.

András csak hümmög.

— Nem engedhetjük elveszni szegényt, — sópánkodik Anna.

András tömi a pipáját.

— Te talán megnémultál?

Csend.

— Miért nem felelsz, ha kérdezlek?

András rágyujt, szippant néhányat a pipából.

— Hallod? — sürgeti Anna.

— Mit feleljek?

— Bosszantani akarsz?

A pipa kialudt, megint meg kell gyújtani. Azért nemcsak olesó ez a pipa, hanem célszerű is. Rágyujtás ürügyével lehet hallgatni és gondolkozni. Már ha az embernek nincs semmi mondanivalója.

— Nem jól szelel! — mondja András. — Ki kell már tisztítanom.

— Jolánkát muszáj idevennünk! — jelenti ki Anna.

— De nem vesszük! — így Szemcsik András, igen határozottan.

— Hogy' mondhatsz ilyent!

— Mert szükös a jövedelem.

— Azért? — ámul el Anna.

— Hát... nemcsak azért. Hanem, mert nem veszek kész veszedelmet a házamba. Először sem kellett volna idevennünk. Nagyon megbántam, hogy akkor engedtem neked. Azóta... megokosodtam. Ebben az ügyben az történik, amit én akarok. Kár is lenne, ha esetleg megint sírni kezdenél. Mert... erőt veszek majd az érzékenységemem és kibirom még a sírásodat is. Mondom, hogy megokosodtam.

— Na hiszen! Ha a gonosztságot okosságnak kereszteljük.

— A gonoszság sem lehet olyan ártalmas, mint a butaság.

— Hát mit csináljon az a szegény asszony?

— Semmit se csináljon. Várjon. Majd történik valami... Gyereke nincs, annyiival könnyebb a helyzete. Váljon el Csorvástól. És... majd megint férjhez megy.

— Egy ilyen átkozott faluban?... És addig hol legyen? Miből éljen?

— Menjen haza Ilonához!

— Mintha az olyan könnyű lenne! Csak úgy beállítani, hipp-hopp, itt vagyok. És ha nem veszi vissza Ilona? Amilyen gonosz az is.

— Visszaveszi.

— Hisz' te mindent olyan jól tudsz.

— Én semmit sem tudok. De ezt az egyet tudom. Anna hallgat. Gondolkodik. Újra kezdi:

— Miért nem akarsz, hogy nálunk lakjon?

— Mert rosszindulatú és bajt kever köztünk.

— Úgy?

— Igen. Úgy van, ahogy mondom.

— Akkor meg miért akarod, hogy az Ilona vegye magához? Nála nem csinál bajt?

András erre a kérdésre nem tud választ adni. Izgatottan áll föl, reszkető hangon, elszántan ismétli meg:

— Nem vesszük ide!

Anna csendesesen sírni kezd.

Ilona jól érzi magát. Különös remények töltik el. Egy kicsit meg is hízott s arcának halványságát a rózsaszín rezdületei enyhítik... Odakünn szép idő van, ha Ilona kitekint a boltból, látja, hogy már rügyeznek a fák.

Kis szélesend állt be az üzletben, azt is munkára használja fel Ilona. Cukrot mér papirzacskókba. Hirtelen úgy meglepődik, hogy kiesik kezéből a pléhkanál s belehull a kockacukros fiókba.

— Kezit csó-ó-ókolom! — éneklí Julis, mintha minden a világon a legnagyobb rendben lenne s megáll az ajtóban.

— Hát te?

Julis csak áll. Eddig tartott a bátorsága. Ez a kérdés, annak a hangja, megdöbbenti. Nem mozdul az ajtóból, még nyitva is hagyja, mintha arra gondolna, hogy esetleg el kell majd szaladnia. Fogja és most már görcsösen markolja a kilincset a jobbkezevel. Balkezevel elkezdí a kötényét morzsolni. Tekintete bizonytalanul röpköd ide-oda a boltban s nehezen nyugszik meg az „Irtsuk a legyet!” felíratú plakáton, annak furcsa rajzain.

— No, mit akarsz?

— Kisasszony, kérem, ne tessék rám haragudni. Ilonát elfutja a méreg, megrázza a fejét:

— De bizony haragszom. Még hogy ne haragudjak! Mindig én ne haragudjak... Csak így ide jössz, azután én már ne haragudjak. Hallott már ilyent valaki?

— Mégse tessék rám haragudni.

Julis makacsul nézi a plakátot, hogy elkerülhesse az Ilona tekintetét.

Ilona nem szól. Nyúl a kanálért s a sorbarakott papirzacskókba tölti tovább a cukrot. Azután a zacskócukrokat megméri a mérlegen. Félkilónak kellene lennie minden csomagnak. De valami kis híja marad a félkilónak. Félénken, határozatlanul kicsi. Egy kocka, fél kocka. Ezt úgy csinálja Ilona, hogy a cukrot a mérleg serpenyőjébe dobja s már veszi is le.

— Nem is hallgat rám a kisasszony.

— Ha nem beszélsz.

Julis elpirul. Most ránéz Ilonára:

— Tessék minket visszavenni.

Ilona föl sem tekint a munkájáról. Elfordul. Nagy igyekezettel rakja föl a csomagokat a polcra.

Julis tekintete a padlóra hull:

— Hiába jöttem.

Semmi válasz.

— Nincs szíve az Ilonka kisasszonynak.

Még mindig nincs válasz.

— Kiűz engem a szülőfalumból. Nem kapok én itt Szemesen helyet. Mehetek szolgálni föl Pestre.

— Csak menj! Ott még jó dolgod lehet. Ha megbecsülöd magad, ott lesz külön szobád. Még több béred, mint itt volt. Csak menj.

— Én félek fölmenni, — Julis szemét előnti a könny. — Nekem nem kell több bér. Én itt akarok maradni a faluban. Nekem csak itt jó. Itt mindenkit ismerek, Pesten meg nincs senkim, — Julis már zokog s töredeazve folytatja — ne ű-ű-űzzön el engem Ilona kisasszony.

— Csak menj föl Pestre. De tőlem itt is maradhatsz. Csak arra ne számíts, hogy visszaveszlek.

— Nem tetszik visszavenni?

— Nem.

— A testvérét se? A Jolánkát? — Julis a rék-
lije ujjával törli a szemét, az orrát.

— A Jolánkát? — kérdezi vissza Ilona, mintha csodálkozna. — Van a Jolánkának ura. Férjhez ment. Itt hagyott engem.

Julis elkeseredik, sír, kiabálni kezd, szinte rikácsol:

— Csak ne tetesse magát a kisasszony. Mintha nem tudná... Hogy engem világgá kerget, azt még elbírhhatja a lelke... mert ki vagyok én magának? Senkije. A szolgáló. A cseléd... Hogy a testvérehez szegődtem, most már mehetek. Mert engem gyűlöl. De hogy a testvérét a halálba üldözte...

Ilona megkapaszkodik a pult szélébe. Jóságos Isten, mit beszél ez a lány?

— A halálba?

Julis sírása eláll. Hallgat és mereven néz az Ilona szemébe.

— Beszélj már, mert... pofonváglak.

— Engem megüthet. De ne felejtse el, amit mondtam. A Jolánka elemészti magát, az szent-bizonyos.

— Jolánka? — Ilona fellélegzik. Tehát csak fenyegetőzik a Julis.

— Igen, a Jolánka. És annak is maga lesz az oka. Mindennek maga az oka. Hogy az Anna kisasszony úgy lett akkor, annak is maga volt az oka.

Julis most már az Anna eseténél tart. Ilona tehetetlen. Szégyen és irtózat önti el. Ez a lány, ez a Julis, olyan mintha megőrült volna.

— Mert maga csak sápítózott mindig. Ahelyett, hogy megverte volna egyiket is, másikat is... Miért engedte hozzámenni Jolánkát a tanító úrhoz? Minek

engedte mindig csavarogni?... Zárta volna be a szobába. Ahhoz nem volt esze. De engem kiüldözni a világból, azt tudja.

Ilona hallgat. Nem is tudja, mit tegyen. Sápadt és reszket az indulattól. Julist a hallgatás csak fölbátorítja:

— Tessék már mondani, hogy visszavesz bennünket.

— Téged nem!

Ilona hangja reszket, de szava határozott.

— Akkor hát... én mehetek.

— Menj. Az a legokosabb.

— Kezét csókolom.

— Isten áldjon.

Julis már kívül van az ajtón, amikor visszafordul:

— Mit mondjak Jolánkának?

Ilona arca vérvörös lesz:

— Mondd meg neki, hogy hazajöhet.

*

Ilona az üvegajtóra kiakaszt egy cédulát: „Rögtön jövök.“ És bezárja a boltot.

Lassan, óvatosan lépdél. Szemerkél az eső, hűvös a levegő, úgy lehült, mintha megint tél lenne... Megáll a ház előtt, amelyikben Annáék laknak. Az ablakon ismerős mintájú recefüggönyök. Mély lélekzetet vesz. A lábai reszketnek. Lenyomja a kapu kilincsét. Könnyen nyílik a kapu... Belép a szobává alakított konyhába. Anna a kályha előtt guggol s a tüzet piszkálja. Ujra fűteni kell. Csak úgy rémlik Annának, hogy nyílt az ajtó, mégis hirtelen föláll és megfordul:

— Ilona!

— Anna!

Egyik sem mozdul, csak néznek egymásra.

— Eljöttem, — mondja végre Ilonka. És nézi Annát, nézi annak a megnőtt hasát, elterebélyesedett derekát, májfoltos arcát. Szeretet, részvét ömlik el a szívében.

— Ugy örülök, hogy eljöttél, Ilona... Már az utolsó hetekben vagyok. Ül le, ül le, kérlek.

Ilona leül. Vigyázva ereszkedik le a székre, idegenben érzi magát... Az asztal ebédhez van terítve.

— Nincs cseléded? Mindent egyedül végzel?

— Bejárónőm van.

— Persze. Tudom... Most volt nálam a Julis... Kért, hogy vegyem vissza.

— Visszaveszed?

— Nem.

— Mi lesz szegény Jolánnal?

— Éppen miatta jöttem. Gyertek át este Andrással, majd megbeszéljük a Jolánka dolgát... Ez a Julis meg csak menjen föl Pestre. Sokat tud. Többet, mint kellene.

— Sokat, — helyesel Anna.

Ilona máris föláll:

— Csak azért jöttem, hogy gyertek át. Mennem kell, tudod. Csak pár percre zárhatom én be a boltot.

— Nagyon köszönöm, Ilona, hogy eljöttél. Ugyis... én akartam már hozzád menni.

Anna Ilonához lép, átöleli a nyakát, megcsókolja az arcát kétszer is.

— Hát, várlak benneteket.

— Elkísérlek.

Anna kendőt terít a vállára, az ajtót bezárja, a kulcsot az ablakba teszi egy tejesköcsög alá.

— Pesten voltál?

— Igen. Már régen. Még decemberben.

— Lujza néninél?

— Nála... Szegény, nagyon öreg már. Fél a haláltól.

Ilona most meáll, megfogja az Anna karját:

— Alljunk csak meg egy pillanatra. Borzasztót hallottam. Weisz Erzsi meghalt.

Anna meglepődik:

— Komolyan?

Ilona érzi ennek a kérdésnek, ennek a szónak a fonákságát. Megismétli:

— Meghalt.

— Még egész fiatal volt, — mormolja Anna. És csak udvarias akar lenni a nővéréhez, amikor még megtoldja: — Szegény.

— Na menj vissza. Hideg van, még megfázol... Mikor lesz meg a kicsi?

— Bizony... minden pillanatban itt lehet.

— Talán okosabb lett volna Pesten, a klinikán...

— Ne-em. Nem olyan nagy dolog. Tudod, először féltem, de hát most egészen más. Meg aztán itt van András. Most nem félek.

— Persze.

— A jövő héten megjön az anyósom is.

— Az is segít majd egyetmást.

Anna nevet:

— Őszintén szólva, jobb lenne, ha otthon maradna. Tudod, milyen konok vénasszony az?

— Olyan jószágos öreg néninek látszott.

— Az?... A kezemet sem nyujthatom ki, hogy az jó lenne neki. Mindent kifogásol, amit én csinállok. És nem veszekszik. Sokkal rosszabb: Ő csak tanít engem. Ő csak a hibáimra figyelmeztet. Benne csak jóindulat van. Tudod, sziszeg belőle a jóindulat.

— Az ember nem is hinné...

— De hát az András anyja. Tünnöm kell őt, akármilyen. Majd csak... igazán már majdnem kimondtam, hogy majd csak meghal egyszer.

— Anna, Anna!

— No, csak úgy mondom.

— Menj már vissza, nem jó neked a sok járás... Este jöjjetek át. Tiszteltetem Andrást.

Megölelik, megcsókolják egymást. Ilona siet vissza a boltba... Pénzesnével találkozik az úton. Előre köszön neki. Barátságos mindenkire, mosolyog minden ismerősre. Amikor bedugja a kulcsot a zárba, egy pillantást vet a Jolánka ablakai felé... Mintha meglíbbent volna odaát a függöny.

*

Június. A nap, az izzó gömb, ontja tüzes sugarait Dunaszemesre, az egész határra. Mindenfelé pezsdülő, színes, reményteljes élet. Ház körül, kinn a kertekben, a földeken, szőlőkben folyik a munka. Itt is, ott is hajladozó dolgos emberek. A gabonaföldök sárguló zöldje lelket vidít, öröm és gyönyörűség talán még annak is, akinek talpalattnyi földje sincs. Micsoda sors mégis, ha valaki lehajtott fejjel megy ki reggel a munkába!... Szép ilyenkor Dunaszemes. Az ablakokban, kertekben színes virágok pompáznak. A takarékos kis kertjében Vermes igazgató úr felügyelete mellett folyik a munka. Dutka bácsi öntöz, gyomlál, nyeseget. A fűzeserdő a Dunaparton a szemesiek képzelete szerint valóságos őserdő, csoda, hogy tigris nincs benne... A határ tele, de tele fákkal. A fák, a téli száraz görcsök, mintha kihúzták volna magukat. Nagyobbak és nem olyan görbék. Csupa akác, az igaz, de mennyiféle tud lenni az akác, ha az ember sorra nézi őket. Az egyiknek hosszú vékony, hajladozó a törzse s csak fenn a magasban van egy kis koronája, aféle bubifrizurás akác, olyan, mint a boltok tea-plakátjain, melyek tevékaravánt ábrázolnak, a pálmák. Van olyan akác, amelyik alacsony, tömzsi, olyan sűrű a lombzata, hogy a nap sugara nem tör át rajta. Vannak aztán az öregszőlő felé vezető út mentén

olyan vén, repedezett kérgű akácok, mintha ősfák lennének. Az országút mentén meg a kis akácerdő, teleültetve fával, ezerrel és ezerrel, mintha mind gyertyánfa lenne, egyenes és vékony a derekuk, egymagukban meg sem állhatnának. Azután az akác levele! Nem olyan egyszerű dolog az. Mert az nem úgy van, hogy az akác levele zöld. Nem. Hanem mélyzöld, világoszöld, ragyogó zöld, halványzöld, sárgászöld és sárga! Száz árnyalata van az akáclevél színének. Most tenne itt egy sétát a két pesti fiatal-ember, akik úgy még a tél végén orozva bejárták a falut!... A szőlőkben gyümölcsöktől roskadnak a fák. Almafa, cseresznyefa, meggyfa, barackfa. Szinte aggodalmas mind ez a szép élet, mert hogy idő kell hozzá, már mint jóidő.

„Máté Ilona vegyeskereskedése.“ A boltajtó fölé szerelt csengő — áldott jószág — reggel óta szakadatlanul csilingel. Ilonának annyi, de annyi a dolga, hogy — öröm végeznie. Felfrissül a munkától. A konyhában Jolánka sűrög-forog. Terust, a tizenötéves új szolgálót, hajszoja:

— Hozz vizet a kútról.

— Igenis.

— Szétdobáltad az ágyneműt?... Adj ide három tojást! Kérj a boltban Ilona kisasszonytól sót, nincs a tartóban.

— Igenis.

— Szemeld ki a babot... Mindent hatszor kell neked mondani? Te ügyetlen...! De jól szemeld ám ki, mert ha egy szem kavics benne marad, hát... A fejed is mindjárt bekötheted. Főzéskor nekem ne lobogtasd itt a hajad, mert...

Terus iparkodik szörnyen. Muszáj is neki. A Jolánka nagysága nem ismer tréfát. Ha Terus nem siet, ha nem elég ügyes, akkor szidja kegyetlenül, meg is fenygeti.

Piac van. A piac-téren hullámszik a nép, ide-oda leng a nagytestű pesti kofa, mintha egy hajó úszna a tarka áradaton... Nevetés, tréfa, alkudozás, gúny, szitok tölti meg a teret. A csirke párja egy pengő húsz. Egy pengőt ígér a kofa a Dávidné csirkéiért. Dávidné egyharmincat kér. Haragos megint. A kofa odább vonul. Dávidné nem hívja vissza. Inkább haza viszi a csirkéket, el van rá szánva. Most nem csirkegalambnak, nem is verébnak, hanem cinegének nevezte a kofa a csirkéket. Dávidné dühös, káromkodik, a kofa visszafordul és megadja a csirkékért az egyhuszat. Tizenkét pár csirke, páronként egyhúsz, az tizennégy pengő negyven fillér. Dávidné elhagyja a piacot. De mielőtt haza indulna, ki a tanyára, bemegy az Ilona boltjába törleszteni.

A tavalyihoz mérten egy kicsit emelkedtek az árak. De azért az eladók elégedetlenek. Csak jönnének azok a bécsiek — lamentál egy asszony. Akkor ennek a nagyszájú pesti kofának felkopna az álla... Pedik hát nem olyan könnyű a pesti kofával bírni. Kicsalja az az árut a szegény eladótól mindenképen. Most hetyke, mert nincs „konkurense“. De ha van — mert az is megtörtént már, — akkor mutatja csak meg, hogy mit tud. Barátságosan a nevéen szólítja az eladót, érdeklődik, hogy hogyan van. Kérdezősködik a kicsinyekről. Szert ajánl a derékfájás ellen, de még az italos férj megszelidítésére is. Minden baj ellen tud valami praktikát.

Kilenc óra után már kezd felbomlani a piac. Árusok, vevők elszélednek. Csorbáné megvette a verdung tejfelt és viszi haza. Dohog ő is. Tojástartott el, annak az árát kevesli, tejfölt vett, azt meg drágálja. De hát... muszáj volt, egy kis turós csusza lesz ebédre.

Hordóval megrakott teherkocsi dőcög az állomásról a falu felé. A kocsis mellett Hamburger

Izsó borügynök szorong. A falu széléig vezető úton négy sor cseresnyefa áll. A község a gazdájuk.

— Van itt cseresnye az idén! — mondja Hamburger.

A kocsis hallgat.

— És ki szedi le? Remélem nem a jegyző és a bíró.

— Aki megvette.

— Hogyhogy aki megvette?

— A község minden esztendőben árverés útján eladja fáról.

— Képzelem. Mennyiért kelt el?

— Százötven pengőért.

— Szssz! Ennyi cseresnye! Szamarak ezek, kérem, szamarak.

A kocsis hallgat.

Amikor már bent járnak a faluban, a szép új házon megakad a Hamburger szeme. Ez a jegyzői lak.

— Nna! Erre volt pénz.

A kocsis hallgat, de mosolyog.

— Szamar, kérem, az egész falu. Én mondom magának.

A Máté Ilona vegyeskereskedése előtt megáll a kocsi, Hamburger leszáll róla.

— Maga csak menjen, barátom, a Takácsékhoz. Rakja le a hordókat, lássa el a lovait, egy óra múlva ott leszek.

A kocsis valamit mormol, kicsit följebb löki fejbúbjára a kalapot, lehet, hogy köszönt, s rácsap a lovakra.

— Gyi-i, Róza, Madár!

Hamburger leveri a port a nadrágjáról, a cipőjét áttörli a zsebkendőjével, ránt egyet a kabátján — és sokat az arcán —, igazítja a nyakkendőjét, azután beállít a boltba:

— Kezit csókolom.

— Nini, a Hamburger úr! — örvendezik Ilona.
 — Ejnye, nincs itt egy széket, hogy leültessem. Terus!
 Terus, hozz ki egy széket a szobából.

— Hagyja csak! Én jobban szeretek egy ilyen
 ládán ülni. A pesti törzskávéházamba direkte be-
 állítottam egy ládát. Szavamra mondom.

Jolánka hozza a széket. Hamburger tátott szá-
 jal bámul Jolánkára. Alig jut eszébe, hogy köszön-
 jön neki.

Ilona mosolyog. Jolánka megy vissza a lakásba.

— Hát ő? — Jolánka felé bök az ujjával Ham-
 burger.

— Kibékültünk.

— Fogadja részvéteket.

— Válik az urától. Csorvás nagyon haszontalan
 ember volt.

— Na persze. És maga most örül. Szárnya alá
 került megint a csibe.

— Örülök, mert megszabadul egy olyan em-
 bertől.

— És a másik testvére? — Hamburger aggódva
 néz körül.

— Ó, Annának már háromhónapos kisfia van.
 Én vagyok a keresztanyja.

— Nagyszerű. Micsoda állás! Szszsz!

— Hát még ha meglátja a kis Tónit?

— Azt hittem a kis Andrást. Hát megint
 tévedtem.

— András is.

— Szentisten! Csak nem ikrek?

— Nem, nem. Két neve van a picinek. Szemcsik
 Antal András.

— Nem lesz az sok? Mert nekem épen elég, hogy
 Izsónak hívnak. Ha még Mórnak is hívnának, az
 már sok lenne.

— Csak az Antalka nevet használjuk. Antalka,
 Tónika, — ezt a nevet én adtam neki.

— És ki a keresztpapája annak a Szemcsik Antal András Nepomuk Zakariásnak?

— Hamburger úr csúfolódik. Nem szép magától... A keresztpapja egy pesti ember. Hivatalnok. Maga már hallott is róla, Lujza néninél. Klúger Tóni.

— Klúger Tóni! Tyű, de gyanus. Hisz' innen ered a Tóni név!

— No nem egészen.

— Nem? Nekem mondja? Maga képes rá, hogy szerelmes legyen abba a Klúger Tóniba. Ő a keresztpapa, maga a keresztmama, ennyire már jutottak. Mi lesz ebből? Maga képes rá, hogy hozzá menjen feleségül ahhoz a... Tónihoz.

— Há-át, ha nem inna.

— Na és ha nem inna?

— Akkor... talán. Ő szeretné.

— De ha állásban van Pesten, hivatalnok.

— A városnál.

— És mi lenne akkor az üzlettel? Hogy' gondolja maga az üzletet?

— Eladom. Cserélünk Jolánkával. Enyém lesz a ház, Jolánkáé az üzlet.

— Szsszsz! Ez az üzlet másodszor is tönkre fog menni.

— No nem kell mindjárt úgy megijedni, Hamburger úr.

— Mi az, hogy nem kell megijedni? Maga akarja nekem előírni, hogy mikor ijedjek meg? Én, kérem, már úgy meg vagyok ijedve, hogy rögtön lefordulok erről a ládáról.

— A házasság még egyáltalában nem biztos. A Tóni ugyan megígérte, hogy nem fog inni.

— Hát nem fog inni? Pont úgy, mint a Csorvás. Maga sajnálja azt a Tónit és képes hozzá menni, hogy visszatartsa az ivástól. Maga a Jószív. Már megint mártír akar lenni.

Hamburger felugrik a ládáról, izgatottan jár föl-alá. Azután megáll Ilonával szemben, a pult választja őket el. A szempillája reszket, az orrcimpái tágulnak, kezével hadonászik az Ilona orra előtt:

— Hallgasson meg, Ilonka kisasszony. Maga itt állt ezzel az üzlettel, vezette azt és folyton lejjebb és lejjebb csúszott vele. Én beleavatkoztam a maga dolgába és szépen rendbehoztam mindent. Amikor itt már minden összeomlott, amikor a testvérei kifosztották, amikor a saját házából kidobták, akkor én szereztem magának egy új helyiséget. Én szereztem magának valami kis pénzt, mert maga nem mert volna odamenni az András sógorához, mert félt a saját testvérétől. Én magát kiegyeztettem a hitelezőivel. Magának meg volt a módja rá, hogy rendbe jöjjön, hogy összeszedje magát. Akkor maga a hátam mögött kibékül a testvéreivel, férjhez akar menni egy részeges emberhez, Pestre, és itt akarja hagyni, újra tönkre akarja tenni az üzletét. Feledja a megélhetését, a jövőjét, az egész életét.

— A nő jövője a házasság, — rebeget Ilona.

— Na! És akkor még ilyeneket mond nekem.

— Miért? Nem úgy van, ahogy mondtam?

— Nem! Mert csak az olyan nőé, akinek nincs egy önálló, jólmenő vegyeskereskedése. Érti?

Ilona mosolyog.

— Csak ne nevéssen! Mert én komolyan beszélek. Mert amikor én viccelek, akkor is komolyan beszélek. Én kérem, komolyan viccelek. Első az üzlet! Azután nem jön semmi, csak azután jön a szerelem, a házasság, a család, amit maga akar... Mondja! Szerelmes maga abba a Tóniba?

— Nem. Illetve...

— Illetve?

— Nem igen.

Hamburger egyszerre megnyugszik. Visszaül a ládára.

— Hála Istennek! Akkor abból a házasságból nem lesz semmi. Maga itt fog maradni. Itt Duna-szemesen, ebben a boltban... Hogy maga itt egy rab? Na ja, azt elhiszem. Más meg máshol rab. Van, aki a markóban rab, nem igaz?... De miért rab maga? Mert ügyetlen. Megint nekem kell magát kihúzni a csávából. Ne higgye, hogy a maga két szép szeméért teszem.

— Ne-e-em? — ámul el Ilona.

— N-e-em! Hogy képzelte? Én az üzletet akarom megmenteni. Tisztára az üzletet.

— Csak?

— Csak. Ami érzés szerepet játszott nálam, az csak annyi volt, hogy rettenetesen dühös voltam.

— Énrám?

Hamburger legyint:

— Magára, ugyan! A két testvére. Arra a... ne haragudjon meg, arra a két Jáger Marira.

— De Hamburger úr!

— Én nem bánom, én benne vagyok. Magának aztán van két testvére. És most férjhez akar menni, orvul, egy Szalma Istvánhoz.

— Kicsodához?

— Maga persze nem tudja, ki volt a Szalma István. Szintén egy finom ember volt. Egy darab rétesért megölt egy pásztorfiút. Nna... Maga mint jószív, pont egy ilyen férjre pályázik. Magának muszáj magát feláldozni, nem igaz?... Hát ez nem fog megtörténni. Én fogom magát kiházásítani. Bármilyen sok dolgom van, kénytelen leszek magának a fűszerszakmában keresni egy fiatalembert. Én már a jövő héten elkezdek keresni.

Ilonának muszáj kacagni. Hamburger nézi Ilonát. Kis toka képződik már az álla alatt a lánynak. Öregszik, gondolja Hamburger. Jó lesz sietni.

Mert az üzletet nem szabad itt hagynia... A többi már hangosan gondolja, mivel újra beszél:

— Mert nincs szebb a világon, mint a kereskedelem. Mondjuk, keresek váratlanul pár száz pengőt. Az asszonynak viszek haza virágot, a gyerekeknek...

— Hamburger úr! Gyerekei is vannak?

— Mondtam én, hogy nincsenek? Kettő van, egy fiú és egy lány. Kevés? Gyereknek kevés, kiadásnak sok. Nem igaz?... Szóval viszek nekik csokoládét. Látná csak, hogy örülnek! Olyant maga még nem látott. Azért kell nekem szétnézni a fűszerszakmában!... No de menjünk tovább. Az anyámnak a köténye zsebébe csúsztatok egy huszast. Én elszívok egy médiát. Nagylelkűen megajándékozom magam. A pincérnek dupla borravalót adok. Mindenki örül. Még én is örülök.

Ilona halkán kérdezi:

— És ha nem keres pár száz pengőt?

Hamburger felel, bár kisebb lelkesedéssel beszél, mint az előbb:

— Ha nem keresek, akkor... az asszonynak viszek haza virágot, mert már ügyis mindegy. A gyerekeknek viszek csokoládét, mert végre is ők nem tehetnek arról, hogy én hülye voltam. Az anyámnak a köténye zsebébe csúsztatok mondjuk egy tizest; mert már olyan öreg szegény, hogy úgyszem sok tizest csúsztathatok a zsebébe. A pincérnek dupla borravalót adok, hadd higgye, hogy kerestem...

Ilona bólint.

— Én meg bánatomban rágyujtok egy médiára. Nem igaz?

— Igaz, Hamburger úr. Legyen szerencsénk ma vacsorára.

Hamburger kínos fintort vág.

— Csak nem haragszik ránk, Hamburger úr? Vagy talán megveti a vacsoránkat?

— Nem tudok én magára haragudni, Ilona kisasszony. Olyan jól még nem megy magának. Csak... mondja, még mindig olyan méregerős paprikával főznek?

— Ne-em... azaz igen. De majd olyant csinálunk, amibe nem kell paprika. Például rántott szeletet.

— De ohne paprika!

— Ugyan! Rántott szeletbe sehol sem tesznek paprikát.

— Nem? Dunaszemesen képesek még a diós palacsintába is paprikát tenni. Na nem igaz? Hogy legyen egy kis íze!

*

Ebéd előtt Anna kukkant be az üzletbe. A gyerekkocsit künn hagyta a ház előtt. Karján hozza be Tónikát.

Ilona vevőt szolgál ki. Egyetlen mosolygós tekintetet vethet csak a picire. Anna már vonul is vele a lakásba... Belülről kihallatszik a Jolánka kacagása. Addig gyúri, gyömöszöli, csókolja a gyereket Jolánka, míg az elkezd keservesen sírni. Anna csitítja:

— Ne sírj kis csöppem. Ne sírj, anygalkám. Bántott ez a csúnya Jolán néni? Megverjük. Dádá, te rossz Jolánka néni...

A fiúcska megnyugszik. Jolánka kimegy a konyhába. Anna meg kimegy az üzletbe, Ilonához. Vevő most nincs benn, Anna mégis suttogva beszél:

— Pista írt.

— Jolánkának?

— Nem. Andrásnak.

Ilona csak a tekintetével kérdezi, hogy mit.

— Nem akar válni.

— Ne-e-em?

— Egész bolond levelet írt, nem is értem. Hogy ő a férfiúi önérzetében érzi magát megsértve. Hogy Jolánka azért akar tőle elválni, mert ő most bajban van. De lesz ő még nyeregben s akkor majd mehet hozzá Jolánka térdén csúszva, akkor sem kell neki. Hát érted te ezt?

— Nem.

— Már most mit akar?... Megmutassuk Jolánkának a levelet?

Ilona a homlokát ráncolja. Tanácstalan.

— Hátha még most is szereti Jolánka.

— Szereti? — Anna felkacag. — Ó te, Ilonka! Te csak nem akarsz megjavulni. Örök gyerek maradsz. Hogy szereti-e? Sohasem szerette! Ellenkezni akart veled. És vetélkedni. Azért ment hozzá. Te ezt nem érted?

— Ilona csak bámul. Érti, de nem hisz Annának. Bolondság, amit Anna mond. Nagyon is okos akar lenni.

— És te? — kérdezi Ilona.

— Mi az, hogy én?

— Te sem szereted Andrást?

— András, az más. Ő már a Tónika apja. És...

— És?

— És én imádom Tónikát.

Kuszák lép be az üzletbe. Anna bemegy, megnézni Tónikát. Nem rugdalta-e ki magát a pólyából.

— Kérek egy pakli dohányt, a tizenhármashból, — mondja Kuszák.

— Tessék, Kuszák bácsi.

Kuszák, az Ilona házigazdája, zsebébe dugja a dohányt, leszámolja a pénzt Ilona elé s ott marad a pult előtt. Egyik lábáról a másikra nehezedik, tekintete ide-oda röpdös a boltban. Mennyi mindenféle van itt. Az ajtófélfára akasztott raffiától üveg-pohárig minden. Hogyan tudja ez az Ilona, egy

ilyen lány, az eszében tartani, hogy mi hol van, meg minek mi az ára? Hát nagyeszű egy lány, az már bizonyos.

— Aztán maga is most megy el, amikor már ilyen szépen összeszoktunk? — tör fel Kuszákbold a kérdés indulatosan.

— Most, Kuszák bácsi. Tudja, hogy haza költözöm.

— Azután én mit csináljak ezzel a helyiséggel?

— Majd kiveszi a Buxbaum, — Ilona nevet. — Maga híresztelte a faluban, hogy a Buxbaum nagyobb bért kínált érte, mint amennyit én fizetek.

— Ott törte volna ki a nyavalya a Buxbaumot, ahonnan ide jött Szemesre. Csaló az a Buxbaum. Nem is volt több pénze, mint amit a Csorvás tanító úrnak lefizetett. Most én maradok itt a bajban. Ez nem igazság.

— Nem? Hát az igazság lett volna, Kuszák bácsi, ha ez a Buxbaum sok pénzzel jön ide a faluba és engem tönkre tesz? Maga is ki akart engem tenni a helyiségből...

— Ha egyszer többet ígért érte a Buxbaum! Ha Ilonka kisasszony is megfizette volna a nagyobb bért, akkor örökéltig itt lakhatott volna a házamban háborítatlanul.

— Ugy. Mindig azé a helyiség, aki többet fizet. Másra nem tekintünk.

— Hát... én már nem változtatom meg a világ folyását. Bizony úgy van, ahogy mondja a kisasszony.

— Bizony úgy, Kuszák bácsi. Mindig úgy van, hogy ki hogyan találja meg jobban a számítását. Ezért megyek én el augusztus elsején, vissza a szülői házba.

— Szóval... azt akarja, hogy én károsodjak.

— Azt, Kuszák bácsi. Nem árt az magának. Kibírja. Jut is, marad is.

— No, akkor én ugyancsak jól járok!

— Nem megy tönkre, Kuszák bácsi.

— Tönkre nem megyek, de nem is gyarapodok!

Ilona kacag. Hát ezen a Kuszák bácsin muszáj kacagni. Már akkor sem kellett volna úgy megijedni tőle, amikor fűvel-fával üzengetett, hogy felbontja a szerződést. Akkor is kacagni kellett volna, hiszen olyan mulatságos ember egy ilyen Kuszák.

— Minek akar maga gyarapodni, Kuszák bácsi? Hiszen nincs is gyereke. Meg már nem is fiatal legény.

— Nocsak! Amíg él az ember, addig gyarapítani kell a meglevőt. És nem elherdálni.

— Ugyan már miért kellene gyarapítani?

— Azt nem kérdezi az ember, hogy miért. Kell, mert muszáj. Az apám is szerzett a vagyonhoz. A nagyapám is. Én sem lehetek haszontalanabb náluk. A gabona sem kérdezi, hogy miért kell neki kikelni és megnőni. Hanem csak kikel, azután megnő, amekkorára csak tud.

Ilona legyint:

— Az a gabona, Kuszák bácsi.

— De meg akár a fa! Az is kiterébélyesedik.

— Az meg a fa. Maga, Kuszák bácsi, sem nem gabona, sem nem fa, hanem maga, Kuszák bácsi, póruljárt!... Én nem akarom, hogy maga károsodjon, még csak azt se akarom, hogy maga — Ilona alig tudja folytatni a kacagástól — ne terebélyesedjék mint a fa, én csak azt csinálom, ami nekem jobb.

— Jól felvágta a bábaaszony a nyelvét, Ilonka kisasszony

— Csakugyan?

— Fel, ha mondom. Azt eddig észre sem vettem. Titkolta.

— Ugye. Talán nem is vagyok olyan gyámoltalan.

— De én se teszem be a maga boltjába a lábam. De még a feleségem se. Mert annak is letöröm a derekát.

— Ha már az enyémet nem lehet, Kuszák bácsi.

*

Annáék is Ilonánál vacsoráznak. A ház előtt terítenek. Az asztal körül ül az egész család. Ilona, Anna, Jolánka, Szemcsik András és a vendég, Hamburger Izsó. Még Szemcsik András Antal is az asztalnál ül, helyesebben fekszik az anyja ölében. Jolánka parádés vacsorát készített. Kirántott borjúhúst, hozzá salátát, és kétféle rétest, túróst és mákost. Bort is isznak, szódavízzel, Hamburger is iszik.

— Sohasem iszom bort, — mondja Hamburger.

— De most kivételt teszek... Ürítem poharamat...

— Máté Ilonára! — mondja Jolánka kacagva.

— Tudja mit? Maga csodálkozni fog, nem! Ürítem poharamat a Máté Ilona vegyeskereskedése egészségére. Nna!

— Éljen!

— Kocintanak.

— Jó bor! — dicséri Hamburger. — Pedig én utálok a bort. Biztos, hogy ép' azért lettem borkereskedő, nem igaz?... Szép foglalkozás. Bár, szavamra mondom, már azon is gondolkoztam, hogy áttérek egy más szakmára.

— Ugyan!

— Talán nem jövedelmez?

— Arról nem panaszkodhatok. Hanem... ha azt a sok részeg embert látom, vagy hallok róluk, vagy látom azt a sok családi tragédiát, ami mind az

iszákosságból ered, hát szavamra mondom, elmegy a kedvem a foglalkozásomtól. Én vagyok a szállító nem igaz? Bűnrészesnek érzem magam... És még azt a disznóságot tessék hozzávenni, hogy én magam nem iszom, de másokat hozzásegíték az iváshoz. Másokat, hogy úgy mondjam, én bujtok fel! Hát nem tisztességtelen foglalkozás ez?

— Ha maga mondja! — Ilona nevet és újra kocintásra emeli a poharát.

Kocintanak, isznak.

— Hanem az a fiatalember, a fűszerszakmából, én mondom magának, Ilona kisasszony, antialkoholista lesz.

— Csitt! — inti hallgatásra Ilona Hamburgert. Már a rétesnél tartanak.

— Nincs ám benne paprika, Hamburger úr.

— Majd azt én mondom meg, ha megkóstoltam. A vacsorával eddig nem volt baj... csak ezt a sok bogarat nem bírom. Szavamra mondom, kieszik a rétest a kezemből.

Óriási nevetés. Hamburgert nem lehet kielégíteni. Mindig van valami baja.

— Kis lepkék azok, nem bogarak, — mondja Anna. — A lámpafényre jönnek.

— Pedig nincs is fénye a lámpának. Képzelem, mi lenne itt, ha villany égne.

— A villanytól Dunaszemesen még nem kell félni, — szól András. — Ma megint megszavaztuk a petróleumot.

— Az ördög vigye el azt a kupaktanácsot, — bosszankodik Anna.

— Győzött az öreg Vanyur. Könnyű volt neki, mert pénz erre a célra megint nincs.

— Legalább kimulatattátok magatokat?

— A Vanyuron?

— Igen.

— Azon mulattunk. Egyebeken meg bosszankodtunk. A főjegyző olyan dühös, majd megőrül... Jött a mai postával egy füzet. Egy olyan folyóirat. Földünk a címe. Ki van benne szerkesztve Dunaszemes.

— Végre! — kiált fel Hamburger. — Rá fér már Dunaszemesre is.

— Hát alaposan leírt bennünket.

— Kicsoda?

— Valami Tetem István nevű fiatalember. Azt olvasni kellene. A főjegyző felolvasta. Elállt a szemünk, szánk.

— Mit írt?

— Dunaszemest röviden sárfészeknek nevezi.

— Ebben van valami igazság! — jelenti ki Hamburger. — Én már azt is gondoltam, hogy kibérlek egy csónakot s azt beállítom az állomásnál a raktárba. És ha tavasszal vagy ősszel jövök, vagy télen, amikor nincs fagy, csónakon jövök be a faluba.

— Szóval Dunaszemes sárfészek. De ez még semmi. Mert nyáron meg porfészek.

— Brávó! — kiáltja Hamburger.

— A szemtelen! — méltatlankodnak a nők.

— A falu lakói elsősorban a legyek és a szúnyogok... Júniusban nagy harc folyik a faluban, az akácvirág szaga küzd a disznószaggal. Kéthárom hét alatt az ádáz küzdelem a disznószag győzelmével végződik.

— Szssz!

— Az emberek csúnyák, ostobák, piszkosak és bűdösek. És éheznek.

— Nna! — véli Hamburger, — hát én sem hinném, hogy ma ebben a faluban minden háznál olyan vacsorát ettek, mint mi.

Az epernél tartanak s mindjárt jön a fekete is.

— Az igaz, — vallja be Szemcsik András. — De a cikk szerint a jómódúak tobzódnak a jólétben, a szegények pedig egyáltalán nem esznek. Nem csak nem esznek, hanem valamennyien vért hányanak és haldokolnak. Most már emlékszem erre a fiatalemberre, pedig már egészen elfelejtettem. Nálam járt a községházán, még a tél végén. Rólam is megemlékezik a cikkben.

— Rólad? Mit ír? — aggódik Anna.

— Hogy én minden áron szépíteni akartam a községbeli viszonyokat. A kényes kérdésekre nem feleltem, ha csak tehettem, melléjük beszéltem... Ő azonban nem dőlt be a hivatalos felvilágosításnak, mert mindennek alaposan utána járt; minden adatot ellenőrzött, számtalan embert kikérdezett, mindent megnézett, három hetet töltött a faluban.

— Lehetetlen!

— Persze, hogy lehetetlen.

A boltban csilingel a csengő.

Ilona felugrik, siet ki a boltba. Vevő érkezett.

Vahunkáné a vevő. Ha ugyan vevő. Függönynek való anyagot kér. Ilona nyugodtan rakja eléje, ki tudja már hányadszor, a fehér, a drapp, a nagyvirágos anyagokat. Vahunkáné, mintha még soha nem látta volna azokat, friss, mohó vággyal esik nekik, végig vizsgálja a grenadinokat, tüllöket, a batiztokat. Egymás után tolja félre valamennyit.

— Olyan szépet láttam a multkor Pesten, a sógornőmnél... Nincs valami másszövésű anyagja, Ilonka kisasszony? — kérdezi Vahunkáné.

— Nincs! — feleli Ilona nyugodtan, de határozottan. — De ha lenne is, maga akkor sem vásárolna, asszonyság.

— Mért mondja ezt? — csodálkozik Vahunkáné.

— Mert tudom. Maga csak válogat, csak fitymál,

már két év óta, azután, mint aki jól végezte dolgát, megy el. Úgy bizony, Vahunkáné asszonyság.

A pékné megdöbben. Még hogy ilyent mond neki ez az Ilona!

Találomra rá bök az egyik végre:

— Ebből vágjon le hat métert!

Fürgén szalad az olló, hasítja a batiztot.

Vahunkáné önmagát biztatja:

— Miért ne! Azt mondják, olyan termés lesz az az idén, hogy csoda.

(VÉGE.)

át,
nd

az

ÚJ IDŐK

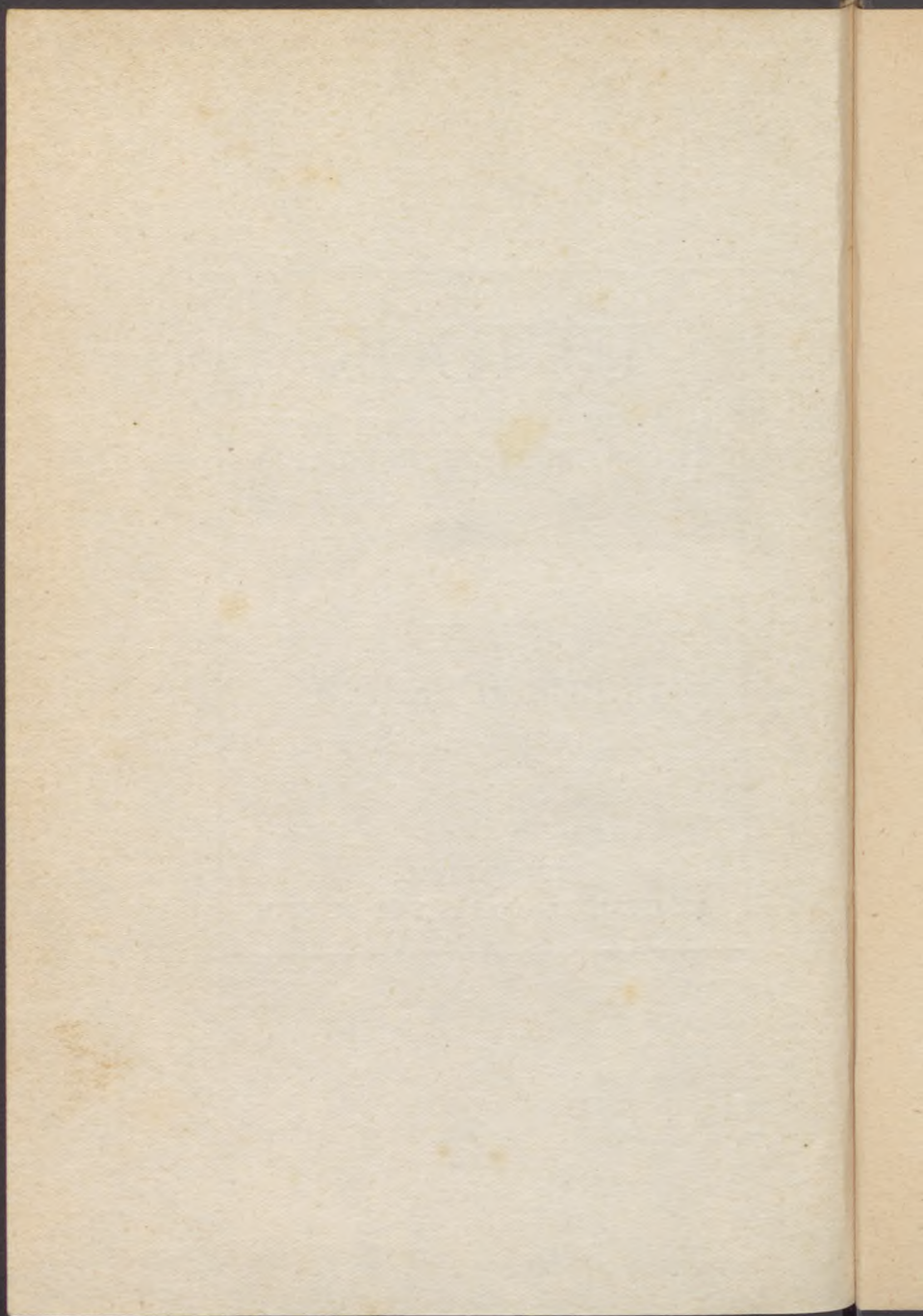
A MAGYAR ÚRICSALÁDOK
KÉPES IRODALMI HETILAPJA

SZERKESZTI

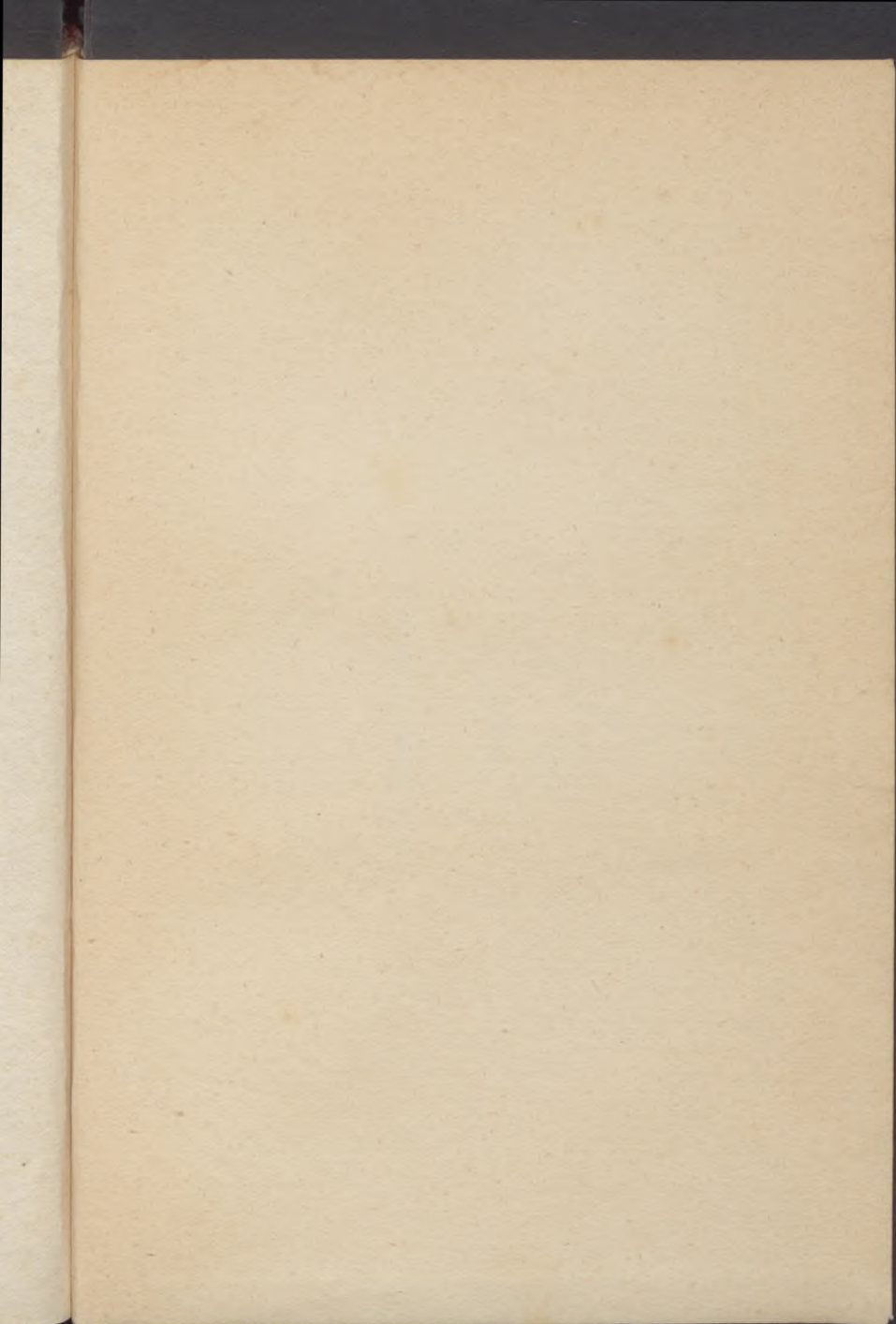
HERCZEG FERENC

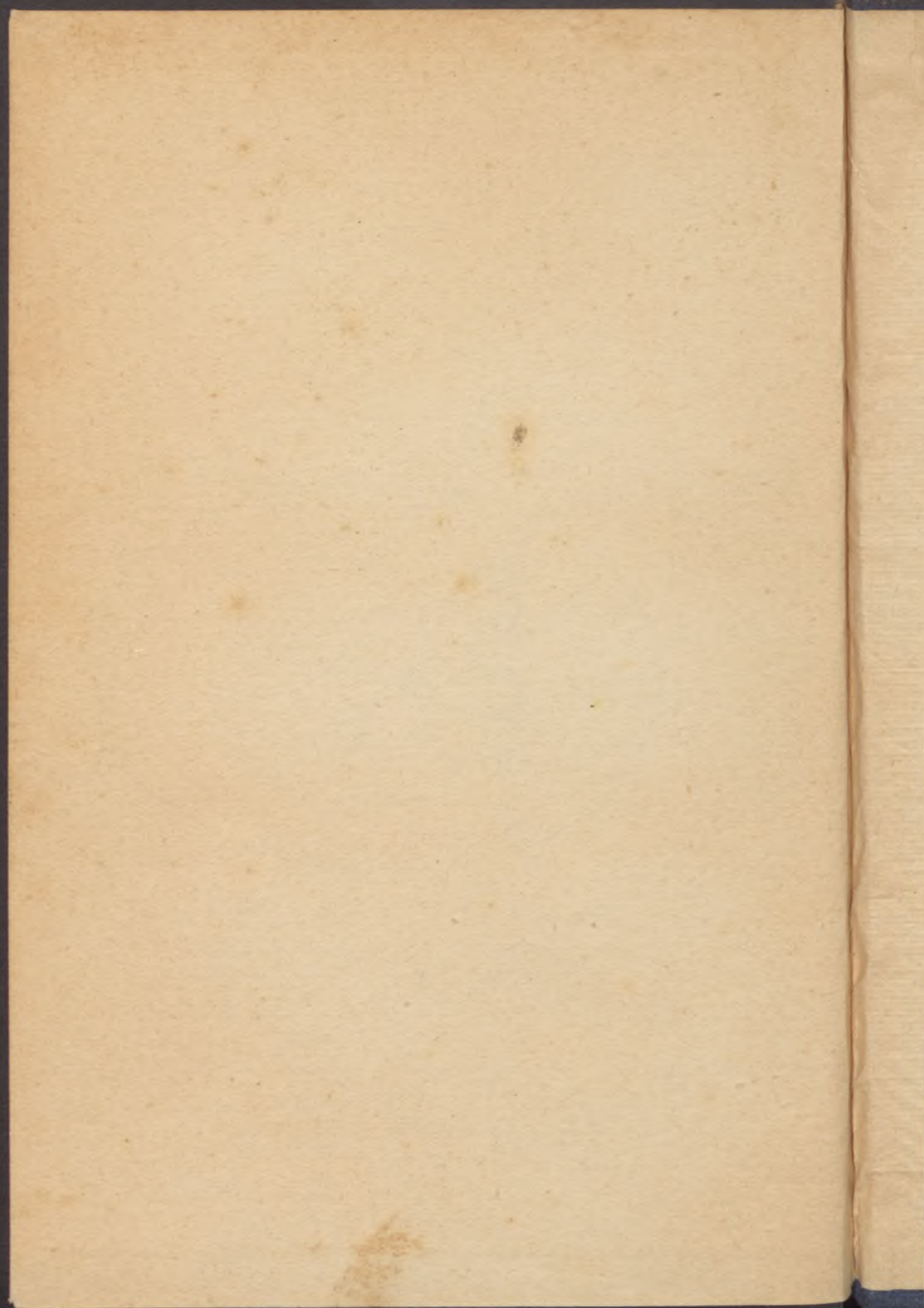
KIADÓHIVATAL:

BUDAPEST, VI., ANDRÁSSY-ÚT 16. SZAM

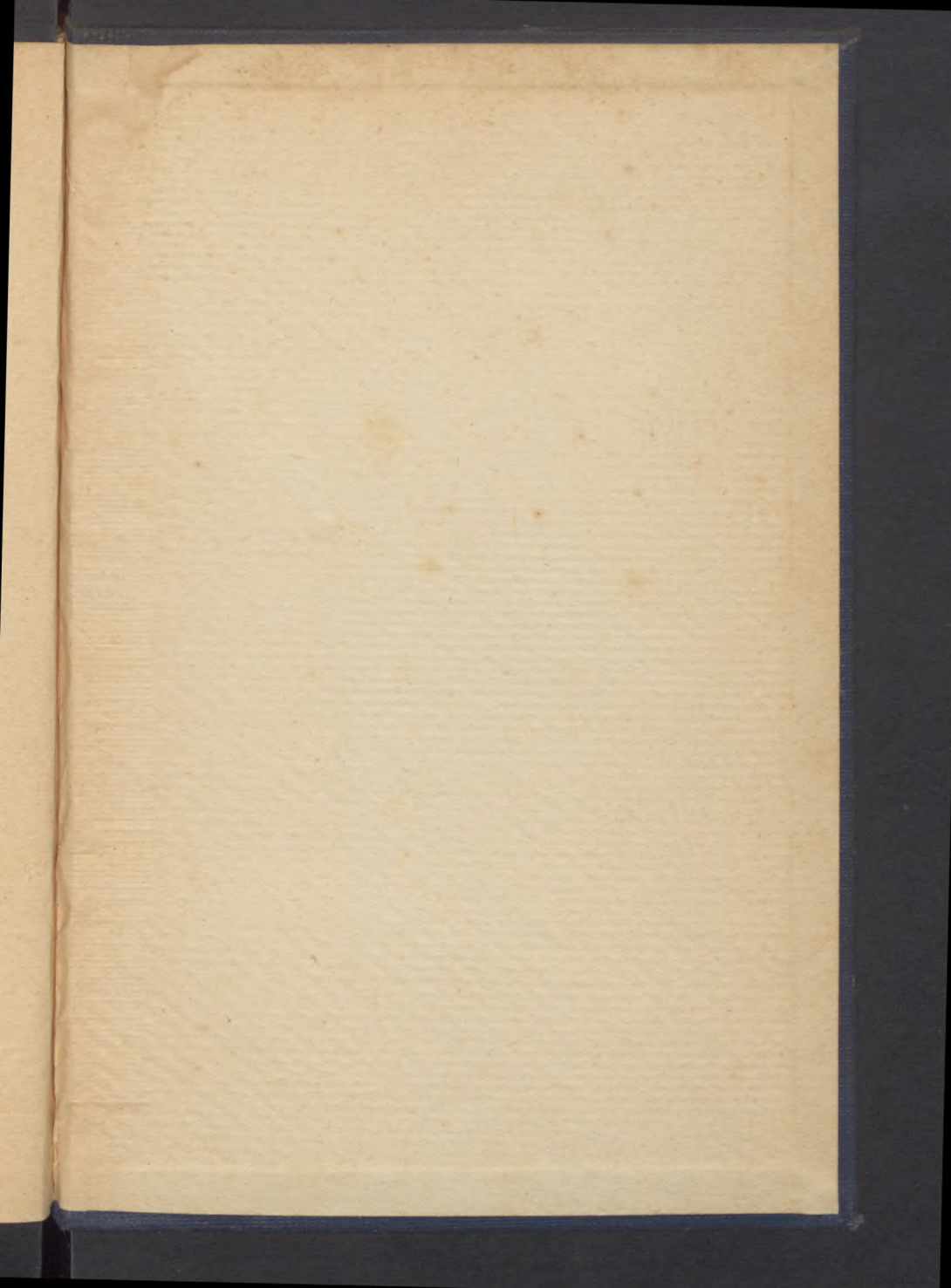

MAGYART A
MAGYARNAK

NAGY
LAJOS

HÁROM
BOLTOS
KISASSZONY

MAGYAR
REGÉNYEK
